

ประวัติศาสตร์

ฉบับปริญญาโท

■ ขานเรื่องขอบ ■

- รอย ศจ. สาคร ช่วยประสิทธิ์
- ดร. ขจร สุขพานิช
- ดร. ประเสริฐ ณ นคร
- ดร. เขียน อีรวิทย์
- วุฒิชัย มลศิลป์
- ถนอม ชานามวัฒน์
- ประชุมพร คบแทน
- พลกมล อังกินันท์
- ธนรงค์ พ่วงพิศ
- มนูญ ลาชโรจน์
- พวงร้อย กล่อมเอียง

D02
020.62
ว392
2517

เป็นความจริงที่มีอาชญากรรมได้... เราก็มารรณาสรรค์สร้างสังคมที่ดีกว่า
เป็นธรรมและสันติสุขยิ่งกว่าเช่นกัน แต่บนหนทางสรรค์สร้างนั้นเราก็มั่นใจในวิถีทางแห่ง
ปัญญา เช่นเดียวกับปลาโทหรือโสกราตีส ที่บุคคลพึงมีคุณธรรมและปัญญา...

ประวัติศาสตร์สาร ฉบับปีที่ 3 ของชมรมประวัติศาสตร์ มศว. ประธานมิตร ฉบับนี้
จึงมีเจตนาจะเสริมสร้างคุณธรรมและปัญญาแก่มวลสมาชิกและผู้แสวงหาคำยบถนิพนธ์ทาง
วิชาการ เชิงประวัติศาสตร์ของผู้ทรงภูมิปัญญาเฉพาะท่าน โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำ
ดังนี้

1. เพื่อรวบรวมบทนิพนธ์ทางวิชาการ ทางประวัติศาสตร์ของผู้ทรงภูมิปัญญา
มาเสริมสร้างพลังปัญญาแก่มวลสมาชิกและผู้แสวงหาทั่วไป อันจะเป็น
ส่วนหนึ่งในการสรรค์สร้างสังคมที่ดีกว่าของเรา
2. เพื่อเป็นบรรณานุกรมประจำปีการศึกษา 2517 ของคณะกรรมการบริหาร
ชมรมประวัติศาสตร์ มศว. ประธานมิตร ซึ่งได้ปฏิบัติกันตลอดมา โดย
บรรณานุกรมฉบับแรกในปีแรก (2515) คือ ประวัติศาสตร์สาร ฉบับ
"การเมืองไทย" และฉบับปีที่ 2 คือ ประวัติศาสตร์สาร ฉบับ "คลื่นใต้น้ำ"
บรรณานุกรมฉบับของปีที่ 3 ซึ่งได้รวบรวมบทนิพนธ์ส่วนใหญ่จากผู้ทำปริญา
นิพนธ์ในเรื่องนั้น ๆ จึงให้ชื่อว่า ประวัติศาสตร์สาร ฉบับ "ปริญยานิพนธ์"
3. เพื่อเป็นถกนันทนาการแก่ผู้สมทบทุนซื้อเครื่องพิมพ์ดีดและวัสดุอุปกรณ์ห้อง
สมุดชมรมประวัติศาสตร์ ของชมรมประวัติศาสตร์ มศว. ประธานมิตร

บรรณานุกรม "ประวัติศาสตร์สาร ฉบับปริญยานิพนธ์" นี้ ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี
จากผู้นิพนธ์ทุกท่าน และได้สำเร็จด้วยดีทุกประการโดยความร่วมมืออย่างเต็มที่ของคณะ
ผู้จัดทำทุกท่าน โดยเฉพาะ คุณสุวรรณ ทิมมณี และคุณชจร แก้วมณีชัย ชมรมประวัติศาสตร์
มศว. ประธานมิตร จึงขอขอบพระคุณและจารึกคุณความดีไว้ ณ ที่นี้ และหวังเป็นอย่างยิ่ง
ว่า ประวัติศาสตร์สาร ฉบับ "ปริญยานิพนธ์" ฉบับนี้ จะมีส่วนเสริมสร้างคุณธรรมและปัญญา
แก่มวลสมาชิกและผู้แสวงหาทุกท่าน.

สมใจติ อองสกุล

เอกสาร มศว

สารบัญ

	หน้า
ประวัติศาสตร์ ราชอาณาจักรราชวรมันช่วยประสิทธิ์	1
นโยบายผูกมิตรของ ร.1 เกี่ยวกับญวน	
ยังผลไปจนถึง ร.5 คร.ขจร สุขพานิช	20
การเมืองในรัชกาลที่ 5 วุฒิชัย มุสิกศิลป์	30
จีนกับขบวนการคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย คร.เขียน ชีระวิทย์	35
แง่คิดเกี่ยวกับสุโขทัย ถนอม อานามวัฒน์	53
บทบาทของหลี่ หง-จิ้ง ในประวัติศาสตร์จีน ประชุมพร คงทน	62
ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลจีน	
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ พลกุล อังกินันท์	86
ความเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนจีนในประเทศไทย	
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ณรงค์ พวงพิศ	95
พระบรมราโชบายเกี่ยวกับปัญหาชาวจีนในพระราชอาณาเขต	
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ พวงร้อย กล่อมเอียง	107
กระบวนการชาตินิยมในพม่า มนูญ ลาสโรจน์	114

อดีตีสิต์ อดีตอุดูห์

อดีตีสายมีห์ อหุ

อดีตีสิต์ วิสุตมรรคกมมูเต

อดีตีสิตา อจฺเจนุติ มาณเว.

ประโยชน์ทั้งหลายย่อมลวงเลยคนผู้ทอดทิ้งการงาน ด้วยอ้างว่าทนายนัก ร้อนนัก เย็นนัก

ทิพนิกาย ปาฎีกาวุค

เสโล ยดา เอกฆโน

วาเตน น สมิรตี

เอว นินุทาปัสสาสุ

น สมิญชุนุติ ปญุติตา

ภูเขาสีดาอย่างหีบ ไม่สะเทือนเพราะลมฉันทิโก,
บัลลือคยอมไม่วั้นไหวในเพราะนิทาและสรร เสริญฉันทินัน

ชุตฺถกนิกาย ชาคค ฐมมปทคาคา

ประวัติศาสตร์

ศาสตราจารย์ช่วยประสิทธิ์

ประการที่ 1 ผู้เขียนยังอยู่ในฐานะผู้ศึกษาประวัติศาสตร์คนหนึ่ง ได้ทำการศึกษาและพยายามทำความเข้าใจของนี้อยู่เสมอ ตั้งนั้นข้อคิดเห็นที่เสนอมานี้จึงเป็นแง่หนึ่งเท่านั้น หากได้เป็นคำอธิบายอันจะยึดเป็นที่สุดแล้วมิได้ ท่านผู้อ่านอาจมีข้อคิดอื่น ๆ ซึ่งผู้เขียนถือว่ามีความควรนำมาพิจารณาเพิ่มเติมทั้งสิ้น

ประการที่ 2 ผู้เขียนขออภัยบรรพชนทั้งหลายผู้ทำให้เกิดประวัติศาสตร์ หากผู้อ่านบทความนี้มีใคร่หาซึ่งในความสำเร็จของเรื่องนี้ เพื่อที่ควรแล้ว ผู้เขียนก็ขอรับความบกพร่องนั้นไว้แต่ผู้เดียว.

ประวัติศาสตร์ คือมนุษย์และอดีต

หากถามว่าประวัติศาสตร์คืออะไร ผู้ที่สอนวิชานี้
อยู่อาจตอบว่า "ถามทำไมกันก็อย่างที่รู้ๆ กันแล้ว" หรือ
"จะคืออะไรไม่สำคัญ สอนให้รู้เรื่องก็แล้วกัน" "ก็มา
คิดว่าจะตอบอย่างไรดี เป็นวิชาที่ว่าด้วยประวัติตนเอง"

เมื่อจำเป็นตองหากำตอบก็น่าจะลองหาปฏิกริยา
โต้ตอบจากคนโดยทั่วไป และจากตำราที่เชื่อถือได้
ประกอบกัน ปฏิกริยาโต้ตอบว่า "ประวัติศาสตร์" อาจ
ออกมาในรูปสถานที่สลักหักพัง (เช่น สุโขทัย อโยธยา)
ศิลาจารึก พิพิธภัณฑ์ พอซุนรามคำแหง นางเสือง มัมมี
สฟิงค์ ฮิตเลอร์ ฯ ซึ่งคงจะสรุปได้ว่า เป็นสิ่งทีเกี่ยว
กับเหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้ว ของเก่า ๆ หรือ บุคคลที่มี
ชีวิตในอดีต

หากจะดูความหมายของศัพท์ คำ "ประวัติศาสตร์"
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ให้ความ
หมายว่า วิชาที่ว่าด้วยเหตุการณ์ที่เป็นมา เรื่องราวของ
ประเทศชาติเป็นต้นตามที่จักเป็นหลักฐานไว้

หากจะดูจากคำภาษาอังกฤษ "History" จะ
พบว่ามาจากภาษากรีกใน Bining & Bining,
Teaching the Social Studies in Se-
condary Schools ให้คำอธิบายว่าศัพท์เดิม แปล
ว่า การหาความจริง (inquiry) หรือ ความรู้ ที
ได้จากการหาความจริงในตอนแรกใช้คำนี้กับความรู้อื่น
ก็ได้ ต่อมาจึงจำกัดลงเป็นความรู้เกี่ยวกับเรื่อง ของ
มนุษย์ และภายหลังจึงมาหมายถึงเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้น
ตามลำดับเวลา

"History" ในพจนานุกรมภาษาอังกฤษ

(The American College Dictionary) ให้
อธิบายไว้ 3 ประการ

1. วิชาที่ว่าด้วยเหตุการณ์ในอดีต
2. บันทึกเรื่องราวของอดีตที่เกี่ยวข้องกับ
มนุษยชาติ
3. เรื่องที่เขียนอย่างมีระเบียบวิธีการ ซึ่ง
เรียงตามลำดับเวลา ลำดับเหตุการณ์
อาจเกี่ยวกับชนบางหมู่ ประเทศบาง
ประเทศ ระยะเวลาบางเวลา คนบาง
คน

Bining & Bining (ในหนังสือเล่มเดียว
กับข้างบน) อธิบายไว้ 3 ความหมายเช่นกัน แต่ต่าง

1. วิชาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบาย บันทึก
ชี้แจงเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นและเหตุการณ์
ในอดีต
2. เรื่องที่เขียนอย่างมีระเบียบวิธีการ เพื่อ
อธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นและเหตุการณ์ในอดีต
อาจจะอยู่ในรูปต่าง ๆ กันจากจดหมาย
เหตุการณ์ไปถึงเรื่องที่เขียนขึ้น ด้วย
วิธีการศึกษาอย่างซับซ้อน
3. เหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นในอดีต ซึ่งมี
มากมายเกินกว่าความรู้ที่มนุษย์เรา หา
ได้จากบันทึกอันมีเพียงจำนวนน้อย

จากความหมายต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็น
ได้ว่า ประวัติศาสตร์อาจจะเป็นได้ทั้งสาขาวิชา บันทึก

กา ๆ คำว่าที่เขียนกันแล้ว และตัวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
อง ซึ่งล้วนแต่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ การกระทำ ความ
อ่าน การสร้างสรรค์พฤติกรรม ๆ และต้องเกี่ยวกับ
คิด หรือไต่ถามมาแล้วด้วย

ความสำคัญของอดีต

A. A. Trever ใน History of Ancient
Civilization, กล่าวว่า "อดีตไม่ใช่สิ่งที่เราละ
ทิ้งไว้ข้างหลังเรา แต่เป็นสิ่งที่ยังคงดำเนินไปพร้อมมา
กับตัวเรา" ความหมายนี้หากเอามาใช้พิจารณาบุคคล
เป็นรายคนก็จะเห็นได้ชัดเจน เพราะอดีตของแต่ละคน
รวมกันขึ้นมาเป็นตัวบุคคลนั้นนั่นเอง การทำความ
รู้จักบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นทางการ เพื่อมอบหมายงาน
สำคัญหรืออื่น ๆ เรานิยมซักถามว่า เกิดที่ไหน เมื่อไร
รักษาที่ไหน ๆ นั่นคือต้องหันกลับไปดูอดีตของเขา คำ
กล่าวข้างบนจึงเป็นการย้ำสิ่งที่เรายึดถือและปฏิบัติ กัน
อยู่นั่นเอง

หาก เป็นกลุ่มชนหรือประเทศ ก็เช่นเดียวกับ
บุคคลแต่ละคน เมื่อต้องการทำความเข้าใจเหตุการณ์
ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันก็ต้องกลับไปพิจารณาความเป็นมาแต่
ก่อนทุกครั้งจึงจะเข้าใจได้ถ่องแท้ ยกตัวอย่างได้ทั้งที่
ใกล้ตัว เช่น เวียดนาม ลาว หรือไกลตัว เช่น ยิวกับ
อาหรับ เซโกสโลวะเกีย ๆ อดีต ปัจจุบัน อนาคต จึง
มักจะสัมพันธ์กันอยู่ดังนี้ ยิ่งกว่านั้นบางท่านถึงกับกล่าว
ว่า ปัจจุบันที่แท้จริงนั้นไม่มี เพราะไม่ว่าเรากำลังนึก
ว่าสิ่งใดเป็นปัจจุบันก็ตาม เมื่อนึกได้แล้ว สิ่งนั้นก็กลายเป็น
อดีตไปแล้ว (หากพิจารณาคำโดย "ปัจจุบัน" ถือ
ตามตัวอักษร)

ประวัติศาสตร์ยังเป็นวิชาหนึ่งในวิชาสังคมศาสตร์
Moffatt, M.P. Social Studies Instruc-
tion
กล่าวได้ว่า สังคมศาสตร์คือวิชาต่าง ๆ ซึ่งคุณความ
รู้เกี่ยวกับมนุษย์และสังคมในอารยธรรมที่เจริญขึ้น (ส่วน
สังคมศึกษาเป็นคำที่ใช้เรียกความรู้ซึ่งดึงมาจากสังคม
ศาสตร์และจากชีวิตในปัจจุบัน เพื่อจุดประสงค์ในการ
นำมาสอนให้เยาวชนได้เข้าใจ ความเจริญของอารย-
ธรรมสมัยใหม่) สังคมศาสตร์รวมวิชาพวกประวัติศาสตร์
เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ มานุษยวิทยา สังคมวิทยา
ภูมิศาสตร์ และอื่น ๆ วิชาเหล่านี้มีความสัมพันธ์ ระหว่าง
มนุษย์ด้วยกัน และมนุษย์กับ สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ
และยังแสดงเรื่องราวของมนุษย์จากอดีต มาจนชีวิต
ปัจจุบัน

R. V. Daniels, ใน Studying History
How and Why
กล่าวว่า ประวัติศาสตร์จะจัดเข้าอยู่ในวิชาพวกใด
ยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่บ้าง บางทีจัดเข้าอยู่ในมนุษย
ธรรมศึกษา (Humanities) ก็มีพวกวรรณคดี อักษร
ศาสตร์ บริษัทยา แต่ประวัติศาสตร์ก็แตกต่างไปจากพวก
มนุษยธรรมศึกษา เพราะมีรากฐานอยู่ที่ความจริง มาก
กว่าอยู่ที่ความคิด จินตนาการ ความรู้สึก จึงมักจะรวม
เข้าอยู่ในพวกวิชาสังคมศาสตร์

ดังนั้นแนวโน้มในปัจจุบันมักจะจัดประวัติศาสตร์
เข้าในสังคมศาสตร์ และจะเห็นว่า ประวัติศาสตร์ก็จะ
ช่วยให้วิชาสังคมศาสตร์บรรลุถึงจุดหมายได้ เพราะ
ให้รากฐานความเป็นมาเบื้องต้นของแต่ละสาขาวิชา
ได้

A. L. Rowse ใน The Use of History
ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับอิมปายความหมายของ

วิชาที่ว่า วิชาที่ว่าประวัติศาสตร์มีความสำคัญยิ่งใน
ชั้นมหาวิทยาลัย เป็นการเตรียมตัวสำหรับ ผู้ที่จะไป
ดำเนินอาชีพครู ไปทำงานข้าราชการพลเรือน ไป
เป็นผู้นำทางค่านการ เมือง ผู้นำทางค่านสื่อมวลชน
และเป็นนักการเมือง ความรู้ในประวัติศาสตร์ เป็น
เรื่องที่ขาดไม่ได้ในการวางแผนขั้นสูงขึ้นไปในสังคม
ดังนั้น จึงเป็นวิชาที่สำคัญในการศึกษาชั้นอุดม และ
ยิ่งสูงขึ้นไปยิ่งสำคัญมากขึ้น

จะเห็นได้ว่าประวัติศาสตร์มีความสำคัญในตัว
เอง สำคัญต่อวิชาอื่น และยังช่วยในการเตรียมพล
เมืองสำคัญบางพวก

ในสังคมไทยเราแต่เดิมอาจไม่มีพูดถึงความ
สำคัญของอดีต - แต่เราก็มีมรดกมรดกที่มีมีความสำคัญ
ซึ่งอาจจะไต่แกบุคคลบางคนที่อยู่ในอดีตก็ได้ - ดัง
ปรากฏในมรดกของหนึ่งใน 38 ประการ วิชาการบูชา
เป็นมรดกอันสูงสุดประการหนึ่ง ถึงแม้ว่าบุคคลที่ควร
บูชาอาจจะมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันนี้ควรยกย่อง แต่ก็มีเป็น
จำนวนมากในประวัติศาสตร์

นอกจากนั้นคนไทยเรายังมีการเคารพบูชาผู้ที่มีพระ
คุณ ผู้ที่ประสิทธิประสาทวิชา ไม่ว่าจะ เป็นใคร อยู่ใน
สมัยใดก็ตาม ดังข้อความที่ปรากฏในคำไหว้ครู "ข้า
ขอประณตนมัสการ บูรพคณาจารย์ ผู้กอปรเกิด
ประโยชน์ศึกษา...." ผู้ที่ทำคุณประโยชน์ ในค่าน
วิชาความรู้ต่าง ๆ ย่อมปรากฏในประวัติศาสตร์ เช่น
กัน

ฉะนั้น ในการที่จะเคารพบูชาผู้ใดก็ย่อมต้องอาศัย
ความรู้จากประวัติศาสตร์ด้วย มิฉะนั้นก็อาจจะ ไม่

สามารถกำหนดผู้ที่ควร เคารพและผู้ที่มิควรที่แท้
ได้

เราควรจะนำวิชาที่เกี่ยวกับอดีตมาใช้ประโยชน์

C.P.Hill ใน Suggestions on the
Teaching of History towards World
Understanding ซึ่งเป็นสิ่งที่มีพรายงานผล
การประชุมของนักประวัติศาสตร์และผู้สอนประวัติศาสตร์
จากหลายประเทศในการประชุมของ
สรุปเกี่ยวกับประโยชน์ของวิชาที่ว่า

สำหรับผู้ใหญ่ ประวัติศาสตร์มีคุณค่าในการทำ
เกิดความฉลาด ชั้นศีลธรรม และความสามารถ ที่
วิชาภูมิวิจารณ์ได้อย่างลึกซึ้ง

สำหรับเยาวชน มีคุณค่า เช่น
- สอนความอดยาก ร้อยยากเห็น
- ทำให้เกิดความเข้าใจในความเจริญที่สืบต่
กันมา

- ช่วยให้เกิดปัญญา เข้าใจเรื่องราวที่เกิดซ้ำ
และแสดงความคิดเห็นได้ถูกต้อง

- ช่วยวางมาตรฐานสำหรับวัดคุณค่าและความ
สำเร็จของมนุษย์ สามารถเผชิญปัญหา ของ
ชุมชนสมัยใหม่ ทั้งแง่การเมือง เศรษฐกิจ
สังคม

- ฝึกให้รู้จักดำเนินการกับปัญหาที่ยังเป็นที่ ถก
เถียงกัน มีจิตใจมุ่งที่จะแสวงหาความจริง
นิยมการอภิปรายอย่างเสรี และรู้จักประนี
ประนอม

- มีความรักชาติ เข้าใจขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีทางดำรงชีวิต นอกจากจะรู้จักชาติตนเอง ยังควรรู้จักชาติอื่นด้วย ความรักชาติต้องระมัดระวังให้พอเหมาะพอควร มิให้กลายเป็นกรหลงชาติซึ่งเป็นภัยอย่างร้ายแรง เช่นที่โลกเคยประสบมาแล้วจากลัทธินาซี

ทั้งนี้หากสอนอย่างถูกต้อง ตามผ่านองคสองกรรม(ตามวิธีการที่เหมาะสม) จะช่วยให้ผู้เรียนมีความคิดเห็นถูกต้อง และเป็นมนุษยตามแบบที่ด้งาม แต่หากสอนผิด ๆ อาจทำให้กลายเป็นคนใจแคบและมีความบ้าคลั่งอยู่ในคนได้

หากพิจารณาให้ถี่แล้ว จะเห็นได้ว่าวิชานี้อาจจะถูกเบี่ยงเบนให้เกิดโทษได้เช่นกันซึ่งขึ้นอยู่กับกรเลือกเนื้อเรื่องและวิธีการของผู้สอน

R.V.Daniels, ใน Studying History How and Why ให้คำอธิบายเพิ่มเติม ว่า วิชานี้อาจช่วยให้เกิดทัศนคติแบบของ "ผู้ที่ได้รับกรศึกษา" คือมีความรู้สึกสงสัยในความจริงที่เกี่ยวกับทุกสิ่ง รู้จักใ้ถามและรู้จักออกความเห็น วิพากษ์วิจารณ์ รู้จักคิดอย่างลึกซึ้ง และอย่างเที่ยงธรรมไม่ลำเอียง รู้จักตัดสินระหว่างสิ่งที่ดี สิ่งไม่ดี และที่ครึ่ง ๆ กลาง ๆ สามารถชี้แนะหนักในการที่จะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย สรุปลงว่ากรศึกษา ประวัติศาสตร์ จะนำไปสู่ความฉงน

J.Barzun, ใน The Modern Researcher กล่าวว่า เขาวชนเรียนประวัติศาสตร์

เพื่อให้เป็นพลเมืองที่จงรักภักดีต่อประเทศของตน ผู้ใหญ่ใช้ประโยชน์เพื่อให้เข้าใจโลกที่ตนอยู่และเพื่อออกความเห็นได้อย่างเฉลียวฉลาดในเรื่องเกี่ยวกับ ประเทศชาตินักการ เมืองใช้ประโยชน์โดยเอาเป็นแนวทาง สำหรับปฏิบัติตน

H.C.Hoehett, ใน Critical Method in Historical Research and Writing แนะนำ ประวัติศาสตร์อาจให้บางสิ่งที่มีค่าแก่ชีวิตของคนเรา วิชาทางสังคมศาสตร์ช่วยให้กรรู้จักปรับชีวิตของตนให้เข้ากับโลกซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ การศึกษาประวัติศาสตร์จะช่วยให้เกิดระเบียบทางสมอง ซึ่งจะช่วยให้คนเผชิญปัญหาได้อย่างมีเหตุผล ออกทน และฉลาด ไม่ใช่เต็มไปด้วยอารมณ์ และผิวเผิน

จะเห็นได้ว่า มายทั้งหลายนี้มีผ่านอง ใกล้เคียงกัน คือกล่าวถึงประโยชน์ที่ฝึกฝนจิตใจของ ผู้เรียน เป็นสำคัญ

ทั้งหมดที่กล่าวมาล้วนเป็นแนวความคิด ของชาวตะวันตก ซึ่งก็คือเป็นแบบสากล ปรากฏว่าจุดมุ่งหมายของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ประโยชน์ขมศึกษาตอนต้นของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2503 ก็ได้วางแนวทางข้อคล้ายคลึงกับที่กล่าวมาแล้ว (ที่จะยกมากล่าว เป็นจุดมุ่งหมายรวมของวิชาสังคมศึกษา แต่ก็พอแยกแยะออกมาได้) ดังนี้

"ให้มีความรู้ความเข้าใจในความเป็นมา ในอดีตทางสังคม ทางวัฒนธรรม และสภาพปัจจุบันทางการ เมือง ชีงชนและชาติได้สร้างสมกันมาตามประวัติศาสตร์ ของชาตินั้น ๆ ให้รู้จักเหตุผล เข้าใจหลักการ และระเบียบ

วิธีในการแก้ปัญหา และรู้จักประเมินผล"

เราควรหันมาพิจารณาหลักธรรมบางประการของพุทธศาสนาว่า ประวัติศาสตร์อาจนำมาใช้ประโยชน์เพื่อปฏิบัติหลักธรรมบางประการ ในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะในสังคมไทย ได้ อย่างไร

ในหนังสือจรรยาแพทย์ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี กล่าวถึง ความฉลาดที่จะรู้จักผิดชอบชั่วดี แยกได้เป็น 3 ประการ

1. ความฉลาด รู้จักความเจริญ ความดี ทั้งปวง(อายุโกศล)
2. ความฉลาด รู้จักความเสื่อม และความชั่วทั้งปวง(อุปายโกศล)
3. ความฉลาด รู้จักเลือกเฟ้น กระทำแต่ที่ดี และรู้จักหลีกเลี่ยงไม่กระทำในทางที่เสีย และชั่วผิดทั้งปวง(อุปายโกศล)

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า ความฉลาดเหล่านี้ อาจเกิดขึ้นได้โดยการศึกษา เรื่องที่เกิดขึ้น มาแล้วในอดีต เพราะทั้งความเจริญ ความดี ความเสื่อม ความชั่ว ล้วนมีปรากฏมาแล้ว ทั้งในประวัติศาสตร์ของประเทศบางประเทศ หรือของโลก

การพิจารณาว่าสิ่งใดดี สิ่งใดชั่วจำต้องอาศัยหลักเทียบเคียงสำหรับวินิจฉัย 3 ประการ คือ

1. ความเห็นที่เอาตนเป็นใหญ่ (อัตตาธิปไตยยะ)
2. ความเห็นที่ยอมเอาความนิยมของโลกหรือความเห็นของคนมากด้วยกัน เป็นใหญ่

(โลกาธิปไตยยะ)

3. เอาหลักของความจริงชอบธรรม และยิธรรมเป็นใหญ่ (สัมมาธิปไตยยะ)

จะเห็นได้ว่าหลักข้อ 2 และ 3 จะได้จาก การศึกษาประวัติศาสตร์ด้วยกัน

ธรรมอันดี 7 ประการ (สัตตสัทธรรม) เป็นธรรมสำหรับชักนำหรือปลุกธรรมอื่นให้เกิด และรักษาธรรมอื่นให้ตั้งอยู่ถาวรมั่นคง ได้แก่ สัทธา ทิธี โสถตปปะ พาหุสัจจะ วิริยะ สติ ปัญญา

ข้อที่จะใช้วิชาประวัติศาสตร์เป็นเครื่อง ช่วยให้เกิดได้ ควรได้แก่

พาหุสัจจะ ความใฝ่เรียนมาก ไฝ่ฟังมาก ไฝ่เรียนมาก วิชาประวัติศาสตร์ เป็นเรื่องของการกระทำ ของมนุษย์อันมีอยู่มากมาย ย่อมช่วยให้ผู้เรียนถึงซึ่งธรรมข้อนี้ ได้

สติ ความยังคิด รู้จักตน ระวังตน ไม่นั่นเพื่อน เหลวไหล ลืมตน ไม่ประมาณ อาจเกิดได้จากการพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นมาแล้วเช่นกัน

ปัญญา ความรู้ประจักษ์ ความเข้าใจชัด ความฉลาด ความที่เห็นผิดชอบชั่วดี บำปบุญคุณโทษ ในเรื่องใด ๆ เกิดด้วยปัญญา หากศึกษาประวัติศาสตร์ ถูกต้องตามแนวที่ควรแล้ว ย่อมสั่งให้เกิดธรรมข้อนี้ ดังที่ประมวลฝ้ายตะวันตกก็ได้ให้อรรถาธิบายไว้แล้ว

ปัญญา นอกจากจะเป็นข้อหนึ่งในสัตตสัทธรรมแล้วยังถือเป็นขั้นสูงสุดของการศึกษาตามแนวพุทธศาสนาค้น การศึกษาในทางพุทธศาสนาจักไว้ 3 ชั้น ชั้นต้นให้สำรวมกาย วาจา คือศีล ชั้นกลางให้สำรวมใจคือ สมาธิ

ชั้นสูงสุดให้คิด คือ ปัญญา ปัญญาถือเป็นแสงสว่างสุดในโลก ตามนัยของพุทธศาสนา และยังมีพุทธภาษิต ที่กล่าวว่า "ปัญญาเป็นรัตนะของนรชน"

ที่เกิดของปัญญามืออัคราธิบายไว้ 3 ประการคือ

1. ปัญญาที่เกิดด้วยได้สลับครีบทังความคิดเห็นของผู้อื่นมาเป็นเครื่องเทียบให้แลเห็น เหตุผลชีวิต (สุกมยปัญญา) ข้อนี้ปลูกได้โดยการศึกษาเล่าเรียน

2. ปัญญาที่เกิดด้วยความคิดใคร่ครวญไตร่ตรองหาเหตุผลด้วยตนเอง (จินตามยปัญญา) ข้อนี้ปลูกได้โดยการฝึกหัดคิด หมั่นคิด หมั่นตรอง

3. ปัญญาที่เกิดแต่ความฝึกฝนอบรม ความเข้าใจทางหนึ่งแล้ว ความเข้าใจอันนั้นก็แล่นไปถึงทางอื่นที่มีอาการอย่างเดียวกัน ให้เข้าใจประปรายโดยฉับไว (ภาวนามยปัญญา) ข้อนี้เกิดได้ด้วยคุณเคย อย่างหนึ่งมาเมื่อไรที่มีอาการอย่างเดียวกัน ความรู้ความเข้าใจก็แล่นไปได้เร็ว

จะเห็นว่าทั้ง 3 ประการ จะฝึกฝนได้ โดยอาศัยเรื่องในอดีตเช่นกัน

ธรรมที่จะช่วยรักษาความสามัคคี (ฆราวาสธรรม) 4 ประการ ได้แก่ สัจจะ ทมะ ชันติ จาคะ ทมะ ชมหามิใจตนเอง หากเกิดความเห็นแตกต่างกัน อาจฝึกฝนจากวิชาประวัติศาสตร์ได้เช่นกันในประวัติศาสตร์มีกล่าวถึงมนุษยต่างกลุ่ม ต่างเหล่าและผลเสียอันเกิดจากการไม่ชม หามิใจ จนกลายเป็นวิวาทบาดหมางก็มีเกิดขึ้นมากมาย นำมาเป็นตัวอย่างได้

จุดประสงค์ของการศึกษาประวัติศาสตร์ ความ

แนวของ UNESCO ก็มุ่งให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ ในขณะเดียวกันก็อาจก่อให้เกิดความร่วมมือกัน รักษาความสามัคคีตามแนวพุทธศาสนาได้ตรงกัน

จะเห็นได้ว่าประโยชน์ของวิชาประวัติศาสตร์ตามแนวของฝ่ายตะวันตกและตามแนวของหลักธรรมในพุทธศาสนาไปควบกัน และช่วยส่งเสริมกันเป็นอย่างดี

ผู้เขียนเห็นควรสรุป ณ ที่นี้ว่า ควรจะยึด วิชาประวัติศาสตร์ เป็นวิชาที่ช่วยให้เกิด "ปัญญา" เป็นสำคัญ

วิธีการศึกษาค้นคว้า

N.P.Hill, ใน Suggestion on the Teaching of History ซึ่งย่อเรื่อง การสอนประวัติศาสตร์ให้เกิดความเข้าใจระหว่างชาติ มีกล่าวไว้ว่า ประวัติศาสตร์ควรจะเป็นเรื่องของก้าวแสวงหาความจริง (Search for truth) คือต้องพิจารณาหลักฐานบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างรอบคอบ

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและเป็นจริง (facts) นั้น เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ มีลักษณะเป็นวัตถุวิสัย (objectivity) ในตัวของตัว ส่วนการตีความหมาย (inter-pretation) ประกอบด้วยความเห็นส่วนตัวของผู้ตีความ จึงมีลักษณะเป็นจิตวิสัย (subjectivity) ผู้ที่ทำการศึกษาค้นคว้าควรจะเข้าใจ ความแตกต่างดังกล่าวนี้ และไม่ตกเป็นเหยื่อของการโฆษณาชวนเชื่อใด ๆ

R.V.Daniels, ใน Studying History How and Why กล่าวเกี่ยวกับลักษณะที่เป็นวัตถุวิสัย (objectivity) ว่า สำคัญยิ่งในการค้นคว้า ทาง

ประวัติศาสตร์ ความสามารถที่จะเผชิญความจริงที่ไม่เป็นที่พอใจ ซึ่งมาเกี่ยวข้องกับชุมชนหรือสถาบันที่เราสัมพันธ์อยู่ด้วย และในสายตาของเรา รู้สึกว่าชุมชนหรือสถาบันนั้นเป็นตัวแทนของความมีคุณค่า

ความลำเอียง (bias) มักเกิดจากการนำตัวเข้าไปปนกับคนบางกลุ่ม เช่น บางชาติ บางศาสนา บางชั้น บางพรรคบาง ที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว เช่น รู้สึกว่ากลุ่มเราก็คงดีกว่ากลุ่มอื่น วิถีดำรงชีวิต ของเรา เป็นมาตรฐานสำหรับตัวคนอื่น

ในทางพุทธศาสนา เหตุที่จะชักชวนไม่ให้คนตั้งอยู่ในความเที่ยงธรรมได้แก่อคติ 4 ประการ ดังในจรรยาแพทย์ ของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี อธิบายว่า

- 1. มีความรักเป็นเหตุให้ลำเอียง (ฉันทาคติ)
- 2. มีความโกรธเป็นเหตุให้ลำเอียง (โทสาคติ)
- 3. มีความกลัวเป็นเหตุให้ลำเอียง (ภยาคติ)
- 4. มีความหลงเป็นเหตุให้ลำเอียง (โมหาคติ)

ทั้ง 4 ประการนี้อาจจะเกี่ยวกับกลุ่มชน บางกลุ่ม คนบางคน หรือพรรคบางพรรค หรือชนบางชั้นได้ทั้งสิ้น

นอกจากนี้ยังมีเครื่องเสerahมองที่อยู่ในจิตปิดบังปัญญา ชักนำให้เห็นผิดไปต่าง ๆ ได้แก่ อุปกิเลส

16. ที่ควรระยงมาได้แก่

10. ความโอ้อวด(สาเจยฺย) ความเข้าใจว่าตัวดี พูดยาโอ้อวดยกย่องตัวเองเป็นเครื่อง ตัดทอนความรู้ความดีที่จะงอกงามแก่ตนในภายหน้า

12. ความแข็งค้ำ(สารมฺโม) เห็นผู้อื่นได้ดี คิดอ่านตัดรอนทอนกำลังบิคนหนทางที่จะทำดีด้วยตนเอง

13. ความถือตัว(มาน) ความเชื่อดำรงใจ ความเป็นเครื่องป้องกัน ที่จะเชื่อฟัง นอบน้อมต่อผู้อื่น เป็นการชักนำให้ผู้อื่น ระวังภัยกริยาอาการ ตัดทอนทางคบหาสมาคม

14. ความคหิณทาน(อติมาน) ความสมประมาทคหิณผู้อื่น เห็นเขาเร็วกว่าตัวไปหมก เครื่องเสerahมองทั้ง 4 ประการ ที่กล่าวมานี้ ย่อมทำให้ไม่สามารถแสวงหาความจริงอันเป็นประโยชน์ได้

ในการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ จึงควรระมัดระวังเหตุที่ทำให้ไม่เที่ยงธรรม และเครื่องเสerahมองเหล่านี้ให้จงหนัก

ผู้ศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์จะต้องเข้าใจวิธีการบันทึกเหตุการณ์ในอดีตอีกดังนี้

R.V. Daniels, ใน Studying History How and Why อธิบายแหล่งที่มา (sources) ไว้ถึง 3 ประการ

1. หลักฐานชั้นต้น (Primary sources) คือการเขียน-การพูดของบุคคลในสมัยนั้น ๆ มีส่วนร่วมกับเหตุการณ์นั้น ๆ อาจอยู่ในรูปบันทึก จดหมาย อนุทิน รายงาน ฯ

2. หลักฐานชั้นรอง (secondary sources) คือการรวบรวมจัดระเบียบโดยผู้ที่ไม่ได้อยู่ในระยะเวลาที่เกิดเหตุการณ์ แต่เป็นผู้พยายามเขียนขึ้นโดยมีรากฐานจากการศึกษาค้นคว้าหาเหตุผลว่า เหตุการณ์นั้น ๆ เกิดขึ้น

อย่างไร ทำไมจึงเกิด

3.หลักฐานชั้นสาม (tertiary sources) ใดแก่งานเขียนเพื่อเป็นหนังสืออุเทศ หรือเพื่อโฆษณาชวนความในสารานุกรม หนังสือเรียน จุกประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนเห็นภาพโคสะควกชัดเจน

Gottschalk ใน Understanding Historyแบ่งหลักฐานไว้เป็น 2 คือ หลักฐานชั้นต้น เขียนโดยผู้ที่เห็นเหตุการณ์ด้วยตาตนเอง หรืออยู่ ณ ที่ที่เหตุการณ์เกิดขึ้น หลักฐานชั้นรอง เขียนโดยผู้ที่ไม่ได้เห็นเอง หรือไม่ได้อยู่ ณ ที่ที่เหตุการณ์เกิดขึ้น

จะเห็นได้ว่า หลักฐานชั้นรอง และชั้นสามอาจจะรวมกัน หรืออาจทิ้งไว้ ดังนั้นเพื่อจะจัดหนังสือบางจำพวกได้ถนัดยิ่งขึ้น

Daniels อธิบายว่า หลักฐานชั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง คำเอียงได้ทั้งนั้น แหล่งสำคัญต้นเขียนหรือบันทึกเมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้นใหม่ ๆ อาจคำเอียงโดยไม่รู้ตัว หรืออาจมองเหตุการณ์นั้น ๆ ในสายตาของตน ซึ่งมักจะแตกต่างกันไปกับการมอง เหตุการณ์เดียวกันนั้นของบุคคลอื่น หรืออาจตีความผิด ความจำพลาด หรือสลดแก่ปากกาพาไป หรือเขียน สิ่งที่คุณคาดคะเน แต่ผู้อ่านถือว่าเป็นความจริง หรือเป็นคำสรุปที่รวมไว้ก็แล้ว

การ วัตถุประสงค์ของหลักฐานทั้งสองระดับนี้ใช้วิธีพิจารณาโดยภายในและภายนอก

การพิจารณาภายใน คือ ชึ่งนำหน้าหลักฐานหรือหนังสือในตัวของหนังสือเอง ว่าถูกต้อง ชัดกันเองหรือไม่ ความจริงประการสำคัญคืออะไร อะไร

เป็นความคาดคะเน

การพิจารณาภายนอก คือ ชึ่งนำหน้าโดยพิจารณาเทียบกับหนังสืออื่นและกับเรื่องที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป เทียบกับเรื่องที่เกิดขึ้นก่อนหรือหลัง

เหล่านี้เป็นวิธีที่จะให้ได้มาซึ่งความถูกต้องแน่นอน

ปัญหาในการค้นคว้าในเมืองเรา

ปัญหาเรื่องแหล่งที่มา อาจพิจารณาแยกเป็น 2 ประการ คือ แก่งการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ต่างประเทศ ซึ่งมีอยู่ในหลักสูตรชั้นประถม มัธยม และอุดม คั้งแต่ประเทศไทยทั่วโลกในแหลมอินโดจีนนี้ ถึงเอเชียส่วนอื่นและยังทวีปอื่นทั่วโลก แหล่งที่มาของประวัติศาสตร์ต่างประเทศมีมาก เพราะมีผู้ค้นคว้าเรียบเรียงไว้มากมาย (นอกจากประเทศเล็ก เช่น ลาว) แต่ปัญหาที่คนไทยประสบก็คือ ไม่สามารถเข้าใจภาษาที่เขาเรียบเรียงไว้ได้สะดวกนัก ได้มีการแปลตำราเป็นภาษาไทยกันมากขึ้น แต่ยังไม่เพียงพอ ผู้ศึกษาต้องพยายามแก้ปัญหาค้นคว้าของตนเอง ผึกฝนให้อ่านเข้าใจ เป็นประการแรก

แก่งการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทย มีปัญหาคนละแบบ คือ การเขียนยังไม่มากนัก หลักฐานชั้นต้นยังคงมีมาก โดยเฉพาะของสมัยรัตนโกสินทร์ แต่หลักฐานชั้นรองยังมีได้ปรากฏมากนัก ผู้ศึกษาควรจรรู้หลักฐานชั้นต้นด้วย เพื่อจะได้ศึกษาค้นคว้าตนเองได้

ปัญหาเรื่องขาดหนังสือ จากการรวบรวมปัญหาของนักศึกษาที่เรียนวิชาวิธีสอนประวัติศาสตร์ ณ มหา

เอกสาร มคอ

วิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (นักศึกษา
มาเรียนในภาคเย็น ส่วนใหญ่สอนอยู่ใน โรงเรียน
มัธยม ที่สอนอยู่ในโรงเรียนประถมและอนุบาล มีน้อย)
พบว่าบางโรงเรียนไม่มีห้องสมุดเลย บางโรงเรียน
มีห้องสมุดแต่งบประมาณมีน้อย ซื้อมือหนังสือใค่น้อยเล่ม
ต่อปี ฉะนั้นบางที่ไม่สามารถอนุญาตให้นักเรียน ใช้
ห้องสมุดได้ โรงเรียนที่มีห้องสมุดสมบูรณ์มีเพียง 2-
3 แห่ง ทั้งจังหวัดพระนคร

โรงเรียนที่มีงบประมาณอยู่บ้าง หากมีรายชื่อ
หนังสือที่เรียงลำดับความสำคัญไว้ก็อาจช่วยสรรสมได้
ทีละเล็กละน้อย

ส่วนโรงเรียนที่ยังไม่มีเลย มักเป็นโรงเรียน
เล็กและตั้งใหม่

หนังสือเป็นส่วนประกอบสำคัญ โดยเฉพาะการ
ศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ เพราะจะใคร่ใคร่เห็นมาก ก็
ยอมจะมาจากกรไลอานมาก แต่ก็คงจะแก้ไม่ได้ใน
เร็ววัน เป็นที่น่าสังเกตุว่าหลังจากมีการคิดประดิษฐ์
แท่นพิมพ์ในยุโรปมาแล้วกว่า 500 ปี หรือมีแท่นพิมพ์
ตัวอักษรไทยในเมืองไทยมาแล้วประมาณ 130 ปี
โรงเรียนของเรายังขาดแคลนหนังสือ ประกอบการ
เรียน นอกไปจากตำราเรียนประจำแต่ละชั้นอยู่จน
ทุกวันนี้ (ทั้ง ๆ ที่ในท้องตลาดปัจจุบันมีหนังสือที่พิมพ์
เป็นภาษาไทยอยู่ไม่น้อย)

เมื่อขาดหนังสือประกอบ การศึกษาค้นคว้าก็
คงทำไม่ได้ ผู้สอนและผู้เรียนต้องยึดตำรา ประจำ
ชั้นเป็นสำคัญ จากสภาพการ เช่นนี้ ตำราเรียนจะ
ต้องมีคุณลักษณะพิเศษให้ทดแทนหลักฐานชั้นรอง และ

หลักฐานชั้นต้นได้บ้าง

ครูผู้สอนบางคนอาจสะสมตำราของตนเองก็นับ
เป็นการกระทำที่น่าสรรเสริญ

ปัญหา เนื้อเรื่องบางตอนยังเป็นที่ยกเถียงกันอยู่ที่
ปรากฏเด่น ๆ (จากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม)
โดยเฉพาะในประวัติศาสตร์ไทย เช่นเรื่องเมืองอุทอง
เรื่องพระเจ้ารามคำแหงเสด็จเมืองจีน เรื่องการ
อพยพลงมาจากตอนใต้ของจีน เป็นต้น (เรื่องที่ยกมานี้
อาจตกลงกันไปแล้วในการประชุมของคณะกรรมการวิชา
ประวัติศาสตร์ไทย ราชบัณฑิตยสถาน)

จะต้องยึดหลักการพิจารณาหลักฐานทั้งชั้นต้นและ
ชั้นรอง หากได้หลักฐานใหม่แตกต่างไปจากตำราเรียน
ควรพิจารณาถึงความเหมาะสมว่าควร จะแจ้งให้ผู้เรียน
ทราบเพียงใด แลไหน โดยคำนึงถึงอายุ และชั้นเรียน
ให้มาก

สิ่งที่ควรยึดปฏิบัติในการศึกษาค้นคว้า

1. มุ่งที่จะทำข้อเท็จจริง ซักความลำเอียงไม่
เอาตนเองเข้าผูกพัน จะเป็นทางให้ศึกษาได้ถูกต้องได้
ถึงซึ่งปัญญาอันเป็นหัวใจสำคัญในการศึกษา
2. ผู้สอนวิชานี้ ไม่ควรระคยใจควรใช้ หลักฐาน
ทั้งสองระดับ และพยายามส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักหลัก
ฐานเหล่านี้ด้วย (ตำราเรียนในชั้นอาจถือเป็นหลักฐาน
ชั้นสาม ดังกล่าวมาแล้ว)
3. ปีที่เกิดเหตุการณ์ (dates) ยังคงเป็น
สิ่งที่ต้องคำนึง เพื่อให้บังเกิดความเข้าใจถูกต้อง ไม่
ไขว้เขว แต่ควรยกขึ้นมาเทียบกับปีอื่น เพื่อให้มีความ

หมายมากขึ้น

ข้อคิดบางประการในการนำมาศึกษาในห้องเรียน

C.P.Hill ใน Suggestions on the Teaching of History towards World Understanding ให้ความคิดประวัติศาสตร์ไม่ใช่วิชาที่เหมาะสมจะนำมาสอนในห้องเรียนเหมือนวิชาอื่น (โดยเฉพาะกองแบ่งชั่วโมงสอน เป็นระยะห่างกันในแต่ละอาทิตย์ + ผู้เขียน) ประการหนึ่ง คือวิชาที่อยู่ห่างไกลจากชีวิตประจำวันจากความสนใจ จากประสบการณ์ของผู้เรียน อีกประการหนึ่ง ไม่ควรให้ประโยชน์เฉพาะหน้า หรือนำไปใช้ใดทันที อย่างวิชาวิทยาศาสตร์บางแขนง ประวัติศาสตร์ ต้องการการศึกษาอย่างแบบผู้ใหญ่ และผลที่ได้ก็จะต้องอยู่ไกลเอื้อมเกินกว่าที่เยาวชนจะรับได้ง่าย

วิธีที่อาจทำได้ คือ

1. เลือกเนื้อหาบางตอนที่มีลักษณะพอเหมาะที่จะสอนให้เกิดประโยชน์ได้ ควรมุ่งจุดหมายในการเลือกให้เกิดความเข้าใจระหว่างชาติควย

หลักประกอบการเลือกเนื้อหา ได้แก่

- มุ่งแสวงหาความจริง
- คำนึงว่าประวัติศาสตร์เป็นเรื่องของวิวัฒนาการต่อเนื่องกัน ไม่มีหยุด การคัดตอนมาสอนอาจทำให้มีลักษณะของเนื้อหา จะต้องพิจารณาให้รอบคอบ
- คำนึงถึงอิทธิพลของชาติต่าง ๆ ต่อกันและกัน มุ่งให้เกิดความรักชาติ แต่มิใช่ให้หลง

ชาติจนเกิดความด่าเอียง บ้าคลั่ง ดังเคยมีมาแล้วในบางประเทศ

- คำนึงถึงความสำคัญทางเศรษฐกิจและ สังคม เช่น การยั้งชีพ การคิดชอกช้ำ
- ความคิด ปรัชญา หลักศาสนาต่าง ๆ ล้วนมีความสำคัญในประวัติศาสตร์ เช่นกัน
- คำนึงถึงการต่อสู้ของมนุษย์เพื่อให้ได้มา ซึ่งสันติธรรมและความสงบสุขอยู่ทุกขณะ แม้จนปัจจุบัน อาจมีการขัดแย้ง แข่งขันจึงเกิดขึ้น สงครามภายในหรือระหว่างประเทศ ซึ่งทำลายความเจริญของมนุษยชาติที่สะสมมา เป็นศตวรรษภายในเสี้ยววินาที ผลสุดท้ายมนุษย์ก็พยายามขจัดปัญหาขัดแย้งนั้นอีก หันมาปรึกษาหารือ ถึงแม้ว่าอาจจะไม่ได้ผลอีกก็ตาม

เนื้อหาที่จะต้องสอนในโรงเรียนของเราที่กำหนดไว้แล้วในหลักสูตร (ซึ่งอาจจะปรับปรุงต่อไป) ผู้สอนควรพิจารณาว่าจะใช้ตอนใดให้กับหลักการใดจึงจะเกิดประโยชน์ที่สุด

2. ใช้วิธีการที่เหมาะสม ควรคำนึงถึงวัยชั้นที่สอน โอกาสที่สอน ตามหลักการสอน และยังมีข้อแนะบางประการ เช่น ให้นักเรียนได้มีส่วนแสดงออกบางประการ ถึงจะเป็นเด็กชั้นเล็กเด็กก็สนใจในอดีตพอสมควร (พอแมมาจากไหน บรรพบุรุษเป็นใคร) จึงควรหางานให้นักเรียนทำ เช่น สะสมของเก่าๆ ภาพแสตมป์ เงินตรา ฯ ให้การเรียนรู้ในห้องเรียน มีชีวิตมิใช่มุ่งแต่เนื้อหาโดยไม่คำนึงถึงตัวผู้เรียน

ให้นักเรียนรู้จักร่วมมือกันทำงาน ร่วมกันคิด ฯ
ซึ่งเป็นลักษณะของการดำเนินชีวิตต่อไปในภายหน้า

พยายามโยงอดีตให้สัมพันธ์กับปัจจุบัน ยกปัญหา
ปัจจุบันมาเป็นแนวทางเทียบกับอดีต ไม่ว่าจะเป็นคน
นโยบาย เหตุการณ์ สถานการณ์ มุ่งให้เกิดจินตนา
การ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์

ใช้สิ่งของใกล้ตัวหรือที่เห็นอยู่ ช่วยในการสอน
เริ่มจากอนุสาวรีย์ โบราณสถานที่เคยเห็น

ขอแนะนำกล่าวจะเหมาะสมสำหรับใช้ กับระดับ
ประถมและมีชมอยู่มาก ส่วนระดับอุดมศึกษา ควรมุ่ง
ในการวิเคราะห์ วิจารณ์ อภิปราย ภายหลังจากได้
ศึกษาหลักฐานชั้นรองและชั้นต้นมามากตามลำดับ การ
แสดงออกมีได้ในรูปแบบงาน บทความ และเลยไปถึง
การร่วมมือกันจัดตั้งสมาคมเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์โดย
ความสมัครใจ และการดำเนินงานของผู้เรียน แต่อาจ
อยู่ที่คำแนะนำของผู้สอนตามสมควร

การจะสอนให้ใครเหมาะสมควรยังมีแยกแยะออกไปให้
เหมาะกับอายุ ซึ่งเขามักแยกเป็น 3 ระยะ คือ

- อายุต่ำกว่า 12 ปี
- อายุระหว่าง 12 - 15 ปี
- อายุระหว่าง 15 - 18 ปี

และยังมีคำแนะนำเกี่ยวกับการวางจุดมุ่งหมาย
จักเนื้อหา และกำหนดวิธีการให้ที่น่าสนใจได้เป็นขั้น ๆ
ไป (ผู้สนใจควรศึกษาเพิ่มเติมจาก Hill และวิธี
สอนอื่น ๆ แล้วพิจารณาให้เข้ากับสภาพของเมืองไทย)

ผู้เขียนเชื่อมั่นว่า ผู้สอนวิชานี้จะสามารถทำให้
การสอนวิชานี้ได้ผลดี หากยึดหลักว่าการศึกษาคือชีวิต

ไม่ใช่เรื่องของความเศร้าหมอง หกหูในดวงจิต ดังที่
บางท่านอาจเคยรู้สึก หรือดังที่นักเรียนบางคน อาจ
กำลังเป็นอยู่ในขณะนี้

สรุป

ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องของท่านทุกคน ในฐานะ
บุคคลคนหนึ่ง พลเมืองประเทศหนึ่ง และมนุษยโลก
คนหนึ่ง

เราควรจะใช้วิชาประวัติศาสตร์ เป็นเครื่อง
แสวงหาความจริง เพื่อใช้ประโยชน์ในการ ดำเนิน
ชีวิต และปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละคนในสังคมได้ อย่าง
ถูกต้อง

ประวัติศาสตร์ช่วยฝึกฝนจิตใจของผู้เรียนได้เป็น
ลำดับขั้น และขั้นสูงสุดคือฝึกฝนให้เกิดปัญญา อันเป็น
แสงสว่าง

ท้ายที่สุด ท่านที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ย่อมมีบทบาท
สำคัญยิ่ง เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เพราะการวาง
รากฐานความคิดเห็นสติปัญญาของเยาวชน ในปัจจุบัน
ก็คือ การวางแนวทางของประวัติศาสตร์ ในอนาคต
นั่นเอง.

บรรณานุกรม

1. Barzun, J., The Modern Researcher. Harcourt, Brace & Co., New York
2. Bining and Bining, Teaching the Social Studies in Secondary School. McGraw-Hill Book Co., New York, 1952, p.4.
3. Deniels, R.V., Studying History How and Why. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1966.
4. Gottschalk, L., Understanding History. Alfred a. Knopf New York, 1954 p.53.
5. Hill.C.P., Suggestions on the Teaching of History towards World Understanding. UNESCO, France, 1954.
6. Hockett H.C., Critical Method in Historical Research and Writing. Macmillan Co., New York, 1955, p.4.
7. Moffatt, M.P., Social Studies Instructions, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1956, pp.8 - 12.
8. Rowse, A.L., The Use of History. Hodder & Stoughton Limited, London, 1948, pp.16 - 20.
9. Trever, A.A., History of Ancient Civilization.V.1., Harcourt, Brace & Co., New York, 1936, front page.
10. พระเสด็จสุเรนทราธิบดี, เจ้าพระยา, จรรยาแพทย์ องค์การค้ำชูสถาปนาเป็นอนุสรณ์ ในการพระราชทานเพลิงศพท่านผู้หญิงเสงี่ยม พระเสด็จสุเรนทราธิบดี ท.จ., 2504.
11. กระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.ศ. 1 - 2 - 3) โรงพิมพ์คุรุสภา
พระนคร 2508 หน้า 14.

การอธิบายเรื่องประวัติศาสตร์

ศาสตราจารย์ช่วยประสิทธิ์ ให้นำอธิบาย
 ดร.นิพนธ์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา
 ดร.แถมสุข นุ่มนนท์
 คุณารุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา

วิธีเขียนประวัติศาสตร์ไทย

คำว่า "ประวัติศาสตร์" เป็นคำใหม่ เกิดราว 30 ปีมาแล้ว แต่เดิมเราเรียกวิชาที่ว่า "พงศาวดาร" เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ ไม่ได้เกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคมทั่วไป

เมื่อการปกครองมีวิวัฒนาการมา ประเทศไทยไม่ได้มีเฉพาะเรื่องพระมหากษัตริย์อย่างเดียว ยังมีเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจสังคม และประชาชนโดยทั่วไป ไปด้วย กล่าวสั้น ๆ ประเทศไทยเกี่ยวกับผู้ปกครองและผูถูกปกครองไปพร้อม ๆ กัน "พงศาวดาร" จึงวิวัฒนาการมาเป็นประวัติศาสตร์

การเขียนประวัติศาสตร์ไทยเดิมเขียน เป็นจดหมายเหตุ เช่นในสมัยสุโขทัยมีศิลาจารึก การเขียนพงศาวดาร เพิ่งจะมีในสมัยอยุธยา แต่เขียนเป็นแบบจดหมายเหตุ กล่าวถึง วัน เดือน ปี ขึ้น แรม เท่านั้น เท่านั้น มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น ไม่มีการวิจารณ์ว่าได้

หลักฐานมาจากไหน ควรเชื่อถือได้เพียงไร เช่นในพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐมีข้อความว่า "..... จุฬศักราช 686 ฉศก แรกสถาปนาพระพุทธเจ้าปางแฉ่ง....." หมายความว่า มีการสถาปนาพระพุทธเจ้าปางแฉ่ง ใน จุฬศักราช 686 แต่ใครเป็นคนบันทึก เชื่อถือได้แค่ไหนทำไมจึงมีการสถาปนาพระพุทธเจ้าปางแฉ่งไม่มีใครกล่าวไว้ นี่แสดงว่า ไม่มีการตีความทางประวัติศาสตร์ ไม่ได้ใช้เหตุผลทางประวัติศาสตร์ในการบันทึก มีการบันทึกเหตุการณ์แบบจดหมายเหตุเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ราวสมัยรัชกาลที่ 4 เราเริ่มเขียนประวัติศาสตร์โดยใช้เหตุผลนำหลักฐานที่ได้มาศึกษาว่า เชื่อถือได้แค่ไหนเพียงไร พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้เหตุผลในเรื่อง "วินิจฉัยพระแก้วมรกต" ว่าพระแก้วมรกต เป็นมรกตจริง ๆ หรือทำด้วยแก้วอื่น ทำในสมัยไหน อย่างไร เป็นการวินิจฉัยตามแบบการเขียนประวัติศาสตร์ สมัย

ใหม่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรง
วินิจฉัยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วยการใช้เหตุผล ถ้า
เราอ่าน "วิจารณ์จกหมายเหตุการณ์หลวงรินทรเทวี" ที่
พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ จะเห็นว่าพระบาทสม
เด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรวบรวมหลักฐานต่างๆ
แล้วทรงวิจารณ์ว่า ควรเชื่อได้หรือไม่ ควรเชื่อได้ แล
ใหม่ เพียงไร เพราะเหตุไรจึงมีการเขียนเรื่องนี้ เป็น
คน

อีกพระองค์หนึ่งที่ทรงริเริ่มในการเขียน ประวัติ
ศาสตร์สมัยใหม่คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า
อยู่หัว พระองค์ทรงศึกษาวิชาประวัติศาสตร์มาตามแบบ
ตะวันตก จึงทรงริเริ่มนำโบราณคดีเข้ามาศึกษาประวัติ
ศาสตร์ เช่น เรื่อง "เที่ยวเมืองพระร่วง" ที่ทรงพระ
ราชนิพนธ์ขึ้น ไก่กล่าวถึงการเสด็จไปทรงศึกษา หลัก
ฐานต่างๆ ในเมืองพิษณุโลก สุโขทัย และสวรรคโลก
ว่าตรงตามที่มีเรื่องบันทึกไว้หรือไม่

นักประวัติศาสตร์ไทยอีกท่านหนึ่งซึ่งเป็นบิดา ของ
ประวัติศาสตร์ไทย คือ สมเด็จพระยาตากำรกราชานุ
ภาพ ในจำนวนหนังสือประมาณ 600 เรื่อง ที่ทรงพระ
นิพนธ์ประมาณกว่าครึ่งเป็น เรื่องทางประวัติศาสตร์ ก่อน
จะทรงนิพนธ์เรื่องใด สมเด็จพระยาตากำรกราชานุภาพ
จะทรงเข้าพระทัยเรื่องนั้นอย่างลึกซึ้ง จากนั้นทรง
รวบรวมหลักฐานทั้งหมดแล้วพิจารณาเหตุไปหาผลเสมอ

สมเด็จพระยาตากำรกราชานุภาพ ทรงให้หลัก
3 ประการ ในการศึกษาประวัติศาสตร์ ไว้ในหนังสือ
สาส์นสมเด็จ ดังนี้คือ

1. ตัวการ ก่อนจะศึกษาเรื่องอะไรจะต้องทราบ
ตัวการเสียก่อน
 2. เหตุ เพราะเหตุไรจึงเกิดเหตุการณ์นั้น ๆ ขึ้น
 3. ผล เมื่อเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นแล้ว ผลเป็นอย่าง
ไร ถ้าไม่เกิดขึ้นผลจะเป็นอย่างไร
- ถ้าได้หลักทั้ง 3 ประการ คือตัวการ เหตุและ
ผลนี้ ในการศึกษาประวัติศาสตร์แล้ว การวินิจฉัยประวัติ
ศาสตร์จะยุติธรรมมากขึ้น

สมเด็จพระยาตากำรกราชานุภาพทรงพระนิพนธ์
ไว้ตอนหนึ่ง เกี่ยวกับหลักฐานว่าขุนหลวงตาก วิกลจริต
หรือไม่ โดยทรงกล่าวว่า "ในการเขียนประวัติศาสตร์นั้น
ควรพิจารณาให้ดีคืออย่าลืมหลักฐาน อย่าเอาโลภจริต เข้า
ใส่ ในการวินิจฉัยเรื่องราวในพงสาวดารพึงกระทำด้วย
ความเที่ยงธรรม" นี่คือนิพนธ์ของสมเด็จพระยา
ตากำรกราชานุภาพ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์

ในปัจจุบันนี้ได้มีผู้เปลี่ยนแปลงแก้ไขผลงาน ทาง
ประวัติศาสตร์ของสมเด็จพระยาตากำรกราชานุภาพ
เพราะที่ท่านทรงทำไว้ไม่ค่อยถูกต้องนัก นี้ไม่ได้หมาย
ความว่า ท่านไม่ใช่นักประวัติศาสตร์ ความจริงท่านทรง
เป็นนักประวัติศาสตร์ที่ดีที่สุด ทรงพยายามรวบรวม หลัก
ฐานอย่างดีที่สุดเท่าที่มีในสมัยนั้น แต่ปัจจุบันนี้เหตุการณ์
ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป มีหลักฐานใหม่ ๆ หักล้าง พระ
มติของสมเด็จพระยาตากำรกราชานุภาพ จึงมีการแก้ไข
ผลงานของท่าน

แต่เรื่องที่ทรงพระนิพนธ์ไว้อย่างยอดเยี่ยม ก็มีมาก
เช่นเรื่อง "บรรยายพงสาวดารสยาม" นับเป็นการ ย่อ
ประวัติศาสตร์ไทยอย่างดีที่สุด เรื่อง "ไทยรบพม่า"

เป็นกระจกส่องให้เห็นสังคมในทุก ๆ ด้าน ไม่ใช่เฉพาะ
งานสงคราม มีทั้งงานเศรษฐกิจและงานสังคม ในสมัย
อยุธยาและรัตนโกสินทร์ หลังจากสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
ทรงสวรรคตแล้วก็ไม่มีการเจริญรุ่งเรืองทางประวัติศาสตร์อย่างจริงจัง นอกจากจะเสริมหรือประสานงาน
ของท่าน (แถมสุข).

หลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย

1. จารึก

จารึกนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นศิลาจารึกเสมอ จารึก
อย่างอื่นก็มี เช่น จารึกบนฐานพระพุทธรูป และจารึก
บนแผ่นทองแดงที่พบตามพระเจดีย์หรือพระบรมธาตุต่างๆ
จารึกเหล่านี้ให้ความกระจ่างแจ้งในการศึกษา ประวัติ
ศาสตร์ไทยสมัยโบราณได้บ้าง จารึกส่วนมากกล่าวถึง
เหตุการณ์ในสมัยจารึกนั้นเอง แต่จารึกที่เล่าเหตุการณ์
ย้อนหลังก็มีอยู่บ้าง เช่นจารึกของพ่อขุนรามคำแหง เล่า
ถึงประวัติของพระองค์เอง และของพระราชบิดา จารึก
ของพระยาสิทธิ (มีบางท่านว่าเป็นของสมัยพญาเจดอไท)
เล่าถึงการกู้อิสรภาพของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์และพ่อขุน
นางเมือง เป็นต้น

จารึกเหล่านี้เขียนเป็นภาษาไทยโบราณ คนทั่วไป
ในปัจจุบันอ่านไม่ออก ผู้เชี่ยวชาญต้องถอดออกมา เป็น
ภาษาปัจจุบันจึงจะอ่านออก จารึกที่ไม่ได้ออกยังมีอีก
มาก การศึกษาประวัติศาสตร์สุโขทัยจึงยังอยู่ในระดับ
ค้นคว้า เมื่อได้ค้นคว้าจากหลักฐานที่เป็นจารึกเหล่านี้
หมดแล้ว บางทีประวัติศาสตร์ไทยในสมัยสุโขทัย จะ
กระจ่างแจ้งกว่าในปัจจุบัน

2. สมุดข่อย

หลักฐานที่เป็นสมุดข่อยหรือใบลานนี้ เป็นปัญหามาก
ว่าเขียนไว้แต่เมื่อไร แต่เมื่อมีอยู่อย่างนี้ เราก็ต้องหา
ทางใช้ให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ วิธีใช้ก็คือตรวจสอบ กับ
หลักฐานด้านอื่น เช่นพงศาวดาร หรือจดหมายเหตุ ของ
ประเทศข้างเคียง เช่นจดหมายเหตุของพม่า จีน และ
เขมร หรือตรวจสอบกับโบราณคดี

การที่จะทราบวามสมุดข่อยหรือเอกสารเก่า ๆ

เหล่านี้ เขียนขึ้นมาเมื่อไร เป็นปัญหาสำคัญ เพราะสมุด
ข่อยหลายเล่มเล่าเรื่องย้อนหลังไปไกลมาก ถึงต้นกำเนิด
ของคนไทยแต่ไม่ได้บอกศักราช เช่นตำนานสิงหนวัติเล่า
เรื่องตั้งแต่พระเจ้าสิงหนวัติอพยพมาจากทางเหนือ คำ
นานเล่มนี้อาจจะเขียนขึ้นราวสมัยอยุธยาตอนปลาย หรือ
ในสมัยรัตนโกสินทร์ก็ได้ เรื่องที่เขียนนั้นน่าจะมีเค้าความ
จริงบ้าง แต่จะจริงแค่ไหนจะแต่งเติมขึ้นแค่ไหน เป็น
เรื่องจะต้องค้นหลักฐานกันอีกมาก

หากมีผู้สงสัยว่า สมุดข่อยเหล่านี้เขียนเป็น ภาษา
อะไร ก็ตอบได้ว่าส่วนใหญ่เขียนเป็นภาษาไทยเหนือหรือ
ภาษาลานนาไทย นอกจากนั้นก็เขียนเป็นภาษาบาลีและ
ภาษาไทยกลาง

พวกที่เขียนเป็นภาษาลานนาไทย เช่น ตำนานสิง
หนวัติ ตำนานสุวรรณโคตมคำ ตำนานมุตศาสนา ซึ่งถือว่าเป็น
หลักฐานของประวัติศาสตร์ไทยก่อนสมัยสุโขทัย พวก
ที่เขียนเป็นภาษาบาลี เช่น จามเทวีวงศ์ เป็นเรื่องของ
พงศาวดาร เมืองทริภุชไชย พระโพธิ์รังษี เป็นผู้เขียน
รัตนพิมพวงศ์ เป็นตำนานพระแก้วมรกต สิหิงคนิทานเป็น
ประวัติพระพุทธสิหิงค ชินกาลบาลีปกรณ์ เป็นประวัติพุทธ

ศาสนาและประวัติเมืองต่าง ๆ ในลานนาไทย ทานวัทน บัญญาเถระเป็นผู้เขียน หนังสือเหล่านี้เขียนในสมัยลานนาไทย แต่ที่เขียนเป็นภาษาบาลีในสมัยรัตนโกสินทร์ ก็มี เช่น จุลลยัทธกาลวงศ์ เป็นพงศาวดารไทยตั้งแต่ สมัยพระเจ้าอู่ทอง ตลอดสมัยอยุธยา สมเด็จพระวันรัต วัดพระเชตุพน อาจารย์ของสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสเป็นผู้แต่งหนังสือเล่มนี้เป็นโบราณเป็นผูก ๆ สูญหายไปเกือบหมด

พวกที่เขียนเป็นภาษาไทยปัจจุบันได้แก่หนังสือชุดพงศาวดารอยุธยา พงศาวดารอยุธยาหลายฉบับ และคงมีการเขียนตั้งแต่สมัยพระนารายณ์ ฉบับที่สำคัญ ๆ ก็มี

(1) พงศาวดารอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ ที่เรียกว่า ฉบับหลวงประเสริฐ เพราะหลวงประเสริฐไปพบแล่นนำมาถวายสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพจึงตั้งชื่อให้เป็นเกียรติแก่ผู้พบ วิธีเขียนพงศาวดาร ในสมัยก่อนเข้าใจว่าจะเขียน 2 ฉบับ คือ ฉบับย่อ กับฉบับพิสดาร ฉบับหลวงประเสริฐนี้เป็นฉบับย่อ ส่วนฉบับพิสดารเรียกว่าฉบับ จ.ศ. 1136 มิได้ครบทั้งฉบับฉบับหลวงประเสริฐมีคุณค่ามาก โดยเฉพาะเกี่ยวกับศักราช คือศักราชถูกต้องที่สุด เมื่อเทียบเคียงกับศิลาจารึกและพงศาวดารประเทศข้างเคียง

(2) พงศาวดารอยุธยาฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาด) ที่ได้ชื่อว่าอย่าง นี้เพราะนายจิบ ลูกชาย พระจักรพรรดิพงศ์(จาด) ไปพบเข้านำมาให้ทอดสมเด็จพระวชิรญาณเมื่อปี พ.ศ. 2451 อุทิศให้บิดาจึงได้ชื่อว่าพงศาวดารอยุธยาฉบับพระจักรพรรดิพงศ์(จาด)

(3) พงศาวดารอยุธยาฉบับพันจันทุมาศ(เจิม) เข้าใจว่าขุนนางชื่อพันจันทุมาศ(เจิม) เป็นคนพม่นำมาถวายสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ จึงได้ชื่ออย่างนั้น พงศาวดารฉบับนี้เขียนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 ราว พ.ศ. 2338

(4) พงศาวดารฉบับพิมพ์ 2 เล่ม หรือฉบับ หมอปลัดเล คือ Dr. Bradley ที่เข้ามาตั้งโรงพิมพ์เป็นครั้งแรก ได้จัดพิมพ์พงศาวดาร 2 เล่มรวมกัน คือฉบับสังเขปที่สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสทรงแต่ง กับฉบับพิสดารอีกฉบับหนึ่งซึ่งมีมาแต่เดิม

(5) ฉบับพระราชหัตถเลขา เป็นฉบับที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับกรมหลวงวงศาธิราชสนิท ทรงช่วยกันชำระจากพงศาวดารฉบับพิสดาร ซึ่งมีมาแต่เดิม

(6) ฉบับ British Museum ฉบับนี้นายขจร สุขพานิช ขดถ่ายภาพมาจากสมุดข่อยซึ่งเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์สถานที ลอนดอน ผู้ที่สนใจเรื่องพงศาวดารอยุธยา ขอให้อ่านบทความของนายตรี อมาตยกุล ในนิตยสารศิลปากร

นอกจากนี้มีหนังสือที่น่าสนใจอีกเล่มหนึ่ง คือพงศาวดารเหนือ ซึ่งรัชกาลที่ 1 โปรดให้กรมพระราชวังบวร ทรงรวบรวมใน จ.ศ. 1169 หรือ พ.ศ. 2350 กรมพระราชวังบวรฯ ให้พระวิเชียรปรีชาไปเรียบเรียงมาอีกทีหนึ่ง พระวิเชียรปรีชาใช้วิธีเรียบเรียง โดยเก็บเรื่องเก่า ๆ เทาที่มีคนจำได้รวมกับนิยายประจำเมืองต่าง ๆ แล้วเขียนออกมาเป็นพงศาวดารเหนือ

3. หลักฐานที่เป็นภาษาฝรั่ง

หลักฐานเหล่านี้เป็นรูปบันทึก จดหมายเหตุ และจดหมายถึงผู้บังคับบัญชาของข้าราชการและพ่อค้าฝรั่งที่มาเมืองไทยที่เรียกว่า ฝรั่ง เพราะมีชาวยุโรป หลายชาติด้วยกันที่ได้บันทึกเรื่องราวไว้เป็นภาษาต่างๆ ดังนี้

ภาษาโปรตุเกส โปรตุเกสได้ติดต่อกับชายกับไทยตั้งแต่สมัยพระรามาธิบดีที่ 2 หลักฐานภาษาโปรตุเกสไม่ค่อยมีใครศึกษา เพราะผู้ที่สนใจประวัติศาสตร์ไทยมักไม่รู้ภาษาโปรตุเกส

ภาษาคัทซ์ เอกสารต่าง ๆ ที่เป็นภาษาคัทซ์เก็บอยู่ที่อัมสเตอร์ดัม สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ทรงจ้างคนแปลมาเป็นภาษาอังกฤษมากที่สุด

เช่นจดหมายเหตุวันวลิต จดหมายเหตุชูเตน จดหมายเหตุแคมเฟอร์ เป็นต้น

ภาษาอังกฤษ เป็นเอกสารของบริษัทอินเดียตะวันออกไว้ที่กองจดหมายเหตุกระทรวงอาณานิคม ที่กรุงลอนดอน

ภาษาฝรั่งเศส เอกสารที่เป็นภาษาฝรั่งเศส มีมาก เพราะฝรั่งเศษเข้ามาติดต่อกับไทยตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์ เอกสารสำคัญคือ จดหมายเหตุของบาทหลวงจดหมายเหตุของพ่อค้า จดหมายเหตุของทูต เช่นจดหมายเหตุลาดูแบร์ ได้มีผู้แปลเป็นไทยแล้วหลายคน หาอ่านได้จากชุดประชุมพงศาวดารภาคต่าง ๆ ตามร้านหนังสือทั่วไป (คุณวรุณยุพา)

อภิปรัชญา

เหตุการณ์เช่นใดเป็นประวัติศาสตร์ และคงมีกำหนดเวลาหรือไม่ ?

ประวัติศาสตร์คือการกระทำของมนุษย์ วันหนึ่ง ๆ มีการกระทำของมนุษย์มากมาย มนุษย์กระทำอะไรบางอย่างก็คนสังเกต แล้วบันทึกไว้ทุกอย่างจึงเป็นประวัติศาสตร์ เรื่องเวลานั้นไม่สำคัญ ทุกอย่างที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นอดีตทั้งนั้น อะไรจะเป็นประวัติศาสตร์หรือไม่ขึ้นอยู่กับคนรุ่นหลังว่า จะเห็นความสำคัญของเหตุการณ์ใด แล้วหยิบยกขึ้นมาพิจารณาศึกษา

ใครเป็นผู้บันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ?

ตามความหมายที่แท้จริงของวิชาประวัติศาสตร์ ไม่ควรมีผู้ใดเป็นผู้รับผิดชอบในการบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ แต่ใครจะบันทึกเหตุการณ์อะไรย่อมบันทึกได้เมื่อเวลาล่วงไปนาน ๆ นักประวัติศาสตร์อาจหยิบยกขึ้นมาเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ก็ได้

นโยบายการผูกมิตรกับญวนเข้าศตวรรษที่ 5

ดร. ชจร ฐปทานิช

การที่ ร.1 ทรงเอื้อเพื่อเกิดหนองเชียงสือ คั้ง แททานเข้ามาพึ่งพิงพักอยู่ในบางกอก จนหนีออกจากกรุง ฯ โดยมีไคทูลดา จนองเชียงสือตีเมืองไซ่งอน, เว้ และ ฮานอยได้ในที่สุด ปราบคาบศึก เป็นพระเจ้ายาลองวาง เก้ คั้งก็กราชยาลองมีตี 1 ขึ้นเมื่อ พ.ศ.2345 ตลอด ระยะเวลา 20 ปี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา โลก ทรงเอื้อเพื่อเกิดหนองเชียงสือนานานปีการ จน พระเจ้ายาลองวางแตกอนสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ.2363 ได้ ให้จาร์กถอยค่าการ เป็นหนี้พระคุณกรุงศรีอยุธยาไว้ที่ หอ ไทเปี้ยว เป็นที่บูชา "และมีหนังสือฉบับหนึ่ง เป็นหนังสือ ข้างที่ รับสั่งแก่พระราชโอรสและพระราชธิดากว่า.... บุตรและนักราแห่งเราต่อไปข้างหน้าแล้วอย่าไคคิทรยศ ต่อพระเจ้ากรุงสยามเลยเป็นอันขาด"¹ และในแผ่นดิน ที่ 4 คือคังกวางเก้ ทรงส่งคณะทูตเข้ามาเจริญทางพระ ราชไมตรียังกรุงเทพมหานคร เมื่อ พ.ศ.2420 ในแผน คินสมเด็จเจ้าพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คณะทูตไค้เข้า เยี่ยมค่านับ เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี เสนาบดี กระทรวงต่างประเทศ และไค้เขาเฝ้า ถวายพระราช สาส์น มีพระบรมราชดำรัสปลื้สานตามธรรมเนียมแล้ว คณะทูตไค้ไปเฝ้ากรมพระราชวังบวรสถานมงคล ไป

เที่ยวกวัดววนที่คลองผดุงกรุงเกษม และที่ตำบลบางโพ อันเป็นวัดชุนเกาแกสร้างมาแต่สมัยองเชียงสือ ยังอยู่ ในกรุงฯ² เสียค่ายแความูเรียบเรียงคือเทียนวรรณ มิ ไค้เรียบเรียงคำแปลพระราชสาส์นตอบ ที่ผู้แปลไค้แปล ไว้เพราะผู้เรียบเรียงเห็นว่า "ไมควรรกล่าว"³ แต่ก็มี พดเพียงแต่ที่แสดงให้เห็นว่า นโยบายการต่างประเทศ เกี่ยวกับชุนของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา โลก ยังผลยึกยาวต่อไปรวม 100 ปี โดยทางฝ่ายชุนไม ไค้ถือเป็นเรื่องใหญ่ไค้ถึงกับคัมมิตรไมตรีในเรื่องเจ้า พระยาบดินทร์เคซาไปกรุงบตีไซ่งอน และ เวียงจันทน์ ในรัชกาลที่ 3 เพราะเมื่อคือคังกวางเก้ เลิกรบพุ่งกับ ฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ.2407 แล้ว อยุคต่อมาพระองค์ไค้ ทรงทราบว่า พระเจ้ากรุงสยามรัชกาลที่ 5 ทรงมอบ ให้พระยาโชฎึกราชเศรษฐี(พุก)ส่งชุนนางชุนที่กองทัพ ไทยจับไค้ที่เมืองเชียงขวางกลับไปส่งยังกรุงเวียตนาม เป็นการแสดงพระราชอัธยาศัยไมตรี พระองค์จึงแต่ง ราชทูต จำทูลพระราชสาส์นกับเครื่องราชบรรณาการ มาถวาย ขอเป็นพระราชไมตรีกับกรุงศรีอยุธยา ตั้งแต่ กอน ข้อความประการคั้งนี้ พระราชพงศาวดารกรุง รัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 5 ยังไม่มีใครเขียนไว้ จึงไม่

ันที่ทราบกันแพร่หลาย จึงเป็นนิมิตร์ที่เรายังพอทราบ จากหนังสือเวียดนามลือก็ อันเป็นพงศาวดารญวนแปล ไทย (แปล พ.ศ.2442 เรียบเรียงเสร็จ พ.ศ. 44) วัควัยภาษาสละสลวย บัดนี้เราจึงมีพงศาวดาร กามับทอแก้ว แปลเป็นภาษาอังกฤษ และพงศาวดาร ญวนแปลเป็นไทย ไว้เป็นเครื่องมือทดสอบเรื่องราวข้อ ามในพระราชพงศาวดารของเรา

อันที่จริงเรื่อง องเชียงลือ ปราบชดโกเซินได้ เร็จ และปราบคาภิเศกเป็นพระเจ้า เกียลอง หรือ ลอง เมื่อ พ.ศ.2345 มีหนังสือฝรั่งพากันกล่าวยก ึ่งศกดิ์สังฆราชฝรั่งเศส ชื่อ บิโย เกอ แมแอง หรือ ฆราชแห่งอาครัง ว่ามีบทบาทช่วยเหลือองเชียงลือจน ้นความจริง ตัวท่านสังฆราชได้รับปากองเชียงลือว่า ไปทูลขอความช่วยเหลือจากพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 นั้น ึ่ง และท่านก็ได้ไปเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 จริง แต่ ามช่วยเหลือนั้นไม่ได้มาสมความปรารถนา เพราะ ังเศสเกิดปฏิวัติรัฐประหารครั้งมโหฬาร จนพระเจ้า ุยส์ที่ 16 เอง พระมเหสีและเจ้านายในราชวงศ์บร์ ึ่ง ถูกสำเร็จโทษเป็นระนาว กำลังความช่วยเหลือที่ ฆราชนำมาในภายหลังก็ว่าไว้ต่างกัน แต่เวียดนาม ก็ ะบุนายเรือชาติฝรั่งเศส 3 คน ซึ่งองเชียงลือก็ ไว้ให้ช่วยราชการ ไม่มีบทบาทพิศการคั้งหนังสือฝรั่ง ไว้ และก็เป็นวิสัยใจแค้นของคนฝรั่ง ที่จะต้องเป็น ึ่งเป็นเคียวในทุกเรื่อง คั้งเรื่องสังฆราชแห่งอาครัง ึ่งผู้เดียว ึ่งช่วยเหลือองเชียงลือจนปราบชดโกเซิน เร็จ หนังสือพงศาวดารของเรา ก็กล่าวความไว้ไม่ ะเจนนัก สำเนาพระราชสาส์นโต้ตอบระหว่าง สยาม

และญวนในเรื่องนี้ ที่มีเหลืออยู่บ้างก็เป็นภาษาไทย 4 เราไม่มีหนังสือภาษาญวนไว้เป็นหลักฐานอ้างอิงเลย จึง เป็นโชคที่ไม่น้อยที่นายหยอย คนญวนสังกัดทหารปืนใหญ่ ในรัชกาลที่ 5 ไปได้เวียดนามลือก็มาแปลเป็นไทยและ เทียนวรรณเป็นผู้แปลส่วนให้สละสลวย และตีพิมพ์ เป็นรูปเล่มให้พวกเราคนรุ่นหลังได้อ่านได้ศึกษา และใน หนังสือนั้นพงศาวดารญวนเล่มนี้ (เป็นหนังสือแปลหน้ายก 863 หน้า) ะบุความช่วยเหลือของสังฆราชแห่งอาครัง (ปรากฏในชื่อ บ้าคาลก) ไว้และเมื่อท่านมรณภาพ พระ ้เจ้ายาลองก็ "ทองโทับ้าคาลกเป็นขุนนางผู้ใหญ่...แล้ว ้ให้...(ราชโอรส)นุ่งคำหมคำไว้ทุกโทับ้าคาลก แล้ว ้ให้ยกศพไปฝังตามธรรมเนียมขุนนางผู้ใหญ่ ที่ฝังศพ บ้าคาลก แขวงเมืองไซง่อนยังปรากฏอยู่ทุกวันนี้ 5 ก็ ึ่งเพียงเท่านั้นเอง

แต่ความช่วยเหลือที่องเชียงลือ ได้รับจากพระ ะบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนั้น หนังสือเวียดนาม ลือก็ระบุไว้มากมาย เฉพาะตอนที่องเชียงลืออยู่ที่เมือง ียงกอก ได้อาสาศึกเป็นทัพหน้า พระบาทสมเด็จพระ ้เจ้าอยู่หัว คราวเสด็จไปรบศึกที่เมืองชยันนาท (ตอน ุกรมพระราชวังบวรฯเสด็จไปรบศึกที่กาญจนบุรี)และ เมื่อ ด้กลับมาแล้ว ยังได้เข้าร่วมกองทัพสมเด็จพระราชวัง บวรฯไปรบทางเมืองนครศรีธรรมราชด้วย ส่วนเรื่อง ึ่งเมืองพุทโธมาศหรือฮาเดียนนั้น องเชียงลือได้รบพุ่งพวก ะบดโกเซินที่เมืองนี้มาแล้วหลายครั้งหลายหน และขณะ ึ่งศึกเมืองฮาเดียนก่อนจึงไปได้เมืองไซง่อน เมืองฮาเดียน ึ่งอยู่ในความปกครองขององเชียงลือมากกว่า 20 ปี พระ ราชพงศาวดารรัชกาลที่ 2 ะบุว่า พดสมเด็จพระพุทธ

ยอดฟ้าสวรรคตลง องค์เชียงสือก็เริ่มแสดงลวดลายที่จริงพงศาวดารญวนเข้าเขียนไว้ละเอียด แต่ไม่ไ้ระบุเรื่องการข้อมืองฮาเทียนเลย แต่ตาจะมีการทูลขอต่อรัชกาลที่ 2 จริง ก็คงเป็นเพื่อบรรยายเท่านั้น เพราะตามความเป็นจริง เขายึดครองได้จากพวกโกเซินมานานแล้ว

นักศึกษาคณิศอยากทราบเรื่องราวญวน ควรหาอ่านจากพงศาวดารญวนเล่มนี้ เพราะเขียนไว้ละเอียด ตั้งแต่สมัยก๊กค้ำบรพ มาจบเอารัชกาลที่ 10 ของราชวงศ์ของเชียงสือ ใน พ.ศ. 2440 ตอนพระเจ้าทันห้ายรับสั่งว่า "เมืองไซ่งอนนี้ญวนไม่มีแล้ว" (หน้า 863)

ในเรื่องขมดโกเซิน องค์เชียงสือเองหรือองญวนผู้ใหญ่ 2 ท่านในคณะของเชียงสือก็ทำท่าจะไม่ทราบหนักในปีก เพราะในพระราชพงศาวดารของเรา นำเมืองราชภูมิลักษณ์ของเชียงสือขึ้นทูลเกล้าถวาย ทาลงไว้มีข้อความว่า "ครั้นต่อมาจะเป็นปี เดือน วันใดมิได้ปรากฏ อ้ายอยากเป็นโจรป่าอยู่แค้นเมืองกุยเป็น อ้ายอยากมีองชาย 2 คน ชื่ออ้ายบาย อ้ายคาม... เกลี่ยกล่อมผู้คนได้มาก ปริกษากันลิดจะชิงเอาราชสมบัติเมืองเว้... ถ้าวัน เดือน เรื่องขมดโกเซินจำไม่ได้ ปีเกิดเหตุการณ์ก็ควรจะจำได้ เพราะเกิดขึ้นก่อนองค์เชียงสือ จะหนีมาลี้ภัยเพียง 6 ปีเท่านั้น แต่มีองญวนผู้ใหญ่ในคณะของเชียงสือและตัวของเชียงสือเองก็จำไม่ได้เสียแล้ว

อนึ่ง ปฐมวงศ์ขององค์เชียงสือที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารก็กำกวม เขียนไว้คู่ประหนึ่งปฐมวงศ์ขององค์เชียงสือได้ครองเมืองเว้มา 6 ชั่วเจ้าเมืองแล้ว และในครั้งที่ 6 ยัง "เป็นเอกราช" ไม่ขึ้นกับเมืองตั้งเกี่ยด้วย

องค์เชียงสือที่เข้ามาพึ่งโพธิสมภารขุนหลวงตากเป็นครั้งที่ 7 และเป็นอ้าวองค์เชียงสือ ซึ่งเป็นครั้งที่ 8 อันที่จริงปฐมวงศ์ขององค์เชียงสือก็เป็นขุนนาง เทียบเท่า ปฐมวงศ์ของสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า แต่เป็นขุนนางที่ลงมา มีอำนาจปกครองเมืองเว้ ภายใต้กษัตริย์ราชวงศ์เลและราชวงศ์เลปกครองประเทศญวนมาจนถึงเกิดกบฏโกเซิน และเจ้าแผ่นดินองค์สุดท้าย เสกัจฉีภัยไปสู่ประเทศจีน และทูลขอให้จีนส่งทัพมาช่วยปราบขมดโกเซิน ทัพจีนบุกลงมาใน ค.ศ. 1787 ในขณะที่องค์เชียงสือยังพำนักอยู่ที่เกาะในอ่าวสยาม น้องที่ 3 ของพวกหัวหน้าขมด จึงถูกรุมข่มขู่โลกกองทัพจีนแตกพ่ายไปและปราชคาภิเสกขึ้นเป็นกวางกรุงว่างเค ใน ค.ศ. 1788 องค์เชียงสือก่อนจะลี้ภัยมาสู่บางกอก เคยเป็นเจ้าเมืองไซ่งอน แต่ก็เป็นในฐานะข้าราชการของราชวงศ์เล ทำใ้เป็นกษัตริย์มีเอกราชไม่ ข้อความที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารของเรา มีข้อความที่กำกวมเช่นนี้ แม้ในพงศาวดารญวนเองก็มีข้อความกำกวมเช่นกัน ไม่เขียนให้กระจ่างชัดเจนดังเช่นการวิเคราะห์สังเคราะห์ของนักศึกษาศาสตร์ใหม่ เช่น คร. เฮเลน บี แลมบี้ ที่เขียนไว้ว่า ราชวงศ์เลปกครองประเทศญวนมาแต่ ค.ศ. 1428 โดยมีราชธานีอยู่ที่กรุงฮานอย มีตระกูลขุนนาง 2 ตระกูล แข่งอำนาจจ้าวสนากัน คือตระกูลตริन्हและตระกูลเหงวียน (Nguyen) ตระกูลตริन्ह เคยเป็นผู้สำเร็จราชการในพระนามาภิไธยของกษัตริย์ ก็สืบอำนาจเป็นผู้สำเร็จราชการต่อ ๆ กันมา คล้ายโชกุนของจักรพรรดิญี่ปุ่น ส่วนตระกูลเหงวียน เคยมาเป็นอุปราชครองเมืองเว้ ก็ได้สืบทอดตำแหน่งอุปราชครองเมืองเว้ต่อ ๆ กันมา

สองตระกูลนี้ขับเคี่ยวแข่งอำนาจกันมาตั้งแต่ ค.ศ. 1600 จนเกิดขบดโกนขึ้นใน ค.ศ. 1776 (คือกว่า 150 ปี) เมืองไซงอนซึ่งตระกูลเหงวียนแย่งชิงจากกัมพูชา ได้ใน ค.ศ. 1691 ถูกพวกขบดโกนขึ้นตีได้ใน ค.ศ. 1776⁸ และเมืองเชียงสือเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในราชสำนักบางกอกใน พ.ศ. 2325 นั้น พระราชพงศาวดาร ร.1 มีข้อความที่ไม่ปรากฏในหนังสืออื่น คือบอกไว้ว่า "อายุของเชียงสือได้ 33 ปี"....."พระราชทานเบี้ยหวัดของเชียงสือมีละ 5 ชั่ง" และให้องเชียงสือกับครอบครัวไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลต้นสำโรง ซึ่งภายหลังพระราชทานให้ท่งสุดโปรดุเกสยอมมาจนทุกวันนี้ (พระราชพงศาวดาร ร.1 ฉบับบูรณภาพ หน้า 49 - 50)

เฉพาะบ้านเรือนให้ครอบครัวของเชียงสือไปอยู่นั้น พงศาวดารขุนขยายความอีกหน่อยหนึ่งว่า "จึงรับสั่งให้กระทรวงโยธาธิการ ไปก่อสร้างที่ตำบลโคกหลวง ให้พระเจ้ากา วัง เหงวียน จิว ประทับอยู่ที่นั่น" (พงศาวดารขุนฉบับดังกล่าวหน้า 438) คือพงศาวดารขุนเขียนยกย่องวงศ์เชียงสือเป็นกษัตริย์ก่อนจะเสด็จมาตั้งรกรากเมืองบางกอกเสียอีก และบ้านเรือนที่ ร.1 พระราชทานให้เขียนว่า "เป็นตึกถ่าน" แต่ให้ข้อมูลภูมิศาสตร์เป็นการเปรียบเทียบไว้ คือ บ้านต้นสำโรงในพระราชพงศาวดารของเราที่ตำบลโคกหลวง ในพงศาวดารของเขาจะเป็นที่เดียวกันหรือไม่ อีกแห่งหนึ่งในข้อมูลภูมิศาสตร์คือ บ้านพักองเชียงสือที่ถนนพาทูร์ก พงศาวดารขุนระบุชื่อไว้ว่า "หนองระโหัน" ตำบลบ้านหม้อถนนพาทูร์ก "ปัจจะบัน" (หน้า 427) ชื่อแรกคือหนองระโหัน ไม่ทราบว่าจะมีปรากฏในทำเนียบภูมิศาสตร์ของ

เมืองบางกอกแถวบ้านหม้อ, พาทูร์กหรือไม่ ?

ส่วนท่านสังฆราชแห่งอาครัง พงศาวดารขุนระบุว่า ก่อนองเชียงสือจะเข้าตั้งรกรากในบางกอก ขณะที่ท่านยังพักอยู่ เกาะกัวเว็ทของเสมีค (ใกล้เมืองฮาเคียน) ท่านสังฆราชตั้งรกรากจากไซงอนมาอยู่จันทบุรี องเชียงสือจึงจัดให้นายทหารถือหนังสือไปยังเมืองจันทบุรี เชิญท่านสังฆราชมาพบและขอให้ท่านสังฆราชไปกรุงปารีส เพื่อขอให้พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเห็นแก่ทางไมตรี "ส่งกองทัพอมาช่วยข้าพเจ้าปราบปรามพวกซาศิก ได้บ้านเมืองคืนมาแล้ว อันพระคุณของพระเจ้ากรุงปารีส และตัวท่านก็จะมีอยู่แก่ข้าพเจ้าหาที่สุกมิได้" (พงศาวดารขุนหน้า 413) และมอบบุตรชายอายุ 4 ขวบให้เป็นตัวจ่านำไปกรุงปารีส กับสังฆราชด้วย แปลกที่ชื่อสังฆราชเขียนเป็น บาคาลก และว่าเคยไปมาค้าขาย ณ เมืองพนมเปญแล้วลงมาเมืองไซงอน เป็นคนมีอิทธิพลคุ้นเคยกับองเชียงสือ ที่เขียนว่า สังฆราชแห่งอาครังเป็นคนค้าขายนี้แปลกก็ หรือท่านจะปลอมตัวเป็นคนค้าขาย ไป ๆ มา ๆ ระหว่างเมืองไซงอนและเมืองพนมเปญกระมัง

สังฆราชแห่งอาครังผู้นี้ หนังสือของ คร. แลมม์ (เล่มที่กล่าวถึง) กล่าวว่า เป็นผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็งไม่ยอมละความพยายามง่าย ๆ (Strong willed and indomitable) ได้ตั้งนามตนเองเชียงสือกับรับขาดพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ใน ค.ศ. 1787 เป็นหนังสือสัญญาว่า ถ้าองเชียงสือได้รับความช่วยเหลือทางทหารและอาวุธยุทโธปกรณ์ จนได้เมืองญวนแล้ว จะยอมยกอำวคานังและเกาะบูโล คอนคอร์ให้ฝรั่งเศส แต่รัฐบาลฝรั่งเศสก็ไม่ให้ความช่วยเหลืออะไรตามสัญญา (เพราะเกิดการปฏิวัติ)

และเมื่อส่งสมราชกถมาถึงเมืองไซงอนใน ค.ศ. 1789 องเชียงสือก็ไต่ไซงอนแล้ว (พงศาวดารญวนหน้า 489-490) แต่ฝรั่งเศสก็ยังเขียนว่า "ด้วยความช่วยเหลือของสังฆราช เหวงวียนอัน จึงตีไต่เมืองไซงอน"⁹ ใน ค.ศ. 1788 การที่ส่งสมราชกถกลับจากฝรั่งเศสถึงไซงอนใน ค.ศ. 1789 เมื่อองเชียงสือตีไต่เมืองไซงอนแต่ปีที่แล้ว เช่นนี้ คร. แดมป์ ไม่น่าเขียนผิดพลาดเลย หรือมุ่งแต่จะยกย่องพวกฝรั่งด้วยกันก็ไม่ทราบได้

แต่มีปัญหาที่ควรจะหาข้อมูลให้กระจ่างอยู่ข้อหนึ่ง คือเมื่อองเชียงสือจะหนีออกจากเมืองบางกอกโดยมิได้ ทูลลาตามธรรมเนียมนั้น ท่านได้รับพระฉีกทอดจากรัฐบาลฝรั่งเศสหรือท่านสังฆราชอย่างไรก็ดีหรือไม่ ที่เป็นเหตุให้องเชียงสือตัดสินใจไม่หวังพึ่งความช่วยเหลือจากราชสำนักบางกอก เหมือนเมื่อเคยตั้งใจไว้เมื่อตอนแรกเข้ามาลี้ภัย ในพงศาวดารญวน ระบุข้อความหนึ่งชัดเจนดังนี้ "ครั้น ๗ วันเดือนสาม ปลายปีมะเมียจุลศักราช 1148 (ตรงกับเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1787) พระเจ้ากรุงปารีส ไต่ให้ ันตอนรอย ฝรั่งชาติปอตุเกส นำราชสาส์นกับเป็นคาบศิดากับกระสุนดินดำและผ้าของเทศหลายร้อยหีบ มาช่วย(องเชียงสือ)... ันตอนรอยจึงตามเขามาถึง กรุงเทพมหานคร ไต่พบ(องเชียงสือ) ใจความในพระราชสาส์นมีว่า พระเจ้ากรุงปารีสได้เตรียมเรือไว้ ที่เมืองโควา(ไม่ทราบว่าเป็นไหน เสียคล้ายโคเวอร) 50 ลำ จะยกมาช่วย(องเชียงสือ) ๆ ไต่ทรงทราบในพระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสตั้งนั้นแล้ว ก็มีพระทัยโสมนัสยินดี ฝ่ายันตอนรอยก็เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรุงสยามรัชกาลที่ 1 ทูลขอ(องเชียงสือ)

กลับออกไปทำสงครามกับพวกโกเชินต่อไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรุงสยามเห็น(องเชียงสือ)คบหาชาวยุโรปตั้งนั้น พระองค์ทรงมีความระแวงสงสัย ไม่วางพระทัยต่อไป ฝ่าย(องเชียงสือ)รู้สึกในพระราชอิริยาศย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามตั้งนั้นจึงตรัสเล่าโลมอันตอนรอยให้กลับออกไปก่อนแล้วพระองค์จึงจะตามออกไปต่อภายหลัง¹⁰

ถ้าความจริงเป็นเช่นนี้ เราก็พอสรุปความได้ว่า พระราชสาส์นฉบับนั้นของพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 และเป็นคาบศิดาและกระสุนดินดำไม่ระบุจำนวน¹¹ คงเป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้องเชียงสือตัดสินใจหวังพึ่งน้ำบ่อน้ำคือเรือ 50 ลำ(ที่)จะยกมาช่วย" แทนที่จะรอรับความช่วยเหลือจากราชสำนักบางกอก และเมื่อองเชียงสือตัดสินใจเล็ดลอดออกไปพำนักที่เกาะกูด (เกาะไผ่ตามพงศาวดารญวน) เพื่อรอเรือ 50 ลำของฝรั่งเศส และเรือดังกล่าวก็ไม่มาลี้ภัยที่ ด้วยเหตุนี้กระมังที่องเชียงสือจึงต้องตัดสินใจอีกครั้งหนึ่งในการพึ่งตัวเอง พร้อมทั้งทูลขอความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (รายละเอียดยกที่ทรงเกื้อกูลอุกหนุนปรากฏในพระราชพงศาวดาร)¹² และเป็นด้วยโชคเคราะห์แห่งชีวิตองเชียงสือและราชวงศ์ของท่านจะรุ่งเรืองต่อไป องเชียงสือจึงตีไต่เมืองไซงอนเมื่อ ค.ศ. 1788 และเมืองเว้ เมืองฮานอยในที่สุด

เกี่ยวกับการหนีออกจากเมืองบางกอกของ องเชียงสือ พระราชพงศาวดาร ร. 1 เขียนไว้อย่างไม่กระจ่าง ความกระจ่างถึงวิธีการปรากฏในพงศาวดารญวน กล่าวคือ พระราชพงศาวดารเขียนไว้ว่า "ครั้น

ปรึกษาเห็นพร้อมควยกันแล้ว ก็เขียนหนังสือกราบถวายบังคมลาไว้ที่โต๊ะบูชา จึงส่งให้องครักษ์นำเอาเรือใหญ่เค็มของตัวไปคอยอยู่ที่เกาะสีชัง... แล้วองเชียงสือก็พาพวกขุนเภาที่กรุงเทพฯ ไป... ลงเรือตอนสมอรีบแจวในเวลาดากลางคืนวันนั้น เรือ 4 ลำ คนประมาณ 150 เศษ ในเวลาดากลางคืนวันนั้นพวกชาวบ้านซึ่งอยู่ใกล้เคียง ทราบความจึงขึ้นมาแจ้งความแก่พระยาพระคลังฯ จึงนำความขึ้นกราบถวายบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ให้ทรงทราบ กรมพระราชวังบวรฯ ทรงซัดเคืองเป็นอันมาก เรงรีบฝ่าฝืนลงเรือพระที่นั่งและเรือข้าราชการไค้มาพอสมควรแล้ว ก็รีบตามลงไปโดยเร็ว พอรุ่งสว่างแลเห็นเรือองเชียงสือที่ปากอ่าว" (พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ร.1 ฉบับจุฬาราชมนตรี หน้า 146 - 8)

แต่พงศาวดารเขียนไว้ว่า "เมื่อทรงคำวินิจฉัยนั้นแล้ว จึงหยิบกระดาศกับคินสอดมาทรงพระอักษรเป็นคำไทยภาษาไทย เป็นใบทูลลาว่างไว้บนโต๊ะ (พระเจ้ากลาง ว่าง เห่งเวียน จิว เข้ามาฟังพระบรมโประติสนถารอยู่ในกรุงเทพฯพระมหานครหลายปี ทรงฝึกหัดหนังสือไทยรัฐคเจน จึงเขียนหนังสือไทยและภาษาไทยไค้ควยพระองค์เอง ก็นับว่าเป็นกษัตริย์อันประเสริฐสามารถพระองค์หนึ่งในประเทศอันมี) ครั้งทรงพระอักษรทูลลาว่างไว้บนโต๊ะแล้วจึงรับสั่งให้เห่งเวียน วัง หั้น กับเห่งเวียน เสียม กลับลวงหน้าไปยังเมืองท่าเตียงก่อนแล้วให้ ผามวังเญริงออกไปยังเกาะไผ่ เตรียมเรือใหญ่มาคอยรับนอกปากน้ำเจ้าพระยา มีกำหนดคนับวันจะเสด็จออกจากกรุงเทพฯมหานคร ผามวังเญริงครันไค้

สั่งแล้วคังนั้น ก็รีบออกไปยังเกาะไผ่ คุมเรือใหญ่มาคอยรับนอกปากน้ำเจ้าพระยาตามรับสั่งทุกประการ ฝ่ายพระเจ้า กาว ว่าง เห่งเวียน จิว ครันให้ผามวังเญริงไปแล้ว พระองค์จึงให้นายทหารลงเรือ ให้พลทหารแจวเรือออกปากน้ำเจ้าพระยาแล้วแจวกลับเข้ามา แต่แจวเรือเข้าออกคอยควยคังนั้น หลายเวลา ครันถึงกำหนดคนคิผามวังเญริงก็คุมเรือมาจากเกาะไผ่ คอยพระเจ้ากาว ว่าง เห่งเวียน จิว อยู่นอกปากน้ำเจ้าพระยา พระเจ้า กาว ว่าง เห่งเวียน จิว กับนางว่างท่ายไหว พระราชมารคา และนางว่าง ไหว มเหสี เวลาดากลางคืนก็เสด็จลงเรือเล็ก พลทหารก็แจวออกจากปากแม่น้ำเจ้าพระยาไปตั้งเรือใหญ่ที่ผามวังเญริง มาคอยรับนั้น พระเจ้ากวาง ว่าง เห่งเวียน จิว กับขุนนางนายทหารหลายนายลงเรือใหญ่ พร้อมกันแล้วก็ถอนสมอใช้ไปพักคอยอยู่ที่เกาะไผ่ (พงศาวดารขุนเภาเดิมเคียวกัน หน้า 455 - 6)

การที่พงศาวดารเขียนไว้ว่า องเชียงสือ ให้พลทหารแจวเรือออกปากน้ำเจ้าพระยา แล้วแจวกลับเข้ามา แต่แจวเรือเข้าออกคอยคังนั้นหลายเวลา คังนี้ก็เพื่อให้คนเห็นเป็นธรรมดา ไมกอดความระวางสงสัยว่า องเชียงสือจะหนี ครันคคค่าไค้ไค้เวลาดันค องเชียงสือจึงพจนมารคาและภรรยาลงเรือเล็กเพียง 3 คน ให้ทหารแจวออกปากน้ำเจ้าพระยา ไปลงเรือคานคัก ขาพเจ้าเห็นว่า ผู้แต่งพงศาวดารขุนเภาแต่งไค้แบบเนียนกวาขอความที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารของเรา ซึ่งแต่งว่า องเชียงสือพร้อมควยครอบครัวของพระองค์และขุนเภาในกรุงจำนวน 150 คน ลงเรือ 4 ลำ แจวออกไปในเวลาดากลางคืน การที่คน 3 คนจะหนีลงเรือเล็ก ย่อม

ไม้กระโถกกระตากเป็นโกดาดหล เช่นคน 150 คน และ
เรือใหญ่ 4 ลำ และข้อความที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารว่า

"ฝ่ายเรือของเชียงลือ ออกปากอ่าวเมืองสมุทรปราการ ชักลมไม้ไม่ได้ องเชียงลือจุกชุมเทียบแควกระดานบูชาเทวดา แล้วตั้งอธิษฐานว่า ถ้าองเชียงลือออกไปจะกระทำศึก คืนเอาบ้านเมืองโคสมความปรารถนาแล้ว ขอให้ลมพัดส่งให้ไต่ไปโดยคลองสะดวก ลมยังไม่ทันพัดมา องเชียงลือได้เห็นเรือพระที่นั่งข้าราชการออกไปเป็นอันมากก็ตกใจ องเชียงลือก็เร่งให้แจวเรือหนี เรือพระที่นั่งเป็นเรือพายก็กระชั้นเข้าไปทุกที องเชียงลือว่าถ้าหนีไม่พ้น ไทยจับไปไต่ครั้งนี้ คงจะฆ่าเสีย ถ้าไม่ฆ่าคงจะจำตายในคุก เราเป็นคนไม่มีวาสนาแล้ว จะอยู่ไปโยให้หนักแผ่นดิน ว่าแล้วก็ชักดาบออกจะเขี่ยคอตายเสีย อากูเว กระโถกเข้าชิงดาบในมือองเชียงลือไว้จนปลายดาบขาดปากอากูเว ๆ จึงว่า ท่านจะมาทำตัวตายก่อนไม่สมควร เมื่อจะหนีก็ไต่อธิษฐานเสียหายคุณแล้ว ก็ไต่คิดว่าจะไปไต่สำเร็จความปรารถนา บารมีท่านก็ถึงที่จะไต่เป็นเจ้าแผ่นดินแล้ว ฤกษ์นี้เป็นฤกษ์ดีมาก พัก มีแต่จะพักส่งออกไปอย่างเคียว เคียวนี้ยังเป็นเวลาเช้าลมพัดสงบอย สายลั๊กหนอยก็จะมีลม พอว่าขาดคำลมว่าก็พัดมา เรือพวกญวน 4 ลำทั้งแล่นไปทั้งแจว ก็ห่างเรือพระที่นั่งออกไป แล ไปเห็นเรือพระที่นั่งข้าราชการกลับ องเชียงลือก็มีความยินดีใช้ไปถึงเรือใหญ่ที่เกาะสี่วัง..."

ข้อความที่คัดมาแสดงนี้ เป็นเรื่องราวที่พงศาวดารญวนไม่กล่าวถึงเลย เพราะเขาวางองเชียงลือ ลงเรือ

เล็กให้ทหารแจวไป พร้อมด้วยมารดาและภรรยาเพียง 3 คน แต่พระราชพงศาวดารของเราเมื่อเขียนว่า คือนั้นพวกองเชียงลือพาผู้คน 150 คนลงเรือใหญ่ 4 ลำ ลอนสมอรีบแจวออกไป และมีเรือพระที่นั่งกรมพระราชวังบวรและเรือขุนนาง แจวตามออกไปในคืนนั้น เมื่อเห็นกันที่ปากน้ำในคอนเซ้า อะไร ๆ ที่เกิดขึ้นในเรื่ององเชียงลือ ตลอดจนคำพูดขององเชียงลือ และคำกล่าวของนายทหารญวนไม่ทราบว่ามีผู้แต่งพระราชพงศาวดารไปทราบได้อย่างไรจึงมาเขียนเป็นตุเป็นตะ เช่นนั้น นี้ถ้าเป็นละครหรือนวนิยายชาวเขาจะไม่ทางถึงประกริตเลย จะชมเชยเสียอีกว่า ละครหรือนวนิยายแสดงเรื่องไต่ถึงใจ แต่นี้เป็นพระราชพงศาวดาร การจะไข่มโนคติ มาเขียน(ถึงเรื่องพระมหาอุปราชาทรงพระองค์ และอำนาจพระชายาอย่างไรในแถลงพ่าย) เช่นนี้ ไม่เป็นการยึด historical data มาเขียนเลย

เกี่ยวกับหัวหน้าขบถโกเซ็น 3 พันอง เมื่อกระทำการขบถสำเร็จ กวาดล้างขุนนางตระกูลตริन्हและตระกูลเหงเวียนสำเร็จแล้ว ก็ยังยกกองกษัตริย์ราชวงศ์เด ให้เป็นเจ้านายแห่งตน แต่ก็เป็นแต่ในนามเท่านั้น พันอง 3 คนแบ่งแยกเขตแดนกันปกครอง พี่ใหญ่ยึดเมืองเวนองคนกลางมาปกครองไซง่อน ส่วนน้องคนเล็ก ไปปกครองเมืองฮานอย และน้องคนเล็กนี้เองเมื่อได้ชัยชนะกองทัพจีน ชี้ไล่ออกไปจากกรุงฮานอย ใน ค.ศ. 1788 แล้ว กวางตงว่างเต้ ใน ค.ศ. 1788 ปีที่องเชียงลือโหมกำลังโจมตีเมืองไซง่อนได้ กวางตงว่างเต้โคกอิเฮก สมรสกับราชธิดาของกษัตริย์ราชวงศ์เด ทั้งนี้เพื่อให้ฐานะที่พระองค์ปราบดาภิเษก เป็นว่างเต้โคกอิเฮก **สิมมู รณ**

ขึ้น แต่พระองค์ก็ดำรงพระชนม์อยู่ได้เพียง 4 ปีก็สิ้นพระชนม์(ใน ค.ศ.1792) ส่วนทั้งสอง ชีวติศัคม์สูญในเวลาดังกล่าวก็เลยกัน คือใน ค.ศ.1793¹³

เมื่อองเชียงสือคือเมืองไซ่งอนใน ค.ศ.1788 นั้น กวางตงว่างเดิมมีพระราชสาส์นให้ขุนนาง 7 คนนำมาถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เราไม่มีต้นฉบับหรือคำแปลพระราชสาส์นฉบับนี้ เหลืออยู่มีแต่พระราชสาส์นตอบของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า (ไม่ปรากฏวันที่ตอนปีในพระราชสาส์นตอบ) ข้าพเจ้าเห็นว่า เป็นเอกสารสำคัญจึงไต่ถามสำเนาพระราชสาส์นตอบฉบับนี้ลงไว้ให้ในหมายเหตุท้ายเรื่อง

พิจารณาจากพระราชสาส์นตอบฉบับนี้ ตอนแรกเป็นเรื่องเมืองเวียงจันทน์ เมืองพวน ซึ่งกองทัพพวนจากเมืองเงอานยกมารบ และทัพไทยยกขึ้นไป แต่ไม่ทันกัน เพราะพวนถอยทัพเข้าเขตของเขาไปเสียก่อน เป็นเรื่องพระเจ้าเวียงจันทน์องค์เก่าถึงพิราลัยและกรุงเทพตั้งเจ้านันทเสนผู้เป็นราชบุตร ให้ขึ้นครองเมืองเวียงจันทน์ต่อไป แต่ตอนสองของพระราชสาส์นตอบเป็นเรื่ององเชียงสือซึ่งกวางตงว่างได้ ขอให้ "ช่วยจับกุมส่งให้เจ้าตั้งเกี้ยว จะตอบแทนสนองคุณ" เป็นการเกี่ยวพันผูกมิตรหาพวกพ้องของเจ้าตั้งเกี้ยว แต่พระองค์ทรงตอบไปอย่างน่าพิงว่า "เจ้าตั้งเกี้ยวกับองเชียงสือ เป็นข้าศึกกัน ถ้าจะให้ระงับว่ากล่าวทั้งสองฝ่ายพอจะเจรจาได้ อนึ่งซึ่งว่าจะขอให้กรุงพระมหานครศรีอยุธยา แต่งกองทัพไปตั้งอยู่ปลายแดนนั้น จะยากอะไรมี แต่ทั้งกองทัพองเชียงสือและกองทัพเมืองเว้เมืองเง้(อาน) ก็เป็นพวนเหมือนกัน ฝ่ายไทยมิได้กำหนดรูปพรรณสัญญาเกลือกจะเกิดอริ

วิวาทรบพุ่งกัน ก็จะหมองพระราชไมตรีไป....." และ "ถืองเชียงสือแตกมาใหช่วยจับกุมส่งให้เจ้าตั้งเกี้ยว จะตอบแทนสนองคุณนั้น ฝ่ายกรุงพระมหานครศรีอยุธยาเป็นมิตรที่จะเจรจาเลย ค่ายเหตุที่ว่าเป็นคุณแล้ว จะกลับเป็นโทษดังนี้ ผิดราชประเพณีธรรมประการหนึ่ง ก็ที่ศัพท์จะสื่อไปนานาประเทศ เมืองใหญ่น้อยทั้งปวงว่า กรุงพระมหานครศรีอยุธยาเห็นแก่ลาภการ เมืองตั้งเกี้ยวเท่านั้น.."

พระราชสาส์นตอบของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ฉบับนี้ เป็นเอกสารประวัติศาสตร์สำคัญยิ่ง แสดงถึงหลักและวิधिปฏิบัติวิเทโศบายของพระองค์ ซึ่งยังผลให้สืบต่อมายาวนานเป็นร้อยปี จนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นมิตรไมตรีระหว่างสองนครที่เรื่องขลุ่ยขลุ่ยเกี่ยวกับเมืองเวียงจันทน์ และเมืองเขมรในรัชกาลที่ 3 ไม่สามารถเป็นอุปสรรคหยุดยั้งได้ เพราะเมื่อรัชสมัยคือคือกวางเจียงองค์ที่ 4 ในราชวงศ์องเชียงสือ มิตรไมตรีก็เริ่มกระชับสัมพันธ์ อีกครั้งหนึ่ง แต่คราวนี้โชคชะตาของบ้านเมืองพวน มีมรสุมการเมืองเข้ามาบดบัง ทำให้กรุงเว้ของสูญเสียเอกราชอิสรภาพใน พ.ศ.2427 และในสัญญา พ.ศ.2428 ระหว่างฝรั่งเศสและจีนโดยยินยอมสละสิทธิใดๆ เหนือพวน (relinquished its traditional ties to Vietnam)¹⁴ เป็นการคัมมิสรเสรีและเอกราชของพวนอีกครั้งหนึ่ง

เรื่ององเชียงสือเข้ามาดิ้นอยู่ในเมืองบางกอกก็ได้รับความช่วยเหลือจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดฯให้จัดทัพไปรบขบถไกเซินก็ไม่ได้ชัยชนะ องเชียงสือกลับเข้ามาบางกอกครั้งที่สองแล้วได้อาสาไปรบ

ศึกพม่าที่เมืองชัยนาท และเข้าไปในกองทัพสมเด็จพระ
 ราชวงศ์บวรฯ รบพม่าทางบกซึ่งก็คือเมืองนครศรีธรรมราช
 และเพราะได้รับพระราชสาส์นพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ว่า
 จะจส่ง "เรือ 50 ลำ" มาช่วยยกบ้านเมือง จึงลอบหนีไป
 โดยไม่ไต่ทูลลา เพื่อรอกำลังช่วยจากพระเจ้าหลุยส์ที่
 16 กำลังช่วยก็ไม่มาตามนัด จึงตัดสินใจเข้าโจมตีไซ
 งอนในขณะที่เมืองไซงอนเกิดแตกแยกระหว่างพวกไทเขิน
 ด้วยกัน ก็ได้เมืองไซงอนใน ค.ศ. 1788 ตั้งแควง
 เชียงสือหนีออกจากบางกอกพระบาทสมเด็จพระพุทธยอด
 ฟ้าฯ ไต่ทรงทักทวนสมเด็จพระอนุชาธิราชมีให้ยกทัพ ไป
 ตามจับ ตรัสว่า "เรามีคุณแก่เขา เขียนด้วยมือ แล้วจะ
 ลบด้วยเท้ามีบังควร" (หน้า 151) ไต่ทรงพระราชทาน
 เรือและเครื่องอาวุธช่วยของเชียงสือเนื่อง ๆ แม้วาง
 ทรัพย์ว่างเกทางฮานอยจะเกี่ยวพาราศรีให้พระองค์ เป็น
 ปฏิบัติของเชียงสือพระองค์ก็มีไต่ทูลว่า ทรงตอบพระ
 ราชสาส์นไปว่า "เจ้าตั้งเกี่ยวกับของเชียงสือเป็นข้าศึกกัน
 ถ้าจะให้ระงับว่ากล่าวทั้งสองฝ่ายพอจะเจรจาได้..."
 และ "ถ้าองเชียงสือแตกมาให้ช่วยจับกุมส่งให้เจ้าตั้งถึย
 ... ฝ่ายกรุงพระมหานครศรีอยุธยา เป็นมีรัฐที่จะเจร
 จาเลย ค่ายเหตุที่ว่าเป็นคุณแล้วจะให้กลับเป็นโทษ ดังนั้น
 ฉิกราชประเพณีธรรม..." เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้มีปรากฏ
 หลักฐานอยู่ แสดงว่านโยบาย ร.1 เกี่ยวกับญวนเป็น
 นโยบายผูกมิตร เพื่อเพื่อเกื้อกูลโดยไม่เปลี่ยนแปลง ยัง
 ให้เกิดความซาบซึ้งในพระคุณต่อพระเจ้ากรุงสยามต่อ ๆ
 มาอีกหลายรัชกาลจนราชวงศ์องเชียงสือ ตกเป็นเจ้าใต้
 อาณัติการปกครองของฝรั่งเศส ชาวเจ้าเสนอขอความช่วยเหลือ
 มากี่เพื่อเกริ่นให้พวกเราคนปัจจุบันไต่ทราบถึงอัจฉริยะ

ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โดยเฉพาะ
 ในพระปรีชาสามารถในการดำเนินวิเทโศบาย ที่แน่วแน่
 ไม่เปลี่ยนแปลง เป็นการผูกมิตรต่อเพื่อนบ้าน มีผลสืบมา
 ชั่วลูก หลาน เหลน สมควรที่พวกเราคนรุ่นหลังจะได้
 ศึกษาให้ได้เรื่องราวที่ซัดแจ้ง ไม่เคลือบคลุมต่อไป และ
 เรื่องราวของญวนนับแต่สมัยมินมาง เดียวตรี และคือศึก
 องค์กรสุดท้ายผู้ส่งคณะทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีใน
 พ.ศ. 2420 แล้ว อีก 30 ปีต่อมา ญวนก็ตกอยู่ในปก
 ครองของฝรั่งเศส มีเจ้านายญวนปกครองบ้านเมืองแต่ใน
 นาม ต่อจากคือก็กว้างไปถึง 6 องค์กร¹⁵ รวมเวลาดั้งแต่
 องค์กรเชียงสือประกาศใช้ปียาของจนปีสิ้นราชวงศ์องเชียงสือ
 นับได้ 105 ปี.

31 ธันวาคม 2517.

เชิง อ ร ร ณี

1. เวียดนามลือก็ หรือพงสาวการณวน ฉบับแปลและเรียบเรียงโดยนายหยอย และเทียนวรรณ ฉบับโรงพิมพ์กุกุวิทยาลัย พ.ศ.2509 หน้า 755 - 756.
2. เลมเคียวกัน หน้า 831 - 834.
3. เลมเคียวกัน หน้า 836.
4. มื้อยควยกัน 41 ฉบับ ตีพิมพ์ไว้ในภาคผนวกในหนังสือ "จดหมายเหตุกรมหลวงนรินทรเทวี และพระวิจารณ์ของ ร.5 ฉบับพิมพ์ พ.ศ.2499.
5. เวียดนามลือก็ หรือพงสาวการณวน หน้า 519.
6. พระราชพงสาวการ ร.1 ฉบับครุสภา หน้า 55 - 56.
7. Helen B. Lamb: Vietnam's will to live: New York & London, 1972, p.58.
8. Ibid, p.55.
9. Ibid, p.59.
10. เวียดนามลือก็ หรือพงสาวการณวน หน้า 452 - 453.
11. มาระบุจำนวนในหน้า 489 (พงสาวการณวน) ว่า "หลายพันกระบอ"ก
12. คือออกนอกเมืองไซงอน 3 ครั้ง ในหน้า 165, 167, 169 เป็นปืนและกระสุนดินคำทั้ง 3 ครั้ง
13. Helen B. Lamb: Vietnam's will to live: New York & London 1972, p.59.
14. Ibid, p.201.
15. -15. ต่อกจากคือคือกวางเก้ อีก 6 องค์เป็นพระเจ้าแผ่นดินณวนภายใต้การบัญชาของฝรั่งเศส คือ หลุกคี้ก, เหียบบว, เคียงเพือก, หามงี, คังคั้น และ พันท่าย (พงสาวการณวน, หน้า 854 และ 862)

บทความนี้ เป็นการพิจารณาสภาพทางการเมือง
ในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
(2411 - 2453) อย่างกว้าง ๆ ผู้เขียนขออะเว
ที่จะไม่แสดงหลักฐานต่าง ๆ ไว้ ณ ที่นี้.

การเมืองในสมัย ร. 5

วุฒิชัย มลศิริ

เพื่อที่จะเข้าใจการแข่งขันอำนาจทางการเมือง
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จำ
เป็นจะต้องย้อนกลับไปพิจารณาการเมืองไทย ตั้งแต่
รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (2367 -
2494) ภาย

เป็นที่ทราบกันคืออยู่แล้วว่า พระบาทสมเด็จพระ
นั่งเกล้าฯ ไม่ใช่โอรสองค์โตที่เกิดจากพระมเหสีของ
พระพุทธรักษาเกล้าฯ และตามที่เคยเป็นมาก็ไม่ใช่
บุคคลที่มีสิทธิในกรครองราชย์ต่อ แต่อย่างไรก็ดี การ
ที่บุคคลใดจะสืบราชย์ต่อนั้นยังขึ้นกับที่ประชุมของพระบรม

วงศานุวงศ์ ขุนนาง และพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่อีกด้วย กังนั้น
พระมหากษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์กระทั่งถึงรัชกาลที่ 5
จึงเป็น "มหาดชนสโมสรนิกรสมบัติ" เมื่อเป็นเช่นนี้ประ
กอบกับในรัชสมัยพระพุทธรักษาเกล้าฯ (2352-2367)
กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ (รัชกาลที่ 3) ได้รับความชอบใน
งานสำคัญเกือบจะทุกด้าน และเป็นผู้มีอำนาจยิ่งกว่าใคร
อื่น ทั้งพระรชโอรสองค์โต คือเจ้าฟ้ามงกุฎ ผู้ซึ่งมีสิทธิ
ในราชบัลลังก์มากกว่า ไททรงผนวชในช่วงปีสุดท้าย
แห่งรัชกาล (ที่ 2) จึงทำให้กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ได้รับ
เลือกจากที่ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางและพระ

ภิกษุสงฆ์ ให้ขึ้นครองราชย์ เหตุการณ์ในครั้งนี้ บางคน
เห็นว่า เป็นการแย่งชิงราชสมบัติก็มี ดังที่ปรากฏใน
รายงานของเบอร์นีย์ (Henry Burney) ผู้เดินทาง
เข้ามาเมืองไทยในทศวรรษกาลที่ 3

ครั้นปลายรัชกาลที่ 3 ปัญหาว่าใครจะขึ้นครอง
ราชสมบัติต่อไป ก็เกิดมีขึ้นมาอีก พระบาทสมเด็จพระ
นั่งเกล้าฯเองเคยตรัสถึงว่าใคร เป็นผู้สมควร จะ เป็น
กษัตริย์ต่อ แต่ทรงพิจารณาว่า มีขอบพระรองอยู่ด้วยกัน
ทั้งนั้น จึงได้รับสั่งว่า ขอให้ที่ประชุมพระบรมวงศ
านุวงศ์ ขุนนาง และพระภิกษุสงฆ์ได้พิจารณากันเอง

มีข้อที่น่าสังเกตว่า เจ้าฟ้ามงกุฎ ได้รับการสนับสนุน
เพื่อจะให้ขึ้นสืบราชสมบัติต่อ ในขณะที่พระบาท
สมเด็จฯพระนั่งเกล้าฯเจ้าอยู่หัวยังไม่สวรรคต และผู้สนับสนุน
ที่สำคัญคือเจ้าพระยาพระคลัง ว่าที่สมุหกลาโหม
(คิศ บุนนาค) กล่าวได้ว่าในระยะนั้น ตระกูลบุนนาคนี้
เป็นตระกูลที่มีอำนาจยิ่งนักทั้งในทางการเมือง และ
เศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นการที่ตระกูลบุนนาค ไ้
การสนับสนุนเจ้าฟ้ามงกุฎ จึงทำให้ไม่มีฝ่ายใดกล้าคัด
ค้าน และผลสืบเนื่องต่อจากเรื่องนี้ก็คือ ยิ่งทำให้
ตระกูลบุนนาคมีอำนาจวาสนารุ่งเรืองยิ่งขึ้นไปอีกอย่าง
ไม่มีใครเทียบเทียบได้ เพียงในปีแรกที่พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นเสวยราชสมบัติ ก็ได้ทรง
โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้สองพี่น้องแห่งตระกูลบุนนาคเป็น
สมเด็จเจ้าพระยา โดยนายคิศ ผู้ที่ เป็นสมเด็จเจ้า
พระยาบรมมหาประยูรวงศ์ฯ "ถือศักดิ์กินา 30,000...
เครื่องสำหรับยศอย่างพระองค์เจ้าต่างกรม ให้สำเร็จ
ราชการตลอดทั่วทั้งพระราชอาณาจักร ใช้ตราสุริยมณ

ชล เทพบุตรจักรก (และยังคงถือตราพระคชสีห์และตรา
บัวแก้วอยู่อีกด้วยทั้ง 2 ดวง)" ส่วนนายคิศ บุนองนั้น
เป็น สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ "ถือศักดิ์กินา
30,000... เครื่องยศอย่างพระองค์เจ้าต่างกรม...
ให้สำเร็จราชการในพระนครทุกสิ่งทุกพันทั้งงาน (คงว่า
พระคลังสินศกด้วย)" ขณะเดียวกัน ได้ทรงโปรดเกล้าฯ
ให้ท้าวช่วง บุตรของนายคิศ เป็น เจ้าพระยาศรีสุริย
วงศ์ เป็นผู้ทำการในที่สมุหกลาโหมเพราะบิดาของท่าน
ว่าที่ตำแหน่งนี้อยู่กระทั่งถึงแก่อิราลัยในปี 2398 เจ้า
พระยาศรีสุริยวงศ์จึงได้เป็นที่สมุหกลาโหม

ดังนั้น ตลอดรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว อำนาจของตระกูลบุนนาค จึงรุ่งเรืองยิ่งนัก
โดยเฉพาะ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ กล่าวได้ว่ามีส่วน
เกี่ยวข้องกับงานสำคัญของประเทศแทบทุกด้าน แต่ทั้งนี้
ก็ด้วยความสามารถของท่านด้วย อำนาจและความ
สามารถของท่านจะเห็นได้ชัดเจนนมาก ในการประชุม
พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง และพระภิกษุสงฆ์ เพื่อที่
จะคัดเลือกผู้สืบราชสมบัติภายหลังที่พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต

การประชุมที่มีขึ้นในวันที่ 1 ตุลาคม 2411 นั้น
มีเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ เป็นประธาน ที่ประชุมไม่ได้อาศัย
ความเห็นขัดแย้งกันแต่ประการใด ในการที่จะอัญเชิญ
เจ้าฟ้ามงกุฎขึ้นครองราชย์ต่อ แต่ประธานของที่
ประชุมในคราวนี้ได้ทำในสิ่งแปลกที่ไม่เคยทำมาก่อน
คือ ได้เสนอให้ที่ประชุมคัดเลือกกรมพระราชวังบวรฯ
(วังหน้า) ด้วย เพราะโดยปกติพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวจะทรงเลือกเอง แม้จะมีผู้คัดค้านเจ้าพระยาศรี

สุริยวงศ์ก็ไม่ยอมฟังเสียง ยังถามย้อนผู้คัดค้านไปว่า ที่คัดค้านนี้เพราะอยากจะเป็นเองหรืออย่างไร ในที่สุดฝ่ายที่ค้านจึงต้องยอมตามความประสงค์ของท่าน

ทำไมเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์จึงเสนอให้ประชุมเลือกตำแหน่งวังหน้าด้วย เหตุผลที่พอจะอธิบายได้ในที่นี้ก็คือ เป็นที่คาดหมายกันโดยทั่วไปในระบอบนั้นว่าเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ อาจมีพระชนมายุไม่ยั่งยืน ค่ายคิดเชื้อไขมาลาเรียมาจากหวากอ (ประจวบคีรีขันธ์) ถ้าหากว่าเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ สามารถสนับสนุนให้ใครเป็นวังหน้าได้แล้ว บุคคลนั้นก็มิโอกาสที่จะได้เสวยราชสมบัติต่อไป และเมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมจะทำให้อำนาจของเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ยืนยาวต่อไปอีก โดยไม่ถูกกระทบกระเทือนแต่อย่างใด เป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อพระเจ้าศรีสุริยวงศ์เสนอให้ประชุมพิจารณาว่า สมควรจะให้มีการเลือกวังหน้าเลยทีเดียวหรือไม่ ก็ไม่มีผู้เสนอกรมหมื่นบวรวิชัยชาญ พระโอรสองค์ใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระเพทราชาเกล้าเจ้าอยู่หัว ในทันทีคล้าย ๆ กับว่าได้มีการเตรียมการในเรื่องนี้ไว้ก่อนแล้ว

ในเมื่อเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์มีอำนาจอันยิ่งใหญ่ ทำไมท่านจึงไม่แย่งชิงราชสมบัติเสียเอง ที่จริงแล้วในตอนต้นรัชกาลที่ 5 เรื่องนี้ได้เป็นที่หวั่นเกรงกันอยู่โดยทั่วไป พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเปรียบเทียบพระองค์ในระบอบนั้นไว้ว่า เหมือนตะเกียงวิบหรี่ที่จวนจะดับ แต่เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์เป็นคนทีฉลาด และมีความซื่อสัตย์ จึงเพียงทำในสิ่งที่จะทำให้ตนประโยชน์และอำนาจของท่านคงอยู่ โดยไม่ต้องถูกประณามว่า "เป็นกบฏ" "เป็นผู้แย่งชิงราชสม

บัติ" นี้เองจึงเป็นเหตุให้ชื่อเสียงของตระกูลขุนนาง ไม่มัวหมองเหมือนกับตระกูลนักการเมืองสมัยใหม่ ที่ไม่มีคุณสมบัติดังกล่าว

เนื่องจากในปี 2411 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังไม่ทรงบรรลุนิติภาวะ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์จึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการ ดังนั้น ในช่วงปี 2411 - 2416 จึงเป็นระยะที่เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ หรือตระกูลขุนนางมีอำนาจทางการเมืองอย่างสูงสุด และในปี 2416 ท่านก็ได้เป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์

การเมืองของไทยในต้นรัชกาลที่ 5 สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 หรือ 3 กลุ่ม คือกลุ่มของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือที่เรียกกันว่า "สยามหนุ่ม" กลุ่มของเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ หรือกลุ่ม "สยามอนุรักษนิยม" และกลุ่มของกรมพระราชวังบวรวิเศษไชยชาญ หรือกลุ่ม "สยามโบราณ" ที่จริงกลุ่มที่สามนี้ น่าจะเป็นกลุ่มเดียวกับกลุ่มที่ 1 เพราะเป็นคนสมัยใหม่รุ่นที่ 2 เหมือนกัน กรมพระราชวังบวรฯ มีพระชนมายุมากกว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ 15 ปี ขณะที่พระชนมายุอ่อนกว่าเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ถึง 30 ปี แต่จากการที่เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์เป็นผู้สนับสนุนให้พระองค์ ได้รับตำแหน่งวังหน้า และการแข่งขันอำนาจระหว่างวังหลวงกับวังหน้า จึงทำให้กรมพระราชวังบวรฯ เป็นผู้สนับสนุนเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ไป

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้ทรงพยายามที่จะดึงอำนาจกลับคืนสู่สถาบันพระมหากษัตริย์ ตั้งแต่ระยะแรกที่ขึ้นครองราชสมบัติ โดยการรวบรวมผู้คนรุ่นใหม่ ที่

เป็นพระเจ้าน้อยยาเซอ พระบรมวงศานุวงศ์ และบุตร
ขุนนางทั้งหลาย และในที่สุดได้ตั้งเป็นกรมมหาดเล็กขึ้น
มาในปี 2413 แต่อย่างไรก็ตามในระยะนี้พระองค์ยัง
ทำอะไรไม่ไถ่มากนัก เพราะแม่พระบรมวงศานุวงศ์
ใหญ่ และขุนนางผู้ใหญ่ ต่างก็เป็นสมัครพรรคพวกของ
ผู้สำเร็จราชการ กาวที่สำคัญกาวหนึ่งของพระบาทสม
เด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ในการสาวเชือกวากลับคืนมา
ก็คือ การตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน (Council
of State) และที่ปรึกษาในพระองค์ (Privy
Council) ในเดือนพฤษภาคม 2417

สภาทั้งสองสภานี้ ตั้งขึ้นในระยะที่พระบาทสมเด็จ
พระจุลจอมเกล้าฯ ทรงบรรลุนิติภาวะและผู้สำเร็จราช
การ ก็ไต่พนจากตำแหน่งไป คุณประโยชน์ของสภาทั้ง
สองนี้ นอกจากจะเป็นไปตามพระราชบัญญัติหรือประกาศ
แล้ว ยังเป็นเรื่องเกี่ยวกับอำนาจทางการเมืองด้วย ทั้ง
จะเห็นได้ชัด และเป็นเรื่องที่น่าประหลาดใจว่า ทำไม
สมาชิกของสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน จึงมีบรรดา
ศักดิ์แก่พระยา ทั้ง ๆ ที่มีขุนนางในบรรดาศักดิ์เจ้าพระ
ยา สมเด็จเจ้าพระยา และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่
สภาที่ปรึกษาในพระองค์ทำนองเดียวกัน ขุนนางที่มี
อำนาจจริง ๆ ไม่ได้ปรากฏชื่อรวมอยู่ด้วย อันที่จริง
สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เจ้าพระยาอีก
3 ท่าน และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่อีก 2 ท่าน เคยได้
รับเชิญให้เป็นสมาชิกของสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน
แต่ครั้งสมเด็จพระเจ้าพระยา ปฏิเสธคนอื่น ๆ จึงปฏิเสธ
ตาม

เหตุผลของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์คือ

ท่านไม่เห็นด้วยในการที่สมาชิกของสภา จะต้องทำพิธีสา
บานตัวต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ว่าจะมีความซื่อ
ตรงกายกาย วาจา ใจ เพราะได้มีการทำพิธีตั้งน้ำพิพัฒน์
สัตยาอยู่แล้ว แต่เหตุผลที่ลึกซึ้งที่อาจเป็นไปได้คือ ถ้า
ท่านยอมรับเป็นสมาชิก ก็เท่ากับเป็นการลดอำนาจ ลก
ฐานะของท่านลงมา เท่าเทียมกับขุนนางอื่นที่เป็นสมาชิก
ด้วยกัน ทั้งยังมีฐานะเป็นรองเสนาบดีอีกด้วย และเท่า
กับเป็นการยอมรับฐานะผู้นำในทุกด้าน ของพระบาทสม
เด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย

ขณะที่พระบาทสมเด็จเจ้าพระยา จุฬจอมเกล้าฯ ทรงพยายาม
ขานอำนาจกลับคืนจากพวกขุนนางโดยวิธีการกึ่งกลาง
และการปฏิรูปในหลายด้านก็ต่อทรงพยายามที่จะลดอำนาจ
ของวังหน้าด้วย โดยลดรายได้อาจและจำนวนคนให้น้อยลง
เหตุการณ์นี้ประกอบด้วยความระแวงซึ่งกันและกันจึงทำให้
เกิดวิกฤตการณ์วังหน้าขึ้นในปลายปี 2417

วิกฤตการณ์วังหน้าเป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก เป็น
อันตรายร้ายแรงที่อาจเกิดกับประเทศไทยในระยะนั้นได้
ถ้าต่างประเทศคือโอกาสนี้แทรกแซงการ เมืองของไทย
หรือสนับสนุนข้างใดข้างหนึ่ง แต่เคราะห์ที่แม้ว่าวังหน้า
จะหนีไปพึ่งสถานกงสุลอังกฤษ และยื่นยันที่จะให้อังกฤษมี
บทบาทในการยุติข้อพิพาทนี้ แต่รัฐบาลอังกฤษไม่เห็นด้วย
ประกอบด้วยพระบาทสมเด็จเจ้าพระยา จุฬจอมเกล้าฯ ก็ต่อทรงชี้
แจงให้ดูวาระการของกินแดนในช่องแคบ ซึ่งประจำที่
สิงคโปร์ คือ เซอร์ แอนดรูว์ คลาร์ก ว่าเป็นเรื่องภายใน
ของไทยเอง เหตุการณ์ร้ายแรงจึงยุติลงได้ หลังจาก
ที่ได้มีการต่อรองกันระยะหนึ่ง (สมเด็จเจ้าพระยาบรม
มหาศรีสุริยวงศ์ได้พยายามไกล่เกลี่ยก่อน แต่ไม่สำเร็จ)

วิกฤตการณ์วังหน้าซึ่งคล้ายกลับว่าวังหลวงเป็น
 ภายมีชัย แต่ก็มีความสำคัญต่อการเมือง และการปรับ
 ปรุงประเทศในเวลาต่อมามาก วิกฤตการณ์นี้จึงคล้าย
 ับว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยผู้เคยมีอำนาจไม่ยอม
 จะให้ให้อำนาจหลุดมือไปโดยง่าย ละถ้าจำเป็นจะต้องมี
 ารใช้กำลังก็ยอม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ก็ทรงตระหนักในข้อเท็จจริงนี้ดี จึงปรากฏ
 ว่า หลังจากวิกฤตการณ์นี้แล้ว พระองค์จึงทรงหยุดปรับ
 ปรุงประเทศไปเป็นเวลาถึง 10 ปี กระทั่งสมเด็จพระเจ้า
 พระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ถึงแก่พิราลัย และกรมพระ
 ราชวังบวรวิชัยชาญทิวงคตไปในปี 2425 และ 2428
 แล้วตามลำดับ การปฏิรูปประเทศจึงได้เริ่มขึ้นใหม่ใน
 ปี 2430 ซึ่งเป็นหลังจากที่เจ้านายและข้าราชการกลุ่ม
 หนึ่ง จำนวน 11 นาย ได้ทำคำกราบบังคมทูลขึ้นทูล
 เกล้าถวาย

อาจกล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวเอง ก็ตระหนักในสาระสำคัญของคำกราบบัง
 คนทูลสออยู่แล้ว เพราะฉะนั้นจึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
 ที่สำคัญในระยะเวลาอันสั้นคือการยุบเลิกตำแหน่ง
 วังหน้า และการแต่งตั้งตำแหน่งสยามมกุฎราชกุมารซึ่ง
 เป็นการกำหนดตัวบุคคลที่จะสืบราชสมบัติต่อไป และการ
 ปฏิวัติรูปการปกครองของไทยเสียใหม่ เพื่อให้เหมาะ
 สมกับสถานการณ์ปัจจุบันมากขึ้น

การเมืองของไทยในครั้งหลังแห่งรัชสมัยพระบาท
 สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวได้ว่าอำนาจ
 ได้กลับคืนมาสู่สถาบันพระมหากษัตริย์อย่างสมบูรณ์ ดัง
 จะเห็นได้จากเสนาบดีที่ทรงประกาศตั้งในปี 2435

ปรากฏว่า 9 ใน 12 ตำแหน่งเป็นพระเจ้า้องยาเธอ
 สามัญชนที่ได้รับตำแหน่งเสนาบดีมีเพียง 3 คน และ 1
 ใน 3 เป็นคนในตระกูลขุนนางที่สนับสนุนกลุ่มสยามหนุ่ม
 ในคราวนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึง
 ทรงทำอะไรได้ง่ายขึ้น แต่อย่างไรก็ดีก็มีปัญหาใหญ่และ
 ใหม่เกิดขึ้นคือการขาดแคลนตัวบุคคลที่มีความรู้จะมารับ
 ฝึกชอบงานสำคัญต่าง ๆ นี้เป็นเหตุทำให้ต้องวาง
 ชาวต่างประเทศเข้ามาควยราคาแพงเป็นการทดแทน
 การคุกคามจากต่างชาติ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
 ทางการเมืองที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งในปี 2437 โดย
 ส่วนกลางเข้าไปควบคุมหัวเมืองให้ใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น รูป
 การปกครองแบบนี้จะเรียกว่า เทศาภิบาล ที่จริงความ
 พยายามที่จะควบคุมหัวเมืองอย่างใกล้ชิด ได้มีครั้ง
 แรกตั้งแต่ปี 2417 แล้ว แต่ทำไปเพียงส่วนน้อย

การปกครองเทศาภิบาลซึ่งมีผลทำให้อำนาจและ
 ผลประโยชน์ของพวกเจ้าเมืองแต่เดิมลดน้อยลงไป ได้
 ก่อให้เกิดปฏิกริยาเกือบจะในทุกภูมิภาคของประเทศไทย
 ที่รุนแรงมากคือ ขบดเงี้ยว เมืองแพร์ ขบดผีบ้าผีบุญ
 ภาคอีสาน และการคบคิดของเจ้าเมืองแขกที่จะก่อการ
 ขบด นำสังเกตว่าปฏิกริยานี้เกิดขึ้นในปีเดียวกัน คือปี
 ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) อย่างไรก็ตาม พระบาทสมเด็จพระ
 จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สามารถแก้ไขวิกฤตการณ์
 ทั้งหมดนี้ให้ลุล่วงไปได้

ฉะนั้นในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
 เกล้าฯ อำนาจทางการเมืองจึงกลับเป็นของพระมหากษัตริย์
 อย่างสมบูรณ์และยิ่งกว่าที่เคยเป็นมา จากการที่
 เข้าไปควบคุมหัวเมืองโดยตรง สภาพการณ์เช่นนี้จะ
 ดำเนินมาถึงปี 2475 จึงจะได้เปลี่ยนมือไป.

ความน่า

ในช่วงระยะเวลา 2 - 3 ปี ที่ผ่านมา ความตึงเครียดระหว่างมหาอำนาจได้คลี่คลายลง แต่สันติภาพในประเทศที่เป็นแกนประทะอิทธิพลระหว่างจีนกับสหรัฐ อันได้แก่ เวียดนาม ลาว เขมร และประเทศไทย หาได้บังเกิดขึ้นไม่ อย่างไรก็ตาม เมื่อ คร. เสนรี คิสซิงเจอร์ ใ้วาทภาพใหม่ของจีนที่รักสันติให้ชาวโลกอยู่แล้วก็มีผู้นำหลายประเทศในโลกพากันตั้งไหลไปชมค่าแพงเมืองจีน (ถ้าไม่ใช่ไปจิมกองเมาเซตุง) เพื่อความเป็นสัญลักษณ์ของสันติภาพเพียงใด ในจำนวนนี้มีผู้นำแห่งรัฐบาลไทยรวมอยู่ด้วย แต่แฝงไปในนามของ "ประชาชน" ไม่ใช่ตัวแทนของรัฐบาล (อย่าลืมว่าพ่อค้าที่ได้รับเชิญ ไปยังประเทศจีนก็ได้รับการต้อนรับอย่างสมเกียรติ และนักศึกษาในหลายประเทศก็มีโอกาส ได้พบปะสนทนากับนายกรัฐมนตรีโจว เอ็นไหล) จากการไปรับ "การล้างสมองจากจีนแดง"บ้าง และต้องกับความจริงในการปฏิบัติหน้าที่บ้าง ผู้นำของรัฐบาลไทยส่วนมากคอย ๆ ตระหนักถึงความจำเป็นต้องติดต่อกับจีนซึ่งเป็นประเทศใหญ่และตั้งอยู่ติด ๆ กับไทย แต่แล้วความปรารถนาอันนี้ต้องเผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลกรรมของรัฐบาล ในอดีตที่ได้พยายามปลุกปั่นชาวไทยให้เกลียดกลัวจีน คนที่ไม่ได้สนใจศึกษาพฤติกรรม ของจีนอย่างใกล้ชิดยิ่งหวาดกลัวว่าการติดต่อกับจีนจะ เปิดโอกาสให้จีนสนับสนุนผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในไทยมากขึ้น บทความเรื่องนี้จะพยายามวิเคราะห์สาเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้นำไทยเข้าใจผิดในเจตนาของจีนที่มีต่อไทย โดยพิจารณาถึงหลักการของนโยบายต่างประเทศของจีนซึ่งไม่ซ้ำแบบใคร เป้าหมายและวิธีการดำเนินนโยบายของจีน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับไทย และในความเป็นจริงแล้วจีนให้การสนับสนุนขบวนการคอมมิวนิสต์ในไทย อย่างไรหรือไม่.

จีน ขบวนการคอมมิวนิสต์
ในประเทศไทย

ดร.เขียน กิจวิทย

หลักการและ เป้าหมายของนโยบายต่างประเทศของจีนโดยทั่วไป

จีนเป็นสังคมปิด การกำหนดนโยบายต่างประเทศก็มีได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม หรือมีการวิพากษ์วิจารณ์อย่างเปิดเผย ฉะนั้น จึงเป็นอวश्यकสำหรับบุคคลภายนอก ที่จะทราบนโยบายต่างประเทศที่แท้จริงของจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป้าหมายของนโยบาย แต่สำหรับหลักการของนโยบายนั้น เราพอจะทราบได้

1. หลักการของนโยบาย ประจักษ์ที่เป็นแนวทางในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของจีนนั้น คือ ความคิดของประชาชนเมจเซตุง (ลัทธิเมจเซตุงคล้าย ๆ กับลัทธิขงจื้อ ในอดีตที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของชาวจีนโดยทั่วไป) ความคิดของเมจเซตุงนั้น ได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิมาร์กซ์ - เลนิน ซึ่งเราสามารถทราบได้โดยการอ่านและวิเคราะห์ข้อเขียน ของเมจเซตุง ซึ่งมีอยู่มากมาย

ในส่วนที่เกี่ยวกับการต่างประเทศ ผู้นำทุกคนในอดีตและปัจจุบัน (รวมทั้งอดีตประธานาธิบดีหลิวซาชานี และอดีต ร.ม.ต.กระทรวงกลาโหม หลินเปียว) ทุกเป็นนำเสียงอันเดียวกัน กับความคิดของเมจเซตุง

ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า หลักการเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของจีนเท่าที่แล้วมาปรากฏแจ่มชัดและมีภาพต่อเนื่องกันอย่างคงเส้นคงว หลักการที่สำคัญก็คือ การถือลัทธิชาตินิยมควบคู่กันไปกับลัทธิสากลนิยมตามลัทธิเมจ ในที่นี้ใคร่ขอวิเคราะห์หลักการทั้งสองนี้พอจะเป็นสังเขปเพื่อแสดงให้เห็นว่า เป้าหมายของนโยบายมีความสัมพันธ์กันอย่างไรใกล้ชิดกับหลักการ

1.1 ลัทธิชาตินิยม ถึงแม้จะพูดไม่ไ้ว่าเมจเซตุงเป็นนักชาตินิยม ที่ฉวยโอกาสเอาลัทธิมาร์กซ์-เลนิน เป็นข้ออ้างยัดอานาจากฝ่ายศัตรู เพื่อสร้างคอมมิวนิสต์ภายในประเทศ (ไม่ใช่ทั่วโลก) แต่ก็เห็นได้ชัดว่าเขามีได้ถือว่าลัทธิชาตินิยมเป็นของชั่วร้าย จิตใจของเขายังติดอยู่ที่การสร้างจีนใหม่ ไม่ใช่สร้างโลกใหม่ และเขาคองการสร้างจีนใหม่ในชั่วระยะ เรดอันสั้น เพื่อให้จีนตั้งอยู่ในฐานะที่มีเกียรติในชุมชนชนของโลก

เพื่อประโยชน์ของชาติ จีนได้ใช้ความพยายามทุกวิถีทาง (ทั้งทางทหารและทางการทูต) เพื่อปักปันพรมแดนกับเพื่อนบ้าน ผู้นำปักกิ่งมิได้แสดงเป็นคอมมิวนิสต์เต็มตัว ที่จะรอคอยให้ลัทธิคอมมิวนิสต์มาลบล้างพรมแดนระหว่างประเทศ พวกเขาใช้กำลังเข้ายึดครองซีเบค ซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของจีน ใช้กำลังบุกรุกเข้าไปในดินแดนที่พิพาทกับอินเดียน (ไม่ใช่ของอินเดียน) ในปี 1962 และพิพาทกันในเรื่องพรมแดนกับอินเดียน รัสเซีย มองโกลเลีย ฯลฯ สิ่งเหล่านี้แม้จะเป็น

พฤติกรรมธรรมชาติของโลกทุนนิยม แต่ก็ไม่สอดคล้องกับทฤษฎีของลัทธิคอมมิวนิสต์ และเหตุการณ์ดังกล่าวยอมเป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่ผู้นำของจีนก็ทำไป จึงเห็นได้ว่าพวกเขาถือเอาผลประโยชน์ของชาติอยู่เหนือผลประโยชน์ของลัทธิ

1.2 ลัทธิสากลนิยมตามคำสอนของเมา เมาประกาศตัวเป็นสาวกของมาร์กซ์ ความมีน้ำใจเป็นผู้นำหาญแบบนักเลงโตทำให้เขาเป็นพวกเดียวกับนักปฏิวัติหัวรุนแรง ที่เป็นชาว มาร์กซ์อื่น ๆ การ "ส่งเสริม" และ "สนับสนุน" สงครามประชาชนเป็นการกระทำ ที่ช่วยผู้น้อยผู้ถูก ซึ่งต่อสู้กับอำนาจราชย์ ทาที่เช่นนี้พวกเมา เขตุงมิได้ปกปิดเป็นความลับแต่ประการใด คุณเหมือนพวกเขาจะถือเป็นการที่จะต้องช่วยกัน ประเทศสังคมนิยม มีพันธะที่จะต้องทำเช่นนั้น¹

ในแถลงการร่วมระหว่างนายกรัฐมนตรีโจว เอินไหลกับประธานาธิบดีนิกสัน (กุมภาพันธ์ 1972) และคำปราศรัยของผูแทนจีนในสมัชชาใหญ่สหประชาชาติ (พฤศจิกายน 1972) ล้วนมีความว่า "ประเทศต้องการ เอกราช ประชาชาติต้องการการปลดแอก และประชาชนต้องการปฏิวัติ" นี้เป็นน้ำเสียงที่แจ่มแจ้งเปล่งออกมาจากผู้นำของจีน พวกเขาถือว่าความคิดของเมา เป็นความคิดที่ทรงพลังเพื่อปลดแอกมนุษยชาติ ขอที่สนับสนุนความเชื่อเช่นนี้ก็มี นั่นคือข้อเขียนของเมา เขตุงแพร่หลายอยู่ทั่วโลก จึงสรุปได้ว่าผู้นำจีน "สนับสนุน" การปฏิวัติในต่างประเทศ แต่สนับสนุนเพียงใดและโดยวิธีใด เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณากันต่อไป

1.3 คุณภาพระหว่างลัทธิชาตินิยมกับสากลนิยม โปรดสังเกตว่า นโยบายต่างประเทศของจีนนั้น มักปรากฏให้เห็นคุณระหว่างลัทธิชาตินิยมกับลัทธิสากลนิยมอยู่เสมอ จงสังเกตว่าลัทธิเมา เสนอหลักการกว้าง ๆ ส่วนการปฏิบัตินั้นผู้ใดต้องปรับเข้าใช้ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของท้องถิ่น ข้อนี้เป็นจริงทั้งในส่วนที่เป็นการปกครองภายในประเทศและภายนอกประเทศ ในเรื่อง "การสนับสนุน" การปฏิวัติในต่างประเทศนั้นก็ไม่มีข้อยกเว้น พวกเมาถือว่าพวกเขาเอาลัทธิมาร์กซ์และเลนินมาปรับเข้ากับสถานการณ์ในจีนตามแบบของจีน อย่างไม่ไฉนในทำนองเดียวกัน พวกเขาต้องการให้นักปฏิวัติในต่างประเทศมีความคิดริเริ่มเป็นของตัวเอง ในทำนองเดียวกัน ฉะนั้นความช่วยเหลือจากจีนจึงถูกจำกัดโดยหลักการของลัทธิเมา ที่ให้ถือว่าการปฏิวัติต้องพึ่งตัวเอง (self-reliance) ในสมัยทำสงครามกลางเมืองนั้น เมา เขตุงสอนพวกคอมมิวนิสต์ว่า นักปฏิวัติจะต้องพึ่งกำลังของตัวเอง เราหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือต่างประเทศ แต่จะไปหวังพึ่งความช่วยเหลือไม่ได้ จะต้องพึ่งน้ำพักน้ำแรงของเราเอง

ฟิ่งอานาจริ เริ่มขงกุงทัพ และประชาชนทั้งหมด²

หลินเปี้ยว ร.ม.ค. วาการกระทรวงกลาโหม (1958 - 1971) และผู้ใกล้ชิดกับเขา เขงมา เป็นเวลานานก็กล่าวไว้ใน "สงครามประชาชนจงเจริญ" (Long Live the Victory of the People's war) ที่เขียนขึ้นในปี 1956 วาการปลดแอกมวลชนจะ ต้องทำโดยมวลชนเอง "การปฏิวัติหรือสงครามประชาชนในประเทศใดเป็นเรื่อง ของมวลชน ในประเทศนั้น และจะต้องดำเนินการโดยน้ำพักน้ำแรงของตนเอง³ วารสาร ชองพรรคคอมมิวนิสต์จีนก็ไ้เคยกล่าวไว้ตั้งแต่ปี 1960 ว่า "การปฏิวัติจะส่งออกหรือสั่งเข้าไม่ได้ ไม่มีใคร สามารถห้ามประชาชนในต่างแคนทำการปฏิวัติ และไม่มีใครสามารถผลิตการปฏิวัติในต่างแคน ได้โดยวิธีการ "ทำคนขาวในนาให้โตเร็วโดยวิธีการคิงตันให้สูงขึ้น"⁴

ทัศนคติแนวนี้ อาจอธิบายไ้เป็นนัยหนึ่งว่ามีการถ่วงดุลระหว่าง ลัทธิคอมมิวนิสต์สากล ของเลนิน กับระบบรัฐชาติซึ่งยึดถือกันเป็นหลักสากลในโลกปัจจุบัน ก่อให้เกิดผลที่สำคัญยิ่งใน ทางปฏิบัติ นั่นคือ การสนับสนุนการปฏิวัติในต่างประเทศ ประเทศมีลักษณะ เป็นแรงคไลใจ (aspiration) มากกว่าการลงมือกระทำ ฉะนั้น ผู้นำของจีนมักอธิบายว่าเป็นการ "สนับสนุนทางการเมืองและทางใจ" (Political and Moral Support) กว้เหตุนี้ผู้นำ และสื่อสารมวลชนของจีนจึงพูดมากเกี่ยวกับกาสนับสนุนการปฏิวัติทั่วโลก แต่ทำนอยมาก มี ของวางมากระหว่างการพูดกับการกระทำ

2. เป้าหมายของนโยบาย จะเห็นว่าผู้นำจีนเอาหลักการทั้งสองแนวคังกล่าว มาใช้ ให้สอดคล้องกัน ไม่ใช่ขัดกัน ประกอบกับสถานการณ์แวดล้อมของจีนตั้งแต่สถาปนารัฐบาล คอมมิวนิสต์ในปี 1949 เป็นต้นมาจนกระทั่งปี 1968 ไ้ส่งเสริมให้จีนใช้หลักการทั้งสองควบคู่ กันไป การคุกคามของอเมริกาและสัมพันธมิตรในเอเชียทำให้จีนตั้งเป้าหมายของชาติอยู่ที่การ ชับไล่อเมริกาออกไปและการสนับสนุนการปฏิวัติในประเทศที่เป็นสัมพันธมิตรกับอเมริกาควบคู่ กันไป การชับไล่อเมริกาเท่ากับเป็นการ เน้นผลประโยชน์ของชาติ (ความมั่นคงของจีน) ส่วน การสนับสนุนการปฏิวัติเป็นการ เน้นลัทธิคอมมิวนิสต์สากลของเลนิน (ทำโลกทั้งโลกให้เป็นคอมมิวนิสต์) การพยายามทำเป้าหมายให้บรรลุผลจึงก่อให้เกิดการขัดแย้งกันอย่างรุนแรงกับสหรัฐ กับสัมพันธมิตร

ประการแรก ในการแสวงหาผลประโยชน์ของชาตินั้น ผู้นำจีนพิจารณาความมั่นคงของ ชาติจากประสบการณ์ของคนและประสบการณ์ของชาติในช่วงหนึ่งศตวรรษที่ผ่านมา ในระหว่าง

นั้นความมั่นคงของจีนถูกคุกคามโดยอังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย และญี่ปุ่น และต่อมาก็เป็นอชิปไตของจีนเคยคงอยู่อย่างล่อแหลม และที่จริงปัจจุบันก็ยังล่อแหลม จนกระทั่งเร็ว ๆ นี้ สหรัฐในสายตาของจีนเป็นทั้งผู้นำโลกทุนนิยมและศัตรูที่สำคัญของชาติ เคยเข้าข้างศัตรูในสงครามกลางเมือง เคยต่อสู้กันอย่างอาบเลือดในสงครามเกาหลี และจนกระทั่งปัจจุบันยังเป็นผู้ใช้กำลังปกป้องไต้หวันเอาไว้ ใจความเป็นผู้นำโลกเสรีสร้างกำลังสัมพันธมิตร เป็นสายโซ่ยุทธศาสตร์ล้อมจีนเอาไว้

การกำจัดการคุกคามของสหรัฐที่ปรากฏในเอเชียอาคเนย์ และเอเชียตะวันออก เป็นเป้าหมายอันดับแรก เป้าหมายควบคู่กันไปคือการป้องกันมิให้มหาอำนาจอื่นเข้ามาสวมฐานะของสหรัฐ

ประการที่สอง ในการส่งเสริมลัทธิคอมมิวนิสต์ตามแบบฉบับของเมาเซตุงนั้น ไม่มีเป้าหมายเป็นการป้องกันตัวหรือรุกราน แต่ประการใด ไม่มีลักษณะเป็นการป้องกันตัวก็เพราะถึงแม้รัฐบาลต่างชาติจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ต่อจีนก็ยังไม่ทำให้จีนพอใจขึ้นมาทันที บางทีผู้นำจีนจะพอใจต่อเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในประเทศนั้น ๆ ด้วย แต่ก็ไม่มีลักษณะเป็นการรุกรานในความหมายที่เป็นการขยายดินแดนคังนาซีเยอรมันหรือญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่สอง

การส่งเสริมลัทธิคอมมิวนิสต์ของเมาเซตุงหมายถึงการส่งเสริมการปฏิวัติ การปฏิวัติต้องมีสมมุติฐาน สมมุติฐานที่มีอยู่ในแต่ละประเทศย่อมแตกต่างกัน ในทัศนะของผู้นำจีน การปฏิวัติในไทยย่อมมีสมมุติฐานแตกต่างจากการปฏิวัติในเวียดนาม การปฏิวัติในไทยจึงเป็นที่รู้จักกันในนาม "ปลดแอกประชาชน" (popular liberation) แต่การปฏิวัติในเวียดนาม เป็นที่รู้จักกันว่า "ปลดแอกชาติ" (national liberation) ด้วยเหตุนี้ผลประโยชน์และการสนับสนุนการปฏิวัติในประเทศต่าง ๆ เหล่านี้จึงแตกต่างกัน ในที่นี้เราจะพิจารณาเฉพาะนโยบายที่จีนมีต่อไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลและขบวนการคอมมิวนิสต์

นโยบายของจีนที่มีต่อไทย

นโยบายของจีนที่มีต่อไทย อาจแบ่งได้เป็นสามระยะ คือ ระยะเรียกร้องให้ไทยเป็นกลาง(1950 - 1964) ระยะสร้างแนวร่วมโค่นรัฐบาล (1964 - 1969)ระยะหาทางอยู่รวมกัน(1969 - ปัจจุบัน) คุณลักษณะของนโยบายที่ใช้แต่ละสมัยดังกล่าวมิได้แตกต่างกันอย่างเด็ดขาด การแยกเป็นแต่ละสมัยก็เพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะเด่นของนโยบายที่ใช้กับไทยเท่านั้น

1. ระยะเรียกร้องให้ไทยเป็นกลาง (1950 - 1964) ในระยะนี้แม้ไทยจะเป็น

สัมพันธมิตร กับสหรัฐ ในการปิดล้อมจีน คบสหรัฐ เป็นพันธมิตรและเป็นสมาชิกของสนธิสัญญาว่า
ป้องกันเอเชียอาคเนย์ ตามนโยบายกักกันจีนให้อยู่โดดเดี่ยวของสหรัฐ แต่จีนมิได้แสดงตัว
เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลไทยเป็นเอกเทศจากสหรัฐอเมริกา นโยบายที่ใส่ต่อไทยคือต้องการ
ให้เห็นว่าสหรัฐเป็นมหาอำนาจผู้รุกราน ถ้อยแถลงของสื่อมวลชนจีน นิยมกล่าวในทางที่
สหรัฐแทรกแซงกิจการภายในของไทยในบางครั้งก็แนะให้ไทยเปลี่ยนแปลงนโยบายจากความเป็น
สัมพันธมิตรกับสหรัฐมาเป็นกลาง ไม่มีข้อกล่าวหาว่าไทยเป็นชาติต้องการรุกรานจีนโดยเอก
เทศ นายแคล้ว นรปติ กล่าวไว้ในหนังสือ เยี่ยมปักกิ่ง เมื่อปี 1957 ว่า เขาเซตงได้แสดง
ความกังวลว่าจีนจะรุกรานจากภายนอก แต่ไม่กล่าวการรุกรานจากไทย เมื่อกล่าวถึง
สนธิสัญญาซีโต เขาเซตงกล่าวว่ามีใช้เป็นความผิดของประเทศไทย แต่เป็นความผิดของ
จักรวรรดินิยม⁵

การที่ไทยเข้า เป็นสัมพันธมิตร กับสหรัฐ ย่อมหมายความว่าสหรัฐ ซึ่งเป็นศัตรูหมายเลข
หนึ่งของจีนอาจใช้ดินแดนไทยคุกคามเอกราชของจีน ถ้าพูดถึงการ เมืองของมหาอำนาจการ
ที่สหรัฐได้กินแดนไทยเป็นฐานทัพ ย่อมเป็นการเพิ่มพูนสมรรถภาพในการทำสงครามของสหรัฐ
ให้มากขึ้นในหลายทาง ประการแรก การเมืองระหว่างประเทศถือว่ามิตรคือพลัง การที่ไทย
สมัครใจเป็นสัมพันธมิตร กับสหรัฐก็เท่ากับเป็นการส่งเสริมนโยบายของสหรัฐทั้งภายในและภาย
นอกประเทศ ประการที่สอง เป็นการส่งเสริมอำนาจทำลายของสหรัฐเพิ่มขึ้น และเป้าหมาย
ในการถูกทำลายก็คือเวียดนามเหนือ และจีน ฉะนั้น เป้าหมายของจีนในการกีดกันไทยออก
จากสหรัฐจึงเป็นความพยายามที่จะตัดกำลังของสหรัฐ

2. ระยะสร้างแนวร่วมโค่นล้มรัฐบาล (1964 - 1969) ระยะนี้จีนแสดงความเป็น
ปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลไทยอย่างรุนแรงเมื่อไทยร่วมมือกับสหรัฐ ท้ายสงครามปราบปรามคอมมิวนิสต์
ที่ เป็นมิตรต่อจีนในเวียดนาม ลาว และเขมร เนื่องจากในระยะเดียวกัน แคนดินจีน
กลายเป็นแนวหลังของสงครามเวียดนาม ปรากฏเสมอว่าสหรัฐได้ข่มขู่จีนว่าเป็นแดนหลบภัย
ที่อาจถูกโจมตีได้ เคือนจีนว่าอย่าได้ใจ คิดว่าจะรอดตัวได้ตั้งสงครามเกาหลี เมื่อสหรัฐถูก
ความเวียดนามเหนือและจีนในลักษณะต่าง ๆ เช่นส่งเครื่องบินลำนำหน้าของจีน และไทยเป็น
สัมพันธมิตร ของสหรัฐที่เข้มแข็งที่สุดในภาคเอเชียอาคเนย์ จีนยอมตั้งตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล
ไทยด้วย

ไม่มีผู้นำของรัฐบาลไทยคนใดที่อยู่ในฐานะกำหนดนโยบายต่างประเทศ ทัศนะที่ว่า

การที่จีนเป็นปฏิปักษ์ต่อไทยนั้นสืบเนื่องมาจากการที่ไทยร่วมมือกับสหรัฐปฏิบัติการทางทหารที่เป็นปฏิปักษ์ต่อจีนและมิตรประเทศของจีน ที่อยู่ชายแดน ไม่มีผู้นำไทยคนใดที่สนใจทราบเจตนาของจีนที่มีต่อไทย แต่ชอบที่กักเอาว่าจีนมีเจตนาคุกคามไทยและเลือกที่จะเป็นสัมพันธมิตรต่อสหรัฐให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ทางออกของจีนก็คือ การปรับปรุงนโยบายให้สอดคล้องกับสถานการณ์โดยนำเอาขบวนการคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เข้ามาเป็นพลังส่วนหนึ่งในการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่มีต่อไทย วิธีการนี้ชาวจีนเรียกว่า "เอาชนะศัตรูด้วยมือเปล่า" จีนพยายามเรียกรองให้คนไทยต่อต้านสหรัฐและ "สมุน" อันเป็นกลยุทธ์แบบ "แนวร่วม" เพื่อกันศัตรูใหญ่อยู่โคกเคี้ยว เมื่อเอาวิธีการเดียวกันนี้ใช้ควบคู่กันไปกับประเทศเวียดนามใต้ เขมร และลาว ทำให้เป้าหมายในการขับไล่อเมริกาออกไปจากเอเชียอาคเนย์ใกล้สำเร็จ

ท่าทีที่จีนมีต่อรัฐบาลไทยและขบวนการคอมมิวนิสต์ ไทยถูกกำหนดโดยสัมพันธภาพระหว่างจีนกับสหรัฐและสหรัฐกับไทย ก่อนสหรัฐทิ้งระเบิดเวียตนามเหนือปี 1964 การสนับสนุน (ทางการเมืองและทางใจ) ที่ให้แก่ขบวนการคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ที่มีอยู่อย่างจำกัดมาก การขยายการทิ้งระเบิดของสหรัฐเข้าไปในเวียตนามเหนือ ปี 1964 ทำให้ผู้นำในกรุงเทพฯ กังขาใจมาก พวกเขาตั้งอันเป็นการกระทำขั้นแรกในการโจมตีจีนและการกระทำเช่นนั้น มีรัฐบาลไทยเป็นผู้สมรู้ร่วมคิด ปฏิบัติของทางการเมืองจีนก็คือควรถัดการสนับสนุน (ทางการเมืองและทางใจ) แก่ขบวนการคอมมิวนิสต์ของไทย จีนยอมให้นายมงคล ฒ นคร ผู้แทนขบวนการไทยอิสระ ประกาศจัดตั้งกลุ่มการเมืองของตัวในกรุงเทพฯ ในวันที่ 1 พฤศจิกายน 1964 และ พ.อ.พโยม จุฑานนท์ ก็ประกาศจัดตั้งขบวนการแนวไทยรักชาติ ในกรุงเทพฯ ในวันที่ 1 มกราคม 1965 กลุ่มการเมืองของชาวไทยลี้ภัยทางการเมืองในกรุงเทพฯ ที่จัดตั้งติดตามมาได้แก่ สหพันธ์กรรมกรผู้รักชาติ (1 พฤษภาคม 1965) เขวชนไทยผู้รักชาติ (15 กุมภาพันธ์ 1966)⁶ กลุ่มการเมืองเหล่านี้รวมตัวกันเป็นแนวร่วมต่อต้านรัฐบาล ผู้นำส่วนมากเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ก็เป็นผู้ที่เห็นใจคอมมิวนิสต์ ถ้าหากจีนต้องทำสงครามกับสหรัฐโดยมีไทยร่วมมือกับสหรัฐผู้นำกลุ่มการเมืองชาวไทยที่ได้รับการสนับสนุนจากจีนอาจจะทำตัวต่อสู้กับรัฐบาล ในลักษณะเสรีไทยในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง

3. ระยะเวลาทางอ้อมร่วมกัน (1969 - ปัจจุบัน)

เมื่อลัทธิจีนิสต์ถูกนำมาใช้ในทางปฏิบัติอย่างจริงจังในปี 1969 ผู้นำจีนหายกังวลว่าสหรัฐจะใช้เวียตนามเป็นบันไดโจมตีจีนต่อไป เมื่อเป็นเช่นนี้ประเทศไทยก็หลุดพ้นจากสภาพ

แคนทอเนื่องของแหล่งความปลอดภัยของจีน จีนจึงมิได้ชวนชวายเป็นให้การสนับสนุนแก่กลุ่มการเมืองต่าง ๆ ของไทยอีกต่อไป แต่ได้แสดงมิตรจิตต่อไทยในลักษณะต่าง ๆ เพื่อหาทางผูกมิตรกับไทย

วิธีการดำเนินการตามนโยบายที่มีต่อไทย

ในทำนองเดียวกันนโยบายที่จีนมีต่อไทย การดำเนินการตามนโยบายของจีนที่มีต่อไทยนั้น อาจแบ่งพิจารณาได้เป็น 3 ตอน คือตอนก่อนสหรัฐขยายสงครามในอินโดจีน (1964) ระหว่างสหรัฐทำสงครามในอินโดจีน (1964 - 1969) และตอนหลังสหรัฐถอนตัวออกจากอินโดจีน (1969)

1. ระยะเวลาก่อนสหรัฐขยายสงครามในอินโดจีน (1950 - 1964) ระยะเวลาถึงแม้รัฐบาลไทยกับรัฐบาลจีนจะเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน แต่จีนมิได้สนับสนุนกลุ่มชนที่ปฏิบัติภารกิจที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลไทยโดยเฉพาะ สื่อมวลชนของจีนคอมมิวนิสต์แสดงน้ำเสียงเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลไทยพอ ๆ กับท่าทีของรัฐบาลไทยที่เป็นปฏิปักษ์ต่อจีนคอมมิวนิสต์ แต่เราต้องเข้าใจว่า การแสดงความเป็นปฏิปักษ์กับการสนับสนุนนั้นแตกต่างกัน

สำหรับการสนับสนุนกลุ่มชนที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลไทยนั้น ทางของไทยมีข้อกล่าวหาจีนหลายประการ

(ก) ทว่าจีนสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ ผู้ลี้ภัยการเมืองอยู่ในจีนตั้งแต่ปี 1950 (จนถึง 1970)⁷ บางคนสร้างข่าวว่า นายปรีดี พนมยงค์ ของสมุคคนเผ่าไทยในมณฑลยูนนานของจีน เพื่อจะกลับเข้ามาทำอำนาจในไทย ความจริงรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม หวั่นเกรงกำลังของ นายปรีดี พนมยงค์ อย่างเกินเหตุก็เพราะรัฐบาลนั้นใช้ทหารยึดอำนาจจนคุ้งปรักหักพังทางการเมืองของตนต้องลี้ภัยออกไปอยู่นอกประเทศ นายปรีดี มิได้เป็นคอมมิวนิสต์ แต่เป็นผู้มีหัวรุนแรงในการเรียกร้องความเป็นธรรม ในทางเศรษฐกิจในสังคมไทย เขาก็เหมือนกับผู้ลี้ภัยทางการเมืองฝ่ายซ้ายอื่น ๆ ที่หนีไปอยู่จีน (ซึ่งมาจากส่วนต่าง ๆ ของโลกมากมาย) ได้รับการคุ้มครองจากรัฐบาลจีนและในบางโอกาสได้รับการยกย่องอย่างมีเกียรติในปี 1954 ซึ่งเป็นปีที่มีการจัดตั้งองค์การ ซีโต และเอาสำนักงานใหญ่ของซีโตตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ สื่อมวลชนของจีน ให้นำคำวิพากษ์วิจารณ์ของนายปรีดี ต่อต้านเรื่องนี้หลายครั้งออกอากาศ เรียกร้องให้คนไทยสนับสนุนสนธิสัญญาซีโต หนังสือพิมพ์เหียนเหมินยี่เป่า (ประชาชนรายวัน 16, 17, 24 กรกฎาคม 1954) ได้สรรเสริญนายปรีดีว่า เป็นตัวอย่างของนักชาตินิยมที่ดี⁸ ดูเหมือนนี่จะเป็นการกระทำอย่างเดียวกับที่รัฐบาลจีนได้ร่วมมือกับนายปรีดี (ซึ่งทั้งสองฝ่ายมีความเห็นตรงกัน) เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลไทยเปลี่ยนแปลงนโยบายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อจีนให้เป็นเป็นกลาง นอกจากนี้แล้ว นายปรีดี พนมยงค์

เอง ก็มีใ้พยายามที่จะกลับมามีอำนาจในไทยอีก และจีนคอมมิวนิสต์ก็มีใ้ส่งเสริมให้นายปรีดีกระทำเช่นนั้น ว่าที่จริงนายปรีดีเป็นนักการเมืองอาวุโสที่สงบเสงี่ยมที่สุดคนหนึ่งที้อาศัยอยู่ในแผ่นดินจีนจนกระทั่งปี 1970 จึงได้ออกมาพำนักอยู่ที่กรุงปารีส.

ข. รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กล่าวหาว่าจีนใ้ใช้คนเผ่าไทยในมณฑลยูนนานเพื่อการรุกรานไทย กรณีนี้จะ เป็น เรื่องของความเข้าใจผิดธรรมดา หรือเป็น เรื่องที่ผู้นำ ของ รัฐบาลไทยถูก ซี ไอ เอ ปลุกปั่นหรือจะเป็น เพราะรัฐบาลไทยเจตนาจะสร้างสถานการณ์ใ้คนไทยหวาดระแวงคอมมิวนิสต์ก็ไม่แน แต่ารัฐบาลสมัยนั้นไม่มีเจตนาหลอกลวงประชาชน ก็เป็น รัฐบาลที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องจีนเลย ที่จริง เป็นนโยบายทั่วไปของรัฐบาลจีนที้จัดหน่วยการปกครองพิเศษขึ้น ในอาณาบริเวณชนกลุ่มน้อยที้เป็นกลุ่มใหญ่พอสมควร เขาเรียก "เขตปกครองตนเอง" (จ้อจ้อซี Autonomous Region) สำหรับชาวไทยในยูนนานก็มี "เขตปกครองตนเองของชาวไทย" รัฐบาลไทยในสมัยนั้นหาว่าจีนจะขยายจักรวรรดิชาวไทยโดยยึดถือเผ่าไทย เป็นหลักซึ่งจะรวมเอาราชอาณาจักรไทยด้วย จอมพล. ป. พิบูลสงคราม อาจจะคิดว่าผู้นำจีนจะมีนโยบายเช่นเดียวกับตนในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ที้ต้องการรวมชนเผ่าไทยเป็นราชอาณาจักรเดียวกัน (จึงเปลี่ยนชื่อประเทศสยามเป็นไทย) ก็ได้ คำกล่าวหาที่จีนไม่มีมูลเลย เรื่องนี้ นายกรัฐมนตรีโจว เอินไหล ของจีนก็เคยอธิบายต่อกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ อธิการมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศไทย ในโอกาสที้พบกันในการประชุมที่นครบันดุง และถึงกับเชื่อเชิญใ้พระองค์เสด็จไปทรงตรวจดูเองในภูมิภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีน

(ค) รัฐบาลไทยกล่าวหาว่าจีนสนับสนุนขบวนการคอมมิวนิสต์ของไทยโดยใ้ใช้แผ่นดินจีนเป็นที่ตั้งสถานีวิทยุเสียงประชาชนแห่งประเทศไทย ชาวของรัฐบาลบางกระแสก็ระบุว่าสถานีวิทยุเถื่อนนี้อยู่ในมณฑลยูนนาน บางกระแสไม่ระบุว่าสถานที้แต่บอกอยู่ตอนใต้ของประเทศจีน บางคน เช่นนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ถึงกับทราบวาสถานีวิทยุนี้จีนจัดตั้งขึ้น¹⁰ ความจริงแม้จนกระทั่งปัจจุบันนี้ก็ยังไม่มีผู้นำไทยคนใดทราบอย่างแท้จริงว่าสถานีวิทยุเสียงประชาชนแห่งประเทศไทยนี้อยู่ที่ไหน เมื่อนายกรัฐมนตรีโจว เอินไหล ของจีนบอกแก่ พลอากาศเอกทวี จุลทรัพย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของไทย เมื่อเดือน กุมภาพันธ์ 1974 ว่าสถานีวิทยุตั้งกล่าว ไม่ได้ อยู่ในประเทศจีน ใ้หากดูในประเทศอื่น รัฐมนตรีกลาโหมก็เชื่อตามนั้น แสดงว่ารัฐบาลยังไม่มีหลักฐานที้แน่นอนในเรื่องนี้แต่ประการใด ข้อมูลของรัฐบาลไทยในเรื่องความมั่นคงของชาตินี้ มักอาศัยตัวแทนของมหามิตรประเทศ เมื่อเขาบอกว่าขาวนี้มาจากวงการสืบความลับ

(intelligence source) ผู้นำของไทยก็ปักใจเชื่อโดยรู้สึก เป็นที่นับถือคุณจน เกรงใจเกินไปที่จะถามรายละเอียดต่อไป หรือบางทีจะชักต่อไปก็คิดผูกประโยคภาษาอังกฤษไม่ออก เสร็จแล้วก็เอามาเป็นข้อมูลกำหนดนโยบายหรือเผยแพร่ต่อประชาชน หารู้ไม่ว่าผู้ที่ให้ข่าวนั้นบางทีก็ยกเมฆ บางทีก็ต้องการให้ไทยกำหนดนโยบายตามที่ เขาต้องการ

ผู้เขียนเคยได้รับคำบอกเล่าจากตัวแทนต่างประเทศที่สำคัญคนหนึ่งว่า สถานีวิจัยเสียงประชาชนแห่งประเทศไทย ตั้งอยู่ในมณฑลยูนนานของประเทศไทย ผู้เขียนทราบว่าผู้ให้ข่าวนั้นเป็นใคร มีความสำคัญอย่างไรในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทย แต่ผู้เขียนก็สังเกตว่าในหลายโอกาสที่เขาให้ข้อมูลแก่ผู้เขียน เขามีเจตนาที่จะให้ผู้เขียนเอาไปเผยแพร่แทนเขา แต่ผู้เขียนไม่เคยปักใจเชื่อง่าย ๆ ในเรื่องสถานีวิจัยดังกล่าว ผู้เขียนชี้แจงว่าเรื่องนี้มีความสำคัญมาก ที่จริงหน่วยสืบราชการอย่างก้าวหน้าของประเทศของเขาได้พัฒนาไว้น่าจะมีสมรรถภาพเพียงพอที่จะตรวจสอบได้ว่าสถานีนั่นตั้งอยู่ที่ไหนกันแน่ บอกอย่างถี่ถ้วนตรงจุดไปเลย สักวันหนึ่งมิตรประเทศของเราอาจจะเอาระเบิดไปทิ้งให้พินาศลงได้ ตัวแทนต่างชาติคนนั้นตอบว่า มีหลักฐานละเอียด แต่ขอเวลาตรวจสอบสัก 2 สัปดาห์ แต่ต่อมาเขากลับบอกผู้เขียนว่าไม่มีหลักฐานที่แน่นอนในเรื่องนี้ ผู้เขียนจึงยังไม่เชื่อว่าสถานีวิจัยดังกล่าวตั้งอยู่ในประเทศจีนจนกระทั่งทุกวันนี้ รู้แต่ว่าสถานีวิจัยดังกล่าวเปิดกระจายเสียงโจมตีรัฐบาลไทยมาตั้งแต่วันที่ 2 มีนาคม 1962

ง. ทหารการไทยกล่าวหาว่าจีนฝึกองบรมผู้ก่อการร้ายในประเทศไทย. ปกติชาวทหารสามารถระบุสถานที่ตั้งและรายละเอียดในโรงเรียนฝึกองบรมคอมมิวนิสต์ไทยที่จังหวัดเบี่ยนหัว ในเวียตนามเหนือ แต่ไม่สามารถบอกรายละเอียดในการฝึกองบรม สำหรับผู้ที่ได้รับการฝึกองบรมในจีน กองอำนาจการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์สามารถระบุผู้ก่อการร้าย ในประเทศไทยได้ 4 คนว่าได้เคยไปศึกษาในสถาบันมาร์กซ์-เลนิน ในกรุงปักกิ่ง¹¹ แต่ไม่สามารถที่จะ บอกว่า ฝ่ายคอมมิวนิสต์ไทย หรือจีนคอมมิวนิสต์เป็นฝ่ายริเริ่มในการส่งคนไปปฏิบัติงานหรือไปเรียนดังกล่าว ที่จริงสถาบันมาร์กซ์-เลนิน เป็นสถานอบรมผู้นำของพลพรรคของคอมมิวนิสต์เพื่อเป็นผู้นำ ภายในประเทศเหมือนกับโรงเรียนอื่น ๆ ของจีนอีกเป็นอันมาก ลูกจีนที่กระตือรือร้นกลับไปศึกษาต่อในแผ่นดินจีนใหญ่จะถือได้หรือไม่ว่าเป็นความคิดของรัฐบาลจีนในกรุงปักกิ่ง เราต้องค้นหาให้ลึกซึ้งว่าใคร เป็นผู้ริเริ่ม ฝึกองบรมอะไร จีนมีวัตถุประสงค์อย่างไรในการนี้

2. ระยะสหรัฐทำสงครามในอินโดจีน (1964 - 1969) ระยะนี้ล้อมวลชนต่างๆ ในจีนเป็นปากเสียงให้แก่อลุ่มการ เมืองต่าง ๆ ที่ต่อต้านรัฐบาลไทยตั้งไค่กล่าวมาแล้ว สี่มวลชนของ

จีนโจมตีรัฐบาลไทย ที่ยอมให้สหรัฐอเมริกาใช้แผ่นดินไทยเป็นฐานทัพ เพื่อเป็นสะพาน เชื่อมโยงไปรุกราน
ชาติอื่น สื่อมวลชนของจีนมักโจมตีคณะกรรมาธิการจากรัฐบาลสหรัฐโดยไมไ่ยกแอกจากกันเช่น
ใช้คำว่า "แก๊งอเมริกัน-ถนอม" หรือ "แก๊งปฏิวัติอเมริกา-ไทย" ทั้งนี้เป็นต้น สื่อมวลชนสักก็
กล่าวความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ของขบวนการต่อต้านกลุ่มต่าง ๆ บางทีวิทยุปักกิ่งหรือหนังสือพิมพ์ประ
ชาชนรายวัน ก็ถ่ายทอดคำโฆษณาของกลุ่มปฏิวัติต่าง ๆ ให้ การขยายความช่วยเหลือขบวนการ
คอมมิวนิสต์ในไทยด้วย "น้ำลาย" เพิ่มขึ้นเป็นสัดส่วนพอๆ กับการขยายตัวของปฏิบัติการทาง
ทหารในประเทศไทยและเป็นสัดส่วนพอๆ กับการขยายตัวทางทหารของสหรัฐและไทยในอินโดจีน

ตั้งแต่ปี 1964 มีผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในไทย ยึดมั่นในการปฏิบัติการได้หลายแห่ง
ในปี 1966 ได้มีการจัดระเบียบในการบัญชาการขึ้น เรียกว่า "พลพรรคประชาชนต่อต้านอเมริกา
แห่งประเทศไทย" ผู้ปฏิบัติการได้รับคำแนะนำให้ทำงานร่วมกับมวลชน และสนใจในการผลิต
ควบคู่กันไปกับภารกิจของเมาเซตุง แต่การโฆษณาเน้นหนักการต่อสู้กับจักรวรรดินิยมอเมริกา
และ "แก๊ง" โจรผู้ขายชาติให้แก่อเมริกา และภาระที่สำคัญอย่างหนึ่งของกองกำลังประชาชน
ก็คือช่วยเหลือกองกำลังปฏิวัติในต่างประเทศ

นี่เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างการปรากฏตัวของทหารอเมริกัน
ในประเทศไทยกับการขยายตัวของปฏิบัติการของพวกคอมมิวนิสต์ เป็นที่แน่นอนเหลือเกินว่า
ขบวนการคอมมิวนิสต์ในประเทศเพื่อนบ้านต้องการให้เกิดกองกำลังอาวุธในประเทศไทย ที่ต่อสู้
กับรัฐบาลไทยที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตน เพราะนั่นจะเป็นการเสริมพลังในการต่อสู้ของคนที่กำลังทำกับ
ฝ่ายอเมริกาที่ได้รับความร่วมมือจากรัฐบาลไทย ปรากฏหลักฐานด้วยว่าฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนาม
ได้ส่งอาวุธและคนเข้ามาปฏิบัติการเป็นบางครั้ง อย่างไรก็ตามไม่มีหลักฐานยืนยันว่าพวกคอม
มิวนิสต์ในเวียดนาม เขมร หรือลาว มีส่วนร่วมในการก่อตั้งกองกำลังอาวุธของไทยขึ้น การ
ช่วยเหลือกับการจัดตั้งขึ้นนั้นผิดกัน ส่วนการเกี่ยวข้องของจีนนั้น แม้กระทั่งความช่วยเหลือก็เป็น
ที่นาสงสัย

ผู้นำของรัฐบาลไทยในการปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์กล่าวว่า คอมมิวนิสต์
ในไทย "ถูกนำ ความคุม และสนับสนุนโดยคอมมิวนิสต์ภายนอกประเทศ" ที่สำคัญคือเวียดนาม
เหนือและจีน นโยบายการปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย ของกองอำนาจ
การป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ตั้งอยู่บนข้อสมมติฐานเช่นนั้น นี้แหละ เป็นสาเหตุสำคัญที่
ทำให้การปราบปรามคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยประสบความสำเร็จโดยสิ้นเชิง

ผู้นำของไทยมักจะอ้างว่าจีนคอมมิวนิสต์สนับสนุนผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในไทยอย่างนั้น
 อย่างนี้ เช่น บอกลูกน้องกำลังอาวุธของพวกคอมมิวนิสต์มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่แห่งใดแห่งหนึ่งใกล้
 พรหมแดนลาวกับเวียดนามเหนือ ที่สำนักงานใหญ่มีผู้บัญชาการ เป็นชาวจีน เวียดนาม ไทย และลาว
 แนวร่วมรักชาติแห่งประเทศไทยเป็นกองกำลังทรงกรม เมืองของปักกิ่ง-ฮานอย กองกำลังสูงสุด
 ของกองกำลังปลดแอกแห่งประเทศไทยเป็นกำลังทรงทหารของปักกิ่ง-ฮานอย ไม่ใช่ชาวไทย แต่
 เป็นจีนที่ควบคุมองค์กรแนวร่วมต่าง ๆ ¹² ประเทศไทยเป็นเหยื่อของการรุกราน ฮานอยเป็น
 เครื่องมือในการรุกรานของปักกิ่ง ความคิดทำนองนี้เป็นแนวเดียวกับความคิดที่ฝรั่งเคยสอนชาว
 โลกว่าปักกิ่งเป็นเครื่องมือในการรุกรานของมอสโก ซึ่งเขาเก็บเข้าพิพิธภัณฑไปกันหมดแล้ว

พลโทสายหยุด เกิดผล ผู้อำนวยการป้องกันและปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์
 อ้างว่า ปักกิ่งได้สนับสนุนผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ไทยด้วยอาวุธ เครื่องมือและคน ¹³ ปืน AK 47S
 และอาวุธอื่น ๆ รวมทั้งเอกสารแปลจากข้อเขียนของเมาเซตุง และเข็มกลัดรูปเมาเซตุงที่ทำจาก
 จีนและเจ้าหน้าที่ยึดได้จากผู้ก่อการร้ายถูกนำมาอ้างเป็นหลักฐานสนับสนุนข้อกล่าวอ้างเช่นนั้น ส่วน
 พ 16 และอาวุธอื่น ๆ ที่ทำจากอเมริกาและประเทศอื่น ๆ ที่ยึดได้จากคอมมิวนิสต์ (ซึ่งมากมาย
 กว่าที่ทำจากจีน) ก็ไม่ได้พูดถึงว่าประเทศผู้ผลิตอาวุธ เช่นอเมริกาได้สนับสนุนผู้ก่อการร้ายหรือไม่
 พลโทสายหยุดอ้างว่าจีนคอมมิวนิสต์ ได้ให้เงินสนับสนุนการปฏิบัติการของผู้ก่อการร้ายในไทยเฉพาะ
 ในปี 1965 เป็นเงินถึง "one million dollars" (ประมาณ 20 ล้านบาท ¹⁴) ท่าน
 ยังสงสัยว่า การสอนภาษาไทยในสถาบันสอนภาษาต่างประเทศในกรุงปักกิ่ง ก็เพื่ออบรมคนที่รู้ภาษา
 ไทย เพื่อใช้ในการรุกรานประเทศไทย สิ่งที่น่าไทยนิยมอ้างอย่างปิดเป็นอันก็คือ คำพูดของอดีต
 ร.ม.ต.ต่างประเทศ เงินนี้ ของจีนซึ่งกล่าวในเดือนธันวาคม 1964 ว่า "การใช้กำลังจะเกิด
 ขึ้นในไทยในปลายปี 1965 และประเทศไทยจะเป็นเป้าหมายต่อไป ในการต่อสู้ของพวกคอมมิ
 นิสต์" (ความจริงอ่านคำพูดทั้งหมดแล้วเห็นได้ชัดเป็นคำคาดคะเนว่าจะเกิดขึ้นมากกว่าเป็นการ
 แสดงเจตนาที่จะดำเนินการโดยจีน) ข้อกล่าวหาจีนที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการที่จีนมาสร้างทาง
 รถไฟในลาว ผู้นำไทยหวาดกลัวว่าจีนต้องการใช้ทางรถไฟเพื่อแทรกซึมเข้ามาดำเนินการในไทย ¹⁶

3. ระยะหลังสหรัฐอเมริกาถอนตัวออกจากเวียดนาม (1969 - ปัจจุบัน) ระหว่างปี 1924
 จนถึงต้นปี 1969 สื่อมวลชนในจีนได้ให้กรรมสนใจในกิจกรรมของขบวนการคอมมิวนิสต์กลุ่มต่าง ๆ
 ในไทยมากกว่ากลุ่มรวมในทำนองเดียวกันในประเทศอื่น ๆ ในเอเชียอาคเนย์

แต่การ "สนับสนุนโดยนอกระบบ" อย่างเข้มข้นเช่นนี้ ได้คงอยู่จนกระทั่งต้นปี 1965 เมื่อ
 สิ้นสุดการปฏิวัติวัฒนธรรม และมีการประชุมใหญ่ของพรรคคอมมิวนิสต์ในเดือนเมษายน 1969 สื่อ

มวลชนของจีนทำชาวสนับสนุนขบวนการคอมมิวนิสต์ในไทยน้อยลง ชาวเกี่ยวกับการต่อสู้กันในไทยส่วนมากมีลักษณะ เป็นการถ่ายทอดข่าวจากสื่อมวลชนที่สนับสนุนขบวนการคอมมิวนิสต์ เช่น ถ่ายทอดข่าวจากวิทยุเสียงประชาชนแห่งประเทศไทย เป็นต้น การติดต่อกันทางกีฬา และการเขียนบักกิ้งโดยผู้นำไทยหลายคน ประท้วงกับสหรัฐกำลังถอนตัวออกจากประเทศไทย ทำให้วิทยุบักกิ้งงดการโจมตีรัฐบาลไทย เว้นแต่จะให้ข้อมูลในลักษณะเป็นข่าว

4. จีนสนับสนุนขบวนการคอมมิวนิสต์ในไทยอย่างไรบ้าง จีนมิได้ทำอะไรมากกว่าพูด จีนประกาศสนับสนุนขบวนการคอมมิวนิสต์ในไทยอย่างเปิดเผย แต่ว่าเป็นการสนับสนุนทางการเมืองและทางจิต วิทยุบักกิ้งถูกเป็นน้ำเสียงเกี่ยวกับวิทยุเสียงประชาชนแห่งประเทศไทยในเรื่องการประณามรัฐบาลสหรัฐ อาจกล่าวได้ว่า บักกิ้งเป็นสำนักงานใหญ่ทางค่านอุดมการณ์ของขบวนการคอมมิวนิสต์ในไทย ในทำนองเดียวกับปารีสที่เคยเป็นศูนย์กลางทางค่านอุดมการณ์ของระบบประชาธิปไตยในปลายคริสต์ศตวรรษที่แล้ว เอกสารและเข็มกลัดรูปเม่าเซตุงที่ยึดได้จากผู้อกรายคอมมิวนิสต์แสดงให้เห็นว่าลัทธิ เม่าและการปฏิวัติตามแบบฉบับของ เม่าเซตุง เป็นแนวทางการปฏิบัติของขบวนการคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

ผู้นำจีนเชื่อว่า การปฏิวัติตามแบบฉบับของจีนนั้นใช้ได้ในประเทศด้อยพัฒนาอื่น ๆ หลินเปียว อธิการมนตรี วาการกระทรวงกลาโหม (1958 - 1971) ก็เคยกล่าวว่า แบบฉบับของจีนใช้ได้ไม่เฉพาะแต่ในประเทศจีน แต่ใช้ได้ทั่วโลก¹⁸ มติของพรรคคอมมิวนิสต์ในไทยเอาอย่างจีน อย่างไรก็ตาม เป็นการสรุปง่ายเกินไปว่าพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยหรือผู้นำของขบวนการคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยรับคำสั่งจากบักกิ้ง

การเชื่อมโยงกันทางอุดมการณ์นั้นมีจริง แต่การสนับสนุนกันโดยวัตถุ นั้น ผู้นำของไทยยังได้ขอเท็จจริงและตีความอย่างคลาดเคลื่อนมาก จะต้องเข้าใจว่าเอกสารที่เป็นคติพจน์ของ เม่าเซตุง และ เข็มกลัดรูปเม่าเซตุงนั้นมีอยู่เกลื่อนกราดทั่วโลก สิ่งเหล่านี้เอามาพิสูจน์การสนับสนุนของบักกิ้งไม่ได้ สำหรับอาวุธที่ทำจากจีนแม้ทางการไทยก็ยอมรับว่าอาวุธส่วนใหญ่ที่คอมมิวนิสต์ใช้นั้นทำในสหรัฐ¹⁹ ชาวกล่าวว่าการค้าอาวุธเถื่อนในเวลานั้นมีอยู่ทั่วไป ฉะนั้นจึงเป็นธรรมดาที่อาวุธทำจากจีนอาจตกมาอยู่ในมือของผู้อกรายในไทยได้บ้าง ทั้งนี้เพราะอาวุธที่ทำจากจีนเท่านั้น และในขณะที่รัฐบาลไทยร่วมมือกับอเมริกาหรือรับจ้างอเมริกาทำการสู้รบกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ในลาว เวียดนาม และ เขมร ย่อมหวังไม่ได้ที่จะไม่ให้ฝ่ายตรงกันข้ามส่งอาวุธ และแม้กระทั่งผู้คนมาสนับสนุนฝ่ายคอมมิวนิสต์ในไทย

ในเรื่องอาชญากรรมนี้ อดีตรัฐมนตรีต่างประเทศ ธนิก คอหม์ ได้เคยให้สัมภาษณ์แก่หนังสือ Bangkok Post (July 3, 1972, p.4) ว่าพวกอถรรพณ์ในไทยได้รับการสนับสนุนจากทั้งฮานอยและปักกิ่ง แต่ในการให้สัมภาษณ์แก่ ค.ร. Ross Terrill ทานกดับ กวาวว่า "ข้าพเจ้าได้ถามเพื่อนร่วมงานเสมอว่ามีหลักฐานอะไร ที่บอกว่าจีนอยู่เบื้องหลังของการก่อการร้าย แต่ไม่มีใครสามารถเอาหลักฐานมาแสดงแม้แต่คนเดียว²⁰ อดีต ร.ม.ต. ต่างประเทศ โคซึเงะแกงเงอเขียน (มกราคม 30, 1973) ว่า การสนับสนุนที่ว่ามีนั้น หมายความว่าถึง การสนับสนุนทางการเมืองและทางใจ เมื่อนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ จะนำคณะปึงปองไทย ไปแข่งที่ปักกิ่ง เดือนสิงหาคม 1972 ทานกได้พยายามหาหลักฐานว่าปักกิ่งสนับสนุนผู้ก่อการร้ายในไทยอย่างไร แต่ก็ต้องผิดหวังด้วยเหตุนี้ ตามกระแสข่าวของหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งได้กล่าวว่า นายประสิทธิ์ ได้พบกับนายกรัฐมนตรี โจวเอินไหล ในสิ่งที่คนอื่นกล่าวกัน (ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องเป็นจริง) ว่าคนไทยเชื่อว่าจีนสนับสนุนการก่อการร้ายในประเทศไทย คำตอบได้จากนายกรัฐมนตรีโจวเอินไหล ย่อมเป็นที่คาดหมายได้ คือก็เหมือนกับที่สื่อมวลชนจีน และผู้นำจีนพลในโอกาสต่าง ๆ นั้นแหละ ว่าจีนไม่ต้องการแทรกแซงกิจการภายในของประเทศอื่น แต่จีนสนับสนุนประชาชนที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์

สำหรับการสร้างถนนในลาวนั้น จีนได้ทำไปตามข้อตกลงที่ค่อนข้างจะคลุมเครือที่ทำกับนายพลภูมิ หนองบัว ในโอกาสที่นายพลฝ่ายชาวจีนได้ไปเยือนปักกิ่งในปี 1962 จีนได้สร้างทางหลายสายในแขวงพงสาตีตอนเหนือของประเทศ ซึ่งติดต่อกับจีน เขื่อนมณฑลยูนนานของจีน และเขื่อนเบี่ยนฟูของเวียตนามเหนือผานเข้ามาในลาวถึงสายบุรี จนกระทั่งใกล้พรมแดนไทยในจังหวัดน่าน ในการสร้างถนนนั้นฝ่ายจีนมักใช้ทหารจำนวนมากบางส่วนปฏิบัติการป้องกันภัยทางอากาศในขณะที่ยังสร้างถนน เนื่องจากเป็นสิทธิตามข้อตกลงที่รัฐบาลลาวที่เวียงจันทน์ได้ให้แก่ฝ่ายจีนผู้ให้ความช่วยเหลือ เครื่องบินของลาวและของสหรัฐเคารพสิทธิของจีนในการสร้างถนน โดยไม่ไถ่ค่ากรายเข้าไปที่ระเบิด กระแสข่าวของหน่วยสืบความลับอเมริกาบอกว่า จีนไม่เคยใช้ทางรถที่สร้างขนส่งเสบียงหรือทหารแต่ประการใด ผู้สังเกตการณ์ภายนอกเชื่อกันว่าจีนไม่มีเจตนาที่จะใช้เส้นทางเหล่านั้นเพื่อรุกรานไทย "พวกเขาทำงานบนถนนจริง ๆ" ปักกิ่งต้องการสร้างถนนการเมือง เพื่อแสดงให้ชาวโลกเห็นว่าจีนก็มีผลประโยชน์ในลาว ไม่ใช่เพื่อขนส่งการปฏิวัติมายังลาวหรือไทย²¹

ถ้าจะวิเคราะห์ทัศนคติในแง่ความมั่นคงชาติเป็นที่ตั้งแล้ว เราไม่ทราบว่าจะเจตนาของจีนในการสร้างถนนนั้นมิใช่ว่า แต่เพื่อความมั่นคงของลาว ไทย และพม่า

ศาสตร์ทั้งหลายในภาคอีสานของไทยที่เชื่อมไปถึงฐานทัพส์ที่บิโอมริกา มาสร้างให้หนักก็คงไม่มี เจตนาชาวสะอาคมากไปกว่าทางรถในลาวที่จีนสร้างเท่าไรนัก อีกประการหนึ่งถ้าจะพิจารณา ถึงโครงสร้างของระบบการทหารของจีนแล้ว ถ้าหากสงครามเกิดขึ้นระหว่างสัมพันธมิตรของ สหรัฐ กับสัมพันธมิตรของจีนแล้ว ถนนที่จีนสร้างจะเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายสัมพันธมิตรอเมริกา มากกว่าฝ่ายสัมพันธมิตรจีน เพราะฝ่ายหลังฝึกและเตรียมการต่อสู้ โดยใช้เวลามากกว่า ๓๐ วัน สมัยใหม่

ปัญหาและลู่ทางในอนาคต

เท่าที่โลกกล่าวมาแสดงว่าจีนได้ให้การสนับสนุนขบวนการคอมมิวนิสต์ในไทยในทางการเมืองและทางใจ การสนับสนุนด้วยคนและวัตถุยังไม่มีหลักฐานที่แน่นอน การให้การ "สนับสนุน" อย่างจำกัดดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ที่จะต่อต้านการคุกคามของสหรัฐเป็นหลัก จีนต้องการขับไล่อเมริกาออกไปจากดินแดนไทย ในขณะที่เดียวกันก็ต้องการส่งเสริมลัทธิคอมมิวนิสต์ในไทยด้วย แต่การส่งเสริมลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นเป้าหมายขั้นรอง และเป็นเพียงความปรารถนา การสนับสนุนอย่างจำกัดเช่นนี้เป็นหลักการ และอุดมการณ์ที่พวกผู้นำจีนตั้งขึ้นเองมากกว่าถูกบีบคั้นโดยกำลังภายนอก ผู้นำจีนเชื่อว่า จีนจะไปทำการปฏิวัติในต่างแดนไม่ได้ การปฏิวัติในจีนที่ต้องพึ่งตนเองทำให้เป้าหมายของจีนในการช่วยเหลือการปฏิวัติในต่างแดนเป็นเพียงพลังคล้ำใจ

พฤติกรรมในความห้าวหาญที่ขี้อ่อนของคนสนับสนุนขบวนการเมืองของไทยทำให้ผู้นำไทยไม่เข้าใจเจตนาของจีน ผู้นำไทยก็ซึ่งปราศจากความรู้เรื่องจีนนิยมคัดลिनเจตนาของจีนโดยดูจากคำโฆษณา ไม่ใช้การกระทำ ภัยเหตุนี้ภาพของจีนในเมืองไทย ตามที่วาทโดยผู้นำของไทย จึงมีลักษณะของชาติกรุกรานในทำนองเดียวกัน ผู้นำจีนก็มองเมืองไทยเป็นศัตรู ที่สำคัญที่สุดในเอเชียอาคเนย์ ไทยเป็นประเทศที่เข้มแข็งที่สุดในเอเชียอาคเนย์ ที่เป็นผู้สนับสนุนชาติใดที่เอาจีนเป็นเป้าหมายในการโจมตี ไทยรวมหัวกับสหรัฐในการต่อสู้กับขบวนการคอมมิวนิสต์อื่น ๆ ในแหลมอินโดจีน ซึ่งเป็นมิตรต่อจีน นอกจากนั้นไทยยังเลี้ยงกองทัพ 93 ของเจียงไคเช็คไว้ตีคอมมิวนิสต์ภาคเหนือ พวกนี้เป็นผู้ก่อการร้ายในจีนที่ไทยเลี้ยงไว้

แนวโน้มในอนาคตจะเป็นอย่างไร? หลักการและเป้าหมายในการสนับสนุนขบวนการคอมมิวนิสต์ในต่างแดนของจีนค่อนข้างคงตัว ไม่มีอะไรที่ต้องเปลี่ยนแปลง ถึงแม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลต่อรัฐบาลจะดีขึ้น แต่ปัจจัยในการเมืองฝ่ายไทยกำลังเปลี่ยนแปลง สหรัฐกำลังถอนตัวออกไปจากไทยอย่างช้าๆ แต่โดยเหตุที่ภัยคุกคามจากสหรัฐที่มีต่อจีนได้ลดน้อยลง

ความจำเป็นของจีนในการสนับสนุน (แม้กระทั่งการ เมืองและทางใจ) ขบวนการคอมมิวนิสต์ในไทย ก็น้อยลงตามไปด้วย ะของงไรก็ตามขนาดของการสนับสนุนทางการ เมืองและทางใจจะลดน้อยลงเท่าไรนั้น ก็ต้องขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลจีนประการหนึ่ง และการแทรกกิจการภายในของรัฐบาลไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านอัน เป็นการคุกคามความปลอดภัยของขบวนการคอมมิวนิสต์ที่เป็นมิตรของจีนอีกประการหนึ่ง

ความหวาดกลัวจีนคอมมิวนิสต์เกินไปเป็นสาเหตุที่ทำให้หมองข้ามสมรรถภาพของคอมมิวนิสต์ภายใน ไม่ใช่จีนเป็นฝ่ายริเริ่มในการจับกำลังขึ้นต่อสู้กับฝ่ายรัฐบาล ผู้นำไทยจะต้องเข้าใจว่าการก่อกองร้ายคอมมิวนิสต์ในไทยนั้นเป็นผลผลิตภายในไม่ใช่ "สินค้าจีนแดง" บัก็ถึงไม่อาจจะนำและควบคุมขบวนการคอมมิวนิสต์ในไทย ไม่มีทั้งความสนใจและความสามารถ และไม่ใช่ฐานะที่จะบอกกับผู้นำรัฐบาลที่เป็นปฏิปักษ์ต่อคนว่าจีนทำอะไรไม่ได้

ในขณะที่จีนได้เปลี่ยนตัวศัตรุหมาย เลขหนึ่งจากอเมริกาเป็นรัสเซีย การต่อสู้กับอเมริกา ในด้านอุตสาหกรรมและการ เมืองยังคงมั่นคงงังเดิม แต่การแข่งขันซึ่งมีตรงกับจอมมหาอำนาจอเมริกาและรัสเซียนั้น จีนมีความยึดหยุ่นมากขึ้นในการเด็ดสนับสนุนขบวนการคอมมิวนิสต์ หรือรัฐบาลชาตินิยม หรือรัฐบาลกรรมพี บางครั้งก็ยอมปล่อยให้พรรคคอมมิวนิสต์เป็นไปตามยถากรรม โดยยุทธวิธีวิธีกังดาวจีนหวังที่จะกำจัดอิทธิพลของคู่แข่งชั้นออกไป กล่าวโดยเฉพาะในประเทศไทย จีนสนใจที่จะทำสงครามการเมืองอย่างยืดเยื้อ เพื่อเอาอิทธิพลทางการเมืองของจีน เข้าแทนที่อิทธิพลทางทหารของสหรัฐ ถ้าจีนทำสำเร็จการปฏิวัติสามแบบฉบับของจีนในที่สุดก็จะทำปฏิกริยา ทำทลายโครงสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย ซึ่งเกินตามแบบแผนของญี่ปุ่น ถึงตอนนั้นไม่มีใครคาดการณไ้คว่า จีนจะให้การสนับสนุนต่อกำตั้งปฏิวัติที่ต่อสู้กับรัฐบาลไทย หรือสัมพันธ์มิตรระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในลักษณะใด.

เชิงอรรถ

1. เห็นได้จากเอกสารใน The Chinese People Firmly Support the Arab Struggle Against Aggression (Peking: Foreign Languages Press, 1967) Lin Piao, Long Live the Victory of the People's War (Peking: Foreign Languages Press, 1965), p.49.
2. Mao Tse-tung, "We Must Learn to do Economic Work" Selected Works (Peking : Foreign Languages Press, 1965), p.241.
3. Lin Piao, Long Live the Victory of the People's War (Peking: Foreign Languages Press, 1965), p.38.
4. "Long live Leninism in Hung Ch'i:(April 16, 1960). Quoted in Gregory Clark, In Fear of China (Lansdowne Press, 1967), p.147.
5. David A. Wilson, "China, Thailand and the Spirit of Bandung," China Quarterly, No.31 (July - September, 1967), pp.119-120.
6. Somchai Rokwijit, Royal Thai Government on Communist Aggression in Thailand (August 1967), p.26.
7. Harold Hinton, Communist China in World Politics(Macmillan, 1966) p.421.
8. โดยอ้าง Ross Terrill, "Chinese and Southeast Asia," unpublished paper prepared for the conference held at the Australian Institute of International Affairs Melbourne, 10 - 12, June 1972, p.9
9. Harold Hinton. op. cit., p.421
10. เอกสารราชการด้านต่างประเทศใน ประเทศจีน เช่น การก่อการร้ายของคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย จัดพิมพ์โดยกองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ พ.ศ.2517 หน้า 11 - 12 นายชานินทร์ กรัยวิเชียร ลัทธิและวิธีการของคอมมิวนิสต์ พิมพ์ครั้งที่ 2 โดยศูนย์รักษาความปลอดภัยกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2517 หน้า 27.
11. คู่มือใน การก่อการร้ายของคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย หน้า 16 - 19 และ Somchai Rokwijit, Royal Thai Government on Communist Aggression in Thailand (August 1967), p.15

12. Lieutenant General Saiyud Kerdphol, Address of Lieutenant General Saiyud Kerdphol, 1968 - 1971 (No place and date of publication is given), pp.18,19,21,28,98,104,124,125,17
 13. Ibid, p.11
 14. Ibid, p.12
 15. Ibid, pp.41-42
 16. Bangkok Post, October 25, 1971, p.1 ; Bangkok World January 4, 1974, p.1
 17. Daniel Tretiak, "Change in Chinese Attention to Southeast Asia, 1967 - 1969, Their Relevance for Future of the Area" Current Scene, Vol, VII, No.21 (November 1, 1969).pp.5-6,
 18. Lin Piao, Long Live the Victory of the People's War(Peking; Foreign Languages Press, 1965), pp.43-52
 19. Somchai Rokwijit, op.cit., p.35
 20. Ross Tereill, "Thailand, "Atlantic Monthly (October 1972), p.20
 21. Irwin Block, "Thailand Tense as China's Road in Laos Edges South," Bangkok Post, March 13, 1971, p.9
-

ตำนานและพงศาวดารไทยหลายเล่ม เช่น พงศาวดารเหนือ พงศาวดารล้านช้าง พงศาวดารไทยใหญ่ พงศาวดารโยนก ฯลฯ ได้กล่าวสอดคล้องตอกันว่า พวกไทยที่อพยพ มาตั้งหลักแหล่งในแคว้นต่าง ๆ ทางทิศใต้ของอาณาจักรน่านเจ้า นั้น ในราวพุทธศตวรรษ ที่ 11 ก็ขยายอาณาเขตและสร้างเมืองขึ้นสำหรับให้ไพร่ไปปกครองยังส่วนต่าง ๆ พงศาว ดารโยนกได้กล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินพระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า "สิงหนวัติ" ได้ไปสร้างเมือง นาคพันธู์สิงหนวัตินคร ภายหลังเรียกว่าโยนกนครหลวง และใกล้เคียง ๆ กับเมืองโยนกนี้มีเมือง อุมงค์เสลา ซึ่งเป็นเมืองของพวกขอมเก่า ต่อมาพระเจ้าสิงหนวัติก็ได้ตั้งเมืองอุมงค์เสลาของ พวกขอมได้ และยังได้ยกกองทัพไปตีแคว้นต่าง ๆ ของพวกขอมเก่าได้เป็นจำนวนมาก¹

ขอมเก่าในที่นี้คงไม่ใช่เขมร เพราะหลักฐานทางโบราณคดีไม่ปรากฏว่าอาณาจักร เขมร ได้ขยายอำนาจมา ขึ้นไปถึงอาณาจักร เชียงแสนอันเป็นเขตของพวกไทยโยนก² ผู้เขียนสันนิษฐาน ว่าอาจจะไปได้ที่อาณาเขตนี้อยู่ที่อิทธิพลของเขมร แต่เขมรไม่ได้ปกครองโดยตรง อาจ จะส่งขุนนางเขมร ไปปกครองหรือไม่ก็ให้พวกกรอมหรือขอมเก่าปกครองในฐานะ เป็นเมืองประเทศ ราชของอาณาจักร เขมร

ต่อมาเมืองโยนกก็ถูกขอมเมืองอุมงค์เสลาซึ่งตั้งแข็งเมืองขึ้น โจมตีจนต้องเสียเมือง ในสมัยพระองค์พัง จันตองหนีไปอยู่เมืองเวียงสันทางและต้องส่งส่วยให้แก่ขอมเป็นประจำ เจ้าชายพรหมโอรสของพระองค์พังได้กู้เอกราชไม่ยอมส่งส่วยให้แก่ขอม ขอมจึงยกทัพมาตี

¹พระยาประชาธิปไตยจักรจักร พงศาวดารโยนก หน้า 137

²G. Coedès The Indianized States of Southeast Asia p.137

เมืองเวียงสี่ทวง แดกถูกเจ้าชายพรหมนำทัพเข้าขับไล่แตกกระจายหนีลงไปทางทิศใต้ และเจ้าชายพรหมยังตีแวนแคว้นของพวกขอมได้อีกมากมาย พวกขอมที่เหลือตายจึงพากันหนีไปยังแม่น้ำแอมะมิง (แม่น้ำเจ้าพระยา)¹

นักประวัติศาสตร์หลายท่านได้กล่าวพ้องกันว่า ปีที่พระเจ้าพรหมยกทัพเข้าขับไล่ขอมออกไปจากแวนแคว้นไทยตอนเหนือ นั้น คงจะตกอยู่ในราว พ.ศ. 1400 ดังนั้นเราอาจสันนิษฐานได้ว่า พุทธศตวรรษที่ 14 - 16 คงจะเป็นระยะที่ไทยเรากำลังเริ่มขับไล่ขอมถอยร่นออกไปจากไทยตอนเหนือ และเป็นการเริ่มคนอาณาจักรลานนาไทย แต่ในระยะแรกเข้าใจว่าพวกไทยคงจะลงมาตั้งเป็นเมืองเล็ก ๆ ทั่วคนต่างอยู่ ยังไม่มีอำนาจปกครองรวบรวมกันต่อมาพวกไทยก็ค่อย ๆ ขยายอำนาจอพยพลงมาตั้งภูมิลำเนาในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามากขึ้นทุกทีจนสามารถมีกำลังเข้มแข็งขับไล่เขมรออกจากลุ่มน้ำเจ้าพระยาได้สำเร็จ ขณะที่พวกไทยยกทัพขยายอาณาเขตในลานนาไทย ตลอดจนถึงเมืองเซเลียง หลวงพระบาง เวียงจันทน์ ภาคอีสานของไทย ลานนาไทย ฝ่ายเขมรก็ยังตั้งราชธานีของอุปราชที่เมืองลพบุรีและมีเมืองใหญ่อยู่ที่สุโขทัย เขมรไม่มีกำลังพอที่จะขับไล่พวกไทยออกจากล้านช้างและลานนาไทย²

หลักฐานที่แสดงว่าละโว้หรือลพบุรีเป็นเมืองขึ้นของเขมรอย่างหนึ่งก็คือ เรื่องราวในพงศาวดารเหนือซึ่งกล่าวถึงละโว้ว่าต้องส่งส่วยน้ำไปให้พระเจ้าแผ่นดินแห่งเขมรสามปีต่อครั้ง ต่อมาก็มีคนไทยชื่อนายรวงไก่ออกอุบายไขชลอมบรรทุกน้ำไปส่งยังเขมรทำให้ไม่หนักเกวียนพระเจ้าแผ่นดินเขมร เห็นว่านายรวงไก่ออกอุบายเป็นกบฏจะจับไปจับ นายรวงไก่อจึงหนีไปสุโขทัยและบวชเป็นพระภิกษุที่นั่น ประมาณปี พ.ศ. 1502 เจ้าเมืองสุโขทัยทิวงคตเสนาบดีจึงพร้อมใจกันอัญเชิญนายรวงไก่อออกมาแล้วก็ขึ้นครองสุโขทัย³

ในเรื่องพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ก็ได้กล่าวถึงเรื่องการส่งส่วยน้ำว่า "พระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ผู้ครองเมืองอินทปรีสถ์โปรดเสวยพระสุธารส ค่ายน้ำอันมาแต่สระเมืองลพบุรี สระใหญ่นั้นมีน้ำเขียวใสสะอาด มีส่วยน้ำคักถวายเป็นเวรกันตามฤดูเดือนปีที่กำหนดส่งมิได้ขาด"⁴

¹พระยาประชาภิจักรจักร เล่มเดิม หน้า 150 - 154

²สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำภังกรานุภาพ แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม หน้า 16

³พระวิเชียรปรีชา (น้อย) พงศาวดารเหนือ หน้า 27 - 29

⁴กรมศิลปากร พระราชพงศาวดารคำให้การชาวกรุงเก่า เรื่องพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์

พระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ในที่นี้ก็คือพระเจ้าแผ่นดินแห่งเขมร ซึ่งปกครองอยู่ที่นครธม หรือนครหลวงและหลักฐานดังกล่าวแสดงว่า ปลายพุทธศตวรรษที่ 15 ละโว้คงจะมีคนไทยปกครองแล้ว แต่ยังคงต้องส่งส่วยไปให้พระเจ้าแผ่นดินเขมรในฐานะเป็นเมืองขึ้น และละโว้จะเป็นเอกราชจากเขมร เมื่อใดก็ไม่ทราบแน่ชัด

ธรรมเนียมการส่งส่วยน้ำไปให้เขมรนั้น หลักฐานทางเขมรก็ได้บอกเอาไว้อย่างชัดเจน กล่าวคือในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ได้มีจารึกเมื่อปี พ.ศ.1734 กล่าวว่า น้ำที่พระเจ้าแผ่นดินเขมรนั้นจะต้องให้พรหมณ์ทำพิธีเสียก่อน จารึกเขมรไคร้ระบุลงไปอย่างชัดเจนว่าน้ำนี้ได้มาจากพระเจ้าแผ่นดินแห่งชวา พระเจ้าแผ่นดินแห่งยวน (Yavanas) และพระเจ้าแผ่นดินสององค์แห่งจัมปา เซเคสอธิบายว่า พระเจ้าแผ่นดินแห่งยวน ก็คือจักรพรรดิแห่งไคเวียก (Dai-Viet) ซึ่งครองราชย์เมื่อปี พ.ศ.1718 ทรงพระนามว่าดีเกาทง (Ly Cao-Tong) พระเจ้าแผ่นดินแห่งชวาก็คือพระเจ้ากามาเมศวร (Kamesvarna) พระเจ้าแผ่นดินสององค์แห่งจัมปา องค์หนึ่งก็คือพระเจ้าสุริยชัยวรมเทวะ (Suryajayavarmadeva) พระเจ้าแผ่นดินแห่งวิชัยยะ (Vijaya) * และอีกองค์หนึ่งก็คือสุริยวรมเทวะ (Suryavarmadeva) ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินแห่งบันดรุงคะ (Panduranga) พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 สวรรคตประมาณปี พ.ศ.1767¹

แสดงว่าในปี พ.ศ.1734 ชวา ยวน และจัมปา ยังคงส่งส่วยน้ำให้แก่เขมร มีข้อที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งว่าจารึกนี้ไม่ได้กล่าวถึงไทยเลย ทำให้ผู้เขียนมีความสงสัยว่าในปี พ.ศ. 1734 นี้ ทั้งละโว้และสุโขทัยอาจจะเป็นเอกราชแล้วก็ได้ และอีกประการหนึ่งพิจารณาหลักฐานของจีนซึ่งเรียกละโว้ว่า โลก (Lo-hu) จีนไคร้ระบุว่าละโว้ได้ส่งบรรณาการไปให้จีนในฐานะเป็นเอกเทศในปี พ.ศ.1658 คือหลังจากที่พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ขึ้นครองราชย์ได้ 2 ปี และจารึกที่นครสวรรค์เมื่อปี พ.ศ.1710 ได้กล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินที่มีอำนาจพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าธรรมโสก (Dharmasoka) ได้ขึ้นครองละโว้หลังจากที่ละโว้ได้รับเอกราชแล้ว²

* ปัจจุบันคือเมืองบิन्हดินห์ (Binh Dinh)

¹G. Coedes op. cit. p.172

²Ibid p.162

ภาพสลักบนที่นครวัดเป็นภาพทหารไทยกำลังเดินสวนสนามผ่านหน้าพระที่นั่งพระเจ้าสุริย
 วัฒนที่ 2 มีทั้งทหารเขมร จาม และไทย ภาพทหารไทยที่เดินสวนสนามมีอักษรจารึกไว้
 บนภาพว่า "เซียมกุฎิ" หรือ "ห้องสยาม"¹ เซเคสบอกว่าการทหารไทยแต่งตัวแตกต่างไปจากเขมร
 ทหารนี้คงเป็นคนไทยซึ่งอยู่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนกลาง² ทหารไทยที่มาสวนสนามถึงเขมรนี้อาจ
 จะเป็นทหารที่มาจากสุโขทัย เพราะจีนเรียกสุโขทัยว่าเซียม (Syam) ถ้าไม่มาจากสุโขทัย
 ก็อาจจะมาจากละโว้หรือลพบุรีและอาจจะมาในฐานะเป็นประเทศเอกราช มีชื่อเป็นประเทศ
 ราชของเขมรก็ได้

ตำนานเมืองสุโขทัยได้แสดงให้เห็นว่า เชื้อพระวงศ์ของพระเจ้าแผ่นดินเขมรได้มาสร้าง
 เมืองสุโขทัยในราว พ.ศ.1751 (จ.ศ.570) ระยะเวลาสุโขทัยต้องส่งส่วยน้ำไปให้ที่นครหลวง
 แต่ต่อมาพระร่วงเจ้าเมืองสุโขทัยได้ยุบพระมโหฬารให้ส่งน้ำแก่นครหลวงอีก เป็นเหตุให้
 พระเจ้าแผ่นดินแห่งนครหลวงยกกองทัพมาตีสุโขทัยแต่ก็ไม่สำเร็จเลยต้องยกทัพกลับ³ หลักฐาน
 นี้แสดงให้เห็นว่า ประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 สุโขทัยได้เป็นเอกราชแล้ว ซึ่งสอดคล้องต่อกัน
 กับหลักฐานทางเขมรที่ไม่ไกลจากสุโขทัย และละโว้ว่าได้ส่งส่วยน้ำไปให้เขมร ดังที่ผู้เขียน
 ได้กล่าวมาแล้วตอนต้น เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วทำให้เกิดข้อคิดต่อไปอีกว่า ตามประวัติศาสตร์ที่
 กล่าวมาพอขุนนางกลางท้าวกับพอขุนนางเมืองรวมมีกันขับไล่เขมรออกจากสุโขทัยในราวกลาง
 พุทธศตวรรษที่ 18 ในศิลาจารึกบอกรวมมือกันขับไล่ขอมสมาคโชนลำพองจนพ่ายแพ้ ขอม
 ในที่นี้ก็คือความกันวาคือเขมร เพราะฉะนั้นถ้าพอขุนทั้งสองขับไล่เขมรออกจากสุโขทัยเป็นจริงก็
 แสดงว่าขัดแย้งกับหลักฐานที่ผู้เขียนได้สรุปว่าพุทธศตวรรษที่ 18 สุโขทัยเป็นเอกราชแล้ว ขอ
 ย้ำว่านี่เป็นแค่เพียงข้อคิดเห็นของผู้เขียนเองเท่านั้น ซึ่งอาจจะผิดหรือถูกก็ได้

เซเคสได้อธิบายถึงการกู้เอกราชของสุโขทัยว่า พอขุนนางเมืองเจ้าเมืองภาคซึ่งบางที่
 อาจจะเป็นราชบุตร เจ้าเมืองสุโขทัยองค์ก่อนก็ได้และอยู่ใต้การปกครองของเขมรมีชื่ออีกอย่าง
 หนึ่งว่า "กมร เค็งอญศรีอินทรปคินทราทิตย" พอขุนนางเมืองได้เป็นมิตรกับพวกไทยกลุ่มอื่น เช่น

¹ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ถกเขมร หน้า 65

²G. Coedes op.cit. p.190

³กรมศิลปากร พระราชพงศาวดารคำให้การชาวกรุงเก่าเรื่องพระร่วงสุโขทัย

พอซุนบางกลางท่าวเจ้า เมืองบางยาง ต่อมาพวกไทยเกิดการขัดแย้งกับข้าหลวงเขมรที่สุโขทัยจึง
ร่วมมือกันยกทัพเข้าตีศรีสัตนาคนหุต (สุวรรณภูมิ) ก่อน จากนั้นจึงได้เข้าตีสุโขทัยและขับไล่
เขมรออกจากสุโขทัย พอซุนผาเมืองจึงได้โอกาสให้พอซุนบางกลางท่าวขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน
และคงให้พระนามว่ากมร เต็งอัญศรีอินทรปคินทราทิตย์¹

นักประวัติศาสตร์บางคนมีความเห็นขัดแย้งกับเซเคส โดยอ้างว่าพอซุนศรีอินทรปคินทร
กับพอซุนบางกลางท่าวไม่ได้แยกจากสุโขทัยจากเขมร เพราะในจารึกสุโขทัยหลักที่ 2 ซึ่ง
ระบุว่า "ผีฟ้าเจ้าเมืองศรีโสธรปุระ ถวายราชาธิราชพระนามว่าสิงขรมหาเทวี พร้อมทั้ง
พระขรรค์ไชยศรี แดกกรมเต็งอัญ (พระเป็นเจ้า) ผาเมืองผู้ครองเมืองภาคและถวายพระนาม
เกียรติว่า ศรีอินทรปคินทราทิตย์" คำว่าศรีอินทรปคินทราทิตย์ น่าจะหมายถึงพระผู้เป็นจอม
กษัตริย์แห่งนครอินทปัตย์ ซึ่งนครอินทปัตย์มีกล่าวในพงศาวดารเขมรว่า เคยเป็นราชธานีสำคัญใน
สมัยหนึ่งของเขมร ดังนั้น การที่พระเจ้าแผ่นดินเขมรทรงยกย่องพอซุนศรีอินทรปคินทราทิตย์โดยถวาย
พระนามพิเศษเช่นนี้ไม่น่าจะแสดงว่าพอซุนผาเมืองจะขึ้นกับเขมรและไทยกับเขมรอาจจะเป็นมิตร
กันได้ และอีกประการหนึ่งประโยคที่กล่าวว่า "ขอมสมภาคไชยดลผดุง" อาจจะไม่ใช่นัยความ
ว่าขอมจะปกครองสุโขทัย เพราะอาจจะหมายถึงตำแหน่งซึ่งผู้ดำรงเป็นคนไทยก็ได้ เช่นเดียวกับ
ตำแหน่งทางราชการในสมัยอยุธยาซึ่งระบุไว้ในกฎหมายตราสามดวงมีชื่อเป็นภาษามอญ แต่
ก็ไม่เคยปรากฏว่าพวกมอญได้มาปกครองไทยสมัยอยุธยา ยกตัวอย่างเช่นตำแหน่งเจ้ากรมโกลง
(ช่าง) ขวา มีชื่อว่า พระยาอนันตโยทัง หรือตำแหน่งนายทหารเสนสมิงเศลาสิทธิ์, สมิงปราบ
น้อย ฯลฯ ชื่อเหล่านี้เป็นมอญก็จริง แต่ผู้ที่ดำรงตำแหน่งคือข้าราชการไทย²

ความเห็นที่กล่าวมานี้ นับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจมีไข้อยู่ ข้อเท็จจริงน่าจะเป็นอย่างไร
จึงควรที่จะได้มีการศึกษาค้นคว้ากันต่อไป.

¹ G. Coedes *op.cit.* p.195 - 196

² ปรียา ศรีชลาลัย รวมเรื่องของศรีชลาลัย ภาค 1 หน้า 38 - 43

เขมร เสื่อมอำนาจในอาณาจักรไทย

กรมพระยาคำร งราชานุภาพทรงมีความเห็นว่า การที่เขมร เสื่อมอิทธิพลในลุ่มน้ำเจ้าพระยา เป็นเพราะพม่าในสมัยพระเจ้าอเนรุหรือพระเจ้าอินทรมังช่อ ซึ่งได้ปราบปรามหัวเมืองมอญ ไว้ในอำนาจทั้งหมดในราว พ.ศ. 1600 เศษ ๆ และจากนั้นพม่าก็บุกรุกลงมายังลุ่มน้ำเจ้าพระยา คีหัวเมืองต่าง ๆ ซึ่งเป็นของเขมร ทำให้เขมร เริ่มเสื่อมอิทธิพลตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 17 เป็นต้นไป แต่พอสิ้นสมัยพระเจ้าอเนรุแล้ว พม่าก็เริ่มเสื่อมอำนาจและเขมรกลับเข้ามามีอิทธิพลอีกครั้งหนึ่ง¹ (เรื่องที่พระเจ้าอเนรุขยายอำนาจมายังลุ่มน้ำเจ้าพระยานี้ นักประวัติศาสตร์บางท่านในปัจจุบัน อ้างว่าไม่เป็นความจริง)

ในขณะที่อาณาจักร เขมร ถูกพม่ารุกรานทางตะวันตก เขมรก็ได้ทำสงครามกับจัมปานคร หลายครั้งและเขมร เป็นฝ่ายพ่ายแพ้แก่จัมปานคร ทำให้เขมรอ่อนแอมากยิ่งขึ้น เมื่ออิทธิพลของ พม่าในลุ่มน้ำเจ้าพระยาเสื่อมโทรมลง อาณาจักรไทยก็กลับทวีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น ลพบุรี, ลำพูน, ลานนาไทย, สุโขทัย, ฯลฯ ซึ่งเป็นบ้านเมืองไทยก็เริ่มมีความเข้มแข็งขึ้นและประกาศ ตัวเองเป็นเอกราช โดยเฉพาะการที่สุโขทัยมีอำนาจขึ้นมาในสมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ และการขยายอาณาเขตอย่างกว้างขวางในสมัยพ่อขุนรามคำแหงทำให้อิทธิพลของเขมรในลุ่มน้ำเจ้า พระยาต้องสลายตัวไปในที่สุดและไม่มีโอกาสที่ฟื้นฟูอำนาจขึ้นมาอีกเลย

ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้นนับเป็นครั้งแรกที่ไทยได้โจมตีเมืองหลวงของเขมร ถึง หลักฐานของจตุตถกวน (Chou Ta-Kuan) ทูตจีนแห่งราชวงศ์มองโกลได้มาถึงเขมร เมื่อ ปี พ.ศ. 1838 และได้บันทึกไว้ว่า เมื่อเร็ว ๆ นี้เขมรได้ทำสงครามกับสยาม ประชาชนเขมร ทั้งหมดจำเป็นต้องต้อสู้และเขมรถูกทำลายเสียหายมาก²

สงครามครั้งนี้ แม้วานครหลวงมิได้เสียให้แก่สุโขทัย แต่เขมรก็ได้รับความบอบช้ำจน ไม่สามารถที่จะฟื้นฟูอำนาจแข่งขันกับไทยได้อีก และอาณาจักรสุโขทัยก็ได้แผ่อำนาจเข้าแทนที่

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำร งราชานุภาพ แสดงบรรยายพงษาวดาร สยาม หน้า 12

² เฉลิม บงบุญเกิด บันทึกกว๋าค่ายชนบทรรมนิยมประเพณีของเงินละ (แปลจาก บันทึกของจตุตถกวน ต้นฉบับเป็นภาษาจีน) หน้า 34 และ 37

เขมร เข้าไปในดินแดนลาว, ภาคอีสานของไทย ตลอดจนดินแดนลุ่มน้ำเจ้าพระยาและหัวเมืองชายทะเลตะวันออกถึงนครนายกและจันทบุรี ส่วนละโว้ในในตอนแรกคงจะยังไม่เกี่ยวข้องกับสุโขทัย เพราะในปี พ.ศ. 1832 และ 1834 พระเจ้ากรุงละโว้ได้ส่งคณะทูตไปถวายคำนับพระเจ้าหงวนสีโจว ณ กรุงปักกิ่ง แต่หลังจากปี พ.ศ. 1837 แล้ว พ่อขุนรามคำแหงคงจะแผนอำนาจลงมาปกครองละโว้แล้ว¹

แม้ว่า เขมร จะหมดอำนาจทางการเมืองปกครองดินแดนประเทศไทยในปัจจุบัน แต่อิทธิพลทางวัฒนธรรมของเขมรยังมีเหลืออยู่ โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมก่อสร้างแบบเขมรมีความงดงามมาก เช่น พระปรางค์สามยอดลพบุรี, วัดกำแพงแลงเมืองเพชรบุรี, ปราสาทหินที่พิมาย, ที่จันทบุรี, ปราจีนบุรี, นครนายก, ศรีเทพ, สุโขทัย, สวรรคโลก ฯลฯ โบราณวัตถุเหล่านี้คงจะเป็นอนุสรณ์แห่งความเจริญรุ่งเรืองของเขมรสมัยที่ยังเรืองอำนาจในดินแดนลุ่มน้ำเจ้าพระยาในอดีต.

บรรณานุกรม

- พระยาประชาภิจักรจักร พงศาวดารโยนก สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2503.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม
พิมพ์ในงานสถาปนกิจศพนางบุญ เรื่องวิเศษ, โรงพิมพ์อักษรนิคี, 2490.
- พระวิเชียรปรีชา (น้อย) พงศาวดารเหนือ โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2474.
- ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ถกเขมร สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2506.
- กรมศิลปากร พระราชพงศาวดารคำให้การชาวกรุงเก่า โรงพิมพ์ไทยแบบเรียน, 2507.
- ปรีศ ศรีชลาสัย รวมเรื่องของศรีชลาสัย ภาค 1
- เฉลิม ยงบุญเกิด บันทึกว่าด้วยชนบทรรมนิยมประเพณีของเงินละ (แปลจากบันทึกขุดงโจว
ตากวาน) โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2510.
- ชจร สุขพานิช ประวัติศาสตร์ไทยบางตอน พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงแมนวิเศษ
ประสิทธิ์, 2504.
- George Coedes The Indianized States of Southeast Asia
The University of Malaya Press, 1968.
- D.G.E. Hall A History of South East Asia, St. Martin's Press
New York, 1968.

โ บ ร า ณ ศั ก ร า ษ

(เก็บความจากปรากฏาเรื่อง โบรมณศักราช และตำนานสิงหนวัต ของ ศจ.ดร.ประเสริฐ ฒ นคร)

.....

ศักราชที่ใช้ในประเทศไทยมีดังนี้

มหาศักราช สุโขทัยใช้มหาศักราชเป็นส่วนใหญ่ เกือบทั่ว ๆ ไปก็ต้องใช้ 621 บวกเข้าไปมหาศักราช ก็จะเป็นพุทธศักราช หรือจะตั้งพุทธศักราช ลบด้วย 621 ก็กลายเป็นมหาศักราช เพราะฉะนั้นอย่างที่ในจารึกกล่าววว่า 1214 ปีที่พ่อขุนรามคำแหงพินักษระคานหินนงคศิธานั้น เราก้เอา 621 บวกเข้าไป ก็จะเป็น 1835 เป็นปีที่จารึกหลักที่หนึ่งได้สร้างขึ้น มหาศักราชนี้ใช้เรื่อยมาจนกระทั่งหมคมัยสุโขทัย ที่หมคมัยสุโขทัยนี้ไม่ไ้หมายถึงแค่ปี 1922 ที่สุโขทัยตกเป็นเมืองขึ้นของอยุธยาเท่านั้น เพราะเหตุว่าสุโขทัยยังแข็งเมืองขึ้นเป็นประเทศอิสระอีกหลายครั้ง จนครั้งสุดท้ายเมื่อพระบาทสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถขึ้นครองเมืองพิษณุโลกก็เป็นผู้สิ้นสุคราษวงศ์พระร่วง รว พ.ศ.2006

จุลศักราช ใช้เมื่อไรไม่ทราบอย่างน้อยที่สุดก็หลังจากที่พม่าเข้ามาครองเมืองไทยอยู่พักหนึ่ง ก็คงจะได้ใช้จุลศักราชกันมา เราทราบว่ากรุงศรีอยุธยาตั้งในปี 712 ก็ต้องเอา 1181 บวกเข้าไป จุลศักราชก็จะเป็นพุทธศักราช

รัตนโกสินทรศก ใช้อยู่ 20 - 30 ปีเท่านั้น โดยถือว่า ร.ศ.1 ตรงกับ พ.ศ.2325 เพราะฉะนั้นก็ต้องเอา 2324 ลบออกจากพุทธศักราชก็จะเป็นรัตนโกสินทรศก (ร.ศ.)

ศักราชที่ใช้ก่อนหน้าพุทธศักราช มีดังนี้

กลียุคศักราช กลียุคศักราชเริ่มก่อนพุทธศักราช 2258 ปี คือต้องเอา 2258 บวกพุทธศักราช ก็จะเป็นกลียุคศักราช

อัญชนะศักราช อัญชนะศักราชนั้นเกิดก่อนพุทธศักราช 147 ปี เพราะฉะนั้นก็ต้องเอา 147 บวกพุทธศักราชก็เป็นอัญชนะศักราช

คริสต์ศักราช เริ่มหลังพุทธศักราช 543 ปี ดังนั้นคริสต์ศักราชเท่าพุทธศักราชลบด้วย 543

ศักราชที่กล่าวถึงในประชุมพงศาวดารภาค 61 มี 4 อย่าง คือ โบรมณศักราช นั้นก็จะตรงกับอัญชนะศักราช ปรัมศักราช ก็จะตรงกับพุทธศักราช หุคิยศักราช ก็จะตรงกับมหาศักราช และ ตคิยศักราช ก็จะตรงกับ จุลศักราช.

บทบาทของหลี่ หง-จิ้ง

ในประวัติศาสตร์จีน

ประจักษ์ศิลปาคม

หลี่ หง-จิ้ง คือใคร?

หลี่ หง-จิ้ง เป็นนักการเมือง นักการทูตและนักปฏิรูปของจีนในปลายสมัยราชวงศ์ชิง บ้านเกิดของเขาอยู่ในมณฑลอันฮุย เขาเริ่มมีชื่อเสียงในราชการในระบอบที่ราชวงศ์ชิงกำลังประสบปัญหาหนักทางการ เมืองอันเกิดจากกบฏไถ่ผิง ใน ค.ศ. 1853 เมื่อพวกกบฏยึดเมืองหนานกิงได้ และใช้นานกิงเป็นศูนย์กลางการบริหารของอาณาจักรไถ่ผิงนั้น หลี่ หง-จิ้ง ยังรับราชการอยู่ที่ บัดกิ่ง นครหลวงของราชวงศ์ชิง เขาได้รับคำสั่งจากราชสำนักให้กลับไปมณฑลอันฮุย เพื่อกำเนิ การเกณฑ์ทหารและฝึกหัดทหาร เพื่อต่อต้านกับพวกกบฏ ในโอกาสเดียวกันนั้น เขาก็ได้ปฏิบัติงานอยู่ใน สำนักงานเลขาธิการของข้าหลวงมณฑลอันฮุยด้วย ความสำเร็จของหลี่-หง-จิ้ง ทำให้เขาก้าวไป สู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นโดยเร็ว และได้รับชื่อเสียง

ใน ค.ศ. 1858 หลี่ หง-จิ้ง ได้มาประจำอยู่ในกองทัพของ เจิง กวอ-พัน หัวหน้า แม่ทัพฝ่ายรัฐบาลในมณฑลเจียงซี เจิง กวอ-พัน ได้ตระหนักถึงความสามารถในการปฏิบัติงาน

ของหลี่ หง-จิ้ง จึงได้เสนอความเห็นไปยังราชสำนักว่า เขาเป็นผู้ที่มีความสามารถและมีความรับผิดชอบสูง เหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งข้าหลวงมณฑลเจียงซู ซึ่งมีความสำคัญยิ่งทางค่านิยมทศศาสตร์อยู่ในขณะนั้น เพราะเมืองนานกิง เมืองหลวงของพวกเขาถูกขังอยู่ในมณฑลนี้ ครั้นเมื่อ เจิง กวอ-พัน ได้ทราบข่าวว่าแม่ทัพฝ่ายกบฏวางแผนจะยึดเมืองซ่งไห่ (เซียงไฮ้) ซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางการพาณิชย์ที่มั่งคั่งทางปากแม่น้ำแยงซี ในค.ศ. 1862 เขาจึงเสนอความเห็นยืนยันไปยังราชสำนักสนับสนุนให้หลี่ หง-จิ้ง ดำรงตำแหน่งข้าหลวงมณฑลเจียงซู และรับผิดชอบในการสู้รบขับไล่วกกบฏให้ออกไปจากซ่งไห่ และหลี่ หง-จิ้ง ก็ได้รับแต่งตั้งจากราชสำนักให้ดำรงตำแหน่งสำคัญดังกล่าว

หลี่ หง-จิ้ง ได้รับความหมายให้ระดมเกณฑ์ทหารในบริเวณทางตอนใต้ของแม่น้ำหวาย และได้จัดตั้งกองทัพขึ้นตามแบบยุโรป โดยได้รับความช่วยเหลือจากพ่อค้าและนักผจญภัยชาวต่างประเทศในเมืองซ่งไห่ ต่อมาก็ได้ทำการว่าจ้างนายทหารอังกฤษ คือ ชาลส์ กอร์ดอน ให้เป็นผู้ฝึกทหารในกองทัพหวาย (The Huai Army) ตามยุทธวิธีแบบตะวันตกและใช้อาวุธที่ทันสมัยของชาวตะวันตก หลี่ หง-จิ้ง และกองทัพหวายได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้มแข็ง สามารถเลิกล้มความคิดของพวกกบฏที่จะตีเมืองซ่งไห่ และยังขับไล่วกกบฏให้ออกไปจากเมืองซ่งไห่ได้ทั้งหมด ในโอกาสเดียวกัน เจิง กวอ-พัน ก็ได้สั่งให้ เจิง กวอ-ฉวน ซึ่งเป็นน้องชายโงมตีเมืองนานกิงคืนจากพวกกบฏได้ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1864 ความอดเวงภายในซึ่งเกิดจากกบฏไถ่ผิงจึงยุติลง

ชีวิตที่รุ่งโรจน์ทางการเมือง ของ หลี่ หง-จิ้ง

ผลสำเร็จในการปราบกบฏไถ่ผิง ส่งเสริมให้ หลี่ หง-จิ้ง มีชีวิตที่รุ่งโรจน์ในทางการเมือง นั่นคือ ใน ค.ศ. 1870 หลี่ หง-จิ้ง ได้รับแต่งตั้งจากราชสำนักให้ดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่หรืออุปราชมณฑลจี๋อดี (มณฑล: หอเป่ย์) ซึ่งถือกันว่าเป็นตำแหน่งทางการเมืองที่มีความสำคัญมากที่สุดเหนือตำแหน่งอื่นใด เพราะนครปักกิ่งศูนย์กลางการบริหารของรัฐบาลอยู่ในมณฑลนี้ และตัว หลี่ หง-จิ้ง ได้ดำรงตำแหน่งนี้อยู่เป็นเวลานานถึง 25 ปี ในโอกาสเดียวกันนั้นทางราชสำนักก็ได้มอบหมายให้เขาดำรงตำแหน่งข้าหลวงตรวจการพาณิชย์ของเมืองท่าฝ่ายเหนือ (หมายถึงเมืองท่าต่าง ๆ ทางเหนือแม่น้ำแยงซี) ตำแหน่งนี้มีภาระจะต้องรับผิดชอบทางการต่างประเทศโดยตรง แม้สำนักงานจงหลี่-หย่าเหมิน (สำนักงานต่างประเทศ) จะมีหน้าที่ติดต่อกับชาวต่างประเทศก็ตาม แต่ก็ต้องรับฟังความเห็นทางการต่างประเทศของข้าหลวงตรวจการพาณิชย์ฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้วาง ในปลายรัชสมัยชิง ผู้ที่มีบทบาทและภาระทางการเมืองต่างประเทศมากที่สุดก็คือ หลี่ หง-จิ้ง เขาเป็น

บุคคลเดียวที่มีประสบการณ์ทางการค้าต่างประเทศมามาก และเป็นบุคคลเดียวที่ชาวต่างประเทศพอใจที่จะติดต่อค้าขายมากที่สุด สรุปแล้วทั้งโดยตำแหน่งและประสบการณ์ทำให้หลี่ หง-จิ้ง ต้องรับภาระที่สำคัญ ๆ ทางด้านการค้าต่างประเทศของจีนเกือบทั้งหมด

จากบทเรียนทางการเมืองที่ผ่านมา ในช่วงระยะ 20 ปี ในระหว่าง ค.ศ. 1840 - 1860 จีนต้องประสบกับมรสุมทางการเมืองใหญ่ ๆ รวม 3 ครั้ง มรสุมใหญ่ครั้งแรกคือการพ่ายแพ้อังกฤษในสงครามฝิ่นใน ค.ศ. 1842 มรสุมสำคัญครั้งที่สองคือ การเกิดกบฏไถ่ผิง ซึ่งรัฐบาลต้องใช้เวลาปราบปรามนานถึง 14 ปี จาก ค.ศ. 1850 - 1864 มรสุมครั้งที่สามเกิดขึ้นในขณะที่การปราบกบฏไถ่ผิงยังไม่เสร็จสิ้น นั่นคือ จีนพ่ายแพ้ในสงครามระหว่างจีนและอังกฤษ ฝรั่งเศส ใน ค.ศ. 1860 จากประสบการณ์ที่จีนมีปัญหากับต่างประเทศ และจากประสบการณ์ตรงที่หลี่ หง-จิ้ง ได้มีโอกาสใช้อาวุธที่มีประสิทธิภาพของชาวตะวันตก ในการปราบกบฏไถ่ผิง ทำให้หลี่ หง-จิ้ง ได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการของชาวตะวันตก ทั้งนี้เพื่อให้จีนเข้มแข็งและสามารถยืนหยัดอยู่ได้เพื่อเผชิญกับอิทธิพลของประเทศตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ดังนั้น หลี่ หง-จิ้ง จึงเริ่มงานปรับปรุงกิจการทางด้านการทหารและอุตสาหกรรม โดยเปลี่ยนแปลงวิธีการของชาวตะวันตก ดังนี้คือ

1. จัดตั้งอุทกเรือที่เมืองฝูโจว ในมณฑลฝูเจี้ยน
2. จัดตั้งโรงงานทำเครื่องจักร ขึ้นที่เมืองเทียนสิน
3. คัดเลือกนักศึกษาส่งไปศึกษาในสหรัฐอเมริกา
4. จัดตั้งบริษัทเดินเรือกลไฟของพ่อค้าจีน ใน ค.ศ. 1872
5. เตรียมงานเพื่อสร้างเรือรบด้วยเหล็กกล้าใน ค.ศ. 1875
6. ส่งนายทหารไปเยอรมนี เพื่อศึกษากิจการฝ่ายทหารทุกด้าน และส่งนักศึกษาจากโรงเรียนนายเรือที่ฝูโจว ไปศึกษาในยุโรปใน ค.ศ. 1876
7. เปิดเหมืองถ่านหินทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองเทียนสิน
8. จัดตั้งโรงเรียนนายเรือที่เทียนสินและวางโครงการ เพื่อติดตั้งสายโทรเลข ในโอกาสต่อไป
9. สร้างท่าเรือและอุทกเรือที่เมืองพอร์ต อา เซอร์ ทางปลายแหลมเหลียวตุ๋งในแมนจูเรีย
10. ตั้งโรงงานปั่นฝ้ายขึ้นที่เมืองซ่งไห่ใน ค.ศ. 1882

11. ตั้งโรงเรียนนายร้อยที่เมืองเทียนสินใน ค.ศ.1885

12. ตั้งสำนักงานกองทัพเรือทางภาคเหนือขึ้นใน ค.ศ.1888

งานปรับปรุงที่สำคัญส่วนใหญ่คือ ทางด้านการทหาร แต่ในโอกาสเดียวกันก็ได้ปรับปรุงงานทางด้านการอุตสาหกรรมด้วย อย่างไรก็ตาม หลี่ หง-จิ้ง ไม่เคยคิดฝันที่จะปฏิรูประบบสังคมนิคมการศึกษาและระบบการเมืองของจีนในขั้นมูลฐาน ด้วยเหตุนี้ เหลียง ฉี-เตา ซึ่งเป็นทั้งนักการเมืองและนักหนังสือพิมพ์รุ่นหลัง จึงวิจารณ์การปฏิรูปงานของ หลี่ หง-จิ้ง ไว้ดังนี้

"หลี่รู้เรื่องกิจการฝ่ายทหาร แต่ไม่รู้เรื่องการบริหาร เขาคุ่นเคยกับกิจการด้านต่างประเทศ แต่ไม่รู้เรื่องในบ้าน เขามัวคำนึงถึงราชสำนัก แต่ไม่ได้คำนึงถึงประชาชน เขาเข้าใจเรื่องราวทางด้านการต่างประเทศบางส่วน แต่เขาไม่เข้าใจปัญหาของชาติ"¹

นอกจากนี้การดำเนินงานด้านอุตสาหกรรมและการทหารของ หลี่ หง-จิ้ง ก็ได้รับคำวิจารณ์จาก กวอ ส้ง-เตา ผู้จีนประจำอังกฤษด้วย ใน ค.ศ.1877 กวอ ส้ง-เตา ได้เขียนจดหมายถึง หลี่ หง-จิ้ง มีใจความสำคัญดังนี้

".....มีชาวจีนปุ่นมากกว่า 200 คน ศึกษาความรู้ทางเทคโนโลยีอยู่ในอังกฤษ ได้กระจายกันศึกษาตามท่าเรือทุกแห่งในอังกฤษ มีอยู่ 19 คน ศึกษาอยู่กรุงลอนดอน ธรรมดาได้พบชาวจีนปุ่นมากกว่า 20 คน ซึ่งสามารถพูดภาษาอังกฤษได้ดี คนหนึ่งเคยมีอาชีพเป็นขุนนางกำลังศึกษาวิชากฎหมาย รัฐมนตรีกระทรวงการคลังของญี่ปุ่นก็ได้มอบหมายให้ศึกษาระบบการเศรษฐกิจของอังกฤษ และได้ยนแบบทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวกับการควบคุมรายได้และรายจ่ายของประเทศ.....มีชาวจีนปุ่นน้อยคนมากที่ศึกษาวิธีการฝ่ายทหาร เพราะระบบเศรษฐกิจและระบบการเมืองเป็นพื้นฐานหลักมากกว่าระบบการทหาร-ในการพัฒนาประเทศ พวกท่านต้องรับผิดชอบกิจการฝ่ายทหาร เพราะฉะนั้นจึงทุ่มเทความตั้งใจที่จะทดลองวิธีการทางฝ่ายทหาร ในความคิดเห็นอันต่ำต้อยของธรรมดา ธรรมดาอยากให้นักเรียนทุนรัฐบาลในต่างประเทศเปลี่ยนวิชาเอกที่เรียนไปศึกษาทางด้านวิชาช่างโลหะ การรถไฟและการไฟฟ้า ในเวลาเดียวกันข้าหลวงใหญ่และข้าหลวงในมณฑลต่าง ๆ ทุกมณฑลควรได้รับคำสั่งให้ทำการคิดเลือก และสนับสนุน

¹Li Chien Nung, The Political History of China, D. Van Nostrand Company, Inc. Princeton 1963, p.104.

เด็กหนุ่มที่มีสติปัญญาดี โดยจัดส่งไปศึกษาตามโรงงานหลายแห่งในเมืองเทียนสิน ซึ่งให้ และ
 ผู้เขียน เพื่อศึกษาเรื่องเครื่องจักรกลและเรียนภาษาต่างประเทศ และต่อจากนั้นก็จะได้ส่งไป
 ศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ....."¹

ในขณะที่กว๋อ ส้ง-เต้า เขียนจดหมายฉบับนี้ หลี่ หง-จิ้ง เพิ่งจะส่งนักศึกษาไปยุโรป
 เป็นครั้งแรก เพื่อศึกษาเทคนิคทางด้านอาหารและการใช้อาวุธ และมีนายทหารจากกองทัพบก
 หลายคนได้รับการคัดเลือกไปเรียนที่เยอรมนี นอกจากนี้ก็เป็นนักศึกษาจากโรงเรียนนายเรือที่ฝูโจว

หลี่ หง-จิ้ง ได้ตอบขอเสนอแนะของ กว๋อ ส้ง-เต้า ทูตจีนประจำกรุงลอนดอน ดังนี้
 "ตำแหน่งหน้าที่เล็ก ๆ ของกรมต้องรับผิดชอบทางด้านอาหาร เพราะเหตุนี้
 กรมจึงจำต้องศึกษาวิธีการทางด้านอาหาร..... เรื่องอาวุธเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับ
 ชาติ ถ้าเราคิดถึงแผนงานที่ใหญ่กว่าและทำได้ยากกว่า เราก็แทบจะทำอะไรให้สำเร็จตาม
 เป้าหมายไม่ได้ สิ่งเดียวเท่านั้นที่กรมสามารถกระทำได้อีกคือ พยายามอย่างดีที่สุดที่จะกระทำ
 ในสิ่งที่ทำได้"²

ศาสตราจารย์ หลี่ เจียน-หนง ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ทางวิชาประวัติศาสตร์จีนโดยเฉพาะ
 และเป็นผู้เขียนหนังสือเรื่อง "ประวัติศาสตร์การเมืองของจีน" ได้ให้ความเห็นว่าถ้า หลี่ หง-จิ้ง
 ขยายแผนงานเลียนแบบตะวันตกให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เขาจะต้องถูกวิจารณ์อย่างหนักมากยิ่งขึ้นอย่าง
 ไม่น่าสงสัย และอาจจะไม่สามารถแม้แต่จะรักษาตำแหน่งของเขาเองได้ เพราะอำนาจในการ
 บริหารประเทศตั้งแต่ ค.ศ. 1860 - 1908 อยู่ในกำมือของพระนาง ฉือ-ซี ไถ่ไท่ (ซูสีไทเฮา)
 พระนางเป็นกบฏอำนาจและหวงแหนอำนาจเสมอมาชีวิต พระนางไม่มีนโยบายให้จีนเปลี่ยนแปลง
 การปกครอง หรือปฏิรูปการบริหารในชั้นมูลฐาน เพราะเหตุผลข้อนี้ จึงทำให้งานปฏิรูปการบริหาร
 ของ กัง ออ-เหว ซึ่งได้รับความสนับสนุนจากพระจักรพรรดิกวางซวี่ ประสบความล้มเหลวอย่าง
 คดงาลิ้นเชิง เพราะพระนางฉือ-ซี ทำรัฐประหารในวันที่ 21 กันยายน 1898 นักปฏิรูปหลาย
 คนถูกประหารชีวิต กัง ออ-เหว หลบหนีไปไต้หวันไปได้อย่างหวุดหวิด ส่วนพระจักรพรรดิกวางซวี่เอง
 ก็ถูกจำกัดเขตให้อยู่ในพระราชฐาน

¹ เล่มเดียวกัน หน้า 107.

² เล่มเดียวกัน หน้า 105.

ส่วนข้อเสนอแนะของ กวอ ส้ง-เต่า ราชทูตจีนประจำกรุงลอนดอนนั้นเป็นความคิดที่
 เกิดขึ้นเมื่อ กวอ ส้ง-เต่า ได้เห็นวิธีการเลียนแบบตะวันตกของญี่ปุ่น จึงมีความประทับใจและ
 อยากให้จีนเน้นหนักการเลียนแบบทางกานเศรษฐกิจบ้าง แต่โครงสร้างของระบบการเมืองของ
 ญี่ปุ่นและของจีนไม่เหมือนกัน อันที่จริงญี่ปุ่นเป็นประเทศเปิดสำหรับชาวต่างประเทศยิ่งกว่าจีน
 แต่เมื่อญี่ปุ่นตัดสินใจเปิดประเทศใน ค.ศ. 1854 นั้น เป็นการตัดสินใจของผู้ที่คุมอำนาจสูงสุด
 ทางการบริหารประเทศอย่างแท้จริง และนโยบายในการเลียนแบบตะวันตกของญี่ปุ่นก็เป็นนโยบาย
 ของผู้บริหารสูงสุดของประเทศเช่นกัน เป็นนโยบายที่เด็ดขาดให้ทุกฝ่ายปฏิบัติตามเป็นอันหนึ่งอัน
 เดียวกันที่จะพัฒนาให้ญี่ปุ่นประสบความสำเร็จทัดเทียมกับชาวตะวันตกหรือยิ่งกว่า

ส่วนการปรับปรุงงานทางกานการทหารและอุตสาหกรรมที่ หลี่ หง-จิ้ง ปฏิบัติไปนั้น
 เขาได้รับอนุมัติจากพระนางฉือ-ซี เพราะพระนางได้รับบทเรียนจากการเกิดกบฏไถ่ผิง พระนาง
 จึงอนุมัติในแง่เพื่อชำระรักษาอำนาจของพระนางเท่านั้น พระนางฉือ-ซี มิได้มีทัศนคติแบบเดียวกับ
 กับผู้นำของญี่ปุ่นในสมัยเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ศาสตราจารย์ หลี่ เจียน-หนง จึงกล่าวว่า ถ้า หลี่
 หง-จิ้ง ขยายโครงการเลียนแบบตะวันตกให้กว้างขวางขึ้นเขาอาจจะไม่สามารถแม้แต่จะรักษา
 ตำแหน่งของเขาเองได้

การดำเนินงานของหลี่ หง-จิ้ง ทางกานการต่างประเทศ

ปัญหาในการดำเนิน

การบริหารงานทางกานการต่างประเทศของจีนในปลายสมัยราชวงศ์ชิงลำบาก เพราะ
 ไม่มีหน่วยงานใดที่มีอำนาจและรับผิดชอบทางการต่างประเทศโดยเฉพาะ สำนักงาน "จิงหลี่หย่า
 เหมิน" ซึ่งเป็นสำนักงานต่างประเทศที่จีนเพิ่งตั้งขึ้นภายหลังการทำสนธิสัญญาปักกิ่งใน ค.ศ. 1860
 นั้น มีหน้าที่ต้องติดต่อกับชาวต่างประเทศโดยตรงแต่ก็ไม่มีอำนาจในการวางนโยบายหรือตัดสินใจ
 ทางการต่างประเทศโดยสิทธิขาด ตามประเพณีของจีน เมื่อใดที่มีปัญหาทางการต่างประเทศเกิด
 ขึ้น พระจักรพรรดิจะมีรับสั่งให้ส่งปัญหาไปให้ข้าราชการหลายฝ่ายออกความคิดเห็นได้แก่บรรดา
 เสนาบดีชั้นผู้ใหญ่ในส่วนกลาง รัฐมนตรีทั้ง 6 กระทรวง เสนาบดีที่ควบคุมดูแลสำนักงาน "จิงหลี่
 หย่าเหมิน" ข้าหลวงตรวจการพาณิชย์ฝ่ายเหนือและข้าหลวงตรวจการพาณิชย์ฝ่ายใต้ ตลอดจน
 ข้าหลวงใหญ่และข้าหลวงทั่วทุกมณฑล ข้าราชการหลายฝ่ายดังกล่าวมีส่วนร่วมในปัญหาการต่างประเทศ

ประเทศด้วยกันทั้งนั้น จึงเป็นการยากที่จะกล่าวว่าอำนาจลัทธิชาคทางการต่างประเทศนั้นอยู่ที่ใคร

การดำเนินงานของหลี่ หง-จิ้ง

ประเทศจีนต้องประสบกับปัญหาทางการต่างประเทศมากในระบอบครั้งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่คอยติดต่อและรับผิดชอบกับต่างประเทศมาก คือ หลี่หง-จิ้ง ข้าราชการใหญ่มณฑลจ้อลี่ (ปัจจุบันเรียกว่ามณฑลเหอเป่ย์) หลี่หง-จิ้งดำรงตำแหน่งสำคัญดังกล่าวอยู่เป็นเวลานานถึง 25 ปี ปัญหาทางการต่างประเทศที่เผชิญหน้าอยู่เมื่อเขาดำรงตำแหน่ง ข้าราชการใหญ่มณฑลจ้อลี่ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1870 จนกระทั่งพ้นจากตำแหน่งในปี 1895 มีดังนี้

1. ปัญหาการ เปิดความสัมพันธ์ทางการทูตและการค้ากับญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการใน ค.ศ. 1871

แต่เดิมมาจีนไม่เคยติดต่อกับญี่ปุ่นเป็นทางการ แม้กระทั่งเมื่อญี่ปุ่นส่งทูตมาใน ค.ศ. 1870 เพื่อหาทางทำสนธิสัญญาไมตรีและพาณิชย์กับจีนนั้น สำนักงานจงหลี่หย่าเหมินก็ไม่ยอมเซ็นสัญญากับญี่ปุ่น เป็นเหตุอนุญาตให้เข้ามาค้าขายได้เหมือนแต่ก่อน หลี่หง-จิ้ง พิจารณาเห็นว่าญี่ปุ่น กำลังเป็นประเทศที่เข้มแข็งขึ้นมากภายหลังการปรับปรุงเปิดประเทศมาตั้งแต่ ค.ศ. 1854 จึงเกรงว่าการปฏิเสธญี่ปุ่นจะทำให้จีนเสียเปรียบในทางการเมืองต่อต่างประเทศมากยิ่งขึ้น จึงได้พยายามชี้แจงให้ราชสำนักชิงเข้าใจ จนสามารถทำสนธิสัญญาพันธมิตรกันได้โดยอย่างเป็นทางการ เป็นครั้งแรก สนธิสัญญานี้เป็นจุดตั้งต้นของความสัมพันธ์ที่เป็นทางการระหว่างจีนกับญี่ปุ่นในสมัยปัจจุบัน

2. ปัญหาญี่ปุ่นขยายอิทธิพลเข้าไปในเกาหลี

ในอดีตเกาหลีเคยเป็นประเทศที่อยู่ในความคุ้มครองของจีนในทางการเมือง แต่จีนปล่อยให้เกาหลีปกครองตนเอง ทั้งเรื่องภายในประเทศและเรื่องการค้าต่างประเทศ เกาหลีรับวัฒนธรรมไปจากจีนมาก และเป็นประเทศปิดไม่ยอมให้ชาวต่างประเทศเข้าไปค้าขาย ญี่ปุ่นเป็นประเทศแรกที่สามารถบังคับให้เกาหลียอมเปิดประเทศและทำสนธิสัญญาไมตรีและพาณิชย์ต่อกันใน ค.ศ. 1876 อย่างเป็นทางการ เมื่อราชสำนักชิงต้องเผชิญกับปัญหาของญี่ปุ่นที่กำลังจะมีอิทธิพลใน เกาหลีต่อไปเช่นนี้จึงเอาใจใส่เกาหลีมากขึ้น เพราะเกาหลีก็ยังคงเป็นรัฐในคุ้มครองของจีน ในระยะนี้หลี่หง-จิ้ง พยายามดำเนินการทูตในเกาหลีโดยทำการชักชวนให้สหรัฐอเมริกา และชาติยุโรปอื่น ๆ ให้ มาทำสนธิสัญญาไมตรีและพาณิชย์กับเกาหลี ด้วยวิธีการ เช่นนี้นับว่าเป็นความพยายามของหลี่หง-จิ้ง ที่จะทำให้ชาวต่างประเทศรับรองอำนาจอธิปไตยของจีนเหนือจักรวรรดิจีนทั้งหมดรวมทั้งเกาหลีด้วย

3. ปัญหาการขยายอิทธิพลของรัสเซียใน ค.ศ. 1880

การที่สัมพันธภาพระหว่างจีนและรัสเซียตึงเครียดใน ค.ศ. 1880 นั้นสืบเนื่องมาจากการขยายอิทธิพลของรัสเซียทางตะวันตกเฉียงเหนือของจีน คือ รัสเซียได้ยึดเมืองอู่หลี่ซึ่งเป็นเมืองใหญ่อยู่ในซินเกียงไว้ในนามของจีนเมื่อครั้งเกิดกบฏมุสลิม ในแถบนั้นใน ค.ศ. 1871 รัฐบาลรัสเซียได้ให้ทูตรัสเซียที่ปักกิ่งแจ้งให้ราชสำนักชิงทราบว่า เมื่อใดจีนแข็งแรงพอที่จะรักษาเมืองอู่หลี่ได้ รัสเซียก็จะคืนให้จีนทันที เมื่อราชสำนักชิงได้ฟังคำชี้แจงดังนั้นก็จึงนิ่งเฉยเสียเพราะกำลังมีปัญหาที่จะต้องปราบกบฏมุสลิมในซินเกียงทั้งทางเหนือและใต้ของภูเขาเทียนชาน เมื่อใจจึงนิ่ง แม่ทัพจีนปราบกบฏมุสลิมในซินเกียงได้สำเร็จแล้ว ราชสำนักชิงจึงได้ส่งฉง-โหวเป็นทูตพิเศษไปเจรจาที่กรุงเซ็นต์ปีเตอร์สเบิร์กใน ค.ศ. 1878 เพื่อขอเมืองอู่หลี่กลับคืน ฉง-โหวไปอยู่ที่รัสเซียเป็นเวลา 1 ปี ในที่สุด ฉง-โหว ก็กลับไปทำสนธิสัญญาติวาเกีย กับรัสเซีย โดยมีสาระสำคัญคือ จีนยกดินแดนทางตอนใต้ของแม่น้ำอู่หลี่ ซึ่งเป็นบริเวณที่อุดมสมบูรณ์ให้แก่รัสเซีย ทำให้พระนางฉือ-ซี กวีวมาก ฉง-โหวถูกเรียกตัวกลับจีนโดยด่วนและถูกประหารชีวิต

รัฐบาลรัสเซียพิจารณาการกระทำของทูตพิเศษจากจีนของราชสำนักชิงว่าเป็นการสับประมาทรัสเซีย รัสเซียส่งทหารไปเพิ่มเติมที่เมืองอู่หลี่ และส่งกองทัพเรือไปควบคุมฝั่งทะเลของจีนทันที เมื่อจีนต้องเผชิญกับปัญหาทางการทูตที่น่าหวั่นเกรงอันตรายเป็นเช่นนี้ ชำราชากรจีนทุกระดับกลับสนับสนุนพระเจ้าจักรพรรดิให้จีนทำสงครามกับรัสเซีย ด้วยเหตุนี้ราชสำนักชิงจึงเตรียมการเพื่อจะทำสงครามกับรัสเซีย หลี่ หง-จิ้ง ใ้รับคำสั่งให้เตรียมป้องกันหัวเมืองตามชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะที่เมืองเทียนสิน

หลี่ หง-จิ้ง ไม่ประสงค์จะให้จีนทำสงครามกับรัสเซีย เพราะเขาทราบดีว่าจีนจะต้องเป็นฝ่ายเสียเปรียบ แต่เขาไม่กล้าคัดค้านราชสำนักชิงโดยตรง อย่างไรก็ตามเขาก็ได้ดำเนินการเชิญผู้เชี่ยวชาญชาวเยอรมันมาควบคุมการสร้างป้อมที่เมืองปอร์ตอา เซอร์ทางปลดย. แหลมเกลียงคองในแมนจูเรีย ขณะนั้นสถานการณ์ตึงเครียดมากอุปสรรคหนึ่งว่าสงครามระหว่างจีนรัสเซียจะต้องเกิดขึ้นอย่างไม่มีปัญหา, แต่ในที่สุดหลี่ หง-จิ้ง ได้หาทางออกในขณะที่ ซาลส์ กอร์คอน ได้รับเชิญให้เดินทางไปประเทศจีน หลี่ หง-จิ้ง ได้สนทนากับ ซาลส์ กอร์คอน อดีตแม่ทัพฝ่ายกองทัพอาสาสมัครในคราวช่วยรัฐบาลจีนปราบกบฏได้ยิง ในระหว่างการสนทนากันที่เมืองเทียนสิน ซาลส์ กอร์คอน ได้แนะนำหลี่ หง-จิ้ง ว่าจีนไม่ควรทำสงครามด้วยความประมาท

ต่อจากนั้นเขาได้เดินทางไปเยี่ยมปักกิ่ง และได้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ต่อไปว่า การเตรียมตัว
ของจีนเพื่อทำสงครามป้องกันตนนั้นยังห่างไกลต่อความสามารถที่พอจะทำไ้ ตรงกันข้ามรัสเซีย
จะส่งกองทัพจากแม่น้ำอามูร์ลงมาทางใต้ซึ่งจะเป็นอันตรายอย่างมากต่อนครปักกิ่ง เพราะทาง
ฝั่งทะเลกองทัพเรือรัสเซียก็เข้าควบคุมอยู่ก่อนแล้ว ชาลส์ กอร์ดอน เดินทางกลับอังกฤษ เขา
ให้ความเห็นว่าใครก็ตามที่สนับสนุนให้จีนทำสงครามในขณะที่จีนยังไม่พร้อมที่จะทำสงครามนั้นควร
จะนำตัวบุคคลเหล่านั้นไปประหารชีวิตให้หมด ชาลส์ กอร์ดอนย้ำว่าจีนไม่ควรจะเสี่ยงทำสงคราม
กับชาวต่างประเทศ เพราะปักกิ่งตั้งอยู่ไกลฝั่งทะเลเกินไป และจีนยังไม่มีฐานทัพเรือไว้ป้องกัน
ตามชายฝั่งทะเล จึงเป็นการง่ายมากเหลือเกินที่กองทัพต่างประเทศจะยึดปักกิ่งได้โดยง่าย

นับว่าการสนทนาระหว่าง หลี่ หง-จิ้ง และ ชาลส์ กอร์ดอน มีผลสำคัญในทางการเมือง
ราชสำนักจึงรับฟังความเห็นของชาลส์ กอร์ดอน เพราะเขาเคยมีบทบาทช่วยเหลือให้ราชสำนักชิง
ชำระรักษาอำนาจเอาไว้ได้ในคราวเกิดกบฏไฉ่ผิง ภัยเหตุนี้ราชสำนักชิงจึงเปลี่ยนความคิดที่จะ
ทำสงครามกับรัสเซีย โดยหันมาใช้วิธีการส่งทูตไปเจรจากับรัสเซียอีกครั้งหนึ่งเพื่อขอเมืองอู่หลี่
คืนจากรัสเซีย ซึ่งในที่สุดจีนก็ได้เมืองอู่หลี่กลับคืนมา โดยการทำสนธิสัญญา เซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก
กับรัสเซียใน ค.ศ. 1881 โดยจีนไม่ต้องเสี่ยงภัยทำสงคราม

4. ปัญหาการจลาจลในเกาหลีใน ค.ศ. 1882

มูลเหตุของการจลาจลสืบเนื่องจากราชการเกาหลีแบ่งเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่ง
นิยมวัฒนธรรมจีน อีกฝ่ายหนึ่งนิยมญี่ปุ่นซึ่งมีความคิดก้าวหน้าต้องการให้เกาหลีปรับปรุงประเทศ
โดยเลียนแบบความเจริญของชาวตะวันตกเหมือนกับญี่ปุ่น พวกกบฏจลาจลไคซาครุณีทหาร
ชาวญี่ปุ่นและฆราวาสของญี่ปุ่นในเกาหลี ยังผลให้ญี่ปุ่นส่งกำลังทหารบกและทหารเรือมาก
กว่า 1,000 คน ไปยังเกาหลีโดยด่วน

เมื่อรัฐบาลจีนทราบข่าวการจลาจลก็ได้ส่งกองทัพบกและกองทัพเรือไปเกาหลีเช่นกัน
แต่เนื่องจากรัฐบาลจีนกำลังมีกรณีพิพาทอยู่กับฝรั่งเศสเกี่ยวกับปัญหาประเทศเวียดนาม ซึ่งอยู่ใน
ความคุ้มครองทางการเมืองของจีนเช่นกัน ราชสำนักชิงจึงให้ หลี่ หง-จิ้ง พยายามระงับเรื่อง
เกาหลีโดยเร็ว เพราะไม่ประสงค์จะเป็นศัตรูกับญี่ปุ่นและสั่งให้แม่ทัพจีนลงโทษผู้กระทำผิดอย่าง
หนัก และนำตัวหัวหน้าผู้ก่อการจลาจลไปยังประเทศจีน และเกาหลีต้องทำสนธิสัญญากับญี่ปุ่นใน
ค.ศ. 1882 โดยเกาหลียอมชดเชยค่าเสียหายให้แก่ญี่ปุ่นและอนุญาตให้ญี่ปุ่นตั้งกองทหารในนคร
เซอูลเพื่อป้องกันสถานทูตญี่ปุ่น ผลของการจลาจลในปี ค.ศ. 1882 ทำให้กองทหารจีนและกอง
ทหารญี่ปุ่นเข้าไปตั้งค่ายในนครหลวงของเกาหลี

5. ปัญหาการเกิดรัฐประหารในเกาหลีใน ค.ศ.1884

ข้าราชการเกาหลีที่นิยมญี่ปุ่นได้ทำรัฐประหารในวันที่ 4 ธันวาคม ค.ศ.1884 เพื่อยึดอำนาจบริหาร โดยมีทูตญี่ปุ่นประจำเกาหลีดำเนินการร่วมด้วย โดยมีคำสั่งจากรัฐบาลญี่ปุ่นเป็นการดำเนินการไปโดยพลการ เพราะทูตญี่ปุ่นต้องการจะกำจัดอิทธิพลของจีนให้หมดไปจากเกาหลี กองทัพจีนในเกาหลีภายใต้การนำของ หยวน ซื่อ-ไฮ (ยวนซีไฮ) ได้ช่วยเหลือกษัตริย์เกาหลีโดยปราบปรามพวกรัฐประหารได้สำเร็จ หัวหน้าผู้รัฐประหาร คือ กิม อ็อกเก็ยอน ได้ลี้ภัยการเมืองไปอยู่ญี่ปุ่น ทูตญี่ปุ่นก็หลบหนีไปจากนคร เซอูล

ในต้นเดือนมกราคม ค.ศ.1885 ทั้งรัฐบาลจีนและรัฐบาลญี่ปุ่นต่างก็ส่งทูตพิเศษพร้อมด้วยกองทหารให้เดินทางไปยังเกาหลีเพื่อแก้ปัญหา รัฐบาลเกาหลีต้องยอมชกใช้ค่าเสียหายที่ญี่ปุ่นได้รับในระหว่างรัฐประหาร เหตุการณ์ไม่สงบในปี 1884 จึงสิ้นสุดลง ในโอกาสเดียวกัน รัฐบาลญี่ปุ่นในระยะนี้ไม่ประสงค์จะเป็นศัตรูกับจีน ญี่ปุ่นกับจีนจึงสามารถตกลงกันได้เกี่ยวกับกรณีเกาหลี ราชสำนักชิงได้มอบหมายให้ หลี่ หง-จิ้ง ไปประชุมเพื่อทำสัญญาข้อตกลงกับผู้แทนของญี่ปุ่น คือ อีโตะ อิโรบุมิ ที่เมืองเทียนสิน ในเดือนเมษายน ค.ศ.1885 ผู้แทนประเทศทั้งสองได้ลงนามในข้อตกลง หลี่ - อีโตะ หรือข้อตกลงเทียนสิน ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ

1. ทั้งสองประเทศตกลงจะถอนทหารออกจากเกาหลีภายใน 4 เดือน
2. ทั้งจีนและญี่ปุ่นรับรองว่าจะไม่ช่วยฝึกทหารให้เกาหลี
3. หากมีเหตุการณ์ยุ่งยากเกิดขึ้นในเกาหลีและมีความจำเป็นจะต้องส่งทหารเข้าไป แต่ละชาติจะแจ้งให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบ และเมื่อเหตุการณ์สงบลงแล้วก็จะถอนทหารกลับ

ตามข้อตกลงฉบับนี้แสดงว่า เกาหลีอยู่ในความคุ้มครองร่วมกันของจีนและญี่ปุ่น แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทางการเมืองของญี่ปุ่นในเกาหลี ขณะนั้นจีนกำลังทำสงครามอยู่กับฝรั่งเศสเกี่ยวกับปัญหาในเวียดนาม คือหลังจากที่เวียดนามแพ้ฝรั่งเศสแล้วใน ค.ศ.1883 จีนในฐานะที่เป็นผู้คุ้มครองเวียดนามในทางทหาร เมืองจึงทำสงครามกับฝรั่งเศส ในปี 1884 ฐานะทางการเงินและอุปกรณ์ทางทหารของจีนยิ่งขาดแคลนมาก หลี่ หง-จิ้ง จำเป็นต้องยอมรับข้อเสนอของญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม หลี่ หง-จิ้ง ก็ได้ใช้ความสามารถในทางการทูต เพราะข้อตกลงที่เมืองเทียนสินแสดงว่าทั้งสองชาติต่างก็พยายามรักษาคุ้ยแห่งอำนาจของตนในเกาหลีและสนธิสัญญานี้จะจุดชนวนให้เกิดสงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่น

6. ปัญหาการเกิดกบฏตงฮัคในเกาหลีใน ค.ศ. 1894

เนื่องจากรัฐบาลเกาหลีอ่อนแอ จึงทำให้มีเหตุการณ์ยุ่งยากทางการเมืองบ่อย ๆ หลังจากเกิดรัฐประหารในเกาหลีใน ค.ศ. 1884 แล้วประมาณ 10 ปี ก็ไ้มีเรื่องยุ่งยากเกิดขึ้นอีก และรัฐบาลเกาหลีไม่สามารถจะปราบปรามหรือแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ นั่นคือ กบฏตงฮัค ซึ่งเกิดขึ้นในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1894 และเป็นชนวนที่จะนำไปสู่สงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่น

พวกตงฮัคเป็นพวกนิยมวัฒนธรรมจีน มีความรู้สึกในเรื่องขงคินิยมรุนแรง ซึ่งเป็นผลมาจากการที่เกาหลีเปิดประเทศ พวกตงฮัคมีวัตถุประสงค์ต่อต้านการศึกษาแบบตะวันตก ได้ดำเนินการรุนแรงโดยจับตัวข้าราชการ เกาหลีที่ทุจริตมาฆ่า เสียหลายคน และสนับสนุนให้ชาวเกาหลีที่ไม่พอใจรัฐบาลร่วมในการกบฏด้วย พวกกบฏได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยกล้าหาญสมาชิกของหน่วยกล้าหาญคือ ผู้ลี้ภัยชาวเกาหลีในญี่ปุ่น พวกหน่วยกล้าหาญมีสมาชิกอยู่ในเกาหลีด้วย เป็นพวกฝึกไฝ่การ เมืองคอยคู่สถานการณ์ของบ้านเมือง เมื่อมีโอกาสจะส่งเสริมให้เหตุการณ์รุนแรงขึ้นเพื่อญี่ปุ่นจะได้ใช้เป็นสาเหตุที่จะส่งกองทหาร เข้าไปในเกาหลีได้

ก่อนเกิดกบฏตงฮัคเล็กน้อย ก็ไ้มีเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้นก่อนแล้ว นั่นคือ กิม ออค เกียน อคิตหัวหน้ารัฐประหารใน ค.ศ. 1884 ที่ลี้ภัยไปอยู่ญี่ปุ่นนั้นถูกลักพาตัวจากญี่ปุ่นไปยังเมืองซิงไห่ในจีนและถูกฆาตกรรมที่นั่น แผนการณ์ฆาตกรรม กิม ออค-เกียน ครั้งนี้ผู้กระทำให้ได้รับคำสั่งไปจากรัฐบาลเกาหลี จีนไ้ส่งทั้งศพและตัวฆาตกร กิม ออค-เกียน ให้แก่เกาหลี รัฐบาลเกาหลีปล่อยตัวฆาตกรและให้นำศพผู้นิยมญี่ปุ่นมาตัดหัวเป็นชิ้น ๆ เพื่อเป็นการลงโทษ ทำให้ชาวญี่ปุ่นตกใจในการกระทำของเกาหลีและไม่พอใจเกาหลีอย่างมาก

ฉะนั้น เมื่อเกิดกบฏตงฮัคขึ้นในเกาหลี และรัฐบาลเกาหลีแก้ปัญหามาไ้ไ้จึงขอความช่วยเหลือจากหยวน ซือ-ไซ ซึ่งเป็นผู้แทนรัฐบาลจีนในเกาหลี ในขณะที่เดียวกันก็ไ้มีข่าวลือในจีนว่าญี่ปุ่นจะส่งกองทหารไปเกาหลี แต่รัฐบาลจีนยังไ้ไ้ได้รับทราบข้อเท็จจริง เพราะตามข้อตกลงที่เมืองเทียนสิน ค.ศ. 1885 นั้น กำหนดว่าหากมีเหตุการณ์ยุ่งยากเกิดขึ้นในเกาหลีและมีความจำเป็นจะส่งทหารเข้าไป แต่ละชาติจะต้องแจ้งให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบล่วงหน้า และผู้ที่จะต้องแก้ปัญหาลเฉพาะหน้าก็คือ หลี่ หง-จิ้ง

ความพยายามของหลี่ หง-จิ้ง ที่จะหลีกเลี่ยงการทำสงครามกับญี่ปุ่น

หลี่ หง-จิ้ง ทราบคิดว่าถ้าจีนคัดสินใจส่งกองทหารไปเกาหลีในขณะที่ญี่ปุ่นก็ส่งกองทหารเข้าไปจะเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของจีน เพราะจะทำให้จีนต้องทำสงครามกับญี่ปุ่นได้ ฉะนั้น เมื่อมีข่าวลือภายหลังการฆาตกรรม กิม อ็อก-เก็ย่น ว่าญี่ปุ่นจะส่งกองทหารไปเกาหลี หลี่ หง-จิ้ง ได้ดำเนินการและรับทราบเรื่องราวเป็นชั้น ๆ ดังนี้

1. หลี่ หง-จิ้ง ส่งโทรเลขให้ หยวน ซื่อ-ไช่ ซึ่งอยู่ในเกาหลีสอบถามข้อเท็จจริง ข่าวลือดังกล่าว หยวน ซื่อ-ไช่ ได้แจ้งให้ หลี่ หง-จิ้ง ทราบว่าในการสนทนากับทูตญี่ปุ่นในเกาหลี ทูตญี่ปุ่นปฏิเสธข่าวลือดังกล่าว เมื่อ หยวน ซื่อ-ไช่ ถามทูตญี่ปุ่นว่าญี่ปุ่นจะส่งกองทหารมาเกาหลีหรือไม่ ทูตญี่ปุ่นก็ตอบปฏิเสธ

2. เมื่อเกิดกบฏกวางชัคขึ้นใหม่ ๆ หลี่ หง-จิ้ง ซึ่งอยู่ที่เมืองเทียนสินได้ส่งโทรเลขไปยังสำนักงาน "จงหลี่หย่าเหมิน" ว่า "กษัตริย์เกาหลีมิได้ขอร้องให้จีนส่งกองทัพไปช่วยเหลือและข้าพเจ้าก็ไม่ทราบข่าวว่าญี่ปุ่นจะส่งกองทหารไปเกาหลี ด้วยเหตุนี้จะเป็นการไม่สมควรที่จีนจะรีบกระทำการอย่างรีบร้อนเกินไป เราควรจะฟังข่าวให้แน่นอนต่อไปก่อนที่จะตัดสินใจกระทำอะไรลงไป" และในระยะนี้ หยวน ซื่อ-ไช่ ก็โทรเลขมาบอก หลี่ หง-จิ้ง อีกว่าไม่มีข่าวว่าญี่ปุ่นจะส่งกองทัพมาเกาหลี

3. หยวน ซื่อ-ไช่ ได้โทรเลขถึง หลี่ หง-จิ้ง อีกมีใจความว่าล้ามของยูแทนญี่ปุ่นได้แจ้งให้หยวนซื่อ-ไช่ ทราบว่าการก่อการจลาจลวุ่นวายของพวกกบฏทำให้เกิดความเสียหายอย่างมากทางการพาณิชย์และทำให้เกิดความกังวลหลายประการ รัฐบาลเกาหลีก็ไม่สามารถจะปราบกบฏให้สิ้นสุกลงได้ ฉะนั้น เพราะเหตุนี้จึงไม่รีบดำเนินการปราบปรามเสียโดยเร็ว ล้ามญี่ปุ่นให้ความเห็นเป็นเชิงแนะแก่ หยวน ซื่อ-ไช่ ว่ารัฐบาลจีนคงไม่คัดค้านแน่ ๆ

4. หยวน ซื่อ-ไช่ ได้โทรเลขรายงานให้ หลี่ หง-จิ้ง ดังนี้

"สุจินมูระ ทูตญี่ปุ่นได้มาหากระผมและให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการกบฏในเกาหลี ว่า รัฐบาลจีนน่าจะปราบปรามการกบฏครั้งนี้ทันทีในนามของเกาหลี และสุจินมูระได้ถามกระผมว่า จีนจะให้ความเห็นที่แน่นอนได้หรือไม่ว่าจะปราบกบฏในเกาหลี หรือจะไม่เกี่ยวข้อง....."

สูงิมุระเป็นเพื่อนเก่าของกระฉ่ม การสนทนาของเขาก็เน้นในเรื่องความเสียหายของนักธุรกิจญี่ปุ่นในเกาหลี กระฉ่มรู้สึกว่สูงิมุระมิได้มีเจตนาเป็นอย่างอื่น"¹

รายงานเหล่านี้เป็นข้อมูลที่ประจักษ์ชัดว่าญี่ปุ่นได้พยายามชักชวนให้จีนส่งกองทหารไปยังเกาหลี แต่ทั้งหลี่ หง-จิ้ง และหยวน ซื่อ-ไซ่ ยังคงเชื่อแน่ว่าญี่ปุ่นมิได้ตั้งใจจะทำสงคราม

5. หยวน ซื่อ-ไซ่ ได้รายงานถึง หลี่ หง-จิ้ง มีใจความสำคัญดังนี้

ราชสำนักเกาหลีได้ขอให้จีนช่วยปราบกบฏตงฮั๊กในนามของเกาหลี และเพื่อรักษาศักดิ์ศรีของชาติไว้ หนือกว่ารัฐบาลจีนก็ไม่ควรที่จะปฏิเสธคำขอร้องเสียที่เกี่ยว ตามข้อตกลงที่เมืองเทียนสิน ค.ศ. 1885 กล่าวว่ถ้าจีนหรือญี่ปุ่นส่งทหารไปเกาหลี จะต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบทันทีโดยการติดต่อกันทางการทูต ตามข้อเท็จจริง ในสนธิสัญญามิได้กล่าวว่ถ้า เมื่อใดก็ตามที่จีนส่งกองทหารไปเกาหลีญี่ปุ่นก็จะถือปฏิบัติเช่นนั้นด้วย ถ้าญี่ปุ่นประสงค์จะเข้าแทรกแซงเรื่องการกบฏก็ควรจะถือเป็นข้ออ้างที่จะส่งทหารเข้าไปไม่เกิน 100 คน เพื่อป้องกันรักษาสถานทูตญี่ปุ่น ซึ่งตั้งอยู่ไกลจากศูนย์กลางที่เกิดการกบฏ และเมื่อทหารญี่ปุ่นมาถึงก็ควรจะเกิดความยุ่งยากขึ้นได้ แต่กระทรวงการต่างประเทศเกาหลี ไม่ควรอนุญาตให้ทหารญี่ปุ่นเข้ามา

หลังจากที่ หลี่ หง-จิ้ง ได้รับคำขอร้องอย่างเป็นทางการให้ส่งกองทหารไปเกาหลีแล้ว จึงได้ทำหนังสือควงถึงราชสำนักชิงตันที่ และขอทหาร 1,500 คน ให้แม่ทัพจีนนำไปขึ้นที่เมืองท่าทางฝั่งตะวันตกของเกาหลี ในเวลาเดียวกันก็ไ้แจ้งเรื่องนี้ให้รัฐบาลญี่ปุ่นทราบด้วยตามข้อตกลงเทียนสิน แต่ก่อนที่หนังสือราชการของจีนจะไปถึงราชสำนักญี่ปุ่น หลี่ หง-จิ้ง ก็ได้รับแจ้งจากกงสุลญี่ปุ่นที่เมืองเทียนสินว่รัฐบาลญี่ปุ่นได้สั่งให้กองทหารญี่ปุ่นเดินทางไปเกาหลีแล้ว เพื่อป้องกันความปลอดภัยให้แก่สถานทูตญี่ปุ่นและพ่อกำญี่ปุ่น สำนักงาน "จงหลี่หย่าเหมิน" ในปักกิ่งและหยวน ซื่อ-ไซ่ ในเกาหลีต่างก็ได้รับแจ้งให้ทราบเรื่องนี้เป็นเวลาเกือบพร้อมกันทันทีที่ หลี่ หง-จิ้ง ได้รับทราบ ในขณะที่รัฐบาลจีนส่งทหารไปเพียง 1,500 คน รัฐบาลญี่ปุ่นส่งทหารไปทันทีครั้งแรก 7,000 คน และกองทัพเรือญี่ปุ่นแล่นตรงไปยังนคร เซอูล

¹ เล่มเดียวกัน หน้า 135

7. ปัดทำญี่ปุ่นดำเนินนโยบายยึดครองเกาหลี ค.ศ. 1894

เมื่อรัฐบาลญี่ปุ่นส่งกองทหารไปเกาหลีครั้งแรก 7,000 คน และรัฐบาลจีนส่งกองทหารไป 1,500 คน นั้น พวกกบฏตงฮั้วมีความตกใจกลัวต่างก็แยกย้ายกระจัดกระจายสูญหายกันไป จีนคิดว่าเมื่อพวกกองการจลาจลสงบราบคาบแล้ว จึงขอให้ญี่ปุ่นนำกองทหารออกจากเกาหลีพร้อม ๆ กับกองทหารจีนเพื่อให้เป็นไปตามข้อตกลงเทียนสิน รัฐบาลญี่ปุ่นไม่เพียงแต่ไม่อนุญาตให้ถอนทหารญี่ปุ่นกลับ แต่ยังคงดำเนินการขั้นต่อไปคือชักชวนรัฐบาลจีนให้ร่วมกันปฏิบัติการปกครองเกาหลีรัฐมตรีต่างประเทศญี่ปุ่นได้ทำนายเหตุการณ์ไวล่วงหน้าแล้วว่า รัฐบาลจีนจะไม่ตกลงกับข้อเสนอแนะของญี่ปุ่น และถ้าจีนไม่ร่วมมือด้วย ญี่ปุ่นจะมีอิสระในการดำเนินการตามลำพัง ข้อเสนอแนะของญี่ปุ่นดังกล่าวทำให้ หลี่ หง-จิ้ง และหยวน ซื่อ-ไช่ ตกใจมาก เพราะญี่ปุ่นเร่งย่นปีกกำลังไปยังเกาหลีมากยิ่งขึ้น ทูตชาวยุโรปและทูตอเมริกันในจีนต่างก็คิดว่าญี่ปุ่นกระทำการรุนแรงเกินไป ความหวังประการเดียวของหลี่ หง-จิ้ง และของบรรดาข้าราชการคนอื่น ๆ ในสำนักงาน "จงหลี่หย่าเหมิน" ก็คือ อพยพให้ชาวยุโรปชาติอื่น ๆ รวมทั้งสหรัฐอเมริกา เข้าแทรกแซงในปัญหา

ความพยายามของหลี่ หง-จิ้ง ที่จะยับยั้งนโยบายทำสงครามของญี่ปุ่น

เมื่อหลี่ หง-จิ้ง ตระหนักแน่ชัดว่าญี่ปุ่นวางแผนยึดครองเกาหลี โดยชักชวนจีนให้ร่วมกันปฏิบัติการปกครองเกาหลีก่อน และในขณะที่เดียวกันญี่ปุ่นก็เตรียมทำสงครามกับจีน เพราะคิดว่าจีนจะต้องปฏิเสธการปฏิบัติการปกครองเกาหลี หลี่ หง-จิ้ง ไม่ประสงค์จะให้มีสงครามเกิดขึ้น เพราะจีนไม่พร้อมที่จะทำสงคราม จึงพยายามติดต่อกับทูตของประเทศต่าง ๆ ในยุโรปและทูตอเมริกันให้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือในเรื่องนี้ ทูตรัสเซียและทูตอังกฤษพยายามไกล่เกลี่ยญี่ปุ่นอย่างดีที่สุด สหรัฐอเมริกาก็ได้ดำเนินนโยบายของญี่ปุ่นอย่างมาก แต่รัฐบาลญี่ปุ่นไม่หวั่นไหวต่อการเจรจาไกล่เกลี่ยของประเทศอื่น ๆ ญี่ปุ่นได้แถลงให้รัฐบาลรัสเซียทราบว่ามีเจตนาจะยึดเกาหลี รัสเซียก็ได้เข้าแทรกแซง

ราชสำนักชิงคอยฟังข่าวเรื่องการเพิ่มกำลังทหารของญี่ปุ่นในเกาหลีอยู่ทุกระยะและรู้สึกตกใจมาก พวกเสนาบดีจีนตำหนิ หลี่ หง-จิ้ง และเร่งเร้าให้รัฐบาลจีนส่งกองทัพใหญ่ไปเกาหลี สำนักงาน "จงหลี่หย่าเหมิน" ไม่ทราบจะตัดสินใจอย่างไรแน่ ถ้าจีนส่งทหารไปเกาหลีมากมาย ก็เท่ากับต้องการ เป็นศัตรูกับญี่ปุ่น ถ้าไม่ส่งทหารไปเพิ่มก็เท่ากับจีนมอบความหวังให้อังกฤษ รัสเซีย และชาติอื่น ๆ ช่วยไกล่เกลี่ย ซึ่งผลของการไกล่เกลี่ยก็ไม่มีใครจะบอกได้แน่นอน แต่จีนก็ยังหวังกันว่าการไกล่เกลี่ยจะทำให้ไค้ลเป็นที่พอใจ หลี่ หง-จิ้ง ก็ปักใจเชื่อในคำพูดของทูตรัสเซีย

จึงเกิดความลังเลใจที่จะส่งทหารไปเพิ่มเติมในเกาหลี ถ้าสงครามจะไม่เกิดขึ้น หยวน ซื่อ-ไช้ และแม่ทัพจีนในเกาหลีเห็นญี่ปุ่นส่งกำลังทหารไปเกาหลีอยู่เรื่อย ๆ จึงโทรเลขให้สำนักงาน "จง หลีหย่าเหมิน" ส่งทหารไปเพิ่มเติม หลี หง-จิ้ง โทรเลขถึงหยวน ซื่อ-ไช้ ห้ามมิให้กระทำการอย่างรีบเร่งและยังบอกว่าพอมองเห็นความหวังที่จะเจรจากันอย่างสันติได้ ส่วนญี่ปุ่นก็คัดค้านเหตุดังกล่าวในญี่ปุ่น ซึ่งพยายามจะไกล่เกลี่ยในปัญหาเกาหลี ญี่ปุ่นให้เหตุผลว่าเมื่อจีนปฏิเสธไม่เห็นด้วยกับการปฏิรูปการปกครองภายในเกาหลีแล้ว ญี่ปุ่นก็จะดำเนินการปฏิรูปเองอย่างอิสระ และถ้าจีนส่งกองทหารจีนเพิ่มเติมไปยังเกาหลีอีก ก็หมายความว่าจีนทำ ทายตอการสงคราม คำอธิบายนี้เป็นข้อมูลที่ประจักษ์ชัดว่าญี่ปุ่นจะต้องประกาศสงครามกับจีน

8. ปัญหาสงครามจีน - ญี่ปุ่น ค.ศ. 1894 - 1895

จุดจบทางการ เมืองของ หลี หง-จิ้ง

หลี หง-จิ้ง ยังคงมีความคิดหวังที่จะเจรจากับญี่ปุ่นอย่างสันติ จนกระทั่งกองทัพญี่ปุ่นยึดนคร เซอูลได้เกือบหมด และขับไล่กองทหารจีนให้ออกไปจากเกาหลี หลี หง-จิ้ง จึงขอให้ราชสำนักชิงส่งทหารจีนจำนวน 8,000 คน ไปเกาหลี แต่ หลี หง-จิ้ง ได้เตือนแม่ทัพจีนมิให้เป็นฝ่ายเริ่มต้นสงคราม โดยให้ความเห็นว่า แม้ญี่ปุ่นจะเตรียมพร้อมเพื่อทำสงครามอย่างเข้มแข็ง แต่ถาจีนไม่เป็นฝ่ายเริ่มยิงก่อน ญี่ปุ่นก็อาจจะไม่กล้าดำเนินการสงคราม เพราะตามกฎหมายระหว่างประเทศกำหนดว่า "ชาติใดก็ตามที่เป็นฝ่ายเริ่มต้นทำสงครามก่อน เป็นฝ่ายผิด" หลี หง-จิ้ง จึงย่ำให้แม่ทัพจีนจำหลักกฎหมายระหว่างประเทศดังกล่าวอย่างระมัดระวัง แม่ทัพจะต้องไม่ล้มหลักการข้อนี้ และจะต้องไม่ใจร้อนควย ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าราชสำนักชิงและ หลี หง-จิ้ง มิได้ตั้งใจจะทำสงครามกับญี่ปุ่น ครั้นเมื่อกองทัพเรือจีนถูกญี่ปุ่นยิงจมที่อ่าวเกาหลีในวันที่ 25 กรกฎาคม 1894 และกองทหารจีนในเกาหลีก็ถูกกองทหารญี่ปุ่นโจมตีและถูกล้อม หลี หง-จิ้ง จึงตระหนักว่าสงครามมีอาจจะหลีกเลี่ยงได้

การสงครามระหว่างจีน - ญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นประกาศสงครามเป็นทางการในวันที่ 1 สิงหาคม 1894 และการสู้รบดำเนินไปจนถึงเดือนมีนาคม 1895 กล่าวได้ว่าชะตากรรมของจีนถูกกำหนดไว้นานแล้ว คือ

1. กองทัพญี่ปุ่นยึดจุดยุทธศาสตร์ เกือบทั้งหมดในเกาหลีอยู่ก่อนแล้ว
2. จีนส่งกองทหารไปจากกองทัพภาคเหนือของจีนเท่านั้น ไปยังเกาหลี

3. ญี่ปุ่นใช้เชลลเป็นฐานทัพเรือ ภายในเดือนกันยายน 1894 กองทหารจีนจำต้องล่าถอย
4. กองทัพเรือของจีนมีเรือรบอยู่ 12 ลำ เมื่อปะทะกับกองทัพเรือที่เหนือกว่าของญี่ปุ่นอยู่ครึ่งวัน กองทัพเรือจีนเหลืออยู่ 8 ลำ และได้รับความเสียหายอย่างหนักต้องล่าถอยไปยังอู่ต่อเรือที่เมืองปอร์ต อาร์เทอร์ เพื่อซ่อมแซมเรือรบทั้ง 8 ลำ กองทัพเรือญี่ปุ่นสามารถควบคุมบริเวณลุ่มแม่น้ำเหลืองของจีนได้ทั้งหมด เมื่อญี่ปุ่นได้ชัยชนะในการรบในเกาหลีทุกแห่ง ญี่ปุ่นจึงรุกคืบหน้าไปยังแมนจูเรียและยึดเมืองท่าค้าเกลือ (โคเร็น) และเมืองปอร์ตอาร์เทอร์ (ลัว-ซุ่น) และสามารถยึดสถานที่สำคัญ ๆ ในมณฑลทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของแมนจูเรีย ในเดือนมกราคมของปี 1895 กองทัพเรือญี่ปุ่นก็ยกพลขึ้นบกที่อ่าวเกียวโจวในมณฑลชานตงและชุมนุมทัพอยู่ที่เมืองเวไฮเว เมื่อกองทัพของจีนต้องเผชิญกับปัญหาที่กองการการตัดสินใจที่รีบด่วน ปรากฏว่าทั้งนายทหารและข้าราชการพลเรือนต่างก็ปฏิเสธที่จะออกคำสั่งให้กองทัพจีนปฏิบัติตามการอย่างไร แม้ทัพจีนรู้สึกคับแค้นใจที่จีนต้องเสื่อมเสียศักดิ์ศรีอย่างหนักในสงครามกับญี่ปุ่น จึงฆ่าตัวตายด้วยวิธีกลืนยาพิษ ทหารที่อยู่ไคบังคับบัญชาจึงยอมแพ้และเสียกองทัพเรือในมณฑลชานตงและเมืองเวไฮเว ให้แก่ญี่ปุ่นด้วย

สนธิสัญญาชิโมโนะเซกิ ค.ศ. 1895

ผลของสงครามจีน - ญี่ปุ่น ค.ศ. 1894 จบลงด้วยความพ่ายแพ้ของจีน ราชสำนักชิงมีไคพิจารณาสาเหตุของความพ่ายแพ้ แต่ได้ตำหนิ หลี่ หง-จิ้ง และพลคหี หลี่ หง-จิ้ง ออกจากตำแหน่งชั่วคราวใหญ่มณฑลจ้อลี่ แต่อย่างไรก็ตามราชสำนักชิงก็มองเห็นว่า หลี่ หง-จิ้ง มีความชำนาญทางการต่างประเทศ จึงมอบหมายให้เขา เป็นผู้แทนรัฐบาลจีนไปทำสนธิสัญญาสันติภาพชิโมโนะเซกิกับอิตาลี อิโรบุมิ ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นที่เมืองชิโมโนะเซกิ ประเทศญี่ปุ่น สนธิสัญญามีสาระสำคัญดังนี้

1. จีนต้องยอมยกเกาะไควันรวมทั้งหมู่เกาะเพสคาทอร์ และแหลมเหลียวตง ให้แก่ญี่ปุ่น

2. จีนยอมจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามให้ญี่ปุ่น เป็นเงิน 200,000,000 เหรียญเทลล์
3. จีนเปิดเมืองท่าให้ญี่ปุ่นเข้ามาค้าขายอีก 4 เมือง คือ
 - (1) เมืองเซี่ยงไฮ้ ในมณฑลหูเป่ย์ (ฮูเป่)
 - (2) เมืองจุงกิง ในมณฑลซื่อชวน (เสฉวน)
 - (3) เมืองซุโจว ในมณฑลเจียงซู (เกี้ยวสู)
 - (4) เมืองหังโจว ในมณฑลเจ้อเจียง (ซีเกียง)
4. จีนต้องยอมรับรองว่าเกาหลีเป็นประเทศเอกราชในการปกครองตนเองอย่างสมบูรณ์
5. สนธิสัญญาต่าง ๆ ที่ญี่ปุ่นเคยทำกับจีนมาก่อนให้ยกเลิกเสียและให้ทำสัญญาค้าขายใหม่แบบชาติตะวันตก

นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังทำสนธิสัญญาพาณิชย์เพิ่มเติมกับจีนที่นครปักกิ่ง ค.ศ. 1896 ทำให้ญี่ปุ่นได้รับสิทธิพิเศษใหม่ ซึ่งจีนไม่เคยให้แก่ประเทศตะวันตกมาก่อน นั่นคือ ตามท่าเรือค้าขายทุกแห่งในจีน ญี่ปุ่นมีเสรีภาพที่จะดำเนินการค้าขาย การหักลดกรรมและการอุตสาหกรรม ยิ่งกว่านั้นเครื่องจักรทุกชนิดที่ญี่ปุ่นส่งไปยังโรงงานในจีน เมื่อถูกเสียภาษีขาเข้าแล้ว ญี่ปุ่นมีสิทธิที่จะส่งเครื่องจักรดังกล่าวไปยังท่าเรือค้าขายอื่น ๆ ได้อย่างอิสระ สินค้าที่ผลิตได้จากโรงงานของญี่ปุ่นในจีนไม่ต้องเสียภาษี

ข้อเรียกร้องของญี่ปุ่นในมาตราหลังนั้นเป็นภัยทางเศรษฐกิจของจีนเป็นอย่างมาก นักจักรวรรดินิยมตะวันตกแม้จะบังคับให้จีนต้องยอมเซ็นสัญญาที่เป็นฝ่ายเสียเปรียบก็ยังไม่เคยเรียกร้องสิทธิพิเศษเหมือนญี่ปุ่น และเมื่อจีนยอมให้สิทธิพิเศษในมาตราหลังนี้แก่ญี่ปุ่นไปแล้ว ชาติตะวันตกอื่น ๆ ก็ต้องได้รับสิทธิพิเศษดังกล่าวด้วยเช่นกัน เพราะฉะนั้น การอุตสาหกรรมในจีนจึงอยู่ในความควบคุมของญี่ปุ่นและประเทศตะวันตกที่เข้าไปลงทุนในจีน ในยุคจักรวรรดินิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 19 จีนจึงไม่อยู่ในสภาพที่จะพัฒนาอุตสาหกรรมของตนเองได้ จากสาเหตุที่จีนต้องประสบความพ่ายแพ้ในสงครามอย่างสิ้นเชิง หลี่ หง-จิ้ง ไม่สามารถจะทำอะไรได้ นอกจากจำต้องยอมรับข้อเรียกร้องของญี่ปุ่นในฐานะเป็นคู่แข่ง

อย่างไรก็ตาม หลี่ หง-จิ้ง ทราบดีว่ารัสเซียมีความสนใจดินแดนเกาหลีและดินแดนแมนจูเรีย ขณะที่ หลี่ หง-จิ้ง กำลังทำสนธิสัญญาสันติภาพกับญี่ปุ่น หลี่ หง-จิ้ง ได้แจ้งให้ทูตต่างประเทศที่ปักกิ่งทราบถึงข้อเรียกร้องของญี่ปุ่นโดยหวังจะให้ตัวแทนประเทศตะวันตกเกิดความริษยา

จะไต่ยื่นมือเข้าแทรกแซง นับว่าความพยายามของ หลี่ หง-จิ้ง ไม่ไร้ผล เพียง 8 วัน ภาย หลังการเซ็นสัญญาซีโมโนเซกิ รัสเซียร่วมกับเยอรมันและฝรั่งเศส ทำบันทึกเสนอต่อรัฐบาลญี่ปุ่น โดยเรียกร้องให้ญี่ปุ่นคืนแหลมเหลียวตงให้แก่จีน ญี่ปุ่นขณะนั้นไม่อยู่ในสภาพที่จะต่อต้านการแทรก แขนงของประเทศทั้งสอง จึงจำต้องยอมรับข้อเรียกร้องดังกล่าว โดยจีนยอมจ่ายเงินเพิ่มอีก 30 ล้านเหรียญเทลส์

คำมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์กล่าวถึงสนธิสัญญาซีโมโนเซกิว่า หลี่ หง-จิ้งได้ใช้ความ พยายามอย่างมากในทางการทูต จึงทำให้สาระสำคัญที่ปรากฏในสัญญาได้คลายความรุนแรงไปกว่า ต้นฉบับเดิมที่ญี่ปุ่นตั้งใจเรียกร้องจากจีน เมื่อหลี่ หง-จิ้ง เดินทางกลับประเทศจีน ภายหลังจาก เซ็นสัญญาซีโมโนเซกิ ไซอาถูกราชสำนักซึ่งปลดจากตำแหน่งข้าหลวงใหญ่มณฑลจี๋ลี่ ขณะนั้น หลี่ หง-จิ้ง มีอายุ 72 ปี แม้วาสงครามจีน - ญี่ปุ่น (ค.ศ. 1894 - 1895) จะทำให้หลี่ หง-จิ้ง ถูกตำหนิและถูกปลดจากตำแหน่งทางการเมืองที่สำคัญ แต่ข้อมูลในประวัติศาสตร์บ่งชี้ว่า หลี่ หง-จิ้งมีโชฎิวพิเศษที่จะบันดาล ให้จีนแพ้หรือชนะญี่ปุ่นได้ตามลำพังคนเดียว ศาสตราจารย์หลี่ เจียน-หลง ได้วิเคราะห์สาเหตุที่จีนประสบความพ่ายแพ้ญี่ปุ่นไว้เป็น 3 ประการ และสมควรนำมากล่าวไว้

สาเหตุที่จีนประสบความพ่ายแพ้

1. การทุจริตคอร์รัปชันอย่างท่วมท้น

ความเลื่อมและการทุจริตคอร์รัปชันของสังคม มีปรากฏทั่วไปในวงราชการนับตั้งแต่บุคคลที่คุมอำนาจบริหารสูงสุดคือ พระนางฉือ-ซี จนกระทั่งถึงเสมียนชั้นผู้น้อย

สำหรับพระนางฉือ-ซี นั้น นอกจากพระนางทรงนำเงินงบประมาณทางทหาร ของชาติจำนวนหนึ่งมาใช้เพื่อบำรุงความสุขส่วนพระองค์แล้ว พระนางยังทรงอนุญาตให้พวกขันที และผู้ใกล้ชิดฝ่ายในภายในราชสำนักดำเนินการขายตำแหน่งหน้าที่ราชการได้ เมื่อผู้คุมอำนาจ สูงสุดในประเทศกระทำตัวอย่างเช่นนี้ บรรดาข้าราชการที่อยู่ใต้บังคับบัญชาทำตามอย่างเป็น ธรรมดา การติดสินบนข้าราชการได้กระทำกันอย่างเปิดเผย ข้าราชการส่วนมากพยายามวิ่ง เต้นเค็มที่เพื่อจะเสนอสินบน เพื่อหวังตำแหน่งหน้าที่ราชการ และข้าราชการที่มีตำแหน่งอยู่แล้ว ก็ต้องการเลื่อนยศหรือตำแหน่งให้สูงขึ้นไปอีก ขุนศึกคนสำคัญ ๆ ของกองทัพบกและกองทัพเรือ ต่างก็ยอมกันลงคุกเขาให้แก่หัวหน้าพวกขันที คือ หลี่ เหลียน-หยิง ซึ่งเป็นผู้ที่มีอิทธิพล เพราะ พระนางฉือ-ซีใกล้ชิดและโปรดปรานและประกาศตัวยอมเป็นสาคัญของ หลี่ เหลียน-หยิง เงิน คาคสินบนจำนวนมากและของขวัญราคาแพงที่นำไปมอบให้แก่ผู้ที่มีอำนาจในทางการเมือง ตามลำดับชั้น

นั้นหาใช่เป็นเงินส่วนตัวไม่ แต่เป็นเงินที่ได้ยกยอกไปจากงบประมาณทางทหารส่วนหนึ่ง และจากงบประมาณด้านสาธารณสุขสถานอีกส่วนหนึ่ง เพราะเหตุนี้การทหารของจีนจึงขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ทางทหารอย่างไม่น่าเชื่อ

ตามหลักฐานของ J. O. P. Bland ชาวอังกฤษ ได้บันทึกไว้ว่าประมาณ 2 ปีก่อนเกิดสงครามจีน - ญี่ปุ่น (1894 - 1895) ชาวเยอรมันที่ทำงานในบังคับบัญชาของ หลี่ หง-จิ้ง คือ C. von Hanneken ได้แนะนำ หลี่ หง-จิ้งว่าจีนควรซื้อกระสุนปืนใหญ่จำนวนมากจากโรงงานชื่อ กรุพพ์ ในเยอรมนีสำหรับใช้กับปืนใหญ่ขนาดใหญ่ที่ประจำอยู่ในเรือรบ หลี่ หง-จิ้งจึงได้ตั้งงบประมาณเสนอซื้อกระสุนปืนใหญ่ดังกล่าวไปตามลำดับขั้น แต่ก็ถูกขัดขวางจากหัวหน้าฝ่ายคลังแสง เพราะมองไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องจ่ายเงินเป็นจำนวนมาก แต่พอสงครามจีน - ญี่ปุ่นใกล้จะเกิดขึ้นจริง ๆ หลี่ หง-จิ้งก็ต้องรีบสั่งซื้อกระสุนปืนใหญ่จากอังกฤษ เยอรมนี และประเทศอื่น ๆ ซึ่งต้องการจะวางตัวเป็นกลาง ทำให้การขนส่งดำเนินไปอย่างล่าช้าไม่ทันใช้ เมื่อกองทัพเรือจีนและญี่ปุ่นปะทะกันในทะเลเหลือง เรือรบของจีนซึ่งทำด้วยเหล็กกล้า 2 ลำ มีกระสุนปืนใหญ่ที่พอจะใช้ได้อยู่เพียง 3 นัด เมื่อเรือรบขาดแคลนกระสุนปืนใหญ่ก็จำเป็นต้องรบกับญี่ปุ่นโดยใช่แต่เป็นเล็กเท่านั้น และจากหลักฐานที่ทหารเรือของจีนคนหนึ่งเขียนไว้ กล่าวว่า คอรัปชันที่จีนผลิตขึ้นใช้เองเพื่อสู้กับญี่ปุ่นนั้น ทำด้วยเศษเหล็กมีโซ่ทำด้วยคินป็น

ยิ่งกว่านั้น โดยเหตุที่การคอร์รัปชันมีมากมายในกองทัพมากกว่าในกองทัพเรือทำให้ หลี่ หง-จิ้ง รู้สึกเลื่อมใสใจมากที่จะหาหนทางระดมอาวุธเมื่อเริ่มต้นมีปัญหาทางการเมืองในเกาหลีใหม่ ๆ หลี่ หง-จิ้ง ได้พยายามจนหมดหนทางจากวิธีการหนึ่งไปยังอีกวิธีการหนึ่งที่จะทำให้ปัญหาทางการเมืองในเกาหลียุติลงอย่างสันติโดยใช้วิธีการทางการทูต บรรดาข้าราชการจีนในระดับสูงต่างก็วิพากษ์วิจารณ์เขา คุกเขาว่าเป็นคนซื่อลวกและเรงรักให้เขาส่งกองทัพจีนไปยังเกาหลี แต่โดยเหตุที่ หลี่ หง-จิ้ง ตระหนักอยู่เสมอถึงความอ่อนแอของจีน จึงทำให้ หลี่ หง-จิ้ง ดำเนินการล่าช้าในสิ่งที่เขาเห็นว่า เป็นวิธีที่ดีที่สุด

2. ระบบการบริหารของจีนขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

การขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทำให้การบริหารงานหลายสาขามีความอ่อนแอไม่เข้มแข็ง ทั้งในทางการเมือง การทูต การคลัง และการทหาร ตามทฤษฎีพระจักรพรรดิทรงมีอำนาจสูงสุด แต่ตามหลักปฏิบัติในปลายสมัยราชวงศ์ชิง พระจักรพรรดิทรงมีแต่ชื่อ

พระนางฉือ-ซู่ทรงคุมอำนาจสูงสุดในทางการ เมืองมาตั้งแต่ ค.ศ. 1861 พระนางขายตำแหน่งราชการ เลื่อนตำแหน่งข้าราชการหรือปลดข้าราชการออกจากตำแหน่งได้โดยสิทธิขาด สำนักงานงานจังหวัดหย่า เหมิน ต้องแบกรับเรื่องการต่างประเทศ แต่ต้องทำงานภายใต้คำแนะนำของข้าหลวงตรวจการพาณิชย์ภาคเหนือและข้าหลวงตรวจการพาณิชย์ภาคใต้ ซึ่งทั้ง 2 คนทำงานอยู่ไกลจากปักกิ่ง หลี่หง-จิ้งมีภาระต้องรับผิดชอบทางการทูตมากแต่เขาไม่มีอำนาจที่จะสั่งดำเนินงานได้ตามนโยบายที่เห็นสมควร นอกจากข้าหลวงตรวจการพาณิชย์แล้ว ยังมีบุคคลในตำแหน่งสูงอีกหลายฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องของทางการต่างประเทศ เช่น เสนาบดีในส่วนกลาง เสนาบดีในสำนักงานฝ่ายตำรวจรัฐมนตรีทั้ง 6 กระทรวง และผู้ช่วยรัฐมนตรีตลอดทั้งข้าหลวงใหญ่และข้าหลวงทั่วทุกมณฑล บุคคลทั้งหมดคงกล่าวต่างก็มีสิทธิแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาทางการต่างประเทศนานาประการ จึงเป็นการยากที่จะรู้ว่าใครคือผู้ควบคุมนโยบายต่างประเทศของชาติ

ตรงกันข้ามในประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีนายกรัฐมนตรีคนเดียว และมีรัฐมนตรีต่างประเทศคนเดียวที่ควบคุมนโยบายต่างประเทศของชาติ และทั้งสองคนต่างก็มุ่งปฏิบัติงานร่วมกับรัฐสภาของญี่ปุ่น ส่วนในจีนนั้น หลี่ หง-จิ้ง มิได้เป็นทั้งนายกรัฐมนตรีหรือเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศ เพราะจีนยังไม่มีตำแหน่งราชการดังกล่าวในขณะนั้น แต่หลี่ หง-จิ้ง ต้องทำงานร่วมกับพวกข้าราชการหลายฝ่ายที่มีอิทธิพลปกครองไม่ได้และขาดความรับผิดชอบ ในจีนเมื่อเกิดปัญหาทางการต่างประเทศขึ้น แม้แต่พระเจ้าจักรพรรดิหรือพระนางฉือ-ซู่ ก็ไม่สามารถจะตัดสินใจพระทัยได้ว่าความคิดเห็นของใครดีที่สุด ตลอดเวลาที่มีกรณีพิพาทระหว่างจีน - ญี่ปุ่นเกี่ยวกับกรณีเกาหลีไม่มีข้าราชการจีนสักคนเดียวที่จะเข้าใจเรื่องราวที่เกิดขึ้นในวันหนึ่งและรู้ว่าควรจะทำอะไรต่อไปในวันรุ่งขึ้น ตั้งแต่สงครามจีน - ญี่ปุ่นเริ่มจนสิ้นสุดลงจนไม่มีนโยบายที่มั่นคงแน่นอน

เมื่อพิจารณาจากทัศนทางฝ่ายทหาร กองทัพเรือของจีนมีอำนาจควบคุมกองทัพเรือทั้งหมดโดยตรง แต่แท้จริงกองทัพเรือมีอำนาจสั่งการได้เฉพาะกองทัพเรือทางภาคเหนือของจีนเท่านั้น ถ้ากองทัพเรือต้องการจะติดต่อกับกองทัพเรือทางภาคใต้อีกก็ต้องโทร เลขมาปรึกษาผู้ตรวจการพาณิชย์ฝ่ายใต้อีกก่อน แม้แต่ในสำนักงานกองทัพเรือเองซึ่งอยู่ภายในการนำของสำนักงานจังหวัดหย่าเหมิน ยังมีผู้อำนวยการประสานงานอีก 2 คน และมีผู้ช่วยอีก 2 คน ผู้อำนวยการใหญ่มีอำนาจแต่ไม่มีความสามารถ แต่ในหมู่ผู้อำนวยการประสานงานและผู้ช่วยบางคนมีความสามารถมาก แต่บางคนมีความสามารถน้อย แต่ทุกคนมีอำนาจทัดเทียมกัน จึงเห็นได้ว่าแม้แต่ในสำนักงานหน่วยเดียวกันก็ยังไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอีกด้วย

ส่วนการดำเนินงานในกองทัพบกอยู่ในสภาพที่เลวกว่าหน่วยงานในกองทัพเรือ กระทรวงที่เคยทำหน้าที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการสงครามกลายเป็นหน่วยงานที่ไม่มีหน้าที่ใด ๆ เลย เป็นเวลานานมาแล้วที่กองทหารในมณฑลต่าง ๆ กลายเป็นทหารส่วนตัวหรือกองทัพส่วนตัวของข้าหลวงใหญ่และข้าหลวงทั่วจักรวรรดิและบรรดาทหารที่ หลี่ หง-จิ้ง มีอำนาจสั่งได้ก็คือทหาร ซึ่งอยู่ในกองทัพภาคเหนือเท่านั้น ส่วนกองทหารในมณฑลอื่นขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งทางด้านการดำเนินงาน ในด้านการฝึก และอุปกรณ์ทางทหาร และบรรดานายทหารที่บังคับบัญชาต่างก็ไม่ถูกกัน และต่างก็อยู่ห่างไกลจากกันและกัน

เมื่อพิจารณาสภาพทางการคลังของจีน กระทรวงจักษุหารรายได้ไค้จะไค้ควบคุมการคลังทั้งหมดของชาติ แต่ในทางปฏิบัติหน่วยราชการที่เป็นเจ้าของเงินอย่างแท้จริงก็คือท้องพระคลังของส่วนภูมิภาค ซึ่งข้าหลวงใหญ่และข้าหลวงในส่วนภูมิภาคเป็นผู้มีอำนาจยิ่งกว่ารัฐมนตรี หลี่ หง-จิ้ง ต้องรับผิดชอบในการหาเงินงบประมาณเพื่อใช้ในการทหารให้เพียงพอ แต่หลี่ หง-จิ้งไม่มีอำนาจที่จะนำทรัพย์สินของชาติที่มีอยู่ทั้งหมดมาใช้เพื่อช่วยประเทศไค้ รายไค้แห่งเดียวจากมณฑลจ้อดีเท่านั้นที่ หลี่ หง-จิ้งมีอำนาจสั่งดำเนินการไค้โดยตรง ถ้า หลี่ หง-จิ้ง ต้องการขอเงินจากมณฑลอื่น ๆ ชั้นแรก หลี่ หง-จิ้ง จะต้องเสนอบันทึกไปยังราชสำนัก เมื่อพระจักรพรรดิทรงทราบบันทึกเสนอนั้นแล้วตามประเพณี พระองค์ก็จะมีรับสั่งให้ส่งไปกระทรวงจักษุหารรายได้ไค้เพื่อพิจารณา ถ้างบประมาณที่เสนอไปได้รับการอนุมัติเงินที่ไค้ไค้ก็จะต้องเรียกมาจากมณฑลต่าง ๆ วิธีการนี้บ่อยครั้งที่ข้าหลวงใหญ่หรือข้าหลวงในส่วนภูมิภาคไม่เต็มใจส่งเงินมาให้ จึงทำหนังสือรายงานกราบทูลพระจักรพรรดิ โดยให้เหตุผลหลายอย่างว่าขาดแคลนเงินในท้องพระคลัง ฉะนั้นบุคคลที่ไค้ต้องการใช้เงินจริง ๆ จำเป็นต้องขอไค้เป็นส่วนตัวควยจากข้าหลวงใหญ่และข้าหลวงทุกมณฑล ซึ่งมีอำนาจทั้งในด้านการทหารและการคลัง

เมื่อไค้ที่ประเทศเกิดมีปัญหาทางการทูตกับต่างประเทศ มักจะมีข้าหลวงและข้าหลวงเป็นจำนวนมากที่ออกเสียดังไค้ความเห็นแข็งขันให้ราชสำนักซึ่งประกาศสงคราม แต่เมื่อไค้รับคำขอให้ช่วยเหลือทางด้านการเงิน เพื่อใช้จ่ายทางการทหาร ผู้มีอำนาจเหล่านั้นมักจะหาสาเหตุอื่นมาปฏิเสธอย่างนุ่มนวล ควยเหตุนี้ หลี่ หง-จิ้ง จึงกล่าววา "มณฑลจ้อลมณฑลไค้เกี่ยวข้องกับการต่อสู้กับญี่ปุ่นทั้งจักรวรรดิ" ศาสตราจารย์หลี่ เจียน-หนง ให้ความเห็นวาคำพูดดังกล่าวของหน่วยราชการของจีน

3. ความแตกต่างระหว่างจักรวรรดิจีนและจักรวรรดิญี่ปุ่น

สาเหตุประการที่สามที่ทำให้จีนพ่ายแพ้ คือ จีนยังปกครองในระบบเก่า ส่วนศัตรูของจีนคือญี่ปุ่นได้ปรับปรุงและพัฒนาประเทศให้ทันสมัย เพื่อให้ทัดเทียมกับประเทศตะวันตก รัฐบาลญี่ปุ่นเป็นหน่วยงานเดียวที่จะสั่งงานโดยตรงมายังหน่วยงานใต้บังคับบัญชา ท่านองคมนตรีกับสมองที่สั่งงานโดยตรงมายังประสาททั้ง 5 และแขนงทั้ง 4 ส่วนสังคมจีนนั้นยังใช้ระบบการปกครองที่เรียกว่า "ลัทธิเจ้าผู้ครองนคร" รัฐบาลกลางและประชาชนอยู่แยกจากกันอย่างสิ้นเชิง จะไม่มีการติดต่อกันโดยตรงหรือน้อยที่สุด สถาบันจักรพรรดิอาจจะคลี่ใจให้ประชาชนมีคุณธรรมสูง บรรดาผู้ที่รับใช้ราชสำนักมีสภาพเปรียบเสมือนกับพวกทาสที่อยู่ในครอบครัวที่กำลังจะประสบความหายนะ แต่ละคนต่างก็แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว และแสวงหาความสุขส่วนตัว และเคยชินอยู่กับความไม่มีระเบียบ การลักขโมยและการโต้เถียงทะเลาะวิวาท แม้ว่าในหมู่คนดังกล่าวจะมีคนที่ซื่อสัตย์และมีความสามารถคน ๆ อยู่ 1 หรือ 2 คน ที่มีความประสงค์จะช่วยพยุงฐานะของครอบครัวที่กำลังจะแตกสลาย บุคคลเหล่านั้นก็มีโอกาสจะทำอะไรได้มาก

เมื่อ หลี่ หง-จิ้ง และอีโตะ อิโรบุมิ สนทนากันที่เมืองเทียนสินนั้น ตอนที่หนึ่ง หลี่ หง-จิ้ง พูกว่า "แต่พอม้า ท่านรัฐมนตรีของท่านได้กระทำสิ่งทั้งหมดที่ท่านประสงค์จะทำ ถ้าท่านดำรงตำแหน่งของกระผมในจีนท่านจะสามารถเข้าใจได้ว่า ความยุ่งยากต่าง ๆ ที่กระผมได้เผชิญอยู่นั้นมีมากมายเหลือที่จะบรรยายได้" อีโตะ จิ้งตอบว่า "ถ้ากระผมได้อยู่ในประเทศอันทรงเกียรติของ พณฯ ท่าน กระผมเกรงว่ากระผมคงไม่มีความสามารถที่จะเป็นข้าราชการจีนได้"¹

แม้ว่าถ้อยคำดังกล่าวจะเป็นคำพูดสนทนากันอย่างกันเอง แต่รัฐบาลทั้งสองต่างก็พูดความจริง เหตุผลพื้นฐานหลักที่ทำให้ญี่ปุ่นประสบชัยชนะในสงคราม เพราะญี่ปุ่นได้ดำเนินการปฏิวัติทางการเมืองโดยไม่เสียเลือดเนื้อ สิ่งที่สำคัญมากที่สุดในจีนก็คือ การปฏิวัติทางการเมือง แต่บางคนก็มองเห็นการณ์ไกลและต้องการให้จีนเลียนแบบความเจริญของประเทศตะวันตก ก็ถูกขัดขวางจากข้าราชการที่ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง กล่าวโดยทั่วไปประชาชนจีนในขณะนั้นไม่มีอุปนิสัยชอบการผจญภัย เมื่อเป็นเช่นนั้นบุคคลเหล่านั้นจะหลีกเลี่ยงความล้มเหลวได้อย่างไร เมื่อติดต่อกับต่างประเทศ อย่างไรก็ตามภายหลังสงครามจีน - ญี่ปุ่น (1894 - 1895) ไปแล้ว ค่านิยมในตัวผู้นำในระบบเก่ามีโอกาสจะธำรงรักษาไว้ได้อีกต่อไป แรงกดดันของการปฏิวัติทางการเมืองเริ่มจะปรากฏให้เห็นในสังคมจีน

¹ เล่มเดียวกัน หน้า 142.

การปฏิบัติงานในบั้นปลายชีวิตของ หลี่ หง-จิ้ง

ถึงแม้ว่า หลี่ หง-จิ้ง จะพ้นจากตำแหน่งข้าหลวงใหญ่หรือปราชญ์ตลอดชีวิตแล้วใน ค.ศ.1895 ต่อมาใน ค.ศ.1896 ราชสำนักชิงได้มอบหมายให้หลี่ หง-จิ้ง เป็นผู้แทนประเทศจีนไปร่วมในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระเจ้าซาร์นิโคลัส ที่ 2 ที่ประเทศรัสเซีย หลังจากเดินทางไปรัสเซียแล้ว เขายังได้รับมอบหมายให้เดินทางไปพบกับประมุขของประเทศเยอรมนี อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา เพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี ขณะที่อยู่ในรัสเซีย หลี่ หง-จิ้ง ได้เจรจากดลงกับรัสเซียแทนรัฐบาลจีนเรื่องอนุญาตให้รัสเซียสร้างทางรถไฟสายแมนจูเรียตะวันออก โดยสร้างต่อจากทางรถไฟสายทรานส์ไซบีเรียของรัสเซียที่เมืองมันจูลี ตัดผ่านเข้ายังในแมนจูเรียตะวันออก เพื่อไปยังเมืองวลาดีวอสตอค เป็นการช่วยย่นระยะทางไปไค้หลายร้อยไมล์

ใน ค.ศ.1899 เมื่อหลี่ หง-จิ้ง มีอายุ 76 ปี เขาได้รับแต่งตั้งจากราชสำนักชิงอีกครั้งหนึ่งให้ดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่มณฑลกว๋างตงและกว๋างซี¹ ในขณะที่เกิดการจลาจลของพวกมวยซึ่งได้รับความสนับสนุนจากราชสำนักชิง เหตุการณ์รุนแรงทางปักกิ่งใน ค.ศ.1900 เพราะพวกมวยได้ฆ่าทูตเยอรมันและชาวเลขาณูการสถานทูตญี่ปุ่น สถานทูตชาวต่างประเทศในปักกิ่งถูกล้อมและเป็นฝ่ายเสียเปรียบ จึงเป็นผลให้อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา รัสเซียกำลังทหาร เพื่อไปช่วยทูตของตนโดยด่วน และดำเนินการปราบปรามพวกมวย ในโอกาสที่หลี่ หง-จิ้งดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่มณฑลกว๋างตงและกว๋างซีนั้น เขาและข้าหลวงใหญ่คนอื่น ๆ ได้ประกาศให้จีนภาคใต้เป็นกลางในระหว่างเกิดการจลาจลพวกมวย ด้วยวิธีการตัดสินใจเช่นนี้เป็นการช่วยย่นเงินส่วนใหญ่รอดพ้นจากการทำสงครามกับประเทศมหาอำนาจ การจลาจลยุติใน ค.ศ.1900 ใน ค.ศ.1901 ราชสำนักชิงเรียกตัวหลี่ หง-จิ้งไปปักกิ่งเพื่อให้เจรจากทำพิธีสารบอกเซอร์กับประเทศมหาอำนาจ และตัวหลี่ หง-จิ้งก็ถึงแก่กรรมใน ค.ศ.1901 เมื่ออายุ 78 ปี นับเป็นข้าราชการจีนที่มีโอกาสดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมืองของจีนนานที่สุด แม้หลี่หง-จิ้ง จะไม่มีอิทธิพลใด ๆ เหนือราชสำนักชิง เขาก็ได้พยายามรับใช้ราชสำนักชิงอย่างเต็มกำลังความสามารถทั้งในด้านการเมืองและในด้านการต่างประเทศ จนใกล้วาระสุดท้ายของชีวิตของตนเอง.

¹ โดยทั่วไปข้าหลวงใหญ่จะมีหน้าที่ปกครอง 2 มณฑล ยกเว้นมณฑลจี๋ลี่ จะมีข้าหลวงใหญ่ปกครองเพียงมณฑลเดียว

หนังสืออุเทศ

Li Chien-nung, The Political History of China 1840-1928,
D.Van Nostand Company, Inc., Princeton 1963.

Fitzgerald, C.P., History of China. American Heritage
Publishing Co., Inc. New York.

Mac Nair, Harly Farnsworth, Modern Chinese History. Selected
Readings. Vol. 1 & Vol.2 The Commercial Press
Limited, 1927.

ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีนในสมัย ร.5

พอลูก อ๋องกินเหน็บ

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์พระองค์ที่สี่แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สัมพันธไมตรีระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลไทยกับรัฐบาลจีน ซึ่งเคยมีต่อกันมาเป็นเวลานานก็ได้หยุดชะงักลง เหตุผลสำคัญก็คือ รัฐบาลไทยเริ่มตระหนักถึงสภาพการณ์อันเสียเปรียบทางด้านเกียรติภูมิของประเทศ อันเนื่องมาจาก "การตีความของทางฝ่ายจีน" ที่ถือเอาว่าการที่พระมหากษัตริย์ไทยทรงส่งพระราชสาส์นและของกำนัลไปถวายจักรพรรดิจีนนั้น เป็นเสมือนเครื่องบรรณาการ (จิมก่อง) ในฐานะเมืองขึ้นแทนที่จะเห็นว่าเป็นการแสดงพระราชไมตรีระหว่างพระมหากษัตริย์ของประเทศทั้งสอง ดังนั้น ทางการไทยในยุคนั้นจึงตัดสินใจที่จะเพิกเฉยต่อการปฏิบัติภารกิจทางการทูตดังกล่าวนี้ตั้งแต่นั้นมา¹ และแม้ว่าทางฝ่ายจีนจะได้ส่งหนังสือเตือนในเรื่องดังกล่าวนี้มายังรัฐบาลไทยในระยะหลัง แต่ทางฝ่ายไทยก็แสดงท่าทีนิ่งเฉยเสีย² จึงอาจกล่าวได้ว่า นับตั้งแต่นั้นมาการปฏิบัติทางไมตรีอย่างเป็นทางการระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลจีนมิได้ปรากฏขึ้นอีก

ระหว่าง พ.ศ. 2446 - 2453 ซึ่งตรงกับปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การที่ ดร.ซุนยัตเซ็น ผู้นำการปฏิวัติในประเทศจีน ได้มาก่อตั้งกลุ่มชาวจีน "เก็กเหม็ง" เพื่อเตรียมดำเนินการปฏิวัติมุ่งล้มอำนาจรัฐบาลจีนราชวงศ์แมนจูขึ้นในประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งในกรุงเทพฯด้วยนั้น เป็นเหตุให้รัฐบาลจีนราชวงศ์แมนจู เริ่มดำเนินการ

¹ คุวรายละ เอียคิน เรื่องนี้ได้จาก หนังสือชุมนุมประกาศของรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2408-2410 ประกาศเรื่องราชทูตไปเจริญพระราชไมตรี (ประกาศที่ 304)

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 4 ต. 21 แฟ้ม 28 สำเนาเอกสาร เรื่อง กองเมืองจีน จ.ศ. 1239 (พ.ศ. 2420)

นโยบายที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับชาวจีนโพ้นทะเลในระแวกนี้ เพราะเกรงว่าชาวจีนเหล่านั้นจะกลายเป็นกลุ่มผู้สนับสนุนคณะปฏิวัติจีนของ คร. ซุนยัตเซ็นไปเสียทั้งหมด ซึ่งนอกจากจะทำให้รัฐบาลจีนขาดแรงสนับสนุนทางการเมืองแล้ว การขาดกำลังสนับสนุนทางการเงิน จากชาวจีนโพ้นทะเลนั้นก็ถือว่าเป็นสิ่งที่น่าวิตกอย่างยิ่ง

ดังนั้น ในช่วงระยะเวลาตัวเอง รัฐบาลจีนจึงเริ่มดำเนินนโยบายผู้นำใจชาวจีนโพ้นทะเลให้บังเกิดความอบอุ่นใจว่าได้รับความดูแลเอาใจใส่ ได้รับการพิทักษ์คุ้มครองจากรัฐบาลจีน สำหรับวิธีดำเนินการนั้น รัฐบาลจีนพยายามใช้วิธีการต่าง ๆ หลายอย่าง แต่ที่ปรากฏเด่นชัดและประสบความสำเร็จก็คือการจัดส่งขุนนางจีนทั้งเป็นคณะ เป็นรายบุคคล ทั้งที่ปกปิดเป็นความลับและเปิดเผย เดินทางเข้าไปเกลี้ยกล่อมชาวจีนโพ้นทะเลให้บังเกิดความจงรักภักดีต่อรัฐบาลจีน บางครั้งขุนนางเหล่านี้ก็รับเป็นสื่อกลางการติดต่อทางธุรกิจ หรือทางความสัมพันธ์กับชาวจีนในประเทศจีน ตลอดจนการแสวงหารายกยศให้เกียรติและรับรองจะขอยศขุนนางให้แก่ชาวจีนโพ้นทะเลที่สวามิภักดิ์และช่วยเหลือรัฐบาลจีนทางการเงิน นอกจากนี้ยังให้คำรับรองว่ารัฐบาลจีนจะยื่นมือเข้ามาพิทักษ์คุ้มครองโดยการตั้งสถานกงสุลจีนขึ้นในประเทศที่ชาวจีนโพ้นทะเลอาศัยอยู่

สำหรับประเทศไทยนั้น เนื่องจากได้ขาดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนมาเป็นเวลานาน ดังนั้น เมื่อรัฐบาลจีนต้องการจะดำเนินนโยบายผู้นำใจชาวจีนโพ้นทะเลดังกล่าว จึงจำเป็นที่จะดำเนินการฟื้นฟูสัมพันธ์ไมตรีอย่างเป็นทางการกับประเทศไทยขึ้นอีกวาระหนึ่ง

ปลายปี พ.ศ. 2449 รัฐบาลจีนปล่อยข่าวผ่านทางหนังสือพิมพ์ญี่ปุ่นถึงเรื่องที่รัฐบาลจีนจะทำสัญญาทางการค้าและการเดินเรือกับรัฐบาลไทย³ ทั้ง ๆ ที่เรื่องราวดังกล่าวนี้รัฐบาลไทยมิได้วางรูกำหนดท่าทีของรัฐบาลจีนดังกล่าวนี้ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ (พระอิสริยยศในขณะนั้น) เสนอบทวิเคราะห์วงการต่างประเทศ ทรงวิจารณ์ท่าทีของรัฐบาลจีนกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า "ทางฝ่ายจีนคงพยายามกู่ขาวให้เลื่องลือกันเพื่อความฝ่ายไทยจะมีปฏิกริยาอย่างไร ซึ่งถ้าได้ช่องทางในการเปิดเจรจาเมื่อใด ทางฝ่ายจีนก็จะถือโอกาสนั้นเปิดเจรจาท่าสัญญาไมตรีกับทางการไทยทันที"⁴ การคาดคะเนของกรมหลวงเทวะวงษ์วโรป-

³ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.6 แฟ้ม 2 ข่าวจากหนังสือพิมพ์ The Japan Daily Herald ลงวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2449 (ค.ศ. 1906)

⁴ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.6 แฟ้ม 2 คำกราบบังคมทูลของกรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ 29 มกราคม พ.ศ. 2449.

การนี้เป็นความจริง เพราะหลังจากนั้นอีกไม่นาน (20 มีนาคม พ.ศ.2449 ขณะนั้นทางการไทย ยังถือเอาเดือนเมษายน เป็นเดือนแรกของปีอยู่) ราชทูตจีนประจำกรุงลอนดอนก็ไต่ขึ้นหนังสือขอ ทำสัญญาพันธไมตรีต่อพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี ราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอน ใจความสำคัญที่ฝ่ายจีน ยก มาเป็นข้ออ้างในการขอเปิดสัมพันธไมตรีกับประเทศไทยสรุปได้ว่า

"เนื่องจากปัจจุบันนี้ ประเทศที่ยังคงมีเอกราชอยู่ในเอเชียก็มีอยู่เพียงสามประเทศ คือ ไทย จีน และญี่ปุ่น สำหรับประเทศไทยกับประเทศจีนนั้น เนื่องจากเป็นประเทศใกล้เคียงกัน มีสภาพแวดล้อมและมีความต้องการในฐานะประเทศในเอเชียคล้าย ๆ กัน ในขณะที่เนื่องจากชาติ ต่าง ๆ ในยุโรปหลายประเทศเข้ามาทำสัญญาต่าง ๆ กับประเทศไทย ดังนั้น จึงไม่เป็นการสมควรที่ประเทศมหาอำนาจในเอเชียทั้งสาม(The Three Great Asiatic Powers) จะ ยืนหยัดอยู่อย่างโดดเดี่ยวโดยไม่มีความสัมพันธ์ต่อกันเท่าที่ควร สมควรที่จะหันหน้ามาร่วมมือกันทั้ง ในด้านความร่วมมือและการป้องกันตนเองรวมกัน⁵"

เอกสารภูมิตรของรัฐบาลจีนดังกล่าว นี้ นับเป็นการเปลี่ยนท่าทีทางการทูตของ ทาง ฝ่ายจีนที่กระตือรือร้น อ่อนน้อมถ่อมตัว ยกย่องให้เกียรติไทยอย่างที่ไม่เคยปฏิบัติมาก่อน ฝ่ายจีน ถึงกับยอมรับว่าไทยเป็นหนึ่งในสามของมหาอำนาจในเอเชียที่มีเกียรติและศักดิ์ศรีเสมอตน เหตุ ผลที่อ้างถึงความจำเป็นของสัมพันธไมตรีระหว่างไทยกับจีน ก็เป็นการจู้จุก หรือกล่าวตามภาษา ชาวบ้านว่า "เป็นการจิกเส้นสำคัญ" ของทางฝ่ายไทย⁶

แต่ถึงแม้ว่าทางการจีนจะได้แสดงท่าทีดังกล่าว ก็ไม่อาจทำให้บุคคลสำคัญ ๆ ของทาง การไทยในยุคนั้นหลงคารม เพราะทางตระหนักดีว่า รัฐบาลจีนมีจุดมุ่งหมายที่แท้จริงอย่างไรก็อาจ สรุปความคิดเห็นของบุคคลสำคัญ ๆ ในยุคนั้นได้ดังนี้

1. เห็นว่าเป็นเรื่องที่รัฐบาลจีนจะหาอุบายมามีอิทธิพลอยู่ในสมัยก่อนตั้งค่ากรามบังคับ ทูลของกรมหลวงเทเวศร์วงษ์โรปกการ ลงวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2450 มีข้อความตอนหนึ่งว่า

"ข้าพระพุทธเจ้าคิดรฤกถึงกาลก่อน ที่จีนมีหนังสือมายังกรุงสยาม คราวหลังสุดในรัชต โทสินทร์ศก 103 นั้น ก็ยังถืออยู่อย่างจีน คิดว่าเมืองสยามเป็นเมืองก่อง แล้วจีนก็ละทิ้ง ไม่ได้

⁵ ก่องจกหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ต.6 แพ่ม 2 หนังสือที่ราชทูตจีนยื่น เสนอต่อราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอน 20 มีนาคม 2449.

⁶ นั่นคือการอ้างถึงประเทศในยุโรปซึ่งจีนคงเคาได้ว่า ภายหลังที่ประเทศไทยต้องเสีย ากินแดนต่าง ๆ มาหลายครั้งนี่จะมีความรู้สึกดอประเทศในยุโรปอย่างไรใด.

ว่ากลางมาอีกจน 24 ปีล่วงแล้ว จึงคิดมาทางทูตลอนดอน นับได้ว่าเป็นครั้งแรกที่จีนยอมรับว่า กรุงเทพมหานครเป็นเอกราชแล้ว แต่จะคิดอุบายทำสัญญาให้เป็นเมืองก่องอย่างเดิม ด้วยจะเปลี่ยนคำ ไซ้ให้ถูกต้องกับธรรมเนียมนานาประเทศทุกวันนี้ อย่างที่เรียกว่า คอนเฟอเรนซ์..."⁷

2. เห็นว่าการที่รัฐบาลจีนไคยิ่นขอทำสัญญาไมตรีนี้ เพื่อมุ่งหวังจะเข้ามาสอดแทรกกับการปกครองชาวจีนโพ้นทะเลของทางการไทย เพราะในระบายนั้นทางการไทยกำลังประสบปัญหาทางด้านการปกครองชาวจีน ซึ่งกำลังมีความเคลื่อนไหวในทำนองไม่พึงพอใจรัฐบาลไทยอยู่⁸ ทำให้บุคคลสำคัญของทางการไทยในยุคนั้น นับตั้งแต่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวลงมา ต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่าในสภาพการณ์ดังกล่าวนี้ ถ้าเปิดโอกาสให้รัฐบาลจีนเข้ามาแทรกแซงกับบทบาทของชาวจีนในประเทศไทยในระบายนั้นจะมีผลให้ชาวจีนบางกลุ่มที่ไม่พึงพอใจรัฐบาลไทยดำเนินการอันเป็นภัยต่อความสงบและความมั่นคงของประเทศได้ ทั้งยังเป็นการขัดต่อนโยบายของรัฐบาลไทยที่มุ่งปกครองชาวจีนในประเทศไทยให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขเสมือนดังพลเมืองของไทย ซึ่งนับเป็นนโยบายหลักของรัฐบาลไทยตลอดมา⁹

แต่รัฐบาลไทยในยุคนั้น ก็ต้องเผชิญหน้ากับปมปัญหาที่ว่า

ก. จะหาทางออกอย่างไร ในการที่จะหลีกเลี่ยงไม่ยอมรับการขอทำสัญญาเป็นไมตรีจากจีน

ข. เมื่อยื่นหยัดไม่ยอมรับทำสัญญาดังกล่าวแล้ว รัฐบาลไทยจะหาวิธีการใดที่จะชี้แจงหรือปฏิเสธต่อสภาพความเป็นจริงที่ว่า ประเทศไทยมีชาวจีนเข้ามาพำนักอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

⁷ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ต.6 แฟ้ม 2 คำกราบบังคมทูลของกรมหลวงเทเวศร์วงษ์โรปกุฎ 25 สิงหาคม 2453 ขอหาทุกกลุ่มดังกล่าวนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่าการจะเป็นความคิดของคนส่วนน้อยที่อ้างขึ้นเพื่อย่านนโยบายที่ไม่ต้องการติดต่อกับจีนเท่านั้น

⁸ ทั้งนี้มีผลสืบเนื่องมาจากการปฏิรูประบบการเก็บภาษีของรัฐบาลไทยในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ยกเลิกการประเมินมูลค่าการค้าการเก็บภาษีอากรโดยเจ้าภาษีนายอากรเป็นชาวจีนอันนับว่าส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์และสถานภาพของชาวจีนเป็นอันมาก

⁹ คุราญละ เกียรติในปริณิธานินพนธ์เรื่อง บทบาทของชาวจีนในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (โดยผู้เขียนเรื่องนี้) เสนอเป็นปริณิธานินพนธ์ประกอบการศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษา พ.ศ. 2514

แต่คนจีนเหล่านั้นไม่ได้รับความคุ้มครองทางการทูตในฐานะที่เป็นชาวต่างประเทศ¹⁰

เป็นที่น่าสังเกตว่า ขณะที่บุคคลสำคัญของรัฐบาลไทยในยุคนั้นกำลังขบปัญหาอย่างหนักถึงกลาวัณนี้ ทางฝ่ายจีนได้ดำเนินการเร่งเร้าในเรื่องนี้ทุกวิถีทาง ทำให้ภาวะการณ์ที่จะต้องตัดสินใจเป็นภาวะรีบด่วน¹¹ ดังนั้นวิธีดำเนินการของทางฝ่ายรัฐบาลไทยจึงไม่มีทางออกทางใดที่เหมาะสมไปกว่า "การดำเนินนโยบายผ่อนผัน" ดังจะพิจารณาได้จากคำตอบที่มีไปถึงรัฐบาลจีนของทางการไทย ซึ่งมีใจความโดยสรุปว่า

"ข้อความที่ราชทูตไคอวางมาในหนังสือขอทำสัญญาไมตรี นับว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับราชการบ้านเมืองอันสำคัญยิ่ง ต้องใช้เวลาพิจารณาวินิจฉัยเป็นเวลานาน ก่อนที่จะให้คำตอบใดๆ ได้ ประจวบกับเวลานี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกำลังจะเสด็จไปประพาสยุโรปเพื่อทรงพักผ่อน จึงไม่อาจนำหนังสือนั้นไปกราบบังคมทูลให้ทรงพระราชวินิจฉัยได้ ทางกรมไทยจึงขอแสดงความเสียใจที่ยังไม่สามารถจะตอบข้อความตามหนังสือที่ราชทูตจีนส่งมาได้"¹²

การดำเนินนโยบายผ่อนผันและหลีกเลี่ยงการโต้ตอบเรื่องสัญญาไมตรีของรัฐบาลไทยถึงกลาวัณนี้ รัฐบาลจีนคงตระหนักได้เป็นอย่างดีถึงข้อขัดข้องของรัฐบาลไทย แต่ถึงกระนั้นก็พยายามดำเนินการทุกวิถีทางที่จะดำเนินนโยบายเปิดสัมพันธภาพทางการทูตกับประเทศไทยอย่างไม่ลดละ(ภายหลังที่ได้รับคำตอบผ่อนผันจากไทยถึงกลาวัณมาแล้ว) อาจสรุปวิธีดำเนินการของรัฐบาลจีนได้ดังนี้

1. ดำเนินการให้ขุนนางจีนคนหนึ่ง ซึ่งความสัมพันธ์คุ้นเคยกับขุนนางไทยเชื้อสายจีน¹³ โดยเขียนเป็นจดหมายส่วนตัวขอร้องให้ขุนนางไทยผู้นั้นช่วยสนับสนุนในการที่ขุนนางจีนผู้นั้นจะรับอาสาเจรจาติดต่อขอทำสัญญาไมตรีระหว่างรัฐบาลจีนกับรัฐบาลไทย แต่ได้รับการตอบปฏิเสธ

¹⁰ ดังบทความของหนังสือพิมพ์ Manchester Guardian ที่ว่า "ทางการจีนได้เริ่มก้าวแรกที่จะเปิดสัมพันธไมตรีกับรัฐสยาม ซึ่งเป็นประเทศที่มีชาวจีนเข้าไปพำนักอาศัยอยู่กว่า 2 ล้านคน แต่ชาวจีนเหล่านั้นกลับไม่ได้รับความคุ้มครองโดยก่งสุลโต ๆ จากรัฐบาลจีน ทั้งยังต้องเสียภาษีรายหัว (Poll Tax) และตกอยู่ภายใต้สิทธิพลของศาลไทยอีกควมบังคับทางการจีนไคทราบบูชาว่า มีพอลคาจีนในประเทศสยามหลายคนได้ถูกบีบบังคับจากทางการไทย จนต้องไปขอความคุ้มครองจากสถานกงสุลฝรั่งเศส อังกฤษ และฮอลันดา ทางกรมไทยจึงต้องยื่นมือไปคุ้มครองพลเมืองของตน

¹¹ เป็นภาวะที่มักจะพุดกันทั่วไปว่า ต้องมีการตัดสินใจแบบ "แก้ปัญหาวินาที" (day-to-day-decision) ซึ่งนับเป็นปรากฏการณ์ที่ปรากฏให้เห็นเสมอในประวัติศาสตร์ไทย

¹² กอจจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.6 แฟ้ม 12 สำเนาบันทึกของราชทูต ณ กรุงลอนดอน วันที่ 6 เมษายน ค.ศ. 1907 (พ.ศ. 2449)

¹³ พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) สมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต

2. รัฐบาลจีนจัดส่งคณะขุนนางจีนเดินทางไปยังดินแดนต่าง ๆ ที่มีชาวจีนโพ้นทะเลพำนักอาศัยอยู่ โดยปล่อยให้ชาวคณะขุนนางจีนชุดนี้เป็นผู้ตรวจสอบการค้า เมื่อทางการไทยสืบทราบ ว่าคณะขุนนางจีนชุดนี้หาโอกาสมาเจรจาในเรื่องสัญญาไมตรีกับรัฐบาลไทยด้วย และก็ปรากฏว่าเป็นจริงดังที่ทางการไทยคาดหมายไว้ ทางการไทยก็ได้แก้ปัญหาโดยการให้การต้อนรับชาวจีนอย่างสมเกียรติ แต่ไม่ยอมเจรจาเรื่องราชการด้วย¹⁴

3. เมื่อทางฝ่ายรัฐบาลจีนเห็นว่าวิธีต่าง ๆ ดังกล่าวไม่ประสบผล จึงได้ดำเนินการสนับสนุนยุ้งให้ชาวจีนในประเทศไทยก่อการร้องเรียนต่อรัฐบาลไทย เพื่อขอจัดตั้งสโมสรการค้าอย่างเป็นการขึ้นโดยอ้างถึงสภาพความจำเป็นทางด้านการค้า แต่จุดมุ่งหมายที่แท้จริงนั้นก็เพื่อต้องการจะให้สโมสรการค้าดังกล่าวมีสภาพเป็น "สถานกงสุลในประเทศไทยเป็นการชั่วคราว"¹⁵

อีกประการหนึ่ง เมื่อมีเหตุการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดที่จะเป็นเหตุก่อการกระทบกระทั่งระหว่างชาวจีนในประเทศไทยกับทางการไทยได้ เช่น เมื่อทางการไทยประกาศเปลี่ยนแปลงการเก็บเงินช่วยราชการแผ่นดิน (ซึ่งชาวจีนเคียดแค้นเพราะอัตราการเก็บเงินดังกล่าว ชาวจีนต้องเสียเงินมากกว่าค่าผูกปีซึ่งชาวจีนเคยเสียมาแต่เดิม) รัฐบาลจีนก็ถือโอกาสสนับสนุนอย่างลับ ๆ เพื่อให้ชาวจีนในกรุงเทพฯ ก่อเหตุก่อกวนขึ้น ทั้งนี้ โดยมีจุดมุ่งหมายว่า เมื่อมีเหตุการณ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นแล้ว ทางการไทยก็ต้องเข้าควบคุมระงับเหตุ อันเป็นโอกาสให้รัฐบาลจีนยื่นมือเข้ามาแทรกแซงเพื่อคุ้มครองชาวจีนในกรุงเทพฯ และเป็นข้ออ้างสำคัญถึงการที่รัฐบาลจีนจำเป็นต้องทำสัญญาพันธไมตรีกับทางการไทย เพื่อปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของชาวจีนในประเทศไทยจากการปฏิบัติของนานาประเทศทั้งหลาย¹⁶

สำหรับหน้าที่ของรัฐบาลไทยตลอดรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นยังคงใช้การปฏิบัติและฝักใฝ่จนตลอดจนหลีกเลี่ยงการทำสัญญาพันธไมตรีกับประเทศจีนอยู่เสมอ โดยได้ถือเอาสภาพของการเร่งเร้าขอทำสัญญาพันธไมตรีจากรัฐบาลจีนแต่ละคราวนั้น มาเป็นจุดที่จะแก้ปัญหาแบบเป็นครั้งเป็นคราวไป เช่น

ในครั้งแรกเมื่อทูตจีนยื่นข้อเสนอผ่านทูตไทยที่กรุงลอนดอน ทางการไทยก็ใช้วิธีฝักใฝ่อย่างเหตุนาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ กำลังจะเสด็จประพาสยุโรป จึงไม่สามารถพิจารณาเรื่องราวที่สำคัญดังกล่าวได้

14 ไปรคกรายละเอียดในบทปริญาณิพนธ์ของผู้เขียน ดังได้อ้างมาแล้ว

15 หนังสือเล่มเดียวกัน

16 หนังสือเล่มเดียวกัน

ในครั้งที่สอง เมื่อขุนนางจีนได้เขียนเป็นจดหมายส่วนตัวมายังขุนนางไทยเชื้อสายจีนเพื่อ
ให้ช่วยสนับสนุนการติดต่อขอทำสัญญาไมตรีระหว่างประเทศทั้งสอง ทางการไทยก็ใช้วิธีแสวงเหตุผล
ความเป็นจริงในเรื่องผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น โดยชี้ให้ทางฝ่ายจีนเห็นว่า ชาวจีนที่เข้ามาพำนักอาศัยอยู่
ในประเทศไทยมีเป็นจำนวนมาก มีการผสมผสานกันทั้งสองเชื้อชาติและวัฒนธรรมกับชาวไทย จน
ยากที่จะแยกให้เห็นเด่นชัดได้ อีกทั้งรัฐบาลไทยก็ปฏิบัติต่อชาวจีนเสมือนกึ่งพลเมืองของไทย ตลอดจน
จนชาวจีนมีสิทธิเหมือนชาวไทยแทบทุกอย่าง ดังนั้น ถ้ารัฐบาลจีนทำหนังสือสัญญาไมตรีกับทางการไทย
จนถึงขั้นมีการตั้งสถานกงสุลจีนขึ้นแล้ว จะทำให้ชาวจีนในประเทศไทยเองเสียผลประโยชน์ เนื่องจาก
จากชาวจีนคงจะไม่ได้ได้รับความสะดวกเท่าที่เป็นอยู่¹⁷

ในครั้งที่สาม เมื่อทางรัฐบาลจีนจัดส่งคณะขุนนางจีนเดินทางเข้ามาเมืองไทยในฐานะคณะ
ผู้ตรวจสภาพทางการค้า ทางการไทยก็ใช้วิธีดำเนินการต้อนรับคณะขุนนางจีนอย่างสมเกียรติ ถึง
ขนาดส่งเรือรบนำพวกพ่อค้าจีนในกรุงเทพฯ ไปต้อนรับคณะขุนนางจีนถึงสันดอนปากแม่น้ำเจ้าพระยา
แต่ในขณะเดียวกันก็กำชับเจ้าหน้าที่ของไทยที่มีส่วนร่วมในการต้อนรับมิให้เจรจาขอพระราชทาน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯถึงกับทรงยกพระบรมราโชบายในเรื่องจีนแก่คณะเสนาบดีถึงขั้นหัก
การประชุมนคณะเสนาบดี ความว่า

"มีพระราชดำรัสถึงเรื่องที่จะจัดรับชาวหลวงจีนที่จะเข้ามากรุงเทพฯ แล้วทรงเสด็จพระ
บรมราโชบายในเรื่องจีนนี้ว่า โดยทรงนับถือประเทศจีนเสมอเหมือนประเทศอื่นที่มีอำนาจและมีพระ
ราชไมตรีอันสนิทเป็นแต่ต้องเคารพราษฎรไว้เป็นคนของเรา ไม่ยอมให้ตั้งทูตมาประจำเพราะใกล้
ครองจีนที่มาอยู่ในเมืองเราก็เท่ากับคนของเราเองแล้ว"¹⁸

ในครั้งที่สี่ ซึ่งรัฐบาลจีนได้สนับสนุนให้กลุ่มชาวจีนในประเทศไทยร้องเรียนแก่ทางการ
ไทยจะขอจัดตั้งสโมสรการค้าอย่างเป็นทางการ เพื่อมุ่งหวังจะใช้สโมสรการค้าจีนดังกล่าวนี้เป็น
เสมือนกงสุลจีนประจำประเทศไทยเป็นการชั่วคราวนั้น รัฐบาลไทยก็ใช้ความเค็ดขาดเข้าแก้ไข
โดยอนุญาตให้ตั้งสโมสรการค้าได้โดยไม่ต้องจดทะเบียนเป็นทางการ แต่ควบคุมให้ดำเนินการ
เฉพาะจุดมุ่งหมายทางการค้าเท่านั้น ทั้งยังกำชับว่า ถ้าหากสโมสรการค้าจีนแห่งใดดำเนินการ
นอกเหนือไปจากนี้แล้ว ทางการไทยจะถือว่าเป็นความผิดทางกฎหมาย

¹⁷ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ต.6 แฟ้ม 2 สำเนาคำแปลจก-
หมายเหตุของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ถึงเจิวเซี่ยก แนนมากับคำกราบบังคมทูลกรมหลวงดำรง
ราชานุภาพ วันที่ 5 กรกฎาคม 2450

¹⁸ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ต.21 แฟ้ม 13 สำเนารายงานการ
ประชุมเสนาบดีสภา วันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ.2450

อีกประการหนึ่ง เมื่อรัฐบาลจีนสนับสนุนยุ้งให้ชาวจีนในกรุงเทพฯ นักศึกษานับ ทาง การไทยก็ดำเนินการระงับปราบปรามอย่างเฉียบขาดจนเหตุการณ์สงบ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เกิด เป็นเหตุลุกลามให้ลุถึงโตขึ้นได้ ควักคาคว่าถ้าเหตุการณ์เป็นเช่นนั้นจะ เป็นช่องทางให้รัฐบาลจีนถือโอกาสเข้าแทรกแซงหรือ ไซ้เป็นข้ออ้างในการที่จะตั้งสถานกงสุลจีนเพื่อคุ้มครองชาวจีนในประเทศไทยดังกล่าวนั้นแล้ว

การดำเนินนโยบายแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่รัฐบาลไทยได้ดำเนินการไปตามสภาพการ เร่งเร้าของทางฝ่ายจีนดังกล่าวนั้น รัฐบาลไทยได้กระทำไปควบคู่กับการปรับปรุงนโยบายและวิธี ดำเนินการปกครองชาวจีนในประเทศไทย โภชน์มีจุดมุ่งหมายอย่างมั่นคงที่จะใช้ชาวจีนในประเทศไทย ได้รับความผาสุกความอบอุ่น ใจจุกพล เมืองของประเทศไทย ดังกระแสพระราชดำริของพระ บาทสมเด็จเจ้าพระจุลจอมเกล้าฯ ซึ่งเคยพระราชทานแก่คณะ เสนาบดีว่า

"...ถ้ารัฐบาลเราถือว่าจีนเป็นคนของเราแล้ว ทำไมไม่จัดการปกครองให้พวกจีนได้ รู้สึกว่า เราเป็นผู้ปกครองจีน ถ้าเราจัดการปกครองจีนแล้ว ไม่ใช่จะให้ปรากฏในทางราชการ ต้องให้พวกจีนเองรู้สึกในใจว่า ได้รับความปกครองของเรา"¹⁹

การดำเนินนโยบายการต่างประเทศที่เกี่ยวกับประเทศจีนของรัฐบาลไทยในรัชกาลพระ บาทสมเด็จเจ้าพระจุลจอมเกล้าฯ ดังกล่าวนั้น ปรากฏหลักฐานยืนยันว่า รัฐบาลไทยยืนยันที่จะ หลีก เลี่ยงหรือปฏิเสธการทำสัญญาพันธไมตรีกับรัฐบาลจีนตลอดเวลา ทั้งนี้ เป็นไปตามพระบรมราโชบาย ของพระบาทสมเด็จเจ้าพระจุลจอมเกล้าฯ ที่ทรงมุ่งปฏิเสธความสัมพันธ์กับประเทศจีนอย่างเด็ดเดี่ยวแม่ แต่ในบั้นปลายพระชนม์ชีพของพระองค์ ดังข้อความตอนหนึ่งจากพระราชหัตถเลขาถึงหม่อมเจ้าบรม- เสด็จ ราชทูตไทย ณ กรุงปารีส ซึ่งทรงแสดงพระบรมราโชบายดังกล่าวนั้นไว้อย่างเด่นชัด ดังนี้

"...ปอลิตีซี ซึ่งเป็นภาระของรัฐบาล เวลานี้เป็นอย่างไร ได้ให้กรมหลวงเทเวศร์วงษ บอดกณะนำออกมาแล้ว เมื่อจะถามความเห็นโดย เฉพาะตัวบุคคลอย่างสิ้นที่สุด ว่าทางที่จะให้เกิด ความรู้สึกต้องการไมตรีจีนนั้น อาจจะมีได้ในเวลาต่อไปภายหน้านาน เช่นกับว่า ถ้าคนไทยทำ การค้าขายใหญ่โต แตะเรือค้าขายกับเมืองจีน เป็นบริษัทไทยแต่ไม่ปนกับชาติอื่นเท่ากับจีน ถ้าหาก ว่าเช่นนั้น เราไม่มีไมตรีกับจีนจะไม่ได้ประโยชน์เท่ากับชาติอื่นที่ไปค้าขายกับเมืองจีน นั้นเป็น เวลาที่เราต้องการมีไมตรีกับจีน แต่หากว่าการค้ายังเป็นไปอยู่เพียงแค่นี้ จีนที่มาค้าขายใน เมืองเราไม่ได้รับความลำบากอะไร ใ้รับประโยชน์เหมือนชาติทั้งปวงที่ไปปรคอย่างยิ่ง แต่ยัง

¹⁹ กองกฎหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.21 แฟ้ม 12 บันทึกกรายงานการประชุมเสนาบดี วันที่ 5 ธันวาคม ร.ศ.126

มีคุณวิเศษกว่านั้น ด้วยเราถือว่าคนจีนที่เกิดในเมืองไทยเป็นไทย มีเลือดเป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นขุนนาง ไก่ตามคุณวุฒิไม่มีอะไรก็กั้น ฝ่ายคนจีนที่เข้ามาได้รับผลประโยชน์กเว้นการทหารเหมือนชาติอื่นๆ ที่ตกเข้ามาอยู่ในกฎหมาย เหตุที่จีนได้รับประโยชน์ถึงเพียงนี้แล้ว ในกรณีที่ผู้แทนรัฐบาลเข้ามา อยู่ นั้น จะไม่เห็นแก่ให้ความเข้าใจชอบพอกันก็ขึ้น จะกลับเป็นเหตุก่อให้เกิดความลำบากความที่ไว้ใจกัน จะกลับทางเห็นไปหมด....."²⁰

14 ตุลาคม พ.ศ.2453 (เหลืออีกเก้าวันที่ทรงสวรรคต) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ยังทรงบำพระบรมราโชบายคั่งกล่าวไว้อย่างหนักแน่นว่า

"... การเรื่องไมตรีจีนนั้น ไม่ใช่เป็นความรอนรนฝ่ายข้างเรา เพราะการค้าขายของเรามีน้อย ต้องการที่จะชักลากได้เท่าใด ก็ให้ชักลากไปยาวที่สุด..."²¹

²⁰ กองจกหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.6 แฟ้ม 2 สำเนาพระราชหัตถเลขาถึงหม่อมเจ้าบวรเดช ลงวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ.2453

²¹ กองจกหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 5 ค.6 แฟ้ม 2 สำเนาพระราชหัตถเลขาถึงหม่อมเจ้าบวรเดช ลงวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2453

สืบเนื่องมาจาก คร.ซุนยัตเซ็น ได้เป็นผู้นำในการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองของจีนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบสาธารณรัฐ ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ.2437 เป็นต้นมา ทำให้คนจีนโพ้นทะเลเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อสนับสนุนการปฏิวัติของจีนอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในประเทศไทยได้มีการจัดตั้งสาขาของสมาคม กุง เหมิง หุย¹ (Tung Meng Hui) ที่มีชื่อว่า "จุงหัว"² (Chung hua) ขึ้นในปี พ.ศ.2450 มีจุดมุ่งหมายเพื่อปลุกฝังความรู้สึกทางค่านิยมและหลักไครราษฎร³ ของ คร.ซุนยัตเซ็น ในหมู่คนจีนในประเทศไทย รวมทั้งแสวงหาความช่วยเหลือทางการเงินให้กับการปฏิบัติงาน ของ คร.ซุนยัตเซ็น ในประเทศจีนอีกด้วย⁴

ความเคลื่อนไหวทางการเมืองของ ของคนจีนในสมัยรัชกาลที่ 7

• อนุสรณ์ พนมพิงค์ •

การที่ลัทธิชาตินิยมในหมู่คนจีนในประเทศไทยได้มีความสำคัญขึ้นมาเช่นนี้ เป็นผลทำให้คนจีนผูกพันกับบ้านเกิดของตัวเอง คือประเทศจีน อย่างแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ได้มีการจัดตั้งหนังสือพิมพ์จีน โรงเรียนจีน และมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในดินแดนไทยมากขึ้น⁵ หัวหน้ากลุ่มชาวจีนในประเทศไทยที่สนับสนุนการปฏิวัติจีนของ คร.ซุนยัตเซ็น คือ นายเซียวโฟ เซ็ง (Hsiao Fo-Ch' eng)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ปรากฏว่ามีการจัดตั้งสาขาของพรรคกวางมินต้ง⁷ ขึ้นอย่างลับ ๆ ขึ้นอีก จากการสืบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ความแน่ว่า สโมสร "ตง หัว ฮวย กวน" คือสาขาใหญ่ของพรรคกวางมินต้งในประเทศไทย⁸ สโมสร "ตง หัว ฮวย กวน" มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ถนนสีพระยา อำเภอบางรัก พระนคร ชาวจีนได้ใช้สโมสรแห่งนี้เป็นส่วนงานลับของพวกกวางมินต้ง และเคยใช้เป็นที่ประชุม เกี่ยวกับการยึดสินค้าของ

ชาวต่างประเทศ และประกาศยุบสงเสริมพวกจีนให้เกลียดชังชาวญี่ปุ่นอีกด้วย สโมสร "ตง หัว ฮวย ก้วน" นี้มีสาขาดำเนินการทั้งที่อยู่ในจังหวัดพระนครและต่างจังหวัดรวม 38 แห่งด้วยกัน สโมสรเหล่านี้มีพฤติกรรมไปในทางส่งเสริมและเผยแพร่ลัทธิไตรราษฎร์ของ ดร.ซุนยัตเซ็น ซึ่งไม่เป็นที่พึงปรารถนาของรัฐบาลไทย⁹ เพราะอาจจะ เป็นเหตุให้บุคคลบางกลุ่มเกิดความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงประเพณีการปกครองของไทยก่อนถึงเวลาอันสมควรได้¹⁰ จึงได้ถูกจับกุมเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2472

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าทางฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจจะได้พยายามสืบสวนเพื่อหาทางปราบปรามการดำเนินงานเผยแพร่ลัทธิไตรราษฎร์ของพวกจีนอยู่อย่างกวัดขั่นก็ดี ก็ยังปรากฏว่าได้มีการโฆษณาชวนเชื่อลัทธิไตรราษฎร์ซึ่งออกมาในรูปแบบต่าง ๆ อยู่เสมอ และได้ระบาคแพร่หลายเข้าไปในโรงเรียนจีนอีกด้วย การโฆษณาชวนเชื่อลัทธิไตรราษฎร์นี้มีมาในรูปของการประชุมลับ บรรดาสมาชิกของพวกกวมมินตั้งแล้วปลดปล่อย เรื่องชาตินิยมตามหลักไตรราษฎร์ของ ดร.ซุนยัตเซ็น ในหมู่นักศึกษาด้วยกัน¹¹ บางครั้งก็มีมาในรูปของสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ เช่น หนังสือและสิ่งพิมพ์จากประเทศจีน¹² หรือใบปลิวโฆษณาซึ่งคนจีนผลิตขึ้นเองในประเทศไทย¹³ เป็นต้น ซึ่งเอกสารและสิ่งพิมพ์เหล่านี้ได้แพร่หลายอยู่ในหมู่นักจีน และระบาคเข้าไปในโรงเรียนจีนอีกด้วย

นอกจากจะมีการเคลื่อนไหวของพวกกวมมินตั้งแล้ว พฤติกรรมของจีนยังยึดอยู่ที่จีนด้วย ในสมัยนี้ การเคลื่อนไหวของจีนยังยึดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีอยู่ 2 คณะด้วยกัน คือ คณะแรกได้แก่ อังยีคณะ "ตง ฮัว เกย เจา จื่อ ป้อ เสี่ยว"¹⁴ อังยีคณะนี้มีนายทำ จีนซ่าเป็นหัวหน้า โดยแฝงอยู่ในรูปของสมาคมหนึ่งซึ่งชื่อของสถานหนังสือสำหรับประชาชน เป็นสำนักงานมีชื่อว่า "ตง ฮัว เกย เจา จื่อ ป้อ เสี่ยว" แปลเป็นไทยว่า หอสมุดเปลี่ยนแปลงประเทศจีน มีนายทำจีนซ่าเป็นนายก เป็นสมาคมที่รวบรวมอังยีต่าง ๆ ให้มารวมเข้าด้วยกัน มีสมาชิก ประมาณ 100 คนเศษ นอกจากนี้นายทำจีนซ่ายังเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ "เคียวเซ็ง" ซึ่งพิมพ์จำหน่ายในกรุงเทพฯ ได้ลงชื่อความเป็นเจ้าของให้พวกจีนในประเทศไทยมีความโกรธแค้นชาว อังกฤษและญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังรับจ้างพิมพ์หนังสือ สมุด เอกสารซึ่งแนะนำวิธีการของคอมมิวนิสต์อีกด้วย¹⁵

อังยีคณะที่สองได้แก่อังยีคณะ "ซิบซุน"¹⁶ อังยีคณะนี้มีนายเมียงหยุนกับนายจัต ซึ่งเป็นจีน และ เป็นหัวหน้า มีที่ทำการอยู่ที่บ้านของนายจัต ซึ่งตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอสารภีราษฎร์ ตำบลตรอกหม้อ ถนนบำรุงเมือง พระนคร ทำการชักชวนพวกคนจีนให้เกลียดชังคนไทย และรวม

กำลังกันเพื่อทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อประเทศไทย ถึงขั้นชักกำลังล้มล้างประเทศไทย ผู้ที่เป็นสมาชิก อังยีคณะนี้ต้องเสียค่าบำรุงคณะ เป็นรายเดือน ๆ ละ 3 บาททุกเดือนไป

พฤติกรรมของอังยีทั้ง 2 คณะนั้นนับว่าเป็นพวกชาตินิยมที่รุนแรงมากกว่าพฤติกรรม ของพวก สาขาสมาคมกวมินคังที่ไคถาวมาแล้วในตอนนี้เป็นอย่างมาก ถึงขั้นที่อาจจะก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นภายในประเทศได้

ความเคลื่อนไหวในเรื่องชาตินิยมของคนจีนในประเทศไทยนี้เอง ใ้้นำไปสู่การบอยคอต (หมายถึงการรวมหัวไม่ซื้อไม่ขาย - ผู้เขียน) สินค้าญี่ปุ่นของคนจีนในประเทศไทย ทั้งนี้เพราะคนจีนไม่พอใจที่ญี่ปุ่นขยายอิทธิพลเข้าไปในแมนจูเรียของจีน ได้มีการก่อตั้งสมาคมลับของพ่อค้าจีน ในประเทศไทยขึ้นคณะหนึ่ง มีชื่อเรียกว่า "ฮัวเสียะ"¹⁷ มีหน้าที่บงการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น ถ้าผู้ใดซื้อ หรือขายสินค้าญี่ปุ่น ไม่ว่าจะ เป็นชาวจีนหรือชาวญี่ปุ่น จะถูกลอบทำร้ายอย่างสาหัส เช่น ตักใบหูหรือไม้เท้าให้ตาย ทำให้เกิดความหวาดกลัวในหมู่นาชาวจีนและญี่ปุ่นที่ซื้อสินค้าญี่ปุ่นโดยทั่วไป

อนึ่ง พวกสมาคมกวมินคังในกรุงเทพฯ ก็ได้มีส่วนร่วมในการบอยคอตสินค้าญี่ปุ่นด้วยเพราะ ปรากฏว่าได้มีการแจกใบปลิวภาษาจีน มีถ้อยคำเป็นเชิงกลาววิงวอนและยุยงส่งเสริม ให้พวกจีน โกรธแค้นและทำการบอยคอตสินค้าญี่ปุ่น คำรวจไคสนั้นในฐานะที่เป็นส่วนรวบไวยาหารของคณะกวมินคังในกรุงเทพฯ นี้เอง

นอกจากความเคลื่อนไหวในเรื่องชาตินิยมแล้ว คนจีนในประเทศไทยยังได้มีการเคลื่อนไหว ทางการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์อีกด้วย ได้ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าพรรคคอมมิวนิสต์ ในประเทศไทยได้เริ่มก่อตัวขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2470¹⁸ ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพรรคคอมมิวนิสต์ที่สำคัญที่สุดในประเทศไทยขณะนั้น คือ พรรคคอมมิวนิสต์จีน¹⁹ ซึ่งมีสาขา ประจำท้องถิ่นมีชื่อตามภาษาของพรรคว่า ซี ซี พี (มาจากคำว่า Chinese Communist Party- ผู้เขียน) ได้จัดตั้ง "คณะกรรมการคอมมิวนิสต์" ในกรุงเทพฯ มีชื่อเรียกว่า "คณะใหญ่ใน กว่างสยาม"²⁰ มีหน้าที่ดำเนินงานเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่พรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งประเทศไทย ด้วยการแทรกซึมเข้าไปในหมู่กรรมกร เช่น กรรมกรโรงเลื่อย กรรมกรโรงงานทอผ้า กรรมกร รถไฟ นอกจากนี้ยังพยายามที่จะติดต่อกับหน่วยทหารและยุยงชาวนา ให้เลื่อมใสคอมมิวนิสต์ แต่ ปรากฏว่าไม่สู้จะได้ผลเท่าใดนัก²¹

ในกรุงเทพฯ ปรากฏว่าการทำงานของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในหมู่กรรมกรได้ผลอยู่บ้าง ในหมู่กรรมกรที่ทำงานเป็นช่างก่อสร้าง กรรมกรโรงหล่อเหล็ก กรรมกรโรงงานน้ำแข็ง และพวกช่าง

ทอง พวกนี้สนใจลัทธิคอมมิวนิสต์อยู่มาก แต่สำหรับกรรมกรรถไฟจะเป็นแต่เฉพาะกรรมกรจีนเท่านั้น²²

ในหัวเมืองทางฝ่ายเหนือก็มีพวกคอมมิวนิสต์อยู่เหมือนกัน เช่น ที่อ่างทอง สวรรคโลก พระนครศรีอยุธยา ลำปาง และทางตะวันออกเฉียงเหนือก็มีที่สกลนคร ทั้งหมดกล่าวถึงตั้งสาขาของหน่วยขึ้น ขณะเดียวกันปรากฏว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งประเทศไทยได้ทำการติดต่อกับยูวไนในกรุงเทพฯ ทำให้เข้าใจกันว่าได้มีส่วนพัวพันกับการจัดตั้งต่อนักรังเสสของพวกยูวไนในอินโดจีนอีกด้วย

หลังจากที่เลิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งประเทศไทยแล้วไม่นาน ในกรุงเทพฯ ก็เกิดมีสมาคมลับของพวกจีนไหหลำขึ้นมาคณะหนึ่งมีชื่อว่า "เอี้ยะ บู้ เล่า คัง เลียน อะ กัง ฮวย กั้น เจียง"²³ แปลว่า "สมาคมกรรมกรที่ทำการอยู่กับชาวต่างประเทศในสยาม" มีนายยูกอก เจียง เป็นหัวหน้า มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในห้องคึกชั้นสาม ตำบลสามแยก พระนคร จุดประสงค์ที่สำคัญ ของจีนไหหลำคณะนี้คือ มุ่งสมคบกันตั้งสมาคมควบคุมกรรมกรและดำเนินการตามลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยอิสระตามลำพัง สมาคมลับของจีนไหหลำคณะนี้มีสาขาแยกกันอยู่ในกรุงเทพฯ แพรหลาย และกระทำการปกปิดระวางกันอย่างกว้างขวางมาก ทำให้ยากต่อการสืบสวนจับกุมมิให้ได้หลักฐานเป็นอย่างยิ่ง

เป็นที่น่าสังเกตว่าพวกจีนไหหลำนี้ นอกจากจะมีการเคลื่อนไหวเกี่ยวข้องกับคอมมิวนิสต์ซึ่งกำลังขยายตัวอยู่ในประเทศไทยแล้ว ยังปรากฏว่าในมลายูซึ่งขณะนั้นอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ พวกจีนไหหลำก็เข้าไปมีบทบาทในการจัดตั้งสหภาพกรรมกรชาวจีนโพ้นทะเล พรรคคอมมิวนิสต์หนุ่ม คณะกรรมการจัดการปฏิวัติสมัยใหม่แห่งพรรคกวมินตังประเทศจีน และคณะผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนในแถบทะเลใต้ในมลายู ทำให้อิทธิพลทางการเมืองของพวกจีนไหหลำ แพรหลายเข้าไปในหมู่มนุษย์จีนเชื้อสายมลายูอีกด้วย²⁴

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวยังไม่ปรากฏว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีน ได้ทำการรุนแรงแต่อย่างใด นอกจากการโฆษณาชวนเชื่อเท่านั้น พวกจีนคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย จะก่อความรุนแรงก็ภายหลัง พ.ศ. 2475 ไปแล้ว²⁵ จากการรายงานความเคลื่อนไหวของ พรรคคอมมิวนิสต์จีนในประเทศไทย ไปยังพรรคคอมมิวนิสต์ที่ลึงคโพร ทำให้ทราบว่า การดำเนินงานของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในประเทศไทยยังไม่สู้จะได้ผล เพราะเจ้าพนักงานคอยสืบสวน และปราบปรามอยู่ตลอดเวลา²⁶ นอกจากนี้พรรคคอมมิวนิสต์จีนในมลายูซึ่งมีชื่อเรียกว่า "คณะใหญ่แถบทะเลใต้" ได้ดำเนินการทำงานของ "คณะกรรมการคอมมิวนิสต์ในกรุงเทพฯ" ว่าทำงานโดยปราศจากหลักเกณฑ์ ทำให้งานต้องล้มเหลวโดยสิ้นเชิง²⁷

จากการที่เจ้าหน้าที่ของอังกฤษในมลายูจับได้เอกสารการติดต่อระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์จีนในประเทศไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่สิงคโปร์ ทำให้ทางการของไทยจับได้ว่า มีการทำงานเชื่อมโยงกันระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์จีนในประเทศไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนในแหลมมลายู อีกด้วย²⁸ อันนับได้ว่าพวกจีนคอมมิวนิสต์ทำงานเชื่อมโยงกันกว้างขวางมาก

การดำเนินการโฆษณาชวนเชื่อของคอมมิวนิสต์จีนในประเทศไทยกระทำกันในแบบ เผยแพร่สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ทั้งที่ส่งตรงมาจากประเทศจีนและผลิตขึ้นภายในประเทศไทย สิ่งพิมพ์ที่มาจากประเทศจีนก็ได้แก่พวกหนังสือที่เกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์ซึ่งส่งมาจากเมืองซัวเถา กวางตุ้ง หรือไมเกี้อองกง²⁹ สำหรับสิ่งพิมพ์ในประเทศไทยที่สำคัญก็ได้แก่ใบปลิวขู่ยิงให้พวกคนจีน ก่อการกำเริบ ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทำการกวาดล้างแหล่งพิมพ์ใบปลิวที่สำคัญได้เมื่อปี พ.ศ.2473 แหล่งพิมพ์ใบปลิวของพวกคอมมิวนิสต์จีนน้อยที่ร้าน "เซ่งจิว"³⁰ ริมถนนราชปรารภ ตำบลมักสัน ซึ่งใช้เป็นสำนักงานใหญ่ของหัวหน้าคอมมิวนิสต์จีนที่มีชื่อว่า โจ้ว เซ่ง ชิน หรือ เลี้ยว อาโหวง เป็นบุคคลคนเดียวกับนายโจคีจี้³¹ กรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งประเทศไทย ซึ่งทางฝ่ายเจ้าหน้าที่ของ อังกฤษในมลายูมีหลักฐานแจ้งชัดอยู่ เนื่องจากจับเอกสารลับของพวกคอมมิวนิสต์จีนในประเทศไทยที่ส่งไปยังคอมมิวนิสต์จีนในมลายูได้ ทำให้ทราบว่า นายโจ้ว เซ่ง ชิน คือ นายเลี้ยว อาโหวง หรือนายโจคีจี้ นั่นเอง

นอกจากการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ด้วยเอกสารและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ แล้ว ยังมีการพบปะชุมนุมกันอย่างลับ ๆ ในหมู่คอมมิวนิสต์จีนเพื่อวางแผนในการแทรกซึมเข้าไปปลุกปั่นยุยงในหมู่กรรมกร ข้าราชการ และชาวนา ทั้งไกลลาวมาแล้วข้างต้นอีกด้วย ทำให้ทางฝ่ายรัฐบาลไทย ต้องคอยสืบสวนและกวาดล้างอยู่เสมอมา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ปรากฏว่า หนังสือพิมพ์จีนที่พิมพ์ออกจำหน่ายในประเทศไทยได้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองด้วย ในขณะนั้นมีหนังสือพิมพ์จีนที่ทรงอิทธิพลอยู่หลายฉบับด้วยกัน โดยเฉพาะที่พิมพ์ออกจำหน่ายมาก่อนหน้าปี พ.ศ.2464 มีอยู่ด้วยกัน 3 ฉบับคือ "หัว เฉียน ยี เป้า" ซึ่งเป็นฝ่ายนิยมกบฏมินตั๋ง "เหลียน เฉียน เป้า" และ "เลี้ยว เซ่ง เป้า" ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ของพวกจีนฝ่ายซ้าย³² ระหว่างปี พ.ศ.2470 - 2474 ได้มีการพิมพ์หนังสือพิมพ์จีนออกจำหน่ายอีกคือหนังสือพิมพ์ "กัว หมิน ยี เป้า" พิมพ์เผยแพร่เมื่อปี พ.ศ.2470 เป็นหนังสือพิมพ์ที่สนับสนุนพรรคกบฏมินตั๋ง และยังมีหนังสือพิมพ์ "เซิน ชุง ยี เป้า" ซึ่งพิมพ์จำหน่ายเมื่อปี พ.ศ.2471 นอกจากนี้ก็มีหนังสือพิมพ์จีนอื่น ๆ อีกสองสามฉบับ ที่ตีพิมพ์ขึ้น

มาภายหลัง

หนังสือพิมพ์จีนในประเทศไทยเหล่านี้ด้วยแต่เขาไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองในประเทศจีนด้วยกันทั้งสิ้น หนังสือพิมพ์ "หัว เฉียน ยี เป่า" ซึ่งสนับสนุนพรรคกวางมินตั๋ง และหนังสือพิมพ์ "เหลียนเฉียว เป่า" ซึ่งสนับสนุนพรรคกวางมินตั๋งฝ่ายที่นิยมคอมมิวนิสต์ ได้ถูกรัฐบาลไทยตอนโยกอนุญาตและสั่งปิดโรงพิมพ์ เพราะลงบทความโฆษณาโจมตีอังกฤษและสนับสนุนการเคลื่อนไหวต่อต้านสินค้าอังกฤษในจีนเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2464 เหตุผลก็คือรัฐบาลไทยเกรงจะมีเรื่องกระทบกระเทือนสัมพันธ์ภาพกับอังกฤษ และต่อมาไม่นานหนังสือพิมพ์ "เฉียว เซ็ง เป่า" ก็ถูกปิดอีก เพราะลงบทความโจมตีจักรวรรดินิยมตะวันตก³³

ต่อมาในปี พ.ศ. 2470 หนังสือพิมพ์ "หัว เฉียน ยี เป่า" และ "เหลียน เฉียว ยี เป่า" ได้รับอนุญาตให้พิมพ์ออกจำหน่ายได้อีก พร้อมกับมีหนังสือพิมพ์จีนตีพิมพ์ออกจำหน่ายอีกฉบับหนึ่งคือ "กัว หมิน ยี เป่า" เนื่องจากในปี พ.ศ. 2470 นี้เป็นปีที่พรรคคอมมิวนิสต์และพรรคกวางมินตั๋งในจีนแตกแยกกันอย่างรุนแรง ทำให้หนังสือพิมพ์จีนในกรุงเทพฯ แตกแยกออกเป็น 2 ฝ่าย และต่อต้านซึ่งกันและกันด้วย³⁴ คือหนังสือพิมพ์ "หลี่ ชิง เป่า" และ "เหลียน เฉียว เป่า" ฉบับรายวันได้หันไปสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์จีน ต่อต้านนโยบายสนับสนุนเจียงไคเช็ค ของหนังสือพิมพ์อื่น ๆ ในที่สุดรัฐบาลไทยได้ประกาศปิดหนังสือพิมพ์ทั้ง 2 ฉบับ เพื่อความสงบเรียบร้อย

ต่อมาในระหว่าง พ.ศ. 2474 - 2475 หนังสือพิมพ์จีนทุกฉบับได้ลงพิมพ์ข้อความโจมตีญี่ปุ่นอย่างรุนแรง ในกรณีที่มีญี่ปุ่นรุกรานแมนจูเรียเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2474 รัฐบาลไทยเกรงว่าจะก่อให้เกิดกระทบกระเทือนระหว่างสัมพันธ์ไมตรีอันดีระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่น จึงออกคำสั่งปิดหนังสือพิมพ์จีนอย่างเฉียบขาด³⁵ ในคราวนี้หนังสือพิมพ์จีนทั้งเล็กและใหญ่ถูกปิดกันมาก รวมทั้งหนังสือพิมพ์ "หัว เฉียน ยี เป่า" ซึ่งเป็นฉบับเก่าแก่ที่สุดก็ถูกปิดด้วย

เมื่อพิจารณาพฤติการณ์ของหนังสือพิมพ์จีนในประเทศไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว เห็นได้ว่าหนังสือพิมพ์จีนได้กลายเป็นเครื่องมือของนักการเมืองในประเทศจีนในการโฆษณาชวนเชื่อลัทธิการเมืองและการปฏิบัติงานของพรรคการเมืองที่ทรงอิทธิพลของจีนคือพรรคกวางมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์จีน พร้อมกันนั้นหนังสือพิมพ์เหล่านี้ก็ถูกรุ่นไปด้วยเดือกของชาตินิยมอย่างรุนแรง จนรัฐบาลไทยต้องเข้าควบคุมเพราะเกรงจะเกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นภายในประเทศได้

อนึ่ง ปรากฏว่าได้มีการแทรกซึมลัทธิไตรราษฎร์ของพวกจีนกวางมินตั๋งและลัทธิคอมมิวนิสต์

ของพวกจีนคอมมิวนิสต์เข้าไปเผยแพร่ในโรงเรียนจีนด้วย บรรดาชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยขณะนั้นประกอบไปด้วยบุคคลที่หนีภัยมาจากประเทศจีน หรือไม่กี่แฉะเห็นทำเลการค้าขาย ในประเทศไทยเหมาะแก่การประกอบอาชีพ จึงอพยพเข้าสู่ประเทศไทย อีกประเภทหนึ่งเป็นพวกจีนหนุ่ม เรียกตนเองว่า นักการเมืองรุ่นใหม่ พวกนี้จะเป็นผู้นำลัทธิการเมืองแบบสาธารณรัฐตามหลักของ ค.ร.ช.ยุคเซ็น มาเผยแพร่ และสถานที่ ๆ เหมาะแก่การโฆษณาชวนเชื่อมากที่สุด คือ โรงเรียนจีน³⁶

การเคลื่อนไหวเพื่อปลุกฝังลัทธิชาตินิยมจีน อันเกี่ยวด้วยเรื่องลัทธิไตรราษฎร์ และการปฏิวัติประเทศจีนไปสู่ระบอบสาธารณรัฐของ ค.ร.ช.ยุคเซ็น ซึ่งได้กระทำกันอยู่ในโรงเรียนจีนขณะนั้น ปรากฏอยู่ทั่วไปทั้งในพระนครและต่างจังหวัด บางครั้งกระทำกันอย่างลับ ๆ แต่บางครั้งก็ทำกันอย่างเปิดเผยโดยไม่หวั่นเกรงเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุม ทั้งนี้เพราะความรู้สึกในเรื่องชาตินิยมอันรุนแรงของคนจีนเหล่านั้น

นอกจากนี้แล้วก็ยังมีการใช้โรงเรียนจีนเป็นสถานที่ทำการเผยแพร่โฆษณาลัทธิคอมมิวนิสต์ในขณะนั้น ซึ่งเป็นที่ทราบกันคืออยู่ทั่วไป แม้แต่เอกอัครราชทูตเนเธอร์แลนด์ประจำกรุงเทพฯ ยังได้มีหนังสือตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับเรื่องโรงเรียนจีนเป็นแหล่งเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ ชี้แจงให้กระทรวงต่างประเทศไทยทราบ³⁷ เพื่อที่รัฐบาลไทยจะได้หาทางป้องกันเอาไว้ให้รัดกุม แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีการเคลื่อนไหวในทำนองดังกล่าวอยู่เสมอ

เมื่อกล่าวโดยทั่ว ๆ ไปแล้วจะเห็นได้ว่า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏว่าชาวจีนในประเทศไทยได้มีความเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม มีการโฆษณาเผยแพร่ลัทธิไตรราษฎร์ของพรรคจีนกวางมินต้งและลัทธิคอมมิวนิสต์ของจีนคอมมิวนิสต์อยู่ในหมู่นักจีนในประเทศไทย ชาวจีนในประเทศไทยส่วนใหญ่กระตือรือร้นในเรื่องชาตินิยมอย่างรุนแรง จนบางครั้งก่อให้เกิดความยุ่งยากต่อสังคมทั่ว ๆ ไป ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากสถานการณ์การเมืองในจีนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากระบอบเดิม กล่าวคือ ได้มีการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยในจีนภายใต้การนำของ ค.ร.ช.ยุคเซ็นและพรรคกวางมินต้ง นอกจากนี้คอมมิวนิสต์จีนก็อุบัติขึ้นด้วยในภายหลังต่อมา เนื่องจากแรงสะท้อนที่มาจากสถานการณ์ในจีนนี้เอง ได้ส่งผลให้คนจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพฤติกรรมไม่น่าไว้วางใจ รวมทั้งความรู้สึกนึกคิดของชาวจีนบางส่วน ที่

ง. อำนาจในการแก้ไขกฎหมาย

3. มินเซจหฺง หมายถึงลัทธิอาชีวะของพลเมือง ประกอบด้วย
 - ก. การแบ่งอำนาจในการถือครองที่ดินให้ทัดเทียมกัน
 - ข. การแสวงหาทุนทรัพย์ในการประกอบอาชีพ คือ การสนับสนุนการลงทุน
4. George William Skinner, เล่มที่อ้างแล้ว. หน้า 157.
5. ที่เดียวกัน
6. นายเซียว โฟ เซ็ง (Hsiao Fo-ch'eng) มีชื่อเรียกในภาษาไทยว่า เซียวฮวก เสิง-ใช้นามสกุลว่า "สีญูเวีง" ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 7 พรรคกวางมินตั้งได้แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง "สถานายกแผนกคนจีนโพ้นทะเล" ที่กวางตุ้ง เมื่อปี 2469
7. บางแห่งเรียก ก๊กมินตั๋ง แลภาษาจีนกลางออกเสียงเป็น กวางมินตั๋ง พรรคกวางมินตั๋งนี้แปลว่าพรรคประชาชน วิวัฒนาการมาจากสมาคม ดุง เหมิง หุย เป็นการรวบรวมพรรคการเมืองต่าง ๆ อีกหลายพรรคเข้าด้วยกัน
8. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 133 หมายเลข 21/133 หนังสือรายงานขอราชการของกระทรวงมหาดไทย ที่ 147/3600 ลงวันที่ 22 มิถุนายน 2472
9. เอกสาร เดียวกัน หนังสือพิมพ์เคลินิวส์ ฉบับประจำวันพฤหัสบดีที่ 6 มิถุนายน 2472
10. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 255 หมายเลข 4/255 รายงานคณะกรรมการพิจารณาเรื่องการป้องกันลัทธิคอมมิวนิสต์และการประกาศรักรชวันอย่างอื่นอันเป็นภัย
11. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 133 หมายเลข 21/133 หนังสือรายงานขอราชการของกระทรวงมหาดไทย ที่ 147/3600 ลงวันที่ 22 มิถุนายน 2472
12. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 255 หมายเลข 6/255 หนังสือรายงานขอราชการของกระทรวงมหาดไทย ลับที่ 471/11291 ลงวันที่ 25 ธันวาคม 2473
13. แผนกเก็บ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เอกสารหมายเลข 50 ประเภทโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2472 หนังสือรายงานขอราชการของกรรมการมณฑลอยุธยา ที่ 103/847 ลงวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2472

14. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 133 หมายเลข 1/133 หนังสือรายงานขอราชการของกระทรวงมหาดไทย ที่ 351/11381 ลงวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ.2468
15. เอกสารเดียวกัน
16. เอกสารเดียวกัน หนังสือรายงานขอราชการของกระทรวงมหาดไทย ที่ 282/8371 ลงวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2469
17. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 133 หมายเลข 10/133 หนังสือรายงานขอราชการกระทรวงมหาดไทย ที่ 99/1844 ลงวันที่ 22 พฤษภาคม 2471
18. ชานินทร์ กรัยวิเชียร, คำบรรยายเรื่องการใช้กฎหมายป้องกันคอมมิวนิสต์ หน้า 80
19. กระทรวงมหาดไทย "ลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย" พ.ร.บ.ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ หน้า 281
20. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 133 หมายเลข 1/133 ปีก 1 หนังสือรายงานขอราชการกระทรวงมหาดไทย ที่ 410/12069 ลงวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2472
21. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 255 หมายเลข 9/255 หนังสือรายงานขอราชการของกระทรวงมหาดไทย ที่ (ลับ) ลงวันที่ 11 ตุลาคม 2473
22. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 255 หมายเลข 11/255 หนังสือรายงานขอราชการของกระทรวงมหาดไทย ที่ 258/6608 ลงวันที่ 4 กันยายน พ.ศ.2473
23. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 255 หมายเลข 6/255 หนังสือรายงานขอราชการของกระทรวงมหาดไทย ที่ 337/10635 ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2472
24. Victor Purcell, The Chinese in Malaya. หน้า 215.
25. กระทรวงมหาดไทย "ลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย" พ.ร.บ.ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ หน้า 283.

26. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 255 หมายเลข 11/255
หนังสือรายงานขอราชการของกระทรวงมหาดไทย ที่ 258/6608 ลงวันที่ 4 กันยายน พ.ศ.2473
27. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 133 หมายเลข 1/133
ปีก 1 หนังสือรายงานขอราชการของกระทรวงมหาดไทยที่ 410/2369 ลงวันที่ 26 ธันวาคม 2472
28. เอกสารเดียวกัน
29. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 133 หมายเลข 1/133
ปีก 1 หนังสือรายงานขอราชการของกระทรวงมหาดไทยที่ 34/887 และ ที่ 35/890 ลงวันที่ 28
เมษายน พ.ศ.2469 และที่ 421/10991 ลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2469
30. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 255 หมายเลข 6/255
หนังสือรายงานขอราชการของกระทรวงมหาดไทย ลำดับที่ 399/9924 ลงวันที่ 22 พฤศจิกายน 2473
31. เอกสารเดียวกัน
32. George William Skinner, เล่มที่อ้างแล้ว หน้า 235
33. ที่เดียวกัน
34. เล่มเดียวกัน. หน้า 236
35. เล่มเดียวกัน. หน้า 239
36. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 133 หมายเลข 32/133
หนังสือกราบบังคมทูลของ ร.ต.อิม แทกดู ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2473
37. แผนกเก็บ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เอกสารเลขที่ 199 ปีที่ 33
ประเภทการ กระทรวงธรรมการ พ.ศ.2420 หนังสือราชการของกระทรวงต่างประเทศ (ลับ)
ที่ 9/1136 ลงวันที่ 13 กันยายน 2470 ทูลเสนาบดีกระทรวงธรรมการ

บรรณานุกรม

ก. หลักฐานชั้นหนึ่ง (Primary Sources)

- กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 133 หมายเลข 1/133
- " " เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 133 หมายเลข 10/133
- " " เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 133 หมายเลข 21/133
- " " เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 133 หมายเลข 32/133
- " " เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 255 หมายเลข 4/255
- " " เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 255 หมายเลข 6/255
- " " เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 255 หมายเลข 9/255
- " " เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 255 หมายเลข 11/255
- แผนกเก็บ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เอกสารเลขที่ 33 ประเภทการ แผนก
โรงเรียนราษฎร กระทรวงธรรมการ พ.ศ.2470
- แผนกเก็บ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เอกสารเลขที่ 50 ประเภทการ แผนก
โรงเรียนราษฎร กระทรวงธรรมการ พ.ศ.2472

ข. หลักฐานชั้นสอง (Secondary Sources)

- กระทรวงมหาดไทย "ลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย" พระราชบัญญัติป้องกันการทำอันเป็น
คอมมิวนิสต์ โรงพิมพ์บริษัท ส.พยุยงค์ พ.ศ.2497. 325 หน้า
- ตัน บุญเทียม, ลัทธิไตรราษฎร์. บริษัทอักษรโสภณ จำกัด พ.ศ.2495. 837 หน้า
- ฉานินทร์ กรัยวิเชียร, คำบรรยายเรื่องการใช้กฎหมายป้องกันคอมมิวนิสต์. โรงพิมพ์สำนัก
ทำเนียบนายกรัฐมนตรี พ.ศ.2506. 123 หน้า.
- George William Skinner, Chinese Society in Thailand: An
Analytical History. Cornell University Press, New York
1957. 459
- Victor Purcell, The Chinese in Malaya. Oxford University
Press, London, 1965. 623

นโยบายเกี่ยวกับชาวจีน

สมัยร. ๐

พจนานุกรม ก่อร่างเขียน

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวจีนได้อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารเพิ่มขึ้นจากสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นเหตุให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจการเมืองและการปกครอง ซึ่งเกิดขึ้นทีละน้อยและค่อย ๆ เพิ่มมากขึ้นจนเห็นเด่นชัดในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ประกอบกับในระยะครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 25 สถานการณ์ทางการเมืองในประเทศจีนได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่ได้มีการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบบประชาธิปไตยแบบสาธารณรัฐ ตลอดจนถึงการแก่งแย่งอำนาจทางการเมืองภายในประเทศจีนและการรุกรานจากประเทศญี่ปุ่น เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในจีนมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของชาวจีนในประเทศไทย และสร้างความกังวลใจให้แก่รัฐบาลไทยในขณะนั้น เป็นเหตุให้พระบรมราชโองบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ที่มีต่อชาวจีนในไทยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และทำให้รัฐบาลไทยต้องควบคุมชาวจีนอย่างเข้มงวดกวดขันยิ่งกว่าสมัยก่อน เพื่อให้ได้ภาพที่ชัดเจนอาจแบ่งเหตุการณ์ออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้คือ

ระยะแรก (พ.ศ. 2453 - 2456) ผลสืบเนื่องจากการนัดหยุดงานครั้งใหญ่ของชาวจีนในกรุงเทพฯ เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2453 ซึ่งเป็นปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ความรู้สึกของรัฐบาลไทยที่มีต่อชาวจีนเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยเริ่มเห็นว่าควรจะมีการจำกัดจำนวนคนจีนที่อพยพเข้ามาในพระราชอาณาเขตและควรจะควบคุมดูแลสมาคมจีน และหนังสือพิมพ์จีนให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น เพราะชาวจีนมักใช้สมาคมจีนเป็นที่ประชุมติดต่อคิดการวุ่นวายต่าง ๆ และใช้หน้าหนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือยุยงส่งเสริมให้บรรดาชาวจีนเห็นด้วยกับการก่อการวุ่นวาย

นอกจากนี้การที่พรรคก๊กมินตั๋ง ภายใต้การนำของ ดร.ซุนยัตเซ็นได้ทำการปฏิวัติล้มล้าง

ราชวงศ์แมนจู และสถาปนาสาธารณรัฐจีนขึ้นมา ทำให้เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวกกันในกลุ่มคนจีนในไทย ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 พวก คือ พวกแรกสนับสนุนพรรคก๊กมินตั๋ง เป็นพวกที่นิยมระบบสาธารณรัฐ พวกที่สอง เป็นพวกที่สนับสนุนราชวงศ์แมนจู และพวกสุดท้ายคือพวกที่เป็นกลางไม่เข้าฝ่ายใด พวกนี้ต้องการจะประกอบอาชีพของตนเท่านั้น ชาวจีนกลุ่มแรกและกลุ่มที่สองพยายามแข่งขันหาผู้สนับสนุนทางการเมือง โดยใช้โรงเรียนจีนและหน้าหนังสือพิมพ์จีน ในไทยเป็นเวที ทำให้รัฐบาลไทยไม่พอใจที่เห็นชาวจีนทั้งสองพวกมาทะเลาะวิวาทกันในประเทศไทย โดยเฉพาะการที่ชาวจีนขึ้นชมตอระบบสาธารณรัฐซึ่งขัดกับระบบการปกครองของไทยในขณะนั้น นอกจากนี้การปฏิวัติในประเทศจีน เป็นสาเหตุหนึ่งซึ่งทำให้ชาวจีนในไทยเกิดความรู้สึกผูกพันกับเมืองแม่ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง พร้อมทั้งได้สร้างพลังทางชาตินิยมขึ้นในกลุ่มลูกหลานจีนที่เกิดในประเทศไทย ชาวจีนเหล่านี้จะติดตามการเคลื่อนไหวของสถานการณ์ ในจีนอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา และพยายามให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ โดยเฉพาะการเรียกรอเงินเป็นจำนวนมากเพื่อส่งไปช่วยเหลือคณะปฏิวัติของพรรคก๊กมินตั๋ง แทนที่จะให้เงินจำนวนนี้หมุนเวียนอยู่ในประเทศ

ดังนั้น ในระยะนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องราวเกี่ยวกับสถานการณ์ในประเทศจีน เช่น ปกป้องระบอบกษัตริย์ของอัสวาทู และ ความกระจัดกระจายแห่งเมืองจีน ซึ่งเนื้อเรื่องส่วนใหญ่ทรงชี้ให้เห็นขอบเขตของการปกครองระบบสาธารณรัฐ

ระยะที่สอง (พ.ศ. 2457 - 2461) การที่ประเทศญี่ปุ่นไต่เต้าขึ้นชื่อเรียกร้อง 21 ข้อต่อรัฐบาลยวนซีไฮ ซึ่งถ้าจีนยอมปฏิบัติตามข้อเรียกร้องนี้ เทากับจีนต้องสูญเสียเอกราชหลายประการให้แก่ญี่ปุ่น ดังนั้นปฏิกริยาต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นในหมู่นักศึกษาจีนและหนังสือพิมพ์จีน โดยเฉพาะทางภาคใต้แถบเมืองกวางตุ้งซึ่งเคยเป็นที่ตั้งของพรรคก๊กมินตั๋งจึงมีปฏิกริยารุนแรงมาก

เมื่อทางเมืองจีนมีปฏิกริยาต่อต้านญี่ปุ่นและการกระทำของรัฐบาลยวนซีไฮ ทำให้มีผลสะท้อนมาถึงชาวจีนในไทย บรรดาหนังสือพิมพ์จีนในไทยได้ลงบทความเสียดสีญี่ปุ่นบางประการ รวมทั้งยุยงให้ชาวจีนในไทยบอยคอตสินค้าญี่ปุ่น ได้เริ่มดำเนินการทำนองนี้ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2458 ทางรัฐบาลไทยจึงได้ทำการห้ามปรามโดยการประชุมบรรดาหัวหน้าสมาคมจีนและบรรดาธิการเจ้าของหนังสือพิมพ์จีนไคมาซีแจงเหตุผล พร้อมทั้งมีประกาศตักเตือน มีให้มีการบอยคอตสินค้าญี่ปุ่น แต่ปรากฏว่าไม่ค่อยได้ผลสักเท่าไร ทางกรมจึงต้องใช้วิธีช่วยก้ำกั๊ว โดยการสั่งให้พลตระเวนไปเดินตรวจแถวย้ายชุมนุมชนจีน และได้เนรเทศชาวจีนที่เป็นตัวการ ก่อการวุ่น

วายุครั้งนี้ออกนอกพระราชอาณาจักร เหตุการณ์จึงสงบ

ในระยะเวลาที่ประเทศจีนอยู่ในความสงบ รัฐบาลจีนพยายามที่จะดำเนินการขอจัดตั้งสถานกงสุลขึ้นในประเทศไทย ซึ่งเรื่องนี้ได้เริ่มมาตั้งแต่ปลายสมัยราชวงศ์แมนจู ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ และในนครสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทางรัฐบาลจีนที่กว้างขวางของนคร.ซุนยัตเซ็น ก็ได้พยายามติดต่อขอจัดตั้งสถานกงสุลในไทยอีกเช่นกัน จนกระทั่งเมื่อรัฐบาลจีนได้รวมกันภายใต้การนำของยวนซีไฮ ยวนซีไฮก็ได้ส่งผู้แทนของรัฐบาล ซึ่งมีตำแหน่งชาหลวงมาเจรจากอีก แต่รัฐบาลไทยก็ไม่อนุญาตให้มีกงสุลจีนในไทย ทั้งนี้เพราะทางการไทยตระหนักถึงปัญหาจำนวนคนจีนซึ่งมีมากกว่าชาติอื่น ๆ ถ้าจีนมีกงสุลแล้วชาวจีนเหล่านี้จะอยู่ในบังคับของกงสุลจีน รัฐบาลไทยจะต้องประสมกับปัญหาต่าง ๆ ในการปกครองคนจีนในบังคับเหล่านี้ แต่ทางการไทยจะหลีกเลี่ยงไม่ยอมให้รัฐบาลจีนตั้งสถานกงสุลไม่ได้ตลอดไป จึงจำเป็นต้องหาทางป้องกันปัญหานี้เสียก่อน โดยกำหนดจำนวนคนจีนที่จะเข้าอยู่ในบังคับของกงสุลจีนซึ่งอาจมีในอนาคต โดยการออกพระราชบัญญัติสัญชาติในปี พ.ศ.2456 เพื่อทำให้ลูกจีนที่เกิดในไทยมีสัญชาติไทย และยังเป็นการศึกษาเรื่องพระราชบัญญัติสัญชาติของรัฐบาลจีนในสมัยราชวงศ์แมนจูที่กำหนดไว้ว่าลูกจีนที่เกิดในประเทศต่างๆ หรือที่เรียกว่าจีนโพ้นจีนยังคงถือสัญชาติจีนอยู่

บทบาทของสโมสรและสมาคมจีนในระยะนี้ก็เป็นปัญหาเช่นเดียวกัน เพราะชาวจีนใช้เป็นสถานที่พบปะปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวทางการเมือง และถึงกับมีการปรึกษาคัดสินคดีกันเอง. ในระหว่างพวกจีน การทำเช่นนี้เท่ากับเป็นการแย่งอำนาจของศาลหลวง ในขณะที่เดียวกันได้มีการจัดตั้งสโมสร สมาคมจีน และห้องอ่านหนังสือเพิ่มขึ้นอีกเป็นจำนวนมากโดยอ้างเอาการประชุมทางการเมืองมาบังหน้า แต่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองอยู่เบื้องหลัง ด้วยเหตุนี้รัฐบาลไทยจึงเห็นสมควรที่จะประกาศใช้พระราชบัญญัติสมาคม ในปี พ.ศ.2457 เพื่อจะได้ควบคุมดูแลสมาคมจีนเหล่านี้ได้อย่างใกล้ชิด

ในระยะนี้โรงเรียนจีนมีบทบาทมากขึ้นกว่าในระยะแรก จนทำให้รัฐบาลไทยเห็นว่าถ้าไม่จัดการควบคุมแล้ว โรงเรียนจีนจะกลายเป็นสถานที่ยอบรมส่งสอนให้เด็กจีนนิยมเลื่อมใส ระบบการปกครองแบบสาธารณรัฐ สิ่งสำคัญที่สุดก็คือจะทำให้ความพยายามที่จะผสมกลมกลืนชาวจีนไม่ได้รับความสำเร็จ ดังนั้นรัฐบาลไทยจึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ ในปี พ.ศ.2461 เพื่อควบคุมการเรียนการสอนในโรงเรียนราษฎร์ทั้งหลายและรวมทั้งโรงเรียนจีนด้วย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้ทรงพระราชนิพนธ์แสดงความเห็นเกี่ยวกับโรงเรียนจีน

ในบทความต่าง ๆ เช่น ความเป็นชาติโดยแท้จริง ถูกบังคับให้เป็นจีน ไม่ชอบไทยและปัญญาชน-คดียุ้ย เป็นต้น บทพระราชนิพนธ์ที่ทรงกล่าวดำเนินสถานการณ์ในประเทศจีนในช่วงนี้คือเรื่อง วังที่คนใหม่ การภายในเมืองจีน ทฤษฎีโดยอาชีวะ และ อุตตรกुरु (Uttarakuru) ซึ่งเป็นภาษาอังกฤษ เป็นที่น่าสังเกตว่าหลังจากช่วงนี้ระยะนี้แล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องราวเกี่ยวกับชาวจีนขึ้นอีก และพระบรมราโชบายของพระองค์ในระยะหลังนี้ว่า ไม่คอยกวักชวนต่อชาวจีนมากนัก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากทรงรู้สึกชาวจีนไม่ได้เชื่อถือ ระบบสาธารณรัฐเหมือนเดิม และชาวจีนก็ไกล่ไกลการวุ่นวายและความกังวลใจให้รัฐบาลไทยเหมือนในระยะต้นรัชกาล นอกจากการบอกลดเลิกการค้าญี่ปุ่นครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2462 ซึ่งไม่รุนแรงเหมือนครั้งแรก

ระยะที่สาม (พ.ศ. 2462 - 2468) สถานการณ์ในประเทศจีนระยะนี้ยิ่งทวีความวุ่นวายยิ่งขึ้น มีการแบ่งอำนาจระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับคณะรัฐบาล และรัฐบาลญี่ปุ่นก็เร่งเร้าให้รัฐบาลปักกิ่งปฏิบัติตามข้อเรียกร้อง 21 ข้อ เป็นเหตุให้นักศึกษามหาวิทยาลัยปักกิ่งเดินขบวนคัดค้านพร้อมทั้งให้มีการบอกลดเลิกการค้าญี่ปุ่นอีกครั้งหนึ่ง

ปฏิกริยาของนักศึกษาจีนมีผลสะท้อนมายังนักเรียนจีนในไทย ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2462 หนังสือพิมพ์จีน เริ่มเขียนบทความยุยงให้มีการบอกลดเลิกการค้าญี่ปุ่น ต่อมาได้มีใบปลิวโฆษณาชักชวนพร้อมทั้งบรรดาห้างร้านต่าง ๆ ของชาวจีนที่ขายสินค้าญี่ปุ่นก็ถูกข่มขู่ให้เลิกขายสินค้าญี่ปุ่น และได้มีการประชุมกันในกลุ่มชาวจีนที่จะหาทางบอกลดเลิกการค้าญี่ปุ่น โดยเอาร้านอาหารเป็นที่ประชุมครั้งนั้นรัฐบาลไทยจึงทำการเนรเทศหัวหน้าในการประชุมครั้งนี้ออกนอกพระราชอาณาจักร เรื่องจึงสงบลง นอกจากทางกรุงเทพฯจะมีการบอกลดเลิกการค้าญี่ปุ่นแล้ว ทางต่างจังหวัดโดยเฉพาะภาคใต้มีคำเนรเทศ เช่นเดียวกัน รัฐบาลจึงใช้วิธีส่งเรือรบ 2 ลำ ออกไปทำที่ว่ามีกภาคทางทะเลจึงทำให้ควบคุมสถานการณ์ได้

การที่หนังสือพิมพ์จีนในไทยมีส่วนยุยงส่งเสริมให้เกิดการวุ่นวายอยู่แทบทุกครั้ง เช่นนี้รัฐบาลไทยจึงเห็นสมควรที่จะออกพระราชบัญญัติควบคุมหนังสือพิมพ์ในประเทศ ดังนั้นใน พ.ศ. 2463 จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้เริ่มร่าง ในปี พ.ศ. 2455 แต่ไม่ได้ประกาศใช้เพราะยังเห็นว่าไม่สมควร รัฐบาลไทยพยายามให้อิสระเสรีแก่หนังสือพิมพ์ในประเทศ แต่หนังสือพิมพ์กลับไม่ชอบเขตที่ควรจะมี ทั้งนี้หลังจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ หนังสือพิมพ์จีนถูกปิดถึง 2 ฉบับ

ปฏิกริยาของชาวจีนในไทยที่สืบเนื่องมาจากสถานการณ์ในประเทศจีนที่เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งก็

คือ การนั้กหุ่กงานในปี พ.ศ.2468 . เนื่องจากการที่ตำรวจอังกฤษยิงนักศึกษาจีนที่เข้าไปก่อการ
วุ่นวายในเขตสัมปทานของอังกฤษที่เชียงไ้ ชาวจีนจึงพากันประท้วงโดยการปิดร้านค้า และบอย
คอตสินค้าอังกฤษ สำหรับการนั้กหุ่กงานและปิดร้านค้าของชาวจีนในกรุงเทพฯ เริ่มต้้นด้วยชาวดี้อ
กอน แล้วตามมาด้วยใบปลิวอักษรจีนชักชวนให้ปิดร้านค้าและบอยคอตสินค้าอังกฤษ รัฐบาลไทยจึง
เน้รเทศผู้บิ่คประกาศ ผู้แจกใบปลิว และเจ้าของโรงพิมพ์ เรื่องจึงสงบไม่ลุ่กลามใหญ่โต เหมือน
การนั้กหุ่กงานครั้งปลาดยรัชกาลพระบาทสมเด็้จพระเจ้าจุลจอมเกล้าฯ เมื่อปี พ.ศ.2453

เนื่องจากการนั้กหุ่กงานครั้งนี้เกี่ยวข้องกับกากระทำของอังกฤษ ทุ่คอังกฤษประจำ
กรุงเทพฯ จึงพยายามติดต่อกับรัฐบาล ไทยโดยรายงานการเคลื่อนไหวของชาวจีนชั้นหัวหนา ที่
สงสัยว่าเป็นตัวการก่อการวุ่นวาย ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ทางรัฐบาลไทยสามารถจัดการ เรื่อง
ราวมิให้ลุ่กลามใหญ่โตและสงบลงอย่างรวดเร็ว จากการที่ในระยะนี้มีการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์
ในประเทศจีน เพราะ คร.ซุนยั้กเซ็นต้องขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลโซเวียตรุ่สเซีย เพื่อจัดตั้ง
รัฐบาลขึ้นที่กวางตุ้งอีกครั้งหนึ่ง กั้งนั้นจึงมีชาวจีนนำเอาลัทธินี้เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย
สมาคมจีนบางแห่งกั้้นำหลักการของลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ามาเผยแพร่ด้วย เป็นที่นา่สงสัยเกตุว่าทาง
รัฐบาลไทยไม่ได้จับตาคูความเคลื่อนไหวของชาวจีนในไทย ที่จะทำการเผยแพร่ลัทธินี้จนกระทั่งได้
รับรายงานจากราชทูตอังกฤษประจำกรุงเทพฯ โดยส่งรายชื่อและประวัติของบุคคลที่ตองสงสัย ว่า
เลื่อมใสในลัทธิคอมมิวนิสต์ จากการสืบสวนของฝ่ายอังกฤษทำให้รัฐบาลไทยเริ่มจับตาคูการเคลื่อนไหว
ไหวของบุคคลเหล่านี้ ซึ่งบางคนจะมีบทบาทเด่นชัดในสมัยพระบาทสมเด็้จพระเจ้าปกเกล้าฯ เช่นนาย
ท่าจีนช่า

ตามทีลัทธิคอมมิวนิสต์ได้เริ่มเข้ามาตั้งแต่ปลายสมัยพระบาทสมเด็้จพระมงกุฎเกล้าฯ และ
ทางรัฐบาลไทยไม่ได้จัดการอย่างหนึ่งอย่างใดลงไปให้เก็้กซาค ทำให้ลัทธินี้ค่อย ๆ แพร่หลายขึ้น
จนกระทั่งปี พ.ศ.2470 จึงปรากฏอย่างเด่นชัด ทำให้รัฐบาลไทยในสมัยนั้นตองออกพระราชบัญญัติ
ต่าง ๆ ควบคุมการเผยแพร่ของลัทธินี้ เช่น พระราชบัญญัติกฎหมายดักกษณะอาญา พ.ศ. 2470
และพระราชบัญญัติ สุมค เอกสาร และหนังสือพิมพ์ พ.ศ.2470

ถึงแม้ว่าพระบรมราชโบายของพระบาทสมเด็้จพระมงกุฎเกล้าฯ จะเข้มงวดตอชาวจีนมาก
กว่าสมัยพระบาทสมเด็้จพระเจ้าจุลจอมเกล้าฯ และกาที่พระองค์ทรงเขียนบทพระราชนิพนธ์เสียดสี
ชาวจีนอย่างรุนแรง กั้มิได้ทำให้นโยบายหลักที่ถือว่าชาวจีนเป็นพลเมืองไทยเปลี่ยนแปลงไป แต่
อย่างใด ชาวจีนในบังคับรัฐบาลไทยยังคงมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของที่ดิน ตลอดจนสิทธิอื่น ๆ กั้ได้รับ

เช่นเดียวกับราษฎรไทย นอกจากนี้ลูกจีนที่เกิดในพระราชอาณาเขตยังได้รับการรับรองให้ใช้สัญชาติไทยได้ พร้อมทั้งอนุญาตให้คนจีนที่มาจากประเทศจีนแปลงชาติมาถือสัญชาติไทยได้เช่นกัน ทั้งนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าทางรัฐบาลไทยพยายามหาทางผสมกลมกลืนให้ชาวจีนมีความรู้สึก เป็นคนไทยโดยสมัครใจเท่าที่จะทำได้ พราชมัญญัติต่าง ๆ ที่จะแสดงให้เห็นถึงความเข้มงวดกวดขัน ต่อชาวจีนเกินไปจะดุษฎียับยั้งไม่ประกาศใช้ ถึงแม้ว่าบางฉบับจะใช้เวลาเสนอกว่า 20 ปี ก็ตาม เช่น พระราชบัญญัติลักษณะคนต่างประเทศเข้าเมือง หรือบางฉบับก็ถกเถียงกันตั้งแต่ต้นรัชกาลจนปลายรัชกาลจึงประกาศใช้ เช่น พระราชบัญญัติสมุค เอกสาร และหนังสือพิมพ์

มีข้อควรระวังอีกประการหนึ่งคือ การที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงทำหน้าที่ว่าราชการแทนพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ในขณะที่ทรงพระประชวรในปลายรัชกาล ทำให้พระองค์ทรงตระหนักถึงปัญหาชาวจีนในพระราชอาณาเขต ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พระองค์ ทรงสามารถที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากชาวจีนในสมัยของพระองค์ให้ลุล่วงไปด้วยดี ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการบอยคอตสินค้าญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2470 ซึ่งมีความรุนแรงกว่าในสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ มาก และปัญหาโรงเรียนจีน ซึ่งในขณะนั้นกลายเป็นสถานที่ ๆ ใช้เผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ เป็นสาเหตุให้พระองค์ต้องเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมโรงเรียนจีน และมีพระราชดำรัสในที่ประชุมชาวจีน ทั้งนี้ก็เพื่อจะทรงพยายามโน้มน้าวให้ชาวจีนมีความรู้สึกจงรักภักดีต่อประเทศไทยที่ให้ความร่มเย็นแก่ตน และในขณะเดียวกันก็ทรงต้องการให้เด็กจีนมีความรู้สึกว่าเป็นพลเมืองไทยคนหนึ่ง ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการของนโยบายผสมกลมกลืนนั่นเอง ตลอดรัชสมัยพระองค์ พระองค์พยายามจะไม่จัดการกับชาวจีนอย่างรุนแรง เช่นเดียวกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ นโยบายเนรเทศจะใช้เฉพาะกับบุคคลซึ่งเป็นตัวการก่อการวุ่นวายต่าง ๆ เท่านั้น ชาวจีนทั่วไปจะไม่เดือดร้อนแต่อย่างใดเลย ทั้งนี้เนื่องมา จากพระองค์ทรงรักษาแนวพระบรมราชโบาย ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ซึ่งเคยทรงพระราชปรารภในระยะปลายรัชกาลว่า อยากรังแกจีนจนเกินไปนั่นเอง

นอกจากนี้ นโยบายจำกัดจำนวนชาวจีนซึ่งเริ่มมีในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ โดยการออกพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง ในปี พ.ศ. 2470 และเพิ่มเติมในปี พ.ศ. 2474 เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนเดินทางเข้าประเทศน้อยลง ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่ารัฐบาลไทยในสมัยหลังพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ พยายามหาวิธีการที่จะสร้างความผสมกลมกลืนระหว่างชาวจีนและชาวไทยให้มากยิ่งขึ้น การลดจำนวนชาวจีนเข้าประเทศเป็นหลักการอันหนึ่งที่จะทำให้ชาวจีนในไทยมีความ

จงรักภักดีต่อประเทศไทย

การที่รัฐบาลไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้พยายามแก้ไขปัญหาค้าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากชาวจีนในพระราชอาณาเขตทั้งทางตรงและทางอ้อม นับว่าเป็นผลดีต่อประเทศเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการประกาศใช้พระราชบัญญัติแปลงชาติและพระราชบัญญัติสัญชาติ เพราะพากันทำให้ชาวจีนกลายเป็นไทยมากขึ้น และในขณะเดียวกันการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงลดความเข้มงวดกวดขันชาวจีนในปลายรัชกาล เป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างไทยกับจีนให้มากขึ้น ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากชาวจีนในระยะนั้นจึงค่อยลดน้อยลงตามลำดับ แต่ในระยะต่อมาได้เปลี่ยนเป็นปัญหาในรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งรัฐบาลไทยในระยะหลังจะต้องหาทางแก้ไขปัญหานั้นต่อไป

กระบวนการชาตินิยมในพม่า

มณฑล จาฮองเจียง

กระบวนการชาตินิยมในพม่า มีบ่อเกิด กระบวนการจัดตั้ง และวิธีดำเนินการ ไม่เหมือนประเทศอื่น ในเอเชียอาคเนย์

บ่อเกิดของชาตินิยม แบ่งพิจารณาจากปัจจัยภายในประเทศ และภายนอกประเทศ จะเห็นได้ชัดดังนี้

ปัจจัยภายใน พมามีความภาคภูมิใจในความเป็นนักรบ ความยิ่งใหญ่ของตน มีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตัวเอง เมื่อถูกยึดครอง และผนวกเป็นมณฑลหนึ่งของอินเดีย จึงเกิดความรู้สึกต่ำต้อย และติดต่อต้านโดยทันที เห็นได้จากเกิดสงครามกองโจรทั่วประเทศ ในปี 1886 - 1887 นำโดยนายทหารนอกราชการและหัวหน้าหมู่บ้าน (John F. Cady : A History of Modern Burma p.128-129) การรวมเป็นมณฑลหนึ่งของอินเดีย ทำให้คนอินเดียเข้าออกประเทศพม่าโดยเสรี และเข้ามากุมเศรษฐกิจในพม่าด้วย อีกประการหนึ่งคือ การสำนึกถึงวัฒนธรรมของชาติกำลังถูกรบงำ โดยการจัดการศึกษา โดยชาวต่างชาติทำให้กำเนิดยุวพุทธิกสมาคม (Young Men Buddhist Association) และกลายเป็นโรงเรียนของชาติ (National School) ในภายหลัง

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง คือการปกครอง พม่าตระหนักถึงภัยที่อังกฤษปกครองแบบแบ่งแยกชนกลุ่มน้อย และการกีดกันการมีส่วนร่วมของชาวพม่าทางการเมือง ดังจะเห็นได้จากการเรียกร้องให้ปฏิรูปรัฐธรรมนูญหลายครั้ง

ปัจจัยภายนอก มีผลจากการไปศึกษาของบุคคลชั้นนำในพม่าได้พบกับสภาพการเมืองแบบอังกฤษ และอุดมการณ์ใหม่ ๆ โดยเฉพาะในกลุ่มนักศึกษาจากอังกฤษ นอกจากนี้ สงครามบัวร์ที่พวกเขาค้นต่อสู้กับอังกฤษในอัฟริกาใต้ ทำให้พม่ารำลึกถึงการต่อต้านแบบกองโจร นอกจากนี้ สงครามที่ญี่ปุ่นมีชัยแก่รัสเซีย ใน ค.ศ. 1905 และแบบอย่างการต่อสู้ที่สำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์และคานธีของอินเดียล้วนเป็นปัจจัยเร่งเร้าจากภายนอก

กระบวนการจัดตั้งและวิธีดำเนินการ

กระบวนการชาตินิยมพม่า เป็นวิวัฒนาการที่เพิ่มทวีความรุนแรงตามระยะเวลาที่ผ่านมาไป
พลัดผลักดันชาตินิยมพม่า มาจากกลุ่มการเมือง 4 กลุ่ม คือ ชาวชนบทและหัวหน้า
หมู่บ้าน พระสงฆ์ในพุทธศาสนา นักการเมืองและนักกฎหมาย นักศึกษามหาวิทยาลัย
สิ่งที่ชักชวนชาตินิยม นอกจากอังกฤษปกครองโดยตรงแล้ว ยังมาจากชนกลุ่มน้อย
มีเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น กระเหรี่ยง กะฉิ่น และไทยใหญ่ ซึ่งอังกฤษสนับสนุนให้ปกครองตัวเอง
ขึ้นโดยตรงกับอังกฤษ (Michael Leifer : Nationalism Revolution and
Evaluation in Southeast Asia p.129)

การพิจารณาจัดตั้งและวิธีดำเนินการ จะพิจารณาเป็น 4 ระยะ ดังนี้

1. ระยะแรกของการต่อต้านแบบกองโจร เริ่มในปี ค.ศ.1886 - 1890 เป็นระยะ
แรกที่อังกฤษรวมพม่า เป็นมณฑลหนึ่งของอินเดีย ชาวพม่ารู้สึกทว่าพวกตนจะถูกกลืนชาติ
โดยคนอินเดียอพยพเข้ามา ความรู้สึกภาคภูมิใจในชาติยังมีอยู่ ฉะนั้นสงครามกองโจรจึงเกิด
ขึ้นเป็นจุด ๆ แพร่ไปทั่วประเทศ นำโดยหัวหน้าหมู่บ้าน นายทหารนอกราชการ เชื้อสาย
ราชวงศ์เกา และแม่กระทั่งพระในพุทธศาสนา อังกฤษได้ปราบอย่างรุนแรง ฆ่าฟันหัวหน้า
เผ่าหลายหมู่บ้าน โดยถือว่าพวกต่อต้านเป็นกองโจร มากกว่าผู้รักชาติ ฆ่าทหารถึง 30,000 คน
ในการปราบอย่างไรความเมตตา เล็กดระบบปกครองท้องถิ่น สร้างหมู่บ้านขึ้นใหม่ในบาง
แห่งคนนับพันถูกฆ่าตาย ชาตินิยมถูกริบ แต่ในจิตใจของพม่ายังถือว่าบุคคลที่ต่อต้านเป็นผู้
รักชาติ หลายคนกระดุกไต่บรจอยู่ ในเจดีย์เป็นอนุสาวรีย์ที่ระลึก

เป็นการสิ้นสุดชาตินิยมของกลุ่มชาวชนบทและผู้นำยุคเกา การต่อต้านสิ้นสุด อังกฤษ
ได้ฟื้นฟูกฎหมาย ความเป็นระเบียบ การปกครองและเศรษฐกิจในพม่า ตั้งแต่ ค.ศ.1890-1920
จึงเป็นยุคที่ชาตินิยมถูกระงับลงได้

2. ระยะที่ 2 การฟื้นฟูศาสนาและก่อตั้งสมาคมผู้รักชาติ ตั้งแต่ ค.ศ.1920-1933
เป็นเวลา 13 ปี ที่มีการก้าวไกล และวางรากฐานการต่อสู้ที่สำคัญมาก มีกระบวนการ 3
กระบวนการ ดังนี้

(1) กระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมและศาสนา ในระยะสงบ 30 ปี นั้น ชาวยุโรป
และอังกฤษปกครอง ได้วางแผนรุกรบทางวัฒนธรรม โดยตั้งโรงเรียนมิชชันนารี
(Christian Missionary School) เป็นโรงเรียนของผู้มีฐานะดี ส่วนในชนบท
นักเรียนส่วนใหญ่ต้องไปเรียนที่วัดตามแบบเดิม

ได้มีภิกษุ 2 รูป มองเห็นว่าพุทธศาสนาอาจเสื่อมไปในที่สุด จึงได้ก่อตั้งยุวพุทธิกสมาคม (Young Men of Buddhist Association) ขึ้นคล้าย ๆ สมาคม เยาวชน คริสเตียน (Young Men's Christian Association) ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนโดยทั่วไป และต่อมาได้ก่อตั้งโรงเรียนเป็นสาขาของสมาคมยุวพุทธิกสมาคมขึ้นทั่วประเทศในหมู่ชาวพม่า ครั้งแรกพยายามสอนศีลธรรม ต่อมาได้เผยแพร่ชาตินิยมด้วย (Maung Htin Aung : A History of Burma p.275-279)

เมื่อนักการเมืองเห็นว่าควรใช้สมาคมนี้ทางการเมือง เพื่อเรียกร้องการปกครองตัวเอง จึงเปลี่ยนเป็น "General Council of Burmese Association" เป็นการพุ่งไปหาชาตินิยม เพื่อเสรีภาพมากกว่าศาสนา (Htin Aung :

ใน ค.ศ.1920 ได้มีการยกฐานะวิทยาลัยแรงกูน (Rangoon College) ขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย (Rangoon University) การยกฐานะครั้งนี้เป็นการเข้าควบคุมนักศึกษาโดยตรง แต่นักศึกษาได้นัดหยุดเรียนและชุมนุมประท้วงที่เจดีย์ชะเวคากอง การดำเนินการครั้งนี้ประชาชนสนับสนุน ทำให้นักศึกษาได้โอกาสเผยแพร่ชาตินิยมด้วย

(2) การเรียกร้องให้ปฏิรูปการปกครอง กลุ่มนักการเมืองที่เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติและนักกฎหมาย ได้เรียกร้องให้แยกพม่าจากอินเดีย และให้สิทธิพม่าปกครองตัวเองมากขึ้น ในที่สุดอังกฤษได้ตั้งกรรมการพิเศษ (Simmon Committee) มาพิจารณาและตั้งรัฐบาลภายในของพม่าบริหารกิจการภายใน ส่วนการคลังการทหารการทูต อังกฤษเป็นผู้ควบคุม

(3) กบฏชาวนา ใน ค.ศ.1930 เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก พม่ากระเทือนด้วยประชาชนตกอยู่ในความแร้นแค้น มีแผนดินไหวในพม่าครั้งใหญ่ ครั้งนี้ได้เกิดผู้นำที่ถือตนว่าเป็นผู้มีบุญชื่อ สาياسัน (Htin Aung : อ้างแล้ว หน้า 290) เป็นผู้เคยบวชในพุทธศาสนามาแล้วหลายปี ได้ปลุกปั่นประชาชนให้กบฏต่อรัฐบาลอังกฤษ โดยชี้ให้เห็นว่า แผนดินไหวเป็นนิมิตหมายว่าอังกฤษจะหมดอำนาจจากพม่า เมื่อมีผู้เชื่อถือมากขึ้น เขาก็ประกาศตัวเป็นกษัตริย์ อังกฤษแม้จะเหาะเหยในตอนแรก ภายหลังต้องหนักใจ และใช้กำลังทหารนับหมื่นเข้าปราบกบฏ การกบฏได้แพร่สะพัดไปทั่วลุ่มแม่น้ำอิรวดีตอนใต้ ภายหลังแม่สันยาสันจะถูกจับ แต่ก็เกิดหัวหน้ากบฏคนใหม่ขึ้นหลายคน อังกฤษต้องปราบรุนแรง บางแห่งต้องเผาหมู่บ้านและฆ่าพวกกบฏไปประมาณ 10,000 คน ใช้เวลาปราบถึง 3 ปี กบฏครั้งนี้สิ้นสุดลงเหมือนความมรสุลึก

ชาตินิยมของชาวพม่า และความมั่นคงในการปกครองของอังกฤษ หลังจากกบฏสิ้นสุดในปี ค.ศ.1932 อังกฤษได้ปรับปรุงการปกครองพม่าโดยแยกพม่าจากอินเดียใน ค.ศ.1933 (Htin Aung : อ้างแล้ว หน้า 291 - 294) การต่อสู้ของพวกชาตินิยมไค่สิ้นสุดลงอีกยุคหนึ่ง การต่อสู้ของนักศึกษาและความสำเร็จ ตั้งแต่ ค.ศ.1933 - 1947 เป็นเวลา 14 ปี บทบาทการต่อสู้ที่สำคัญของพวกชาตินิยมอยู่ที่มหาวิทยาลัยย่างกุ้ง ผู้นำสำคัญยังมี 2 คน คือ ออู และ ออองซาน

ออู เป็นนักศึกษาจากกฎหมายที่สู่วัยกว่าออองซาน เขากลับมาศึกษากฎหมายในมหาวิทยาลัยแห่งนี้หลังจากไปเป็นครูใหญ่ที่โรงเรียนแห่งชาติ (National School)

ออองซาน เป็นนักศึกษาหนุ่มที่มีความรู้สึกรุนแรง ปู่ของเขาถูกฆ่าตายในสงครามกองโจรยุคแรก เขามีบุคลิกลักษณะเป็นผู้นำที่มีนักศึกษาเชื่อถือมาก

มหาวิทยาลัยย่างกุ้ง เป็นศูนย์กลางการก่อตั้งกระบวนการชาตินิยมที่เข้มแข็ง นักศึกษาไค่ฝึกฝนตนทางเป็นนักเขียนและนักพูดเพื่อปลุกชาตินิยมแก่ชาวพม่า พันธุ์ชนธรรมแบบพม่าตั้งชื่อกระบวนการว่าทันตุน (Thantun) ซึ่งแปลว่า "เจ้านาย" คงหมายถึงให้พม่าเป็นเจ้านายปกครองประเทศแทนอังกฤษ

ค.ศ.1935 กระบวนการทันตุนไค่ตั้งพรรคว่า "เราสหภาพแห่งพม่า" (We The Burmese Confederation)

การที่อังกฤษได้ปรับปรุงการปกครอง ให้ชาวพม่าเข้ามาบริหารกิจการภายในและมีสิทธิบัญญัติโดยการเลือกตั้งทำให้นักการเมืองพม่านิยมชมชอบอังกฤษในระบอบนี้มาก ออองซานเห็นว่าการกู้ชาติในประเทศคงไม่สำเร็จ จึงหนีไปยังญี่ปุ่นและนำคณะพรรค 30 คน ไปฝึกอาวุธที่ไต้หวัน และเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น เนื่องจากญี่ปุ่นให้คำมั่นว่าจะสนับสนุนให้พม่าเป็นเอกราช แต่แล้วเมื่อญี่ปุ่นเข้ายึดครองพม่าใน ค.ศ.1942 ก็ไม่ปฏิบัติตามสัญญา กลับควบคุมพม่ายิ่งกว่าสมัยอังกฤษ ออองซานจึงติดต่อกับกองทัพอังกฤษในอินเดียขอรวมรบในฐานะกองทัพไค่คืนกู้ชาติ ซึ่งอังกฤษก็ยินยอมและสัญญาจะให้เอกราช

ใน ค.ศ.1945 อังกฤษก็ยึดพม่ากลับคืนไค่สำเร็จ พม่าในระบอบนี้ตกอยู่ในสภาพยับเยินทางเศรษฐกิจและความพินาศของบ้านเมือง เนื่องจากภัยสงคราม และที่สำคัญที่สุดกระบวนการกู้ชาติของพม่าก็แตกแยกเป็นหลายพวก เช่น องค์การของชนก๊กม้น้อย มีองค์การกะเหรี่ยง กู้ชาติ องค์การคอมมิวนิสต์ขงแคงของอูซอ องค์การสงฆ์ องค์การรักชาติ นอกจากนี้มีการ

สไตรค์ของแรงงาน การเรียกร้องเอกราชของชนกลุ่มน้อย ความวุ่นวายเหล่านี้ทำให้อังกฤษ
 ล้มเลิกในการปลดปล่อยพม่า ในที่สุดรัฐบาลพรรคกรรมกรของอังกฤษ ก็ทำความตกลงมอบเอกราช
 ให้พม่า ในวันที่ 4 มกราคม ค.ศ. 1947 โดยมีองซานเป็นนายกรัฐมนตรี และอนุเป็นประธาน
 รัฐสภา โดยการประนีประนอมให้ชนกลุ่มน้อยมีที่นั่งในรัฐสภาด้วย แต่ความแตกแยกทางการเมือง
 เมืองและความวุ่นวายยังมีอยู่ ในที่สุดก็มีความวุ่นวายที่เข้ามายังองซานถึงแก่กรรมในขณะที่กำลัง
 ประชุมคณะรัฐมนตรีอยู่ในทำเนียบรัฐบาล อนุได้เป็นนายกรัฐมนตรีสืบมา

กระบวนการชาตินิยมในพม่าซึ่งได้ก่อตัวมานานกว่าถึงศตวรรษก็ได้สิ้นสุดลง แต่ความ
 ยุ่งยากทางการเมืองในเรื่องของชนกลุ่มน้อยที่ต้องการแยกตัวเป็นอิสระก็ยังคงมีอยู่ เศรษฐกิจ
 ในพม่าก็ตกอยู่ในมือของคนต่างค้ำ ซึ่งต้องอาศัยพวกชาตินิยมแก้ไขกันต่อไป

อิสรภาพเป็นสิ่งที่มีความยิ่ง กว่าพม่าจะต่อสู้ได้มากก็ต้องสูญเสียชีวิต เลือดเนื้อไปมากมาย
 แต่การรักษาไว้ซึ่งอิสรภาพก็ยากกว่าเสียอีก

หนังสืออ้างอิง

เชิดชาย เหล่าหล้า, พ.อ. การปกครองและการเมืองของประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แพรวพิทยา 2514, 491 หน้า

Benda, I Harry A History of Modern Southeast Asia, Rentice Hall Inc. Ingle Wood Cliffs, N.J. 1968, 214 pp.

Cady F. John, A History of Modern Burma Cornell University Press Ithaca, New York 1958, 682 pp.

Moung Htin Aung A History of Burma Columbia University Press New York 1967, 363 pp.

Leifer Michael Nationalism Revolution and Evolution in Southeast Asia University of Hull Swisserland 1969, 174 pp.

เอกสาร มศว

ผู้จัดทำประวัติศาสตร์สาร

ฉบับ

ปริญญาานิพนธ์

ผู้รวบรวมบทนิพนธ์

ผู้พิมพ์

ฝ่ายพิสูจน์อักษร

ฝ่ายประสานงาน

ฝ่ายศิลป์

ฝ่ายโรเนียว

เจ้าของ ชมรมประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

สมโชติ อ๋องสกุล

สุวรรณ ทิมมณี

วิระ พิมพ์

ยุพิน อุ่นมานิต

อังคณา สมณะ

อารีวรรณ วุฒิสมบัติ

พรทิพย์ รัตนวิสาदनนท์

จิรสุข โสคติสวัสดิ์

อภิไชย ธีรสัตยาภิบาล

สกรรจ์ จันทรัตน์

ธานี สุขเกษม

มานพ ถนอมศรี

ขจร แก้วมณีชัย

สุวรรณ ทิมมณี

สมโชติ อ๋องสกุล

มานิต ธีรวัชร

“ความคิดของหนังสือฉบับนี้ อุทิศแก่ ผู้บิดทองใต้ฐานพระทั้งหลาย”